Victor Serge

KİROV'un ÖLDÜRÜLMESİ

(1937-38 Yargılamaları)

Pencere Yayınları

Bu kitap Penguin 1968
İngilizce baskısından dilimize çevrilmiştir.
Birinci baskı: Eylül 1990

Victor Serge

Kirov'un Öldürülmesi
(1937-38 Yargılamaları)

Çev.: Hüseyin Aşuroğlu

İÇİNDEKİLER

Kuyruklu Yıldızlar Gece Doğar	7
Kılıç Kördür	32
Körfezdeki Adamlar	57
Yapmak Yok Olmaktır	81
Yenilgiye Yolculuk	109
Her Koyun Kendi Bacağından Asılır	142
Hiçliğin Kıyısı	176
Altın Yolu	205
Masumluk İhanet Olduğunda	240
Ve Buz Kütleleri Hala Gelir	267

1

KUYRUKLU YILDIZLAR GECE DOĞAR

Kostia haftalardır bir çift ayakkabı satın almayı düşünüyordu. Ancak, kendisini bile şaşırtan bir dürtü, tüm hesaplarını altüst etti. Sigara içmez, sinemaya gitmez ve gün aşırı öğle yemeği yerse, elden düşme mallar satan dükkândaki tezgâhtar kızın onun için ayırmaya söz verdiği iyi durumdaki ayakkabının parasını, yani yüz kırk rubleyi, altı haftada biriktirebilirdi. Bu süre içinde her akşam değiştirdiği mukavva tabanlarıyla idare edecekti. Neyse ki havalar güzel gidiyordu. Kostia, yetmiş ruble biriktirdiğinde, bir gün onun olacak ayakkabıları görme zevkini kendine tanıdı. Onları karanlık bir rafta, bir sürü eski bakır semaver, opera dürbünü kutuları, bir çin çaydanlığı ve üstüne Napoli Körfezi resmedilmiş gök mavisi bir kutunun arasında buldu. Yumuşacık deriden bir çift bot, rafın en gösterişli yerindeydi. Bir düşünün, dört yüz ruble! Eski püskü, paltolu adamlar, bu botlara yutkunarak bakıyordu. "Merak etmeyin," dedi tezgâhtar kız, "Botlarınız hâlâ burada, merak etmeyin..." Kız Kostia'ya bakıp gülümsedi ve Kostia yine onun kahverengi saçlarını, derin gözlerini, düzensiz ama güzel dişlerini, dudaklarını farketti - iyi ama dudakları için hangi sıfat uygundu? "Dudakları sihirli," diye düşündü ve doğrudan kızın yüzüne baktı, ancak düşündüklerini söylemeye kesinkes cesaret edemezdi! Kızın derin gözleri bir anlığına Kostia'nınkilere takıldı, yeşil-mavi karışımı gözleri - tezgâh camı üzerindeki o çin porselenleriyle aynı renk olan gözleri! Sonra Kostia'nın gözleri mücevherler, kâğıt bıçakları, saatler, enfiye kutuları üzerinde gezindi ve biraz da raslantıyla, avucuna sığabilecek kadar küçük, ebonit çerçeveli bir kadın portresine takıldı.

"Bunun fiyatı nedir?" diye sordu Kostia heyecanla.

"Altmış ruble, pahalı yani," dedi sihirli dudaklar.

Sihirli eller yakut ve altın bir broşu bıraktı, tezgâhın altına uzanıp minyatürü çıkardı. Kostia minyatürü eline aldı. Kocaman, kaba parmakların bu küçücük portreyi tutması onu şaşırttı. Ne kadar da canlıydı! Ve ne ilginçti. İçinde bir tuhaflık hissetti. Küçük, siyah renkli dikdörtgen çerçevenin içinde, başında bir taç bulunan sarışın bir kadın başı vardı; tetikte ancak yine de güzel, etkileyici ama alımlı, gözlerinde sınırsız bir gizem var.

"Bunu alıyorum," dedi Kostia, kendi de şaşırarak.

Öylesine yavaş konuşmuş ve sesi öylesine derinden gelmişti ki, tezgâhtar kız karşı çıkmaya cesaret edemedi. Gizlice sağına soluna baktı ve fısıldadı:

"Sesinizi çakırmayın... Makbuza elli ruble yazacağım. Parayı öderken kasiyere ne aldığınızı göstermeyin."

Kostia teşekkür etti. Ancak gözü kızı görmüyordu. "Elli ya da yetmiş, ne farkeder güzel kız? Bunun fiyatla hiçbir ilgisi yok, bunu anlayamıyor musun?" İçinde bir ateş yanıyordu. Eve doğru yürürken ceketinin iç cebindeki küçük ebonit dikdörtgenin nazikçe göğsüne yaslandığını hissetti; çerçeveyi hissettiği noktada giderek bir sevinç büyüyordu. Adımları hızlandı, karanlık merdivenlerden koşarak çıktı ve kolektif apartmanın holünden hızla geçti -bugün hol naftalin ve lahana çorbası kokuyordu-, odasına girdi, ışığı yaktı, ranzasına bir düşteymiş gibi baktı, masanın üzerine yığılmış eski resimli dergiler, kırık camına mukavva yapıştırılmış üç pencere... Kendi kendine utanarak mırıldandığını farketti: "Ne kadar şanslıyım!" Küçük siyah çerçeve şimdi masanın üzerinde, duvara dönük duruyordu ve sarışın kadın yalnız ona bakıyordu, kendisi de yalnız onu görüyordu. Oda birden anlatılmaz bir parlaklıkla dolmuştu. Kostia amaçsızca pencereden kapıya doğru ilerledi. Birden kendini mahkûm gibi hissetmişti. Aradaki bölmenin öte yanından Romachkin yavaşça öksürdü.

"Ne adam!" diye düşündü Kostia. Birdenbire kötü kalpli küçük arkadaşını anımsayıp sevindi. Romachkin hiç dışarı çıkmazdı, her zaman düzenli ve temiz, gerçek bir küçük burjuvaydı, ıtır çiçekleri, gri kâğıt kaplı kitapları ve büyük adamların portreleri ile yapayalnız yaşardı; bu portreler, yalnız insanın en güçlü insan olduğunu söyleyen İbsen'e; yaşamın sınırlarını genişleten Metchnikov'a; aynı türden hayvanların birbirlerini yemediklerini kanıtlayan Darwin'e; açlıktan söz eden ve ormanları seven Knut Hamsun'a aitti. Romachkin hâlâ iç savaştan önceki, Devrimden önceki savaş günlerinde yapılan eski ceketleri giyerdi. Dünyanın savunmasız ve korkan Romachkin'lerle dolu ol-

duğu günler. Kostia yarım şöminesine doğru dönerken gülümsedi; çünkü kendi odasını Yardımcı Kâtip Romachkin'in odasından ayıran bölme, bir zamanlar bir oturma odası olan bu odada yer alan güzel mermer şömineyi tam ortasından bölüyordu.

Zavallı Romachkin! Hiçbir zaman yarım bir oda, yarım bir şömine, yarım bir yaşamdan fazlasına sahip olamayacaktı ve bunun gibi bir yüzün yarısına bile...

(Yani minyatürdeki yüz, o gözlerin insanı sarhoş eden mavi ışığı.)

"Senin payına düşen yarım yaşam, karanlık olan yarı, zavallı Romachkin."

Kostia holde üç adım attı ve komşusunun kapısını adet olduğu üzere üç kere tıklattı. Kızartma yemeklerin bayat kokusu ile konuşan ve kavga eden sesler birbirine karışarak apartmanın öteki ucundan geliyordu. Öfkeli bir kadın -kesinlikle zayıf, acılarla dolu, mutsuz- tencereleri takırdatarak söyleniyordu: "bunun üzerine adam 'pekala yurttaş'" Bir kapı açıldı, hemen gürültüyle çarparak kapatıldı, arada bir sürü çocuğun ağlayışı duyuldu. Bir telefon öfkeyle çaldı. Romachkin kapıya geldi. "Merhaba, Kostia."

Romachkin'in odası 2.7 m boyunda ve 2.4 m enindeydi, tıpkı Kostia'nınki gibi. Tozu özenle alınmış kâğıttan çiçekler, yarım şömineyi süslüyordu. Iır çiçekleri, kırmızımsı mor renkli pencere pervazındaydı. Beyaz kâğıtla kaplanmış masanın üzerinde bir bardak soğuk çay duruyordu. "Rahatsız etmedim umarım? Okuyor muydun?" Yatağın üzerindeki iki rafta otuz tane kitap duruyordu.

"Hayır, Kostia, okumuyordum. Düşünüyordum."

Solmuş duvar, dört büyük adamın portreleri, çay bardağı ve Romachkin hâlâ ceketi ilikli olarak oturuyordu. "Elleriyle ne yapıyor?" diye düşündü Kostia merakla. Romachkin hiçbir zaman dirseklerini masaya koymazdı; konuşurken elleri çoğunlukla dizleri üzerinde dururdu; ellerini arkasına kavuşturarak yürürdü; bazen göğsünde kavuşturur ve omuzlarını kaldırırdı. Omuzları, bir yük hayvanının alçak gönüllü sabrını yansıtırdı.

"Ne düşünüyordun, Romachkin?"

"Adaletsizliği."

"Çok geniş bir konu, herhalde bitirememişsindir, dostum." Ne tuhaf, burası kendi odasından daha soğuktu. "Birkaç kitap ödünç almak için geldim." dedi Kostia, Romachkin'in saçları düzgünce fırçalanmıştı, yüzü solgun ve yaşlıydı, dudakları ince, yine de korkmuş görünen gözleri üstünüze çevrilmiş. Bu gözler ne renkti? Herhangi bir renkte görünmüyorlardı. Artık renkleri yok, Romachkin, ilk bakışta gri sanı-

yorsunuz, sonra bu bile değil. Bir an raflarını araştırdı, sonra kâğıt kaplı eski bir kitap aldı. "Bunu oku, Kostia. Cesur insanların öyküsü bu." Eski Mahkûmlar ve Yaşam Boyu Sürgünler Cemiyeti'nin resmi organı olarak tanımlanan 'Cezaevi' dergisinin 9 no.lu sayısıydı. Teşekkürler, hoşçakal. Hoşçakal, dostum. Artık düşüncelerine geri döner miydi acaba zavallı adam?

İki masa bölmenin her iki yanında tam olarak birbirlerine bakıyorlardı. Kostia oturdu, dergiyi açtı ve okumaya çalıştı. Arada bir minyatüre bakıyor, her defasında da yeşilimsi mavi gözlerin kendisine baktığını hissederek mutlu oluyordu. Nehir buz tuttuğunda ve toprak tekrar soluk almaya başladığında, karların üzerinde soluk görünen ilkbahar gökleri bu ışığa sahip olurdu. Bölmenin öteki yanındaki özel ısısızlığında Romachkin, yine başını ellerinin arasına almış oturuyordu yalnız başına, yitmiş, düşündüğüne kendini inandırmış. Belki de gerçekten düşünüyordu.

Romachkin uzun bir süredir bunaltıcı bir düşünce ile yalnız başına düşünüyordu. Moskova Konfeksiyon Tröstü'nün maaş bölümündeki yardımcı kâtiplik görevi kesinlikle sürekli bir iş değildi, çünkü Parti üyesi değildi. Öte yandan, tutuklanmadıkça ya da ölmedikçe yerine bir başkasının alınması olanaksızdı, çünkü Alkol Tröstü'nün altındaki, Karelian Kürk Birliği'nin üzerindeki ve Özbekistan Pamuk Ajansı'nın yanındaki kırk odayı sabah dokuzdan akşam altıya kadar dolduran toplam 117 kişilik merkez büro personeli içinde sadece kendisi on yedi ayrı ücret ve maaş kategorisini, yedi ayrı tip parçabaşı ücret biremini, temel maaşlarla üretim ikramiyelerinin olası bileşimlerini ve toplam maaş bütçesi üzerinde etkisi olmayan yeniden sınıflandırma ve kâğıt üzerinde zam sanatını biliyordu. Kendisine şöyle emirler verilirdi: "Romachkin, müdür senin 6 Ocak tarihli Merkez Komite kararnamesine uygun olarak Plan Komitesi'nden gelen yeni kararnamenin uygulama şeklini hazırlamanı istiyor. Elbet Tekstil Tröstleri Konferansı'nda alınan kararı da göz önüne alacaksın, hangisi olduğunu biliyorsun, değil mi?" Biliyordu. Eskiden şapka yapımcısı olan ve geçen ilkbahardan bu yana Parti üyesi olan büro müdürü, hiçbir şey bilmiyordu- toplama bile yapamazdı. Ancak gizli servisle (teknik personel ve emek gözetimi) bağlantısı olduğu söyleniyordu. Konuştuğunda sesinden otorite akardı: "Anladın mı, Romachkin? Yarın saat beşte hazır olmalı. Kurul toplantısına katılacağım." Büro, St.Barnaby Caddesi'ndeki tuğla bir binanın üçüncü katındaydı. Yarısı yıkılan bir binanın altında kalarak ölen birkaç hasta ağaç, pencerenin altında dokunaklı bir yeşil nokta oluşturuyordu.

Romachkin kendini hesapların içine gömdü. Bir süre sonra, Merkez Komite tarafından açıklanan asgari ücrette % 5 oranındaki artış, 11. Baremdeki belirli bazı işçilerin 10. Bareme alınması ile ve 10. Baremdeki bazı işçilerin 9. Bareme alınması ile birlikte, en düşük ücret gurubunun koşullarını iyileştiriyordu (bu sadece adalet açısından değil, Sendikalar Konseyi'nin talimatları doğrultusunda yapılıyordu); böylece, yönetmelikler en sıkı biçimde uygulandığında, toplam maaş bütçesinde % 0,5 oranında bir azalma sağlanıyordu. Böylece, iki değirmende çalışan işçiler 110 ile 120 ruble arasında ücret alıyordu ve ay sonunda yeni kira artışları uygulamaya konulacaktı. Romachkin üzüntüyle vardığı sonuçları daktilo edilmek üzere bir kenara koydu. Her ay benzer hesaplar yapar (ancak bunlarla ilgili metinler hep yeni olurdu), muhasebe bürosu için açıklama cetvellerini güncelleştirir ve beşe çeyrek kalaya kadar bekler, sonra ellerini yıkamaya giderdi, bunu yavaşça yapar ve bir yandan da "tra-la-la, tra-la-la" ya da melankolik bir arı gibi "mmmmmm-mmmmmm" diye mırıldanırdı. Büronun yemekhanesinde aceleyle yemek yerken gazetedeki başyazıyı okurdu; bu yazılar her zaman aynı otoriter üslupla ülkenin gelişmekte olduğunu, hızlı ilerlemeler yaptığını, başka hiçbir ülke ile karşılaştırılamayacağını, Cumhuriyet'in zaferine karşı muhalefetin gösterdiği tüm direniş tarihine rağmen işçi kitlelerinin mutlu olduğunu, bu yıl 210 yeni fabrikanın açıldığını, tarım rezervlerinde muhteşem bir başarı elde edildiğini....anlatırdı.

Romachkin bir gün soğuk irmik yemeğinin son kaşığını yutarken, kendi kendine "ama ben yoksulları eziyorum," dedi.

Rakamlar bunu doğruluyordu. Huzuru kaçıyordu. "Sorun şu ki düşünüyorum, ya da içimdeki varlık ben farkında olmadan düşünüp bir sonuca varıyor ve birdenbire beynimdeki sessizliğin içinde sesini yükselterek kısa, acı dolu, dayanılmaz bir cümle söylüyor. Ve bundan sonra yaşam bir daha aynı olmuyor." Romachkin bu iki yönlü keşfinden dehşete düşmüştü: Kendisinin düşündüğü ve kâğıtların yalan söylediği gerçekleri. Akşamları evinde geçirerek karmaşık hesaplar yapıyor, milyonlarca ruble değerindeki malları, miylonlarca rubleyi ve tonlarca buğdayı insan kitleleri ile karşılaştırıyordu. Kütüphanelere giderek sözlüklerde ve ansiklopedilerde SAPLANTI, MANYA, ÇILGINLIK, AKIL HASTALIKLARI, PARANOYA, ŞİZOFRENİ bölümlerini okudu ve ne paranoyak, ne sitolimik, ne şizofrenik, ne de nevrotik olduğu sonucuna vardı; olsa olsa az derecede histeri-manik depresyon sorunu vardı. Belirtileri: Sayılara saplantı derecesinde bağlılık duyma, her yerde yanlış arama dürtüsü ve neredeyse bir saplantı

olan bir fikir öylesine gizli ki adlandırmaya cesaret edemediği bir fikir, tüm entelektüel sorunları çözen, tüm yanlışları ortadan kaldıran, insanın sürekli olarak bilincinde saklaması gereken, aksi halde sadece sefil bir yıkıntı, başkalarının ekmeklerini kemiren insanlık dışı bir yaratık, Tröstlerin tuğla binalarında gezinen bir hamamböceği olacağı bir fikir... Adalet İncil'deydi, ancak İncil derebeylik ve ondan önceki dönemlerde benimsenen bir batıl inanıştı; elbet Marks'ta adalet vardı, ancak Romachkin onu orada bulamıyordu. Adalet Devrimdeydi. Lenin'in mezarını seyrediyordu, kristal camın altında yatan ve hareketsiz nöbetçilerce korunan pembe ve soluk Lenin'in tahnit edilmiş yüzünü aydınlatıyordu; aslında o nöbetçiler ebedi Adaleti koruyordu.

Khamovniki'deki nöropsikiyatri kliniğinde doktor Romachkin'e şunları söyledi: "Refleksleriniz mükemmel, kaygılanacak bir şey yok, yurttaş. Cinsel yaşamınız nasıl?" "Çok değil, arada bir" diye yanıtladı Romachkin utanarak. "Ayda iki kez cinsel ilişki kurmanızı öneririm." dedi doktor ifadesiz bir sesle. "Adalet fikrine gelince, bundan kaygılanmayın. Bu, ilkel egonun yükselmesinden ve bireysel içgüdülerin baskı altına alınmasından kaynaklanan olumlu bir sosyal fikirdir; Sosyalizme geçiş döneminde büyük bir rol oynamaktadır... Macha, sıradaki hastayı çağır. Numaranız kaç, yurttaş" Sıradaki hasta odaya girmişti bile, numarası parmaklarındaydı, kağıt parmaklarında, içsel bir fırtına ile titreyen. Hayvanca bir gülüş ile biçimi bozulmuş bir yaratık. Beyaz gömlekli adam, doktor, perdenin arkasında kayboldu. Nasıl bir adamdı? Romachkin şimdiden onun yüzünü unutmuştu. Konsültasyonundan hoşnut kalan Romachkin, şaka yapabilecek bir ruh halindeydi: "Hasta sizindir, Doktor Yurttaş ilkel yükselme - ne kadar saçma! Adaletle ilgili en küçük bir fikriniz bile yok, Yurttaş."

Bunalımdan güçlenmiş ve aydınlanmış olarak çıktı. Doktorun cinsel sağlıkla ilgili önerisinin sonucunda, bulutlu bir akşam Trubnoy Bulvarı'nda bir sırada oturmuş, karşısında duran ve yumuşak, alkolik bir sesle sigara isteyen makyajlı kızları gözlerken buldu kendini. Romachkin sigara içmezdi. "Çok üzgünüm, bayan," dedi şehvetli olmasına çalıştığı bir sesle. Fahişe cebinden bir sigara çıkardı, ojeli tırnaklarını ve büyüleyici profilini göstererek yavaşça yaktı, sonra vücudunu Romachkin'e bastırdı: "Bir şey mi arıyorsun?" Adam başını salladı. "Öbür sıraya otur, orası daha az ışık alıyor. Neler yapabileceğimi göreceksin... Üç ruble, tamam mı?" Romachkin, yoksulluk ve adaletsizlik düşüncesi ile altüst olmuştu; yine de bu düşüncelerle bu fahişe, kendisi ile cinsel sağlık arasında ne gibi bir bağlantı vardı? Hiçbir şey söylemedi. Yine de bu bağlantının şöyle böyle farkındaydı, berrak bir

gecede yıldızları birbirine bağlayan gümüş ışınlar gibi. "Beş rubleye seni eve götürürüm," dedi kız. "Peşin ödemen gerek, sevgilim, kural bu." Böyle bir alışverişte bir kural olduğu için memnundu. Kız onu ayışığı altında, sekiz katlı bir iş hanının gölgesinde, neredeyse farkedilemeyen bir kulübeye götürdü. Pencereyi yavaşça tıklattığında, çöktük göğsü üzerinde bir şal duran, yoksulluğun sillesini yemiş bir kadın göründü. "İçerisi daha rahattır," dedi kadın, "hafif bir ateş yanıyor. Acele etme, Katiuchenka. Burada beklerken bir sigara içer, keyfime bakarım. Bebeği uyandırmayın, yatağın öteki yanında uyuyor." Bebeği uyandırmamak için küçük, siyah saçlı bir kızın uyuduğu yataktan aldıkları şilteyi yere sererek üzerine uzandılar. Tek ışık bir mumdu. Kirli tavandan aşınmış köşelere dek her şey kasvetliydi. Bu haksızlık iliklerine kadar dondurdu Romachkin'i. Kendisi de haksızdı, haksız bir zorba. Haksızlık, onun kişiliğinde sefil, hasta bir kızın bedenine çullanmıştı. Haksızlık, kendisini hayvanca bir öfke ile içine fırlattığı dev sessizliği doldurdu. Tam o anda başka bir fikir doğdu içine. Yavaş, çok uzaklarda, çekimser, yaşamak istemeyen, yine de doğan bir fikir. Volkanik topraklarda böyle yükselirdi küçük bir alev. Ne kadar küçük olursa olsun yeryüzünün sallanacağını, yarılacağını ve lavların dışarı fırlayacağını haber verirdi.

Daha sonra beraber bulvara yürüdüler. Kız rahat, çene çalıyordu: "Bu gece birini daha bulmam gerek. Kolay değil bu iş. Dün şafak sökünceye kadar gezindim ve cebinde üç ruble bile kalmamış sarhoştan başka kimse bulamadım. Sen olsan ne düşünürdün? Kolera! İnsanlar öylesine aç ki, erkekler bugünlerde sevişmeyi düşünmüyorlar." Romachkin kibarca onayladı, bu yeni küçük alevin mücadelelerini seyretmekle meşguldu: "Elbette. Cinsel gereksinimler diyetten etkilenir..." Cesaretlenen kız, ülkede olup bitenleri anlatmaya başladı. "Köyümden yeni döndüm, ah, kolera!" Kolera onun favori sözcüğü olmalı diye düşündü. Kız bunu büyüleyici bir tavırla söylüyor, arada bir düzgün sigara dumanını dışarı üflüyor, arada bir yan tarafa tükürüyordu. "Atların tümü ölmüş, kolera! İnsanlar ne yapacak şimdi? Önce en iyi atlara el koyarak kolektife aldılar, sonra da kasaba kooperatifi köylülerin terkettiği ya da vazgeçmeyi reddettiği atlar için saman vermemeye başladı. Zaten hiç saman kalmamıştı, çünkü ordu tümüne el koydu. En son kıtlığı anımsayan yaşlılar, atları damlardan aldıkları kerpiç ile beslediler. Bir düşün, yıllarca yağmur ve güneş altında kaldıktan sonra kerpiçler o zavallı hayvanlara nasıl gelmiştir! Kolera! O atların, üzgün gözlerini, dışarı çıkmış dillerini ve fırlamış kaburgalarını görsen, ağlarsın -yemin ederim bir deri bir kemik kalmışlar!- ve şişmiş eklemle-

ri, küçük kabarcıklar olan karınları, irin kan ve etlerini yiyen kurtlarla kaplı sırtları -zavallı hayvanlar yaşarken çürüyorlar- geceleri onları dik tutmak için karınlarına bantlar sarıyorduk, yoksa sabaha ayağa kalkamıyorlardı. Onları bahçelerde gezdiriyorduk, çitlerin kıymıklarını yalıyor, bir parça ot bulmak için toprağı çiğniyorlardı. Benim geldiğim yerde atlar çocuklardan daha değerlidir. Her zaman beslenemeyecek kadar çok çocuk vardır, hep istenmeyen zamanlarda doğarlar, dünyaya gelmek için bir gerek olduğu düşüncesinde misin? Ama çiftlik işlerini yapmak için yeterli sayıda at hiçbir zaman bulunmaz. Bir atın varsa çocuklarını büyütebilirsin. At olmadığında insan artık insan değildir, değil mi? Artık yuvası yoktur, açlıktan başka bir şey, ölümden başka birşey yoktur... Evet, atların işi bitti, artık çıkış yolu yok. Yaşlılar toplandı. Ben köşede, sobanın yanında duruyordum. Masanın üzerinde küçük bir lamba vardı. Fitilini sürekli kesmem gerekiyordu, yoksa tütüyordu. Atları kurtarmak için ne yapılacaktı? Yaşlılar konuşamıyordu bile, öylesine umutsuzdular. Sonunda babam -çok korkunç görünüyordu, ağzı simsiyahtı- konuştu: 'Yapacak hiçbir şey yok. Atları öldürmek zorundayız. Böylece acı çekmezler. Derilerini her zaman kullanabiliriz. Bize gelince, ölürüz ya da ölmeyiz, Tanrı nasıl isterse.' Bundan sonra kimse konuşmadı, öylesine sessizlik vardı ki hamamböceklerinin soba tuğlalarının altında dolaştığını duyabiliyordum. Babam yavaşça ayağa kalktı. 'Bu işi ben yaparım,' dedi. Tezgâhın üzerindeki baltayı aldı. Annem kendini onun üstüne attı: 'Nikon Nikonich, merhamet et...' Babamın kendisi merhamete muhtaçtı. Yüzü bir katilinki gibi çarpılmıştı. 'Sus, kadın,' dedi. 'Kızım, sen de gel ve lambayı taşı.' Lambayı getirdim. Ahır evin yanındaydı, kısrak geceleri kımıldandığında duyardık. Bu rahatlatıcı bir duyguydu. Kısrak bizim lambayla geldiğimizi gördü, bize üzgün gözlerle baktı, hasta bir insan gibi, gözleri yaş doluydu. Başını zorlukla çevirebiliyordu. Gücünü neredeyse tümüyle yitirmişti. Babam baltayı arkasında saklıyordu, kısrak görürse hemen anlardı. Babam onun yanına gitti ve yanaklarını okşadı. 'Sen iyi bir kısraksın, Esmer. Acı çekmen benim suçum değil. Tanrı beni affetsin-' Daha sözcükler ağzından çıkarken Esmer'in kafası ikiye yarıldı. 'Baltayı temizle,' dedi babam bana. "Artık hiçbir şeyimiz kalmadı." O gece nasıl ağladım! dışarıda ağladım, evde ağlarsam beni döverlerdi. Sanırım köydeki herkes bir yere gizlendi ve ağladı..." Romachkin kıza fazladan elli kopek verdi. Bunun üzerine kız onu ağzından öpmek istedi, "Sana nasıl öpüşüleceğini göstereceğim, tatlım." Ama Romachkin "Hayır, teşekkürler," dedi ve karanlık ağaçların arasından yürüyerek uzaklaştı, omuzları sarsılarak.

Yaşamının tüm geceleri aynıydı, aynı derecede boştu. Bürodan çıkıktan sonra kendisi gibi boşta gezenlerle kooperatiften, kooperatife dolaştı. Dükkânlardaki raflar kutularla doluydu, ancak bir yanlış anlamaya meydan vermemek için tezgâhtarlar üzerlerine etiketler yapıştırmıştı: boş kutular. Yine de, grafikler haftalık satışların arttığını gösteriyordu. Romachkin biraz mantar turşusu satın aldı ve sosis kuyruğuna girdi. Oldukça iyi aydınlatılmış sokaktan karanlık bir sokağa saptı ve yürüdü. Kendileri görünmez olan elektrikli panolar sokağın ucunu turuncu bir zaferle dolduruyordu. Birdenbire kızgın sesler karanlığı doldurdu. Romachkin durdu. Kaba bir erkek sesi bir kükremenin içinde kayboldu, bir kadın sesi yükseldi, hızla ve kötülükle hainlere, sabotajcılara, insan kılığındaki hayvanlara, yabancı ajanlara hakaretler yağdırdı. Bu hakaretler, boş bir büroda unutulmuş bir hoparlörden yükselerek karanlığa karışıyordu, çok korkutucuydu, yüzü olmayan bu ses, büronun karanlığında, tek başına, sokağın sonundaki hareketsiz turuncu ışığın altında. Romachkin müthiş üşüdüğünü hissetti. Kadının sesi yükseldi: "Dört bin kadın işçi adına..." Romachkin'in beyni pasif şekilde yankılandı: Bu fabrikadaki dört bin kadın işçi adına... Ve her yaştan dört bin kadın, çekici kadınlar, erken yaşlanmış kadınlar (neden?), güzel kadınlar, hiçbir zaman tanımayacağı kadınlar, düşlemeye cesaret edemeyeceği kadınlar, ölçülemez bir an boyunca içinde yer aldı ve tümü de haykırdı: "O iğrenç köpeklere ölüm cezası verilmesini istiyoruz! Acımayın!" (Bunu gerçekten isteyebilirmisiniz, kadınlar, diye sertçe yanıtladı Romachkin. Acımak yok mu? Hepimizin merhamete gereksinimi var, sizin, benim, hepimizin...") "Onları idam mangasına götürün!" Fabrika toplantıları, mühendislerin duruşması sırasında sürmüştü - yoksa iktisatçıların ya da gıda kontrol kurulunun veya Eski Bolşevikler'in duruşması mıydı, bu kez kim yargılanıyordu? Romachkin yürümeye devam etti. Yirmi adım ileride, bu kez aydınlık bir vitrinin önünde durdu. Perdelerin arasından kurulmuş bir sofra gördü- çay, tabaklar, eller, muşamba örtü üzerinde duran eller: çatal tutan şişman bir el, gri bir el, bir çocuk eli... Odadaki bir hoparlör, elleri toplantulardaki haykırışlar yağmuruna tutuyordu: "Vurun onları, vurun onları, vurun onları!" Kimi? önemli değildi. Neden?

Çünkü dehşet ve acı her yerdeydi. Gazetelerin yorulmaksızın öne sürdüğü açıklanamaz zaferlerle karışıyordu. "İyi akşamlar, Yoldaş Romachkin. Haberleri duydunuz mu? Marta ve kocasının pasaport isteği reddedilmiş, çünkü daha önce bağımsız çalışan el sanatçıları olarak kayıtlara geçmişler. Duydunuz mu? Yaşlı Bukin tutuklanmış, Riga'da diş hekimliği yapan kardeşinin gönderdiği dolarları sakladığını söylü-

yorlar... Ve mühendis işinden atılmış, çünkü sabotaj yaptığından kuşkulanılıyormuş. Duydunuz mu? Çalışan personel arasında bir temizlik yapılacakmış. Hazır olun, bunu, babanızın görevli olduğu ev komiteleri toplantısında duydum..." "Bunlar doğru değil," dedi Romachkin boğulur gibi, "o emperyalist savaşta sadece bir çavuştu, bir muhasebeciydi..." (Ancak bu sağ görüşlü muhasebeci Rusya Halk Sendikaları'na üyeydi, Romachkin'in vicdanı huzursuzdu). "Tanık bulmaya çalışın, komisyonların acımasız olduğunu söylüyorlar... Smolesk bölgesinde de sorunlar çıkmış, buğday kalmamış..." - "Biliyorum, biliyorum... Gelin dama oynayalım, Piotr Petrovich..." Romachkin'in odasına gittiler ve komşusu alçak sesle kendi sorunlarını anlatmaya başladı: Karısının ilk kocası eskiden bir dükkân sahibiydi, bundan dolayı karısının Moskova pasaportu büyük olasılıkla yenilenmeyecekti. "Gitmeniz için üç gün süre veriyorlar, Yoldaş Romachkin. Ve en az üç yüz kilometre uzağa gitmeniz koşulu var - peki orada size pasaport verecekler mi?" Başlarına bu gelirse kızları kuşkusuz Ormancılık Lisesi'ne giremeyecekti. Lamba ışığının altında parlayan balta, insan gözlü ayın başına indi, sesler kurban isteyerek acımasız, karanlığa yayıldı, istasyonlar umutsuzca tren bekleyen kalabalıklarla doldu, trenler en son buğdaya, en son ete, en son uzlaşmalara doğru harita üzerinde sürünerek ilerledi; Trubnoy Bulvarı'ndaki fahişe, Herod'un katlettiği masumlar kadar saf ve meme emen bir domuz gibi, pembe tenli çocuğunun yanında bir şiltenin üzerine yattı. Fahişe bir günlük ücret olarak, beş ruble alıyordu - evet, Romachkin yeni personel temizliğini karşılamak için tanıklar bulmalıydı, yeni kira tarifesi yürürlüğe girecek miydi? Eğer tüm bunlarda çok büyük bir yanlışlık, sınırsız bir suç, gizli bir düşmanlık yoksa, herkesin beynini dolduran bir tür delilik olmalıydı. Dama oyunu sona erdi. Piotr Petrovich evine gitti, sorunlarını düşünerek: "En ciddi sorun, ülke içi pasaportu..." Romachkin yatağını açtı, soyundu, ağzını çalkaladı ve yattı. Elektrik ampulü komodinin üzerinde yanıyordu, çarşaf beyazdı, portreler sessizdi -saat 10. Uykuya dalmadan önce gazeteyi dikkatle okudu. Şef'in yüzü ön sayfanın üçte birini kaplıyordu, haftada iki üç kere olduğu gibi ve konuşmasıda yedi sütundu: Ekonomik başarılarımız... Olağanüstüydü bu başarılar. Seçilmiş insanlardık, en talihli insanlar, bunalıma, işsizliğe, sınıf mücadelesine, savaşa giren Batı ülkelerinin kıskandığı insanlar; zenginliğimiz her gün artıyordu, Sosyalizm sayesinde maaşlar geçen yıla göre % 12 oranında artış gösteriyordu; bunu dengelemek şarttı, çünkü üretim geçen yıla göre sadece % 11 oranında artmıştı. Kötümserlere, sadakati az olanlara, kalplerinde Muhalefetin zehirli yılanını besleyenlere yazıklar ol-

sundu! Bu hususlar dönemler halinde gösterilmiş, 1,2,3,4,5 olarak numaralandırılmıştı; her bir numara, sosyalizmin gerçekleştirilmesi için beş koşulu içeriyordu (bunlar da yerine getirilmişti); Çalışma Bakanlığı'nın altı emri de numaralanmıştı; tarihi kesinlikle ilgili dört gerekçe de numaralanmıştı... Romachkin duyularına inanamıyordu, gözleri % 12 maaş artışı satırına takılmıştı. Asgari ücretlerdeki bu artış, gerçek ücretlerde en az üç misli azalışı beraberinde getiriyordu, çünkü banknotlar değer kaybetmiş ve fiyatlar yükselmişti... Ancak bu konuda Şef, Maliye Komiserliği'ndeki dürüst olmayan uzmanları suçluyordu, bunlar cezalandırılacaktı. "Sürekli alkışlar. Dinleyiciler ayağa kalktı ve konuşmacıyı dakikalarca kutladı. Bağırışlar yükseldi: Çok yaşa eşi bulunmaz Şefimiz! Çok yaşa büyük önderimiz! Çok yaşa Siyasi Büro! Çok yaşa Parti! "Alkışlar dindi. Sayısız sesler duyuldu: "Çok yaşa Gizli Polis!" Gökgürültüsü gibi alkışlar.

İnanılmaz ölçüde hüzünlenen Romachkin düşünüyordu: Nasıl da yalan söylüyor! ve kendi cesaretinden dehşete düştü. Neyse ki hiç kimse, onun düşüncelerini duyamazdı; odası boştu; birisi tuvaletten çıkmış, terliklerini sürüyerek holde yürüyordu -kuşkusuz yaşlı Schlem'di bu; midesinden hasta olan Schlem; bir dikiş makinesi yavaşça çalıştı; holün karşısında oturan çift yatağa girmeden önce kamçı gibi inen kısa cümlelerle kavga ediyordu. Adamın kadını çimdiklediğini, saçını yavaşça büktüğünü, diz üstü çöktürdüğünü, sonra da elinin tersi ile yüzünü tokatladığını hissediyordu; bunları tüm koridor biliyordu, bu çift polise bildirilmişti, ama onlar yadsımıştı ve artık birbirlerine ses çıkarmadan işkence yapıyorlardı, daha sonra da yine ses çıkarmadan, yorgun hayvanlar gibi dinleniyorlardı. Kapıyı dinleyen komşular hemen hiçbir şey duymadıkları halde her şeyi seziyorlardı. Altı odada ve arkadaki penceresiz bölmede toplam yirmi iki kişi oturuyordu: yirmi iki kişi, tümü de gecenin sessizliğinde çıkarttıkları seslerden tek tek tanınabiliyordu. Romachkin ışığı söndürdü. Bir sokak lambasından gelen zayıf ışık perdelerden geçerek tavanda olağan ışık oyunlarını yapıyordu. Bu oyunlar günden güne monoton biçimde değişirdi. Bu soluk ışık altında Şef'in masif profili, holün karşısındaki odada karısını sessizce döven adamın görüntüsü üzerine düşüyordu. Kadın bu tutsaklığından hiç kurtulabilecek miydi? Yalanlardan hiç kaçabilecek miydi? Sorumluluk, tüm halkın yüzüne karşı yalan söyleyen kişiye aitti. Şimdiye dek kendisini korkutan bir bilincin karanlık bölgelerinde olgunlaşan, kendisini görmezlikten gelme aldatmacasını yapan ve içindeki aynanın önünde kendisini gizlemeye çalışan bu korkunç düşünce, artık maskesini çıkartıyordu. Böylece, o gece çakan

şimşek bir tepenin üzerindeki çarpık ağaçları gösteriyordu. Romachkin neredeyse görsel bir vahiye ulaştığını hissetti. Suçluyu görüyordu. Parlak bir alev ruhunu doldurdu. Bu yeni bilgisinin kendisine hiçbir yararı olmayabileceğini henüz kavramamıştı. Artık bu bilgi ona sahip çıkacak, düşüncelerini, gözlerini, adımlarını, ellerini yönlendirecekti. Gözleri açık uykuya daldı, heyecanla korku arasında askıda kalarak.

Romachkin Büyük Pazar'ı dolaşmaya çıkardı, kimi zaman sabahları büro açılmadan önce, kimi zaman da işlerini bitirdikten sonra ikindi zamanı. Bu pazarda şafaktan karanlığa dek binlerce insan hemen hemen hareketsiz görünen bir kalabalık oluştururdu, gidiş gelişleri öylesine sabırlı ve yorgundu. Renkli yamalar, insan yüzleri ve nesneler, hiçbir zaman kurumayan taşlı ve çamurlu zeminin tektip gri rengiyle karışıyordu; sefillik buradaki her yaratığın üzerinde ezici damgasını bırakmıştı. Biçimsiz yünleri ya da kumaşları karıştıran pazarcı kadınların gözlerindeydi, artık gerçek anlamda asker olmayan, yine de sadece kaçmak için savaşa girmiş kaba üniformalarını giyen askerlerin yorgun yüzlerindeydi; aşınmış paltoların kumaşında ve umulmadık eşyaları tutan ellerdeydi: Kırmızı ve yeşil renge boyanmış, içi astarlı ren geyiği derisinden bir eldiven -"kuştüyü kadar yumuşak, Yurttaş gel bir dokun"- tek bir eldiven, küçük Kalmuk hırsızın bugün sunabildiği yegane mal. Satıcıları alıcılardan ayırmak zordu, çünkü ayaklarını kımıldatarak duruyor ya da birbirleri çevresinde kımıldıyorlardı. "Bir saat, *bir saat, iyi bir oyma kol saati, almak ister misiniz?" Saat sadece yedi* dakika çalıştı -"Ne güzel bir çalışma, dinle Yurtaş!" Bu yedi dakika, satıcının sizden aldığı elli rubleyi cebine indirip ortadan kaybolması için yeterliydi. Yakası aşınmış, üstü yamalı bir kazak, on ruble - tamam alıyorum! Tifodan ölen bir adam bu kazağı teriyle mi ıslatmıştı? - Kesinlikle hayır, yurttaş, bu yalnızca sandık kokusu. "Çay, gerçek kervan çayı, t'ai, t'ai." Çekik gözlü çinli satıcı bu ulusımlı heceleri sürekli yineliyordu, size dik dik bakıyor ve sonra ilerliyordu; ona yanıt verirseniz göz kırparak cebinden içinde eskiden gelen Kutzetsov çayı bulunan küçük, kare biçiminde bir kutu çıkarıyordu. "Bu gerçek çaydır. Gepeou kooperatifinden." Bu çinli gerçekten gülümsüyor muydu, yoksa ağzının biçimi ve yeşil dişleri mi onu gülümsüyor gibi gösteriyordu? Neden Gepeou'dan söz etmişti? Oralı olabilir miydi? Tutuklanmaması tuhaftı, her gün pazardaydı- ama herkes her gün pazardaydı. Üç bin spekülatör, erkek ve kadın, on ile seksen yaş arası- bunların tümünü aynı anda tutuklamak kuşkusuz olanaksızdı, polis kaç baskın yaparsa yapsın bu yaratıklar çok kalabalıktı. Bunlar arasında da şapkalarını gözlerine indirmiş sivil polis dedektifleri av peşindeydi: Katiller,

kaçak mahkûmlar, gangsterler, karşı devrimciler. Bu uğultulu insan yığını anlaşılmaz bir yapıya sahipti, antik bir bataklık gibi. (Ceplerinize dikkat edin ve giderken üstünüzü başınızı yoklayın, bit kapmış olabilirsiniz; ve o bitlere dikkat edin, taşradan, cezaevlerinden, trenlerden, Avrasya'daki kulübelerden geliyorlar -tifo taşıyorlar; biliyorsunuz, onları yerden de kapabilirsiniz. Bitlenmiş insanlar yürürken onları yere ekiyor ve bir canlı arayan bu pis küçük haşareler bacaklarınıza tırmanır, sıcak bir yer buluncaya dek. -Onlar ne yaptıklarını iyi bilirler, bu küçük canavarlar! Ne, bir gün insanların bitsiz olacağı bir günün geleceğine mi inanıyorsunuz? Herkes için tereyağı ve şeker sağlayan Gerçek Sosyalizme mi? Belki de insanları mutlu etmek için yumuşak, parfümlü bitler sağlanacaktır. Romachkin, keyifle bitlerden söz eden sakallı adamı, dikkatsizce dinliyordu. Tereyağı Caddesi'ni izledi, doğal olarak burada ne cadde ne de tereyağı vardı. Sadece iki sıra kadın durmuş bekliyordu. Bazılarının elinde beze sarılmış tereyağı topakları vardı; kuyrukta yer almak için müfettişe para ödememiş olan ötekiler ise tereyağlarını içlerinde, bel ile göğüs arasında saklıyordu. (Arada bir bunlardan biri tutuklanırdı: "Kendinden utanmalısın, vurguncu!") Biraz ileride yasadışı kesilen sığırlar bölümü vardı, eller çuvalların dibinde, sebzelerin, tahılların altında, herhangi bir şeyin altında getirilirdi ve satıcılar bunları pek göstermezdi. "İyi taze et, almak ister misiniz?" Bir kadın pelerininin altından kanlı bir gazeteye sarılmış bir parça biftek çıkardı. Kaç para? Şuna bir bakın! Sara hastalığı tiki olan kötü görünüşlü bir adam, paslı bir makas ile tek bir sözcük bile söylemeden bir parça kararmış et kesti. Bunu bile yiyebilirdiniz, ucuzdu, tek yapmanız gereken şey iyi pişirmekti ve bunu pişirmenin yegane yolu elbet boş bir arsada ateş yakıp bir teneke üzerinde kızartmaktı! Kolları kesilen kadınlarla ilgili öyküleri dinlemek ister misin, yurttaş? Birkaç tane ilginç öykü biliyorum. Küçük bir oğlan bir çaydanlık ve bardakları taşıyarak geçti, bardağı on kopek'ten, kaynatılmış su satıyordu. Yasal olarak kurulan pazar burada başlıyordu, mallar yerde gösterime sunulmuştu. Hem de ne mallar! Siyah bardaklar, yağ lambaları, kırık çaydanlıklar, eski fotoğraflar, kitaplar, bebekler, hurda demir, çanlar, çiviler (büyük çiviler taneyle satılıyordu, uçlarının kırık olup olmadığını anlamak için tek tek incelemeniz gereken küçük çiviler ise düzineyle satılıyordu), porselen, eski günlerden kalma biblolar, deniz kabukları, tükürük hokkaları, yüzükler, hâlâ parlaklığını koruyan terlikler, bir sirk sunucusuna ya da eski rejimdeki bir züppeye ait bir silindir şapka, sınıflandırması olanaksız, ama satın alındıkları için satılabilen, insanlar bunları satarak yaşadıkları için satılabilen, dev

dalgaların batırdığı sayısız gemiden kurtarılan mallardan oluşan, inanılmaz bir karışım. Ermeni tiyatrosuna yakın bir yerde Romachkin sonunda birisiyle, bir şeyle ilgilendiğini farketti. Ermeni tiyatrosu, siyah bezle kaplanmış ve bir düzine oval delik delinmiş bir dizi büyük kutudan oluşuyordu. Seyirciler başlarını bu deliklerden içeri uzatıyor ve böylece başları bu harikalar dünyasının içinde iken vücutları dışarıda kalıyordu. "Hâlâ üç kişilik yer var, yoldaşlar, sadece elli kopek, gösteri başlamak üzere - on perde ve gerçek renklerde otuz aktörden oluşan Semerkant Gizemleri." Üç müşteri bulan Ermeni, perdenin arkasında kayboldu; gizemli kuklalarının iplerini çekecek ve tümünü otuz farklı sesle kendisi konuşturacaktı - uzun gözlü huriler, kötü yaşlı kadınlar, hizmetçiler, çocuklar, şişman Türk tacirleri, çingene bir falcı, sakalı ve boynuzları olan zayıf bir şeytan - ve ateş yutan suikastçıyı, çapkın tenoru, cesur Kızıl askeri taklit edecekti... Biraz ötede bağdaş kurmuş bir Tatar, mallarına göz kulak oluyordu: Keçe şapkalar, halılar, bir eyer, hançerler, tuhaf fekelerle kaplı sarı bir yorgan, çok eski bir av tüfeği. "İyi bir silah," dedi Tatar satıcı asık bir yüzle Romachkin'in eğilip baktığını görünce. "Üç yüz ruble." Böyle tanıştılar. Av tüfeği bozuktu, tek işlevi bu tehlikeli müşteriyi çekmekti. Dördüncü kez buluştuktan ve birlikte çay içtikten sonra Tatar -adı Akhim'di- "evde yepyeni bir av tüfeğim var," dedi. "Gelip bir bak."

Akhim, Kropotkin Caddesi yakınında sessiz, temiz küçük sokakların olduğu semtte (oraya gitmek için Ölüm Sokağı'ndan geçmeleri gerekmişti), beyaz huş ağaçlarının çevrelediği bir avlunun ucunda oturuyordu. Orada, tavana asılı deriler ve keçelerin kararttığı bir mahzende, Akhim iki tane, parlak mavi namlusu olan harika bir Winchester tüfek gösterdi-Biniki yüz ruble, dostum." Bu, Romanchkin'in altı aylık maaşıydı ve aklından geçirdiği silah kesinlikle bu tüfek değildi, sadece iki mermi alan, taşınması zor... Pekala, namlunun bir kısmı ve dipçiğin üçte ikisi kesilerek normal bir çantada taşınması sağlanabilirdi. Romachkin tereddüt etti, avantajları ve dezavantajları tartıtı. Borç alsa, sahibi olduğu her şeyi satsa, hatta bürodan birkaç şey çalsa bile altı yüz ruble toplayamazdı, nerede kaldı bin iki yüz... Bir dizi patlama duvarları sarstı ve pencereleri çarptı. "Bu da ne?" - "Hiçbir şey, dostum, St.Saviour's Katedrali'ni dinamitliyorlar." Tekrar konuya döndüler. "Hayır, alamam, çok pahalı. Yanı sıra..." dedi Romachkin. Avcı olduğunu, resmi avcılar birliğine üye olduğunu, bundan dolayı ruhsatı olduğunu belirtti... Akhim'in yüzü değişti, Akhim'in sesi değişti, çaydanlığı alarak bardaklara çay doldurdu, Romachkin'in karşısında alçak bir tabureye oturdu ve kehribar renkli çayı keyifle içti; kuşkusuz önemli

bir şey söylemeye hazırlanıyordu, belki de en son fiyatını, örneğin dokuz yüz? Romanchkin bin iki yüz rubleyi bir araya getiremeyeceği gibi dokuz yüzü de getiremezdi. Bu korkunç bir paraydı. Uzun bir sessizlikten sonra Akhim'in okşayıcı sesi uzakta patlayan bir bomba gibi duyuldu:

"Eğer birini öldürmek içinse, daha iyi bir silahım var..."

"Daha iyi mi?" diye sordu Romachkin nefes nefese...

Masanın üzerinde, bardakların arasında kısa namlulu, siyah toplu bir Colt tabanca yatıyordu - yasaklanmış bir silah, bulundurulması bile başlıbaşına bir suç - güzel, temiz bir Colt, eli çağıran, isteği kamçılayan.

"Dört yüz ruble, dostum."

"Üç yüz," dedi Romachkin kendiliğinden, şimdiden Colt'un büyüsüne kapılmışçasına.

"Üç yüz - al dostum," dedi Akhim, "çünkü yüreğim sana güveniyor."

Romachkin ancak evden çıktıktan sonra Akhim'in oturduğu yerin ne kadar ihmal edilmiş ve düzensiz olduğunu farketti. Birisinin oturduğu bir yer değildi, bu, birisinin yok olmayı beklediği, asker sevki sırasında bir istasyonun platformu gibi karmakarışık bir yerdi. Beyaz huş ağaçlarının altında Akhim, yavaşça gülümsedi. Romachkin, sessiz dar sokaklarda ilerledi. Ağır tabanca ceketinin iç cebinde, göğsüne dayalı yatıyordu. Hangi soygundan, hangi uzak stepteki cinayetten gelmişti? Şimdi tek düşüncesi adalet olan, saf bir adamın kalbine dayalı yatıyordu.

Dev bir inşaat şantiyesinin girişinde bir an durdu. Berrak ay ışığı altında çok geniş bir manzara vardı. Uzakta, iskele ile yıkılmış binaların kalıntıları arasında, Moskova sularını görebiliyordu, yıkık bir kalenin mazgalları arasından bakıyormuş gibi. Sağında bitmemiş bir gökdelenin iskelesi vardı; solunda ise Kremlin burçları yükseliyordu. Büyük Saray'ın ağır düz cephesi, Çar İvan kulesi, çevreleyen duvarın sivri kuleleri, yıldızlı göğe karşı yükselen katedrallerin soğan biçimli kubbeleri. Projektörlerin ışığı dolaşıyor, insanlar çıplak beyaz ışığın altında koşuyordu; bir nöbetçi seyredenlere geri çekilmelerini emretti. St.Saviour Katedrali'nin yaralı gövdesi ön bölgeyi kaplıyordu; onu taç gibi çevreleyen büyük yaldızlı kubbe, tarih öncesi bir düş gibi yok olmuştu, bina kendi yıkıntılarının başlangıcına dayanıyordu; otuz metre uzunluğunda karanlık bir çatlak en üstünden altına dek uzanıyordu, ölü bir yıldırım gibi. "İşte gidiyor!" dedi birisi. Bir kadın sesi "Tanrım!" diye mırıldandı. Gökgürültüsü gibi bir ses yerden yayıldı, yeri

sarstı, tüm taş manzarayı harika bir biçimde salladı, ırmağı aydınlattı, insanları titretti. Duman yavaşça yükseldi, gökgürültüsü yerde yuvarlandı ve dünyanın sonu gibi bir sessizliğin içinde yok oldu; taş yığınından derin bir hıçkırık yükseldi ve kemiklerin kırılmasıyla, çatlayan kirişlerle ve ıssız bir acıyla kendi üzerine yıkılmaya başladı. "İşi bitti!" *diye haykırdı kel kafalı bir mühendis, kendisi gibi bulutun içinden* çıkan toz içinde bir gurup işçiye. Bunu gazetelerde okuyan Romachkin, yaşamın yıkılmayla sürdüğünü, nesnelerin sürekli olarak yıkılması gerektiğini, böylece nesnelerin inşa edilebileceğini, eski taşların öldürülmesi gerektiğini, böylece daha iyi havalandırılan, insanlara yakışan yeni binaların yükseleceğini düşündü; bu noktada bir gün harika bir Birlik Halkları Sarayı yükselecekti - belki de haksızlıklar bu sarayda artık hüküm sürmeyecekti. A tramvayına binebileceği durağa doğru yürürken bu büyük düşüncelere tarifsiz bir üzüntü karıştı.

Colt tabancayı masasının üzerine koydu. Mavimsi siyah tabanca odayı varlığı ile dolduruyordu. Saat onbir. Yatmadan önce kafasında bir yığın sorun silahın üzerine eğildi. Bölmenin öteki yanında Kostia kımıldandı; kitap okuyordu, zaman zaman da minyatüre bakıyordu. *İki adam birbirlerinin yakınlığını hissettiler.* Kostia *parmak uçlarıyla* bölmeyi yavaşça tıklattı. Romachkin de aynı şekilde yanıt verdi: Evet, gel! Kostia gelmeden önce Colt'u saklamalı mıydı? Tereddütlü sadece saniyenin yüzde biri kadar sürdü. Kostia'nın içeri girdiğinde ilk gözüne çarpan şey, beyaz kağıtla kaplı masanın üzerinde duran mavimsi siyah çelik oldu. Kostia, Colt'u aldı ve mutlulukla elinde oynattı. "Harika!" Daha önce hiç tabanca tutmamıştı, çocuksu bir mutluluk duyuyordu. Oldukça uzun boylu, yüksek alınlı, dağınık saçlı ve deniz yeşili *gözlüydü. "Bunu tutmak ne güzel," dedi Romachkin hayranlıkla.* Ve gerçekte Colt, Kostia'nın gücünü artırıyordu, ona gururlu bir genç savaşçı görünümü veriyordu. "Satın aldım," diye açıkladı Romachkin, "çünkü ateşli silahları severim. Eskiden ava çıkardım, ama mavzerler çok pahalı... Çift namlulu bir Winchester'in fiyatı bin iki yüz ruble, düşünsene!" Kostia, utanarak yapılan bu açıklamayı yarım kulakla dinliyordu. Kasvetli komşusunun bir tabancaya sahip olmasını eğlenceli bulmuştu ve bu neşesini gizlemeye kalkışmadı - tüm yüzü bir gülümseme *ile aydınlandı... "Bunu herhalde hiç kullanmayacaksın,* Romachkin," dedi. Romachkin yorgun yanıtladı: "Bilmiyorum... Elbette kullanmayacağım. Ne için kullanabilirim ki? Düşmanım yok. Ama ateşli bir silah harika bir şeydir. İnsanı düşündürür..."

"Suikast yapmayı mı?"

"Hayır, sadece insanları."

Kostia kahkahasını zorlukla bastırdı. İyi bir kahraman olacaksın, zavallı dostum! Ancak iyi bir kahraman. Ufak tefek adam ona son derece ciddi bakıyordu. Kostia şaka yaparak onu incitmiş olduğundan korktu. Birkaç dadika havadan sudan sohbet ettiler. "Mahkûmları anlatan Cezaevi Dergisinin 12. sayısını okudun mu?" diye sordu Romachkin "Hayır ilginç mi?" "Çok ilginç. Amiral Dubassov'un 1906'daki girişimini anlatıyor..." Kostia giderken 12. sayıyı yanında götürdü.

Ancak Romachkin, Devrimin o kızıl harflerle yazılı günlerini anlatan yazıları yeniden okumak istemiyordu. Çok cesaret kırıcıydılar. O tarihi suikastler, dikkatli hazırlıkları, disiplinli örgütlenmeyi, parayı, aylarca çalışmayı, gözetleme ve beklemeyi, cesarete bağlı cesareti gerektiriyordu. Ayrıca, çoğunlukla başarısızlığa uğruyorlardı. Eğer gerçekten bu konuda düşünmüş olsaydı planı tümüyle düşsel görünürdü. Ancak o düşünmedi, düşünceler, onun kontrolu olmaksızın, bir düş gibi biçimlendi ve çözüldü. Ve yaşamında da böyle olduğu için nasıl daha iyi, daha doğru, daha açık düşünüleceğini bilmiyordu. Ancak böyle düşünmek kişinin neredeyse elinde olmadan yaptığı, çoğunlukla da ötesinde hiçbir şeyin olmadığı acı bir zevke yol açan tuhaf bir uğraştı. Her fırsatta sabah, öğleden sonra ya da akşam- Romachkin şehir merkezindeki belirli yöreleri araştırdı: Staraia Sarayı, üzerinde gri taştan bir banka binasının durduğu eski bir meydan; girişte üzerinde altın sarısı harfler olan siyah bir cam plaka duruyordu: SSCB Merkez Komitesi Komünist (Bolşevik) Partisi. Koridorda bir muhafızın silueti duruyordu. Asansörler. Dar meydanın karşısında, Kitai-Gorod'un eski beyaz duvarı, "Çin Kenti." Arabalar yanaştı. Her zaman köşede, dalgın, sigara içen biri bulunurdu... Hayır, burada olmaz. Burada olanaksız. Romachkin nedenini bilmiyordu. Beyaz duvardan, ağır gri taşlardan, boşluktan dolayı mı? Zemin çok sertti, ayaklarını acıtıyordu, ne ağırlığı ne de bedeni varmış gibi hissediyordu. Öte yandan, Kremlin çevresinde meltemler bahçelerin arasından eserek onu tüm önemsizliği ile Kızıl Meydan'ın karşısına getirdi ve Lenin'in mezarı önünde bir an durduğunda onunla beraber duran vatandaşları gibi isimsizdi; Kutsal St.Vasili'nin kubbeleri onu daha da cüceleştiriyordu. Ancak İdam Meydanı'nın üç basamağını tırmanmaya başladığında kendisini eskisi gibi hissedebildi. Bu meydan yüzyıllardır buradaydı, küçük, yuvarlak taş balkonlarla çevrelenmiş. Kaç kişi ölmüştü burada? Onlardan hiçbir şey gelip geçenlerin ruhlarında yaşamıyordu - kendi ruhu hariç. Kolunu ve bacaklarını parçalayacak çarkın üzerine kendisini bırakması ne kadar kolay olurdu. Bu işkencenin düşüncesi bile onu ürpertti. Ancak

bu kadar ileri giden biri için başka nasıl bir son vardı? O günden, her dışarı çıktığında Colt'u taşımaya başladığı günden bu yana.

Romachkin, Kremlin'in şehirden yana olan dış duvarına bitişik halk bahçelerini severdi. Hemen her gün burada yürüme zevkini kendisine tanırdı. Ve orada iki gözü arasından vurulmuş gibi sarsıldı. Tröst restoranında meslektaşları ile çene çalacağına sandviç yiyerek bahçelerde dolaşıyordu (saat 1:15 ile 1:50 arası). Ana yürüyüş yolu her zamanki gibi ıssızdı; çitin dışından dönen tramvaylar çanlarını çaldı. Yürüyüş yolunun Kremlin'in yüksek duvarına bitişik paslı süslemeler yönünden, üniformalı bir adam çıktı. Sivil elbiseli, sigara içen iki adam onu izledi. Uzun boylu, çok zayıf, asker kasketinin vizörünü gözlerine kadar indirmiş adamın üniformasında hiçbir rütbe işareti yoktu. Yüzü sert ifadeli, kalın bıyıklı ve anlaşılmaz bir duyarlılıktaydı; adam gazetelerde yayımlanan portrelerinden, dört katlı binaları kaplayan posterlerinden, bürolarda asılı resimlerinden, her geçen gün ulusun aklına kazınan fotoğraflarından çıkıp gelmişti. Hiç kuşku yoktu: O'ydu. Otoriter havası, elleri - sağ eli cebinde, öteki sallanıyor... Kimliğinin kesin kanıtı gibi Şef, cebinden kısa bir pipo çıkardı, ağzına sıkıştırdı ve yürüdü. Artık Romachkin'den sadece dokuz metre ötedeydi. Romachkin'in eli paltosunun cebine gitti, Colt'un kabzasını kavradı. O anda Şef yürümeyi sürdürürken tütün kesesini çıkardı; Romachkin'den iki metre ötede durdu, ona baktı, kedi benzeri gözleri Romachkin'den tarafa kısa, zalim bir bakış fırlattı. Alaycı dudakları "Seni alçak solucan Romachkin," gibi bir şey mırıldandı. Ve geçip gitti. Yıkılan Romachkin bir taşa takılarak sendeledi, neredeyse düşüyordu. Birdenbire ortaya çıkan iki adam onu tam zamanında yakaladı. "Hasta mısınız, yurttaş?" Bunlar Şef'in gizli polis muhafızları olmalıydı. "Beni rahat bırakın!" diye haykırdı Romachkin öfkeyle. Aslında bu sözcükleri, ya da öteki sözcükleri soluk soluğa, fısıldar gibi söyleyebilmişti. Onu dirseklerinden tutan iki adam bıraktılar. "İçki içmeyi bilmiyorsan içme, sersem," dedi biri. "Kahrolası vejeteryan!" Romachkin park sırasına, genç bir çiftin yanına oturdu. Bir gökgürültüsü -kendi sesi- kafasının içinde yankılanıyordu: "Korkak, korkak, korkak, korkak..." Genç çift onunla ilgilenmedi, tartışmaya devam ettiler. "O kızı bir daha görürsen," dedi kadın, "Ben..." (bundan sonraki söcükleri duyamadı) "artık bıktım. Çok fazla acı çektim. Ben..." (yine duyamadı) "sana yalvarıyorum..."

Kız denebilecek yaşta, açık sarı saçlı, pembe sivilcelerle kaplı bembeyaz bir yüzü vardı kadının. Adam yanıt verdi: "Beni yoruyorsun, Maria. Sus artık. Beni yoruyorsun." Ve adam uzaklara baktı.

Her şey tuhaf bir biçimde mantıklıydı. Romachkin bir yay gibi doğruldu, genç çifte baktı ve "Hepimiz korkağız, beni duyuyor musunuz?" dedi.

Bu o kadar açıktı ki, umutsuzluğundan doğan gerilim yok oldu; yerinden kalkmayı ve eskisi gibi yürümeyi başardı, bir dakika bile geciktmeden büroya vardı, grafiklerine geri döndü, saat dörtte çayını içti, soruları yanıtladı, o günkü işini bitirdi, eve gitti... Colt tabancayı ne yapacaktı? Bu işe yaramaz silahın odasında durmasına artık katlanamazdı.

Silah masanın üzerindeydi. Mavi-siyah soğuk, çelik, parlıyordu. O sırada Kostia içeri girdi ve gülümsedi. Romachkin onun gülümsediğinden emindi. "Bunu beğeniyor musun, Kostia?" diye sordu. Çevrelerinde akşamın huzuru yayılıyordu. Tabancayı elinde tutan ve açıkça gülümseyen Kostia, yine genç bir savaşçı olmuştu. "Harika bir şey!"

"Bana bir yararı yok," dedi Romachkin pişmanlıkla, "istersen alabilirsin."

"Ama çok değerli bu," diye karşı çıktı genç adam.

"Benim için değil. Ve satamayacağımı biliyorsun. Al onu, Kostia." Romachkin ısrar etmeye korkuyordu, çünkü birdenbire Kostia'nın tabancayı alması için büyük bir arzu duydu. "Gerçekten mi?" dedi Kostia. Ve Romachkin yanıtladı: "Evet, gerçekten. Al onu." Kostia Colt'u alıp götürdü, kendi masasına, minyatürün altına koydu, kendisine bakan sadık gözlere bir kez daha gülümsedi, sonra silaha baktı - pırıl pırıl ve gururlu bir görünümü vardı. Birden neşesi geldi birkaç cimnastik hareketi yaptı. Romachkin onun eklemlerinin çatırdadığını duyuyordu.

Hemen her akşam yatmadan önce birkaç dakika konuşurlardı - biri belirli konularda, aynı fikirlere tekrar tekrar döner, yinelerdi, çift süren bir öküzün sabanı sürmesi, sonra yine baştan başlayarak ikinci kanalı sürer gibi, tekrar tekrar konuşurdu; öteki ise alaycıydı, elinde olmadan ilgilenirdi, kimi zaman çevresinde çizilen görünmez çizginin dışına çıkardı, ama sonuçta istemeden yine başa dönerdi. "Ne düşünüyorsun, Romachkin?" diye sordu sonunda. "Kimin suçu bunlar, tüm bunlar?"

"Kuşkusuz en güçlü olanın suçu. Eğer bir Tanrı olsaydı, kendini gösterirdi," dedi Romachkin yavaşça. "Bu çok iyi olurdu," diye ekledi biraz tuhaf bir gülüşle.

Kostia pek çok şeyi bir anda birden bire anladığını hissetti. Başını döndürmüştü bu. "Ne söylediğinin farkında değilsin, Romachkin. Ve farkında olmaman senin açından iyi.! İyi geceler."

Kostia sabah dokuzdan akşam altıya dek bir metro inşaat şantiyesinin bürosunda çalışıyordu. Ekskavatörün ritmik ve gürültülü sesi, büro barakasının tahtalarından deler geçerdi. Kamyonlar kazılardan çıkan toprağı taşırdı. İlk katmanlar insan çöplerinden oluşmuşa benzerdi, humusun sebze artıklarından oluşması gibi: ceset gibi, çürüyen kent gibi, kar ve sıcak kaldırımların altında çürüyen çöpler gibi kokarlardı. İnanılmaz miktarda mazot tüketen kamyon motorları, şantiyeyi öylesine vahşi patlamalarla doldururdu ki, sürücülerin küfürleri duyulmazdı. İnce tahta perde, 22 no.lu Şantiyeyi, karmaşık, klakson sesleri duyulan, karşıt yönlerde akan iki şeritli, isterik seslerle geçip giden tramvayları, yepyeni polis kamyonetleri, döküntü at arabaları, karınca gibi yayaları olan caddeden ayırıyordu. Tam ortasında bir sobanın durduğu kulübede, zaman çizelgeleri bölümü, muhasebe bölümü, teknisyenlerin bürosu, Parti ve Genç Komünistler için ayrılan masa, dosya dolapları, Sendika Hücresi Sekreterine ayrılan köşe, şantiye şefinin bürosu yer alıyordu; ama şantiye şefi hiçbir zaman yerinde bulunmazdı, malzeme peşinde Moskova'nın bir ucundan öbür ucuna koşardı. Kontrol Komisyonları da onun peşinden. Bu sayede onun bürosunu kullanmak mümkündü. Parti Sekreteri bunu kendi hakkı olarak görürdü: Sabahtan akşama dek çamurla kaplı, kadın ve erkek, toprağın içine inen ve sonra da dışarı çıkan işçilerin yakınmalarını dinlerdi - biri lambasızlıktan, öbürü çizmeleri olmadığından, bir başkası eldivenleri yok diye yakınırdı. Öteki yaralanmıştı, diğeri işe sarhoş ve geç geldiği için kovulduğu halde gitmesine izin verilmiyordu. "Yasalara uyulmasını istiyorum, Yoldaş Parti Organizatörü, işe geç geldim, sarhoştum, kavga çıkarttım. Beni dışarı atın, yasa bunu emrediyor!" Parti Organizatörü yüzü kıpkırmızı kesilerek bağırırdı: "Tanrı ve tüm pis kokulu azizler adına, o pis burnunu yasalara sokuyorsun, çünkü işi bırakmak istiyorsun, *öyle mi? İş elbiseni bir başka yerde giymeyi umuyorsun, öyle* mi!Seni lanet olası pis..." - "Yasa yasadır, Yoldaş." Kostia işçilerin kartlarını kontrol ederek gelmeyen var mı diye baktı. Elinde mesajlarla tünele girdi, eğitim, disiplin ve gizli servis görevlerini yapması için Genç Komünistler Organizatörüne yardım etti. Kısa boylu, esmer, kıvırcık saçlı, enerjik, kırmızı dudaklı ve sert bakışlı on sekiz yaşında *bir kız geçip gitti. Kostia ona el salladı. "Demek küçük arkadaşın Ma*ria iki gündür gelmiyor? Bu konuyu Genç Komünistler bürosuna bildirmem gerekiyor."

Kız bir an durdu ve erkeksi bir hareketle eteğini yukarı çekti. Deri önlüğünün üzerinde bir madenci lambası asılıydı. Kalın bir mendilin altına gizlediği saçlarıyla başlık takmış gibi görünüyordu. Tutkulu, ya-

vaş, alçak bir sesle konuştu:

"Maria'yı artık göremeyeceğiz, öldü. Dün kendini Moskova ırmağına attı. Şu anda morgda. Dayanabilirsen git bir bak. Onu sen itin bu yola, sen ve büron. Ve bunu söylemekten korkmuyorum."

Kızın küreğinin kenarı omuzunun üzerinde parlıyordu. Bekleyen asansöre doğru ilerledi. Kostia bölüme, polise, Genç Komünistler sekreterine (özel hat), şantiye gazetesi sekreterine ve başkalarına telefon etti. Her yerden aynı haber geliyordu ona. Morgda, mermer masalar üzerinde, elektrik lambalarıyla süslü gri soğuklukta, bir tramvayın altında kalmış, kimliği bilinmeyen bir oğlan yatıyordu. Sırtüstü yatmış uyuyordu, balmumu gibi beyazdı, iki eli sanki iki bilyeyi düşürmüş gibi açıktı. Uzun bir palto giymiş, kanca burunlu bir Asyalı adam, boğazı kesilmiş şekilde yatıyordu (yüzü fotoğraf çekilebilmesi için kabaca boyanmıştı), yeşilimsi teni, çıkık ve pempe renkli yanaklarıyla ölü rolü oynayan bir aktöre benziyordu. Maria da oradaydı, üzerinde mavi beyaz renkli polka bluzu, ince boynu korkunç mavi renkte, küçük burnu, kafatasına yapışmış kıvırcık kızıl saçları... Ancak gözleri yoktu, gözbebekleri yoktu, yalnızca etine kadar yenmiş göz yuvaları vardı. "Bunu neden yaptın, zavallı Marussia?" diye sordu Kostia aptalca, mutsuz elleri kasketiyle oynarken. Bu ölümdü, dünyanın sonu. Ancak kızıl saçlı bir kız dünya değildi, değil mi? Morg bekçisi, beyaz bir gömlek giymiş huysuz bir Yahudi, yaklaştı:

"Onu tanıyor musunuz, yurttaş öyle ise burada kalmanızın yararı yok. Gelip soru formunu doldurun."

Bekçinin bürosu sıcak ve rahattı, kâğıtlarla doluydu. Boğulmalar, Trafik kazaları, Suçlar, İntiharlar, Kuşkulu Vakalar. "Sizce merhumu hangi kategoriye sokmamız gerekiyor, Yurttaş?" Kostia omuzunu silkti. Sonra öfkeyle sordu:

" 'Örgütlü Suçlar' diye bir bölüm var mı?"

"Hayır," dedi Yahudi. "Bilmenizi isterim ki, tıp uzmanı merhumu inceledi ve ne deri altında kan toplanması ne de boğazı sıkılarak ölüm olduğuna ilişkin rapor verdi."

"İntihar," diye araya girdi Kostia öfkeyle.

Hafif yağmurun altında, sağ omuzu önde ilerledi. Biriyle kavga edebilseydi, birinin burnunu kırabilse ya da çenesine bir yumruk atabilseydi - senin için, zavallı Maruissa, seni küçük güzel yavrucak - kendini iyi hissedecekti. Seni küçük sersem, neden bu kadar umutsuzluğa kapıldın. Herkes erkeklerin birer piç olduğunu bilir. Hiç kimse Duvar Gazetesi'ne önem vermez, o yalnızca kıç silmeye yarar! Nasıl bu kadar aptallık edebildin, seni zavallı sevgilim, ah Tanrı aşkına, ah

kahretsin! Tüm olay kusursuz bir basitlikteydi. Dehşete kapılmış Genç Komünistler sekreteri kızın kısa açıklamasını saklamıştı. Bir okul defteri sayfasına yazılmış ve altına 'Maria' (ve soyadı) imzası atılmıştı:

"Bir proleter olarak bu pislik dolu şerefsizlikle yaşayamam, ölümümden kimseyi suçlamıyorum, Elveda."

Ve işte bu kadardı! Genç Komünistler Merkez Komitesi'nin emriyle, şube komiteleri 'moral bozukluğuna karşı sağlıklı olma' kampanyası açtılar. Bu kampanya nasıl yönetilecekti? Büro'yu oluşturan beş genç adam kafa patlatmış ve sonunda aralarından biri şunları söylemişti: "Cinsel hastalıkları yasaklayalım." Bu harika bir öneri gibi görünüyordu. Bu beş kişiden ikisi muhtemelen cinsel bir hastalığa sahipti, ama uzak kliniklerde tedavi olacak kadar akıllıydılar. "Maria var, şu kızıl saçlı kız." - "Harika!" Yabancı bir kız, toplantılarda hiç konuşmazdı, her zaman temiz ve düzenliydi, kendisine asılanlardan tiksinir ve dehşete düşerdi, biri çimdiklediği zaman kıpkırmızı olurdu - bu hastalığı nereden kapmıştı? Organizasyon içinden değil, bu kesindi, öyle ise ahlaksız bir küçük burjuvadan kapmış olmalıydı. "Sınıf içgüdüsü yok o kızda," dedi sekreter öfkeyle. "Onun cinsel hastalık kapmış olduğunu şantiyenin Duvar Gazetesi'nde yayımlamayı öneriyorum. Bir örnek bulmalıyız." Duvar Gazetesi'nde suluboya karikatürlerle Maria çizildi, sadece tatil bluzu ve kızıl saçlarından tanınabiliyordu, kulağında bir çift kocaman küpe görülüyordu, dev bir süpürgenin gölgesinin dışarı vurduğu bir kapıdan çıkarken çizilmişti. Daktilo ile yazılan Duvar Gazetesi hâlâ kulübenin duvarında duruyordu. Kostia serinkanlılıkla gazeteyi çıkardı, dörde böldü ve parçaları masasının çekmecesine koydu, çünkü mahkemede kanıt olarak kullanılabilirdi...

Sonbahar ve yağmurlar, Maria'nın intiharı gibi önemsiz bir olayı, alıp götürdü. İncelenmesi için Şube Komitesi'ne sunulan olay, Sağ muhalefete karşı acil ve hızla bir kampanya açılmasına ilişkin emirlerin altında ortadan yok oldu; bu kampanyayı anlaşılmaz suçlamalar izledi, ardından bir başka kampanya geldi. Bu ikincisi daha ağır gelmişti ama çok daha şiddetliydi, Genç Komünistler ve Parti görevlileri arasındaki yozlaşmayı hedef alıyordu. Bu kasırganın altında, şantiye G.K. sekreteri dipsiz bir kuyuya düşerek kayboldu, Duvar Gazetesi'nde yer aldı (bu defaki karikatürde de bir süpürge vardı, onu dışarı süpürürken ve kâğıtları bir çöp yığını halinde iken gösteriyordu), ve son olarak kendi kendisine beyaz duvarları kayalar arasında yükselen, Alupka çiçekleri ile kaplı Kırım'daki dinlenme evinde, iki aylık bir tatil vermekle suçlanmıştı.

Duvar Gazetesi'nin bir sayısını protesto olarak yırtmak (ciddi bir

disiplin suçu) ve Genç Komünistler Bürosu'nun şerefi ile oynamak amacıyla ihraç edilmiş bir parti üyesinin intiharını kullanmakla suçlanan Kostia'ya 'ağır sansür' cezası verildi. Hiç önem vermedi. Her gece - şantiyeden çıktıktan sonra, şehir, bastırılmış öfkesi, tabansız ayakkabıları, ekşi çorba, buz gibi rüzgâr - minyatürünün yatıştırıcı gözlerine döndü. Romachkin'in kapısını çaldı - Romachkin son zamanlarda birden yaşlanmıştı ve dinsel içerikli tuhaf kitaplar okuyordu. Kostia onu uyardı: "Dikkat et, Romachkin, yoksa kendini bir mistik olmuş bulacaksın." "Olanaksız," diye yanıtladı ufak tefek adam. "Ben bir materyalist olmaktan öylesine gurur duyuyorum ki..."

"Evet?"

"Yok bir şey. Kanımca çelişkili biçimlerde her zaman böyle huzursuzluklar vardır."

"Belki de," dedi Kostia bu görüşten etkilenerek. "Belki de mistik ile devrimci kardeştir... Ancak birinin öbürünü yok etmesi gerekir..."

"Evet," dedi Romachkin.

Kitabını açtı -Vladimir Rozanov'un yazdığı 'Soyutlanma'. "İşte burası, oku burayı. Ne kadar da doğru!" Sarı tırnaklı parmağı ile şu satırları gösterdi:

"Söylenüler yavaşça yayılır, yol uzundur. Pekala, elveda Vassili Vassilievich, yeraltında olmak kötüdür, dostum ve sen kötü bir yaşam sürüyorsun; daha iyi yaşabilseydin yeraltında daha iyi dinlenebilirdin. Ancak, HAKSIZLIK olunca..."

"Tanrım, haksızlık içinde ölmek...

Ve ben bir haksızlığım."

"Haksızlık içinde ölmek işe yaramaz," diye yanıtladı Kostia; "önemli olan yaşarken savaşmamızdır..."

Böylesine açık seçik düşündüğüne şaşırmıştı. Romachkin onu büyük bir dikkatle izledi. Sonra, pasaport, işçiler arasında en sıkı disiplinin uygulanması, Şef'in yazıları, Şef hakkında konuştular.

"Saat onbir," dedi Kostia, "iyi geceler."

"İyi geceler. Tabancayla ne yaptın?"

"Hiçbir şey."

Bir Şubat gecesi, saat on sularında Moskova'ya yağan kar durdu; hafif bir don her şeyi parlayan kristallere dönüştürdü. Ağaçların ve bahçelerdeki ortancaların ölü dalları sihirli bir şekilde buzlarla kaplandı. Gizli bir ışıkla dolu kristaller taşlar üzerinde yeşerdi, evlerin cephelerini kapladı, anıtları örttü. Yıldızlı bir şehirde toz gibi yıldızlar arasından yürüyordunuz: binlerce kristal tanesi, sokak lambalarının çevresindeki ışık kürelerinde yüzüyordu. Geceyarısına doğru gökyüzü

inanılmaz derecede berraklaştı. En küçük ışık bile gökyüzünü bir kılıç gibi kesiyordu. Bu bir buzlanma festivaliydi. Sessizlik muhteşemdi. Kostia ancak birkaç dakika yürüdükten sonra bunun büyüsünü farkedebildi; Bir G.K. toplantısından çıkmıştı, öncekilerin tümü gibi yine çalışma disiplininin gevşetilmesi tartışılmıştı. O ayın son toplantısıydı bu, Kostia da ötekilerin çoğu gibi yemek yemeden gitmişti. Toplantıda hiç konuşmadı, önereceği formülün kabul edilmeyeceğini biliyordu: "Daha çok disiplin için daha çok yemek vermek gerekir, önce çorba! iyi bir çorba içki içilmesini de önleyecektir." Bunu söylemenin ne yararı vardı? Gecenin büyüsü onu kucakladı, sıkıntısını hafifletti, düşüncelerini aydınlattı, açlığını unuttturdu. Bir önceki gece alu kişinin idam edildiğini bile unuttturdu. Ancak bu olay, onda olağandışı bir izlenim bırakmıştı. "Yiyecek sabotajcıları," denmişti resmi açıklamada. Kuşkusuz yiyecek çalmışlardı, herkes gibi - iyi ama çalmayıp ne yapacaklardı? Ben de uzun vadede çalmayıp ne yapacağım? Sokak lambalarının üzerindeki ışık sütunları yukarı dönüktü, buz kristalleri ile dolu karanlıkta yükseklere erişiyorlardı.

Kostia dar bir sokakta yürüyordu, bir yanda önceki yüzyıldan kalma bir sıra küçük müstakil evler vardı, öbür yanda ise bir sıra altı katlı apartman. Orada burada pencerelerden hafif ışık sızıyordu. Herkesin kendi bireysel yaşamını sürdürmesi ne tuhaftı. Ayaklarının altında kar *tabakası ipek gibi hışırdıyordu. Büyük bir siyah otomobil karların üzerinde* sessizce kayarak birkaç adım ötesinde durdu. Kısa kürt palto ve astrakan şapka giymiş şişman bir adam, koltuğunun altında evrak çantası ile arabadan çıktı. Kostia neredeyse onunla karşı karşıya geldi ve adamın aşağı dönük kalın bıyıklarını, dolgun yanaklarını ve büyük, yassı burnunu gördü. Bu yüzü bir yerden tanıdığım düşündü. Adam şöförüne bir şeyler söyledi, şöför saygıyla yanıtladı:

"Başüstüne, Yoldaş Tulayev."

Tulayev mi? Merkez Komite üyesi mi? Vorogen ilçesindeki toplu sürgünlerden sorumlu Tulayev mi? Üniversitedeki temizlik hareketinin sorumlusu Tulayev mi? Meraklanan Kostia ona daha dikkatli baktı. Otomobil sokağın öteki ucunda gözden kayboldu. Hızla yürüyen Tulayev, Kostia ile aynı hizaya geldi, onu geçti, durdu, başını kaldırıp aydınlık bir pencereye baktı, ince buz kristalleri kalkık yüzüne düşerek kaşlarına ve bıyığına yapıştı. Kostia onun arkasından yaklaştı, Kostia'nın eli Colt tabancayı anımsadı, Kostia'nın eli tabancayı cebinden çıkardı, ve-

Patlama sağır edici ve kısa oldu. Kostia'nın ruhunu sağırlaştırdı, ölü bir sessizlik içinde ani bir gökgürültüsü gibi. Böyle bir kuzey ge-

cesinde inanılmaz bir şey. Kostia gökgürültüsünün içinde patladığını hissetti: Bu büyüyen bir buluttu, sonra olağanüstü büyüklükte, alevler içinde siyah bir çiçeğe dönüştü ve yok oldu. Delici bir düdük sesi, çok yakından gelerek geceyi kamçıladı. Daha uzaktan bir başka düdük sesi karşılık verdi. Gece görünmeyen bir panikle doldu. Düdük sesleri birbirine karıştı, vahşice birbirlerini aradı, çarpıştı, havadaki ışık sütunlarını ikiye böldü. Kostia küçük, sessiz sokaklarda karların üzerinde koşarak kaçtı, koşarken dirseklerini vücuduna bitiştirdi, Gençlik Stadyumu'nda koşuyormuşçasına. Bir köşeyi döndü, bir tane daha - kendi kendine artık acele etmeden yürüyebileceğini söyledi. Kalbi çok hızlı atıyordu. "Ne yaptım ben? Neden? Bu çılgınlık... Düşünmeden hareket ettim... Düşünmeden, bir eylem adamı gibi.." düşünce parçacıkları kar taneleri gibi birbiri arkasına beynine yağdı. "Tulayev kesinlikle vurulmayı hakketmişti... Bu beni ilgilendiriyor mu? Emin miyim? Adalete güvenim var mı? Deli miyim?" Bir kızak belirdi -bundan daha harika ne olabilirdi?- kızağın sürücüsü yorgun gözlerini ve karla kaplı sakalını yanından geçerken Kostia'ya salladı:

"Geride neler oluyor, delikanlı?"

"Bilmiyorum. Sanırım yine sarhoşlar kavga ediyor. Şeytan götürsün onları!"

Kızak sokakta yavaşça dönerek beladan uzaklaştı. Olağan sözcükler söylemek Kostia'yı rahatlatmıştı ve artık olağanüstü sakindi. Aydınlık bir meydandan geçerken bir nöbetçi kulübesinin önünden geçti. Düşmü görüyordu? Cebindeki Colt tabancanın namlusu hâlâ çok sıcaktı. İçinde açıklanamaz bir sevinç büyüdü. Saf sevinç. Işıltılı, soğuk, insanlık dışı, yıldızlı kış gökleri gibi.

Romachkin'in kapısının altından ışık sızıyordu. Kostia içeri girdi. Romachkin kitap okuyordu, soğuk yüzünden yatağa girmişti. Gri renkli bir buğu pencereleri kaplamıştı. "Ne okuyorsun, Romachkin? Burası soğuk. Dışarısı harika, fikrin yok mu?"

"Mutlu yaşam hakkında bir şeyler okumak istedim. Ancak bu konuyla ilgili hiçbir kitap yok. Neden hiç kitap yazılmamış? Yazarlar artık bu konuda bizim gibi bir şey bilmiyorlar mı? Bizim gibi bunun ne olduğunu bilmek istemiyorlar mı?"

Kostia neşelenmişti. Ne adam!

"Tüm bulabildiğim bu oldu, elden düşme kitaplar satan bir dükkânda. Çok eski ve harika bir kitap... Adı 'Paul ve Virginia'. Mutlu kuşlar ve bitkilerle dolu bir adada geçiyor; Paul ve Virginia genç ve masumlar, birbirlerini seviyorlar... İnanılmaz bir şey." Kostia'nın heyecanlı yüzünü farketti. "Kostia, ne oldu sana böyle?"

"Aşık oldum dostum Romachkin, çok korkunç."

2
KILIÇ KÖRDÜR

Gazeteler kısa bir haber vererek "Yoldaş Tulayev'in erken ölümü"nü yazdı. İlk gizli araştırmada üç gün içinde altmış yedi kişi tutuklandı. İlk olarak Tulayev'in sekreterinden kuşkulanıldı, sekreter Parti üyesi olmayan bir öğrencinin metresiydi. Sonra da Tulayev'i oraya götüren şoförden kuşkulanıldı - iyi bir kaydı olan bir Güvenlik görevlisiydi, içki içmezdi, kuşkulu ilişkileri yoktu, özel birlikte görev yapmış eski bir askerdi ve garaj hücresinde bir Büro üyesiydi. Neden Tulayev'in eve girmesini beklememişti? Tulayev hemen eve gireceği yerde niçin kaldırımda oyalanmıştı? Cinayetin tüm gizemi bu iki bilinmeyenin altında yatıyordu. Hiç kimse Tulayev'in kent dışındaki bir arkadaşının karısı ile birkaç dakika geçirmek, bir şişe votka içmek, kendisini bekleyen, ev elbisesi içindeki sıcak kadın vücudunu istediğinin farkında değildi... Ancak ölümcül mermi, şoförün tabancasından çıkmamıştı; ve öldürücü silah henüz bulunamamıştı. Aralıksız altmış saat sorguya çekilen, sonunda sorguculara da tüketen, bu nedenle sorgucuların dört saatte bir değiştirilmesini zorunlu kılan şoför, sonunda söylediklerini hiç değiştirmeden çılgınlığın sınırına geldi, konuşma yeteneğini, mantığını yitirdi, hatta konuşma ve ifade sağlamak için sinirlerin çalıştırması gereken yüz kasları da durdu. Sorgunun otuz dördüncü saatinde şoför artık bir insan değil, et ve biçimsiz elbiselerden oluşan bir yığındı. Ona koyu bir kahve, konyak ve istediği kadar sigara verdiler. İğne yaptılar. Sigara, parmaklarından düştü, eline bir bardak tutuşturulduğunda dudakları bir yudumu bile alamadı. İki saatte bir özel birlik görevlileri, onu banyoya sürükleyerek başını musluğun altına soktular. Zorlukla hareket edebiliyordu, elleri buz gibi suyun altında bile uyuşuktu. Sorgucular onun uyuyarak dinlenme avantajından yararlandığını düşündüler; bu insan paçavrası birkaç saat sonra görevlilerin moralini bozuyor ve yenileri geliyordu. Sonunda kayıp yere düşmemesi için onu iskemleye bağlamak zorunda kaldılar. Soruşturmayı yöneten yargıç birdenbire tabancasının kabzasını masaya vurarak kükredi:

"Gözlerini aç, tutuklu. Sana uyumayı yasaklıyorum! Yanıt ver! Ateş ettikten sonra ne yaptın?"

Bu soru üç yüzüncü defa yineleniyordu, tüm aklını ve dayanma gücünü yitirmiş şoför, kanlı gözleri ve korkunç çarpılmış yüzüyle yanıt verdi:

"Ben..."

Sonra masanın üzerine kapaklanarak horlar gibi bir ses çıkardı. Ağzının kenarından salya akıyordu. Onu doğrulttular. Dişleri arasından biraz Ermeni konyağı akıttılar.

"...ateş etmedim..."

"Yalancı!"

Yargıç öylesine tükenmişti ki, tüm gücüyle şoföre bir tokat attı ve bir mankene vuruyormuş gibi hissetti. Yargıç, yarım bir çay bardağını bir yudumda yuttu, ama içinde konyak vardı. Birden soğuk bir duyguyla ürperdi. Arkasından alçak sesler geliyordu. Aradaki bölme sadece bir perdeydi, iki metre ötedeki karanlık odadan geliyordu sesler. Bunun arkasındaki aydınlık odada her şey rahatça görülebiliyordu. Birkaç kişi sessizce karanlık odaya girdiler, tümü de saygıyla en öndekini izliyordu. Telefonu eline alıp "suikast hakkında ne öğrenebildiniz?" sorusunu her soruşunda Yüksek Komiser'in duygusuz sesiyle "araştırmaya devam ediyoruz ancak elle tutulur bir sonuç alamadık," yanıtını duymaktan bıkan Şef, sonunda bizzat gelmişti. Çizmeleri, kısa kabanı, açık başı, düşük kaşları, gergin yüzü, fırça bıyığı... görünmeyen bir köşeden gözlerini şoförün gözlerine dikti - ama şoför onu görmüyordu, artık hiçbir şeyi göremiyordu. Şef anlatılanları dinledi. Yüksek Komiser yorgun düşmüş bir nöbetçi gibi arkasında hazırolda duruyordu; onun da arkasında, kapıya yakın bir yerde, tam karanlığın içinde, öbür yüksek düzey görevliler sessiz, taş kesilmiş gibi duruyorlardı. Şef, Yüksek Komisere döndü, fısıltıyla "Bu yararsız işkenceye derhal bir son verin. Bu adamın hiçbir şey bilmediğini siz de anlayabilirdiniz." dedi.

Şef yürürken üniformalı görevliler iki yana çekildi. Asansöre doğru ilerledi tek başına, dişlerini sıkarak, kaşlarını çatarak. Peşinden tek ve mutlak güvenilir bir muhafızı geliyordu. "Benimle gelme," dedi Yüksek Komiser'e sertçe, "Komployu ortaya çıkar."

Binadaki dehşetli ve ateşli faaliyet yeniden başladı, sorgulamaların kesintisiz sürdürüldüğü yirmi masalı salonda yoğunlaştı. Kendisi için bir köşede ayrılan özel bürosunda Yüksek Komiser aptalca bir tavırla işe yaramaz bir dosyayı açtı, sonra yararsız yirmi dosya daha. Hiçbir şey yoktu! Kusacağını hissediyordu. Şoför gibi kusabilirdi, onu ağzında köpüklerle bir sedyeye koymuş ve uyuması için götürmüşlerdi. Yüksek Komiser bir süre bürodan büroya dolaştı. 266 no.lu odada şoförün karısı ağlıyordu, çünkü sık sık falcılara gittiğini, gizlice dinsel ayinlere katıldığını, kıskanç olduğunu... İtiraf etmişti. 268 no.lu odada, suikast yapıldığında orada görevli olan nöbetçi, o sırada ısınmak için mangalın başına gittiğini, çünkü Yoldaş Tulayev'in hiçbir zaman gece-

yarısından önce eve gelmediğini, silah sesini duyduğunda sokağa fırladığını; başka hiç kimseyi görmediğini, Yoldaş Tulayev'in duvarın dibinde yerde yattığını, sadece belirli bir ışık görerek şaşırdığını... yineliyordu.

Yüksek Komiser içeri girdi. Nöbetçi hazırolda durmuş, serinkanlı, duygularını gösteren bir sesle ifade veriyordu. Yüksek Komiser sordu:

"Hangi ışıktan söz ediyorsun?"

"Olağandışı bir ışık, doğaüstü bir ışık - tanımlayamıyorum - gökyüzüne yükselen ışık sütunları vardı, parlayan, göz kamaştırıcı..."

"Tanrıya inanır mısın?"

"Hayır, Yoldaş Şef, dört yıldır Tanrısızlar Cemiyeti'ne üyeyim, aidatlarımı ödüyorum."

Yüksek Komiser topukları üzerinde döndü, omuzlarını silkti. 270 no.lu odada bir pazarcı kadının kalın sesi, arada pek çok kere "ah, ulu İsa," ve "Ulu Tanrım," diyerek Smolensk pazarında herkesin zavallı Yoldaş Tulayev'den söz ettiğini, onun üçgen biçimli bir hançerle boğazı kesilmiş ve kalbi deşilmiş halde Kremlin'in kapısında bulunduğunu, uzun zaman önce zavallı Tsarevich Dimitri gibi öldürüldüğünü, canavarların onun gözlerini oyduğunu ve bu yüzden buğday satan Marfa, sigara satan Froissa ve Niucha ile birlikte ağladığını anlatıyordu. Dayanılmaz ve uzun konuşması, üniformalı ve gözlüklü bir subay tarafından sabırla kaydediliyordu. Subayın göğsünde Şef'in profilini taşıyan bir madalya vardı, tüm ifadeyi uzun kağıtlara yazmıştı. Öylesine dalmıştı ki kapının ağzında duran ve tek bir sözcük söylemeden giden Yüksek Komiseri görmedi.

Yüksek Komiser, kendi masasında Merkez Komitesi Genel Sekreterliği'nden gelen 'ACİL VE ÇOK GİZLİ' başlıklı kırmızı bir zarf buldu. Emir iki cümleden ibaretti: "Titov konusunu büyük bir dikkatle izleyin ve şahsen bize rapor verin." çok önemli ha! Kötü. Demek ki yeni Yüksek Komiser Yardımcısı açıkça casusluk yapıyordu. Genel Sekreterliğe Titov konusunu ancak o haber vermiş olabilirdi (üstelik amirinin bilgisi olmadan), Titov konusunun sözü bile insanı tiksindiriyordu. Bir ilkokul öğrencisininkine benzer büyük harflerle yazılmış imzasız bir mektup, daha o sabah gelmişti: "Matvei Titov'un dediğine göre, Yoldaş Tulayev'i öldüren Güvenlik Örgütü'dür, çünkü aralarında uzun süredir anlaşmazlık vardı. Titov şunları söyledi: Ben, kesinlikle eminim ki, bu işi yapan Gepeous'dur. Bunu hizmetçisi Sidoravna, arabacı Palkin ve Ragman Caddesi ile Kutsal Alan Sokağı'nın kesiştiği köşede, avlunun sonunda, bir kat yukarıda, sağdaki odada oturan elbise satıcısının önünde söyledi. Matvei Titov Sovyet hükümetinin, kutsal

Yoldaş Şef'imizin düşmanıdır ve hizmetçisini soğuk bir holde uyumaya zorlayan, bir kolektif köylüsünün zavallı kızını gebe bırakan ve bu dünyaya acı ve sefalet içinde gelecek çocuğu için yiyecek tahsisatı yapmayan kişilerin sömürücüsüdür..." Ve buna benzer yirmi satır. Yüksek Komiser Yardımcısı Gordeyev, bu belgenin fotoğrafını almış ve daktiloya çekerek hemen Siyasi Büro'ya göndermişti!

O anda Gordeyev içeri girdi: şişmanca, sarışın, saçları pudralı, yuvarlak yüzlü, sarkık bıyıklı, kocaman gözlüklü. Onda domuza benzer bir yan vardı ve insan efendilerinin beslediği bir domuz gibi sürüngence bir yaltaklanma.

"Sizi anlayamıyorum, Yoldaş Gordeyev," dedi Yüksek Komiser. "Bu gülünç mektubu Siyasi Büro'ya göndermişsiniz. Ne amaçla?"

Gordeyev alınmış göründü. "Ama Maxim Andreyevich," diye protesto etti, "Bizim konumuza giren tüm şikâyetlerin ve ihbarların Siyasi Büro'ya bildirilmesini emreden 16 Mart tarihli karamame var. Ayrıca Titov konusuna hiç de gülünç denemez, halk kitlelerinin düşüncelerini gösteriyor ve bu konuda daha çok bilgi edinmemiz gerek.. Titov'un birkaç yandaşını tutuklattım..."

"Herhalde şahsen sorguya çekmişsindir?"

Yüksek Komiser'in alaycı ses tonunu Gordeyev anlamamazlıktan geldi, en iyi taktiğin aptal görünmek olduğunu düşünüyordu:

"Şahsen sorguya çekmedim. Sorgulamayı sekreterim yönetti. Halk arasında dolaşan söylentilerin kökenlerini izlemek çok ilginç olacak. Siz de öyle düşünmüyor musunuz?"

"Ve bu söylentinin kökenini bulabildin mi?"

"Henüz değil."

Araştırmanın altıncı gününde, telefonla hemen Genel Sekreterlik'in huzuruna çıkma emrini alan Yüksek Komiser Erchov, Sekreterlik binasındaki koridorda otuz beş dakika bekledi. Sekreterlik'teki herkes onun dakikaları saydığını biliyordu. Sonunda yüksek kapılar açıldı ve Şef'in masasında oturduğunu gördü; önünde telefonlar, tek başına, gri bir ortamda, başı öne eğik. Bu çok büyük bir baştı; ve Erchov'un ışığa karşı dururken gördüğü kadarıyla kasvetli görünüyordu. Oda büyüktü, yüksek tavanlı ve konforluydu, ancak çok çıplaktı... Şef başını kaldırmadı, Erchov'a elini uzatmadı ve oturmasını söylemedi. Erchov onurunu korumak için masanın kenarına yaklaştı ve evrak çantasını açtı.

"Komplodan ne haber?" diye sordu Şef. Erchov onun gözlerindeki dikkati, yüzündeki keskin çizgileri ve öfkeyi gördü.

"Ben, Yoldaş Tulayev'in tek başına hareket eden bir kişi tarafından yapılan bir suikasta kurban gittiği görüşündeyim..."

"Çok etkileyici, tek başına bir kişi! Gerçekten çok iyi örgütlenmiş!"

Erchov bu alaycılığı ensesinde, celladın mermiyi sıkacağı yerde hissetti. Gordeyev kendi başına gizil bir araştırma yapmış ve sonuçları kendisine saklamış olabilir miydi? Bu neredeyse olanaksızdı. Ne olursa olsun, verilecek yanıt yoktu.

Uzayan sessizlik Şef'in canını sıkmıştı.

"Geçici olarak görüşünü kabul ediyorum. Siyasi Büro'nun kararı ile, suçlular cezalandırılıncaya dek dosya kapatılmayacak."

"Ben de tam bunu önerecektim," dedi Yüksek Komiser.

"Herhangi bir ceza öneriyor musun?"

"Raporumda yazılı."

İddianame birkaç daktilo sayfası tutuyordu. Yirmi beş isim. Şef listeyi inceledi.

"Sen aklını yitirmişsin, Erchov," dedi öfkeyle. "Bunlar sana hiç yakışmıyor! Şoför için on yıl! Onun görevi, kendisine emanet edilen kişi emniyet içinde eve girinceye dek yanından ayrılmamaktı!"

Öbür öneriler için bir şey söylemedi. Öte yandan, Şef'in öfkesi, Yüksek Komiser'in önerdiği cezaları daha da artırmasına yol açtı. Suikast sırasında mangalın başında ısınmakta olan nöbetçi, sekiz değil on yıl süreyle Pechora çalışma kampına gönderilecekti. Tulayev'in sekreteri ve onun sevgilisi olan öğrenci sınır dışı edilecekti - kadın daha sıcak olan Volodga'ya, öğrenci de Kazakistan çölündeki Turgai'ye, ikisi de beş yıl süreyle, üç değil. Düzelttiği ceza kararını Gordeyev'e verirken Yüksek Komiser kendi kendisine şunları söyleme zevkini tanıdı:

"Sizin önerileriniz çok ılımlı bulundu, Yoldaş Gordeyev. Onları düzeltim."

"Teşekkür ederim," dedi Gordeyev pudralı başı ile kibarca selam vererek. Sizin anaylayacağınızdan kuşkum olmayan bir şey yaptım. Davranışları terörizmle bağlantılı olduğundan kuşkulanılan tüm kişilerin listesini çakırtım. Şimdiye dek bin yediyüz kişinin hâlâ serbest olduğunu saptadık."

"Çok ilginç..."

(Bunu kendisi düşünmeliydi, seni gri saçlı sersem tavuk! Belki de bu görüş yardımcısına yukarıdan bildirilmişti, çok yukarıdan...)

"Bu bin yediyüz kişiden bin ikiyüzü parti üyesi; yaklaşık yüz tanesi önemli görevlerde; birkaç tanesi ise Parti Şef'inin çok yakın çevresinde çok yüksek görevlerde; üç tanesi de Güvenlik Örgütü'nde..."

Kendine güvenen, ancak duygusuz bir tavırla konuşuyordu. Ne ya-

piyorsun, kimin peşindesin, seni yükselmek isteyen alçak? Gözlerini Parti'nin kalbine dikmişsin! Yüksek Komiser, 1914'te Taşkent'te çıkan karışıklıklarda süvari birliğine ateş açtığını ve sonuçta bir kalede 18 ay hapis yattığını anımsadı... Öyleyse sanık ben miyim? Güvenlik örgütünde görevli üç 'eski terörist' Parti üyesinden biri ben miyim?

"Bu yöndeki araştırmalarınızdan hiç kimseye söz ettiniz mi?"

"Elbette ki hayır," dedi pudralı baş. "elbette ki hayır. Sadece Genel Sekreter'e arz ettim, o da Merkez Kontrol Komisyonu'ndan bazı dosyaları alabilmem için gereken emirleri verdi."

Yüksek Komiser hiçbir neden yokken çevresinde kapanmaya başlayan ağa yakalandığını bu kez iyice anladı. Yarın ya da gelecek hafta, şu ya da bu nedenle, güvenebileceği tüm çalışma arkadaşlarını görevden alma işlemi tamamlanmış olacaktı. Gordeyev bunların yerine kendi adamlarını getirecekti. Bu büro yıllarca bir başkası tarafından işgal edilmişti. O adamın yüzünü, sesini, konuşma tarzını, el hareketlerini, kaşlarını çatışını, imzalayacağı bir belge üzerinde kalemini tutuşunu Erchov çok yakından tanıyordu; günde on, oniki saat yorulmadan ve bilinçle çalışan bir adam... Bu itaatkâr, hünerli ve kusursuz adamın çevresinde de bir ağ örülmüştü: adam bu ağdan kurtulmaya çalışmış, anlamazlıktan, görmezlikten gelmişti, yine de her geçen gün biraz daha yenilmiş, gözle görünür ölçüde yaşlanmıştı; birkaç hafta sonra tüm yaşamı boyunca emir almış bir yazmanın görünüşünü almıştı; astlarının kendisi yerine karar almalarına karışmamıştı; Opera'da çalışan bir hanım sanatçıyla geceleri içki içiyordu; gündüzleri ise bir kurşunla beynini dağıtmayı düşünüyordu - ve bir akşam gelip onu tutuklayarak götürmüşlerdi... Kimbilir, belki gerçekten de suçluydu, ama ben...

Gordeyev konuştu:

"1700 kişilik bu listede bir eleme yaparak kırk isim ayırdım. Bunların bazıları çok yüksek görevlerde, incelemek ister miydiniz?"

"Derhal listeyi bana getir," dedi Yüksek Komiser otoriter bir sesle, ama midesinde huzursuz bir ürperti vardı.

Dev bürosunda yalnız kalarak kuşku, korku, güç ve güçsüzlükle dosyaları karıştırırken Yüksek Komiser yalnızca kendisiydi - Maxim Andreyevich Erchov, kırk yaşında, çok sağlıklı, yüzünde erken kırışıklıklar, sarkık gözkapakları, ince dudakları ve huzursuz gözleri olan bir adam... Bu görevde kendisinden önce bulunanlar arasında Henri Grigoryevich vardı, on yıl bu büronun havasını solumuş ve sonunda Yirmibirler duruşmasından sonra idam edilmişti; Piotr Eduardovich vardı, ortadan kaybolmuştu, yani Siyasi Büro tarafından atanan bir memurun gözetimi altında yeraltındaki bir cezaevinin ikinci katına

hapsedilmişti. Ondan neyi itiraf etmesini istemişlerdi? Piotr Eduardovich beş ay süreyle savaşmıştı - eğer otuz beş yaşında saçları beyazlaşan ve sürekli olarak "Hayır, hayır, bunlar doğru değil," diyen bir adam için 'savaşmak' terimi uygunsa. Sessizce ölmekten başka bir umudu yoktu, hücre cezasının sonucunda başka bir şey umacak kadar çıldırmazsa eğer...

O sırada Uzak Doğu'da görevli olan ve Personel Dairesi'nin kendisini unuttuğunu büyük bir mutlulukla düşünen Erchov, geri çağırılmış ve eşi görülmemiş bir terfi önerilmişti: İçişleri Halk Komiserliği'ne bağlı olarak Yüksek Güvenlik Komiserliği görevi. Uygulamada mareşal yetkisine sahip olacaktı -altıncı mareşal- yoksa üçüncü mareşal mi demeliydi, çünkü beş mareşalden üçü ortadan kaybolmuştu. "Yoldaş Erchov, Parti size güveniyor! Sizi tebrik ederim!" Bu sözler söylenmiş, eli sıkılmıştı, büroda (Genel Sekreterlik ile aynı katta, Merkez Komitesi Bürosu) herkes gülümsüyordu. Şef haber verilmeden içeri girmiş, bir saniye süreyle onu tepeden tırnağa süzmüştü - astını süzen bir üst gibi; sonra çok basit ve hiç alışılmamış bir şey yaparak ötekiler gibi gülümsemişti ve büyük bir rahatlıkla Maxim Andreyevich Erchov'un elini sıkarak dostça gözlerine bakmıştı. "Çok ağır bir sorumluluk, Yoldaş Erchov. Onu iyi taşıyın." Basın fotoğrafçısı magnezum flaşını patlatarak tüm gülümsemelerin resmini çekmişti... Erchov yaşamının doruğuna varmıştı ve korkuyordu. Tümü de ölümcül önem taşıyan, çünkü ölüm cezalarını içeren üç bin dosya, üç bin tane vızıldayan arı kovanı, birdenbire bir çığ gibi yaşamının üzerine düşmüştü ve her an onunla birlikteydi. Şef'in büyüklüğü bir anlığına onu rahatlatmıştı. Şef rahat bir ses tonu ile ona 'Maxim Andreyevich' diye hitap etmiş ve babacan bir tavırla "personeline iyi davran, geçmişi unutma, ama sürekli tetikte ol, yozlaşmalara bir son ver," demişti. "Sevdiğim, güvendiğim, Parti ve Devlet açısından değerli insanlar idam edildi!" demişti acı bir sesle. "Yine de Siyasi Büro her bir cezayı inceleyemez! Bu iş size kalıyor," diye sözünü bitirmişti. "Size tümüyle güvenim var." Şef'ten yayılan güç kendiliğinden, insanca ve kusursuz derecede doğaldı; Şefkatli gülümsemesi, gözlerinin ve fırça gibi bıyığının oynaması, onu sevmenizi, ona inanmanızı, basında ve resmi konuşmalarda yüceltildiği gibi onu yüceltmenizi sağlıyordu, ama içten, sıcak bir biçimde. Genel Sekreter piposunu doldurduğunda, İçişleri Savunma Yüksek Komiseri Maxim Andreyevich Erchov, 'diktatörlüğün kılıcı', Partinin dikkatli ve uyanık gözü', 'Tüm zamanların en büyük Şef'inin en sadık çalışma arkadaşlarından biri' (bu cümleler o sabah çıkan Siyasi Hizmet Okulları Gazetesi'nde yer almıştı) olarak Maxim Andre-

yevich Erchov gizemlerden korkan bir insan gibi korkmuştu. "Artık bürokratik gecikmeler olmasın!" diye eklemişti Şef. "Fazla kırtasiyeye gerek yok! Açık seçik, güncel dosyalar, resmi laf kalabalığı olmayan, yitik belgeler olmayan - ve eylem! Yoksa, kendinizi kırtasiyenin içinde boğulmuş bulursunuz." Erchov bunu kelimesi kelimesine yinelediğinde, Özel Komisyon (büro başkanlarından oluşuyordu) üyelerinden biri "esin kaynağı bir komut" yorumunu getirmişti.

Yine de, sürekli yığılan, çoğalan, yağmur gibi yağan, her şeyi içeren dosyalar, en küçük muhtıraların hazırlanmasına bile izin vermiyordu; tam tersine gittikçe çoğalıyorlardı. 'Dünya çapında önemli' bir duruşma olan ilk büyük hainler duruşması sırasında binlerce dosya açılmıştı; binlercesi daha açılacaktı, çünkü ilk bin dosyanın işi bitmeden ikinci bir duruşma yapılmıştı; üçüncü duruşmada da binlerce dosya açıldı; dördüncü duruşmanın ön araştırmaları sırasında da binlerce dosya açıldı; beşinci ve altıncı duruşmalarda da aynı şey yinelendi; Bu dosyalar hiçbir zaman mahkemeye çıkarılmıyordu, çünkü gizlenmeleri gerekiyordu. Dosyalar Üssuri'den (Japon ajanları), Yakutla'dan (sabotaj, casusluk ve altın kaçıran hainler), Buriat-Moğolistan'dan (Budist manastırlar davası), Vladivostok'tan (denizaltı filosu komutanlığı davası), Komsomolsk'taki inşaat şantiyelerinden, Genç Komünistler kentinden (terörist propaganda, ahlaksızlık, görevi kötüye kullanma, Troçkizm-Buharinizm), Tsing-kiang'dan (kaçakçılık, Japon ve İngiliz ajanlarla bağlantılar, Müslümanların entrikaları), tüm Türkistan Cumhuriyetleri'nden (bölücülük, Türkçülük, eşkiyalık, yabancı haber alma örgütleri; Mahmudizm -iyi ama Mahmud kimdi tanrı aşkına?) örneğin Özbekistan, Türkmenistan, Tacikistan, Kazakistan, Eski Buhara, Siri Derya) geliyordu. Semerkand suikastı Alım Ata skandalı ile bağlantılıydı; Alım Ata skandalı da İsfahan Konsolosluğu'ndaki casusluk olayı (bir İran vatandaşının kaçırılmasından çıkmıştı) ile bağlantılıydı; Arktika'daki toplama kamplarından unutulmuş davalar gündeme geldi; cezaevlerinde yeni olaylar çıktı; Paris, Oslo, Washington, Panama ve Hankow'dan şifreli yazılar geldi; Kanton alevler içindeydi, Guernica yıkıntıya dönüşmüştü; Barcelona bombalanmıştı; Madrid terör dalgası altında umutsuzca yaşam savaşı veriyordu (vb. isteyen dünya haritasına bakabilirdi) ve tüm bunların araştırılması gerekiyordu. Kahıga'dan büyükbaş hayvanlar arasında kuşkulu bir salgın hastalık olduğu bildirilmişti; Tambov'da tarım işkolunda huzursuzluklar vardı; Leningrad yirmi dosya birden göndermişti (Denizciler Kulübü davası, Kızıl Üçgen Fabrikası davası, Bilimler Akademisi davası, Eski Devrimci Mahkûmlar davası, Leninist Gençler davası, Jeoloji Komitesi davası,

Masonlar davası, Deniz Kuvvetleri Filosunda homoseksüellik davası... Bir oradan bir buradan isimler, belgeler, rakamlar, gizemleri hiçbir zaman açıkça saptanamayan gizemli yaşamlar, yardımcı araştırmalar, ihbarlar, raporlar, çılgınca fikirler yağıyordu. Sıkı bir hiyerarşi altında birkaç yüz üniformalı görevli gece gündüz bu belgelerle ilgileniyor, sonra da bu görevlilerle ilgileniliyordu. Bazıları birdenbire ortadan kayboluyor ve yetkiler sürekli el değiştiriyordu. Piramidin en tepesinde Maxim Andreyevich Erchov duruyordu. Ne yapabilirdi?

Katıldığı Siyasi Büro toplantısında Şef şu sözlü emrini birkaç kere yineledi: "Haleflerinizin yanlışlarını düzeltmelisiniz!" Haleflerin adı hiçbir zaman belirtilmezdi; Erchov, "hainlerin hataları" demediği için Şef'e minnet duyuyordu (peki ama neden?) Merkez Komite'nin her bürosundan personelin organizasyon bozukluğu ile ilgili şikâyetler geliyordu, son iki yılda öylesine büyük bir temizlik hareketi yapılmış ve öylesine ağır baskılar uygulanmıştı ki, personel ortaya çıkıyordu, bunun nedeni kuşkusuz karmakarışık kafalar, yetersizlik, güvensizlik ve sanayi personelinin çöküşüydü. Şef'in kesinlikle reddedeceğini bildiği için ona başvurmayan bir Organizasyon Bürosu üyesi, yanlışlıkla mahkûm edilen kişilerin tekrar işe alınmasının acilen gerektiğini vurgulamıştı; ne de olsa bunlar iftira niteliğinde ihbarlar ve kitle kampanyaları sonucunda mahkûm edilmişti. "İnsanları yeniden topluma kazandıran bir ülke değil miyiz?" diye haykırmıştı üye. "En kötü düşmanlarımızı bile değiştiriyoruz..." Bu sözlü patlama tümüyle boşa gitmişti. Yüksek Komiser'in düşünceleri bir anlığına karşı devrimcilerin can sıkıcısı şakasına kaymıştı: "İnsanların değiştirilmesi, onları ceset olmaya ikna etmektir..." Tam bu anda Şef'in şefkatli gözleri Erchov'a anlamlı anlamlı bakmıştı. Erchov tüm personelini işe koşmuştu: On gün içinde on bin dosya, tercihan sanayi yöneticilerinin (Komünistler), teknisyenlerin (Parti üyesi olmayanlar) ve memurların (Komünistler ve Parti üyesi olmayanlar) dosyaları dikkatle incelendi, böylece 6,727 kişinin serbest bırakılması sağlandı, bunların % 47.5'i yeniden kazanıldı. Haleflerinin hazırladığı belgeler ne kadar dikkatle incelenirse -ki onların başyardımcıları idam edilmişti- son temizlik hareketleri sonucunda mahkûm edilen masum kişilerin oranının % 50'ye yaklaştığı o kadar kesin açığa çıkıyordu; bunun etkisi olumlu oldu; ama, Paris'te yayımlanan ve Rus göçmenlerince çıkartılan bir gazetede bu gerçekler açıklandığında, bu rakamlardan sorumlu olan Merkez Komite istatistikçileri ile bunların yayımlanmasına izin veren basın müdürü yardımcısı derhal kovuldular. Erchov ve personeli yine dosya dağları ile uğraşarak gece gündüz çalıştı. Bu noktada iki haber onları karma-

şaya itti. Gerçek dışı bir ihbar sonucunda Troçkist olduğu ve babasının bir rahip olduğu gerekçesiyle Parti'den ihraç edilen eski bir Komünist (ki belgeler 1925 ile 1937 arasında Troçkizm aleyhine açılan kampanyada etkin görev aldığını ve babasının Bryansk'taki bir fabrikada çalışan bir teknisyen olduğunu kanıtlıyordu), Beyaz Deniz kıyısındaki Kem'de bulunan bir 'özel vakalar' toplama kampından serbest bırakıldıktan sonra Smolensk'e geri dönmüş ve bir Parti Komitesi üyesini öldürmüştü. Urallar'daki bir çalışma kampından serbest bırakılan bir kadın doktor da sınırı gizlice geçip Estonya'ya kaçmaya çalışırken tutuklanmıştı. Yeni serbest bırakılan mahkûmlarla ilgili 750 yeni ihbar geldi; otuz örnekte masum olduğu varsayılan kişilerin kesinlikle suçlu olduğu kanıtlandı. Böylece bir söylenti yayılmaya başladı: Erchov görevini yapamıyordu. Çok liberaldi, çok aceleciydi, baskı tekniğinde etkin biri değildi.

Derken Tulayev suikasti yapıldı.

Gordeyev hâlâ bununla ilgileniyordu ve Siyasi Büro'dan özel talimatlar alıyordu. Erchov ona şoförün idam edilip edilmediğini sorduğunda şunları söyledi:

"Önceki gece idam edildi, dört Kürk Tröstü sabotajcısı ve casuslukla suçlanan müzikhol şarkıcısı kadınla birlikte..."

Erchov donakaldı, ancak yüzünden bir şey belli olmaması için büyük çaba gösterdi. Bu, raslantı mıydı, yoksa bir darbe miydi? O şarkıcıyı çok beğenirdi - ufak tefek vücuduyla sahneye çıkışıyla, sarı-siyah renkli çoraplarıyla çıplak olmasından daha çekici görünmesiyle! Onu öylesine beğenirdi ki, çiçek göndermişti. Gordeyev sözlerini sürdürdü (ikinci bir darbe mi?):

"Rapor size verilmişti..."

Yani masasına gelen raporları okumuyor muydu?

"Çok talihsiz bir olay," dedi Gordeyev, "çünkü dün şoförün kişiliğini aydınlatan yeni belgeler ele geçirdik..."

Erchov başını kaldırdı, kuşkusuz ilgilenmişti.

"Evet. Bir düşünün! 1924-25 arasında yedi ay süreyle Buharin'in şoförlüğünü yapmış; Moskova'daki dosyasında Buharin'in yazdığı dört tavsiye mektubu bulundu. Son mektubun tarihi geçen yıla ait! Dahası var: 1921'de Volhynia cephesinde tabur komiserliği yaparken emre itaatsizlikle suçlanmış. Onu kurtaran Kiril Rublev'miş!"

Bir darbe daha! Hangi akıl almaz ihmalkârlık sonucunda bu bilgiler, görevleri Merkez Komite üyelerinin yanına verilen ajanların geçmiş kariyerlerini araştırmak olan komisyonların gözünden kaçmış olabilirdi? Sorumluluk Yüksek Komiser'indi. Emri altındaki komisyonlar

ne yapıyordu? Bunların üyeleri kimlerdi? Parti'nin bir dönemde ideoloğu olan Buharin, 'Lenin'in favori müridi', Lenin'in 'oğlum' diye çağırdığı kişi, şu anda hainlik, casusluk, terörizm ve Sovyetler Birliği'nin yıkılması ile eşanlamlı tutuluyordu. Ve onun eski arkadaşı Kiril Kirillovich Rublev, bunca olaydan sonra hâlâ sağ mıydı? "Evet, sağ," dedi Gordeyev. "Bilimler Akademisi'nde görevli, 16. yüzyıl arşivlerinin tonlarca yükü altında çalışıyor. Onu gözetlemesi için birini görevlendirdim..."

Birkaç gün sonra, Erchov'un yeni atadığı görevlilerden biri çıldırdı. 41. Büro'nun ilk inceleme Yargıcı olan bu görevli, bilinçli bir eski askerdi. Erchov, Parti üyesi olan Hücre sekreterinin açık düşmanlığına karşı onun terfi ettirilmesini onaylamıştı. Erchov'un atadığı bu görevli birdenbire yüksek düzeyde bir Parti görevlisine saldırmış ve onu bürosundan dışarı sürüklemişti. Bağırdığı duyuluyordu:

"Çık dışarı, ihbarcı, muhbir! Sana çeneni kapatmanı emrediyorum!" Kendini büroya kilitlemişti. Birkaç el silah sesi duyuldu. Birden kapı açıldı ve yargıç eşikte belirdi, saçları karmakarışıktı, elindeki toplu tabancadan duman çıkıyordu. Haykırdı: "Ben bir hainim! Her şeye ihanet ettim! Sizi pis hayvanlar!" Ve herkes onun, duvarda asılı duran Şef'in portresine ateş etmiş olduğunu gördü, gözlerinde ve alnının ortasında mermi delikleri vardı... "Beni cezalandırın!" diye bağırıyordu, "sizi hadım herifler!" Onu yatıştırmak için altı kişinin uğraşması gerekti. Onu kendi kemeriyle bağladıklarında gülmeye, inanılmaz kahkahalar atmaya başladı. "Hadımlar! Hadımlar!" Anlatılmaz bir korkuya kapılan Erchov onu görmeye gitti. Yargıç bir iskemleye bağlanmıştı ve kendini arkaya devirmişti, böylece başı halıda, ayakları havaya bakar şekilde yatıyordu. Yüksek Komiser'i görür görmez bağırmaya başladı: "Hain, hain, hain, hain! Senin ruhunun derinliklerini görebiliyorum, ikiyüzlü! Sen de iğdiş edildin, öyle mi?"

"Ağzını bağlayalım mı, Şef Yoldaş?" diye saygıyla sordu bir memur.

"Hayır. Neden ambulans daha gelmedi? Hastaneye haber verdiniz mi? Ne düşünüyorsun? Onbeş dakika içinde ambulans gelmezse seni tutuklarım!"

Kısa boylu, sapsarı kıvırcık saçlı bir yazman, elinde kâğıtlarla içeri girdi ve iki adama -Erchov ve deli- aynı dehşetle baktı ve Yüksek Komiser'i tanımadı. Erchov kendini toparladı, omuzlarını dikleştirdi. İdamlarda hazır bulunmak zorunda olduğu zamanlardakine benzer bir uyuşukluk hissediyordu. Tek kelime etmeden odadan çıktı, asansöre bindi... Bölüm şefleri kuşkusuz ondan kaçıyordu. Sadece biri, ani yük-

selişini paylaşan ve şu anda dışişleri bölümünün yöneticisi olan eski bir arkadaşı, yanına geldi.

"Evet, Ricciotti, nedir bu olanlar?"

Ricciotti'nin İtalyan adı, kartpostal benzeri İtalya kıyılarında geçen çocukluğundan kaynaklanıyordu ve hâlâ Napoli'li bir balıkçının güzelliğine sahipti: gözlerindeki altın renkli noktalar, bir gitaristinki kadar sıcak sesi, alışılmadık hayal gücü ve bağlılığı. Onunla ilgili genel yargı, "özgün olmayı amaçladığı" şeklindeydi.

"Oh, günlük sorunlar, sevgili Maximka."

Ricciotti dostça bir tavırla Erchov'un kolundan tuttu ve onu bürosuna götürdü, bu arada sürekli konuşuyordu: Japonlarca şiddet kullanılarak ele geçirilen Nanking'deki gizli servisten; Mao Zedung'un ordusundaki Troçkistlerin çalışmalarından; Paris'teki Beyaz askeri örgütündeki bir entrikadan 'Artık elimizde yeni kozlar var'; her şeyin olabildiğince kötüye gittiği Barselona'dan -Troçkistler, Anarşistler, Sosyalistler, Katolikler, Katalonya'lılar, Basklar, hiçbiri yönetilemeyen- orada askeri bir yenilgi olacağı kaçınılmazdı, bu gerçeği görmezlikten gelmek yararsızdı; altın rezervi ile ilgili karışıklıklardan; aynı anda çalışan beş ya da altı ayrı casusluk ekiplerinden söz etti. Bürosunda bir aşağı bir yukarı dolaşırken onunla on dakika konuşmak, pek çok uzun rapor okumakla eşdeğerdeydi. Erchov, onun her şeyi birden aklında tutan ve bir tekini bile incelemeden geçmeyen zekâsına hayranlık duydu ve kıskandı. Ricciotti sesini alçaltarak onu pencereye götürdü. Pencereden Moskova görünüyordu- büyük beyaz bir boşluk, insanlar karıncalar gibi her yönde ilerliyor, karda kirli ayak izleri bırakıyor; sıra sıra evler ve tümünün üzerine tepeden bakan eski bir kilisenin soğan biçimli kubbeleri, altın yıldızlarla süslenmiş parlak mavi renkli. Erchov düşünebilseydi bu manzaranın olağanüstü olduğunu düşünürdü.

"Dinle Maximka, kendine dikkat et..."

"Niçin?"

"İspanya'ya gönderilen ajanların talihsiz bir seçim olduğunu duydum. Elbette bu eleştiri bana yöneltildi. Ancak onlar aslında senin peşinde."

"Haklısın, Sacha. Kaygılanma. Biliyorsun, Şef'in bana güveni var."

Saatin yelkovanı çılgınca ilerliyordu. Erchov ve Ricciotti ayrıldılar. Pravda'yı okuması dört dakika sürdü. Bu da ne? Baş sayfadaki fotoğraf: Erchov da orda olmalıydı, Sef'in yanında soldan ikinci, Hükümet üyeleri arasında; fotoğraf iki gün önce Kremlin'de çekilmişti, Seçkin kadın tekstil işçilerinin kabulü sırasında... Gazeteyi katladı: Bir fo-

toğraf çekildiği halde gazetede iki tane vardı, Güvenlik Yüksek Komiseri görünmeyecek şekilde kesilmişti. Çok şaşırtıcı. Telefon. Yazıişleri müdürlüğü mü? Yüksek Komiserlik arıyor... Baş sayfayı kim düzenledi? Kim? Neden? Fotoğraflar son dakikada Genel Sekreterlik tarafından mı verildi? Evet, anlıyorum, öğrenmek istediğim buydu... Ancak aslında çok fazla şey öğrenmişti.

Gordeyev içeri girdi ve özel koruması olan üç kişiden ikisinin değiştirilmesi gerektiğini söyledi - bir tanesi hastalanmıştı, öteki ise askeri tarım gurubu işçilerine bir bayrak sunmak üzere Beyaz Rusya'ya gönderilmişti. Erchov kendisine danışılması gerektiğini söylemekten vazgeçti. Bahçede üç kişi yanına gelerek arabasının dibinde hazırola geçtiler ve bir ağızdan, üç kişinin gücüyle "Saygılar, Yoksek Komiser Yoldaş," diye selam durdular. Erchov onlara kibarca karşılık verdi ve aralarından tandığı tek kişiye direksiyona geçmesi için işaret etti. Yakında kuşkusuz o da değiştirilecek ve Yüksek Komiser artık tanımadığı kişilerin eşliğinde yolculuk yapacaktı, bunlar muhtemelen gizli emirler almış ve kendisi dışında isteklere boyun eğen kişiler olacaktı.

Otomobil alçak bir bahçe yolundan ilerledi, kasklı ve silahlı nöbetçilerce korunan demir kapıların arasından geçti; alaca karanlığın gri saatinde meydana çıktı. Otomobil bir an otobüsle bir gurup yayanın arasında sıkıştı, yavaşladı. Erchov bir gurup sıradan insanın yüzünü gördü: Yazmanlar, oluk başlıklarını hâlâ giyen teknisyenler, melankolik bir Yahudi, çirkin kadınlar, sert yüzlü işçiler. Kafaları meşgul, sessiz, yağan karın altında durarak Erchov'u gördüler, onu tanıdıkları akıllarına bile gelmeden. Nasıl yaşıyorlardı, ne sayesinde yaşıyorlardı? Hiçbiri, hatta adımı gazetelerde okuyanları bile kim olduğumu hayal edemez. Ve ben-onlar hakkında ne biliyorum, sadece onları tanımadığımı biliyorum, milyonlarca ismin bir yerlerde dosyalandığını, kataloglandığını, sınıflandırıldığını, her birinin kimliğinin farklı bir bilinmeyen olduğunu, her birinin hiç çözülemeyecek bir sır olduğunu... Tiyatro Meydanı'nda ışıklar yanıyordu, Tverskaya Caddesi'nde akşam kalabalığı bir aşağı bir yukarı dolaşıyordu Kalabalık, kaynayan şehir - kaba ışıklar kar yığınlarını, insan kitlelerini, kaldırım ırmaklarını, çamur ırmaklarını bölüyordu. Büyük bir makam arabası içinde dört üniformalı adam sessizce oturuyordu. Dev bir cezaevinin kapısını andıran kocaman bir takın çevresinden dolaşıktan sonra otomobil sonunda Leningrad Bulvarı'nın uzun akışı boyunca hızlandığında, Erchov araba kullanmayı ne kadar sevdiğini acıyla anımsadı-yol, hız, hızı ve motoru yöneten kendi çabuk algılaması. Bugünlerde onun araba kullanmasına karşı çıkıyorlardı. Neyse, zaten araba kullanamayacak kadar sinirli ve

işiyle meşguldu. Yol çok güzeldi, yol yapmayı iyi biliyoruz. Trans-Sibirya demiryoluna paralel olacak böyle bir yol, Uzak Doğu'yu güvenceye almak için gereksinim duyduğumuz şey. Eğer beşyüz bin kişiyi çalıştırırsak birkaç yıl içinde yapılabilir ve bunların dörtyüz bini cezaevlerinden sağlanabilir. Bu düşüncede pratik olmayan hiçbir yön yoktu. Bunu daha ayrıntılı düşünmeliyim. Kesin siyah uzunluğu ile her iki yandaki kusursuz beyazlığın birleştiği bu harika yolun üzerine, birdenbire alt üst olmuş büroda, iskemleye bağlı çılgının görüntüsü düştü. "Evet, bu iş herkesi çıldırtabilir..." Deli kahkahalarla güldü, konuştu: "Deli olan sensin, ben değilim, sensin, ben değilim, göreceksin..." Erchov bir sigara yaktı, eldivenli elleri arasında çakmağın ateşini görmek istemişti. Ve karabasan duygusu azalarak yok oldu. Sinirleri çok bozulmuştu... bir gün izin yapmalı ve temiz hava almalıydı... Sokak lambaları azaldı, yıldızlarla kaplı gökyüzü, ormanı soluk bir ışığa boğdu. Erchov buna baktı. İçinde bir yerlerde bir sevinç yükseliyordu - ancak bunun farkında değildi, kafası rakamlarda, karmaşık planlarda, olaylardaydı. Otomobil, karların kürk gibi kapladığı uzun ağaçların gölgesinden geçti. Hava çok soğuktu. Araba düzgün karların üzerinden döndü. Büyük bir evin uzun Norveç tarzı damı, gökyüzüne karşı simsiyah yükseliyordu: İçişleri Halk Komiserliği'nin 1 no'lu evi.

Burada, sade ya da gösterişli renklere boyalı eşyaların üzerinde, tümü de uyumlu bir biçimde döşenmiş eşyaların arasında, ses geçirmez bir sessizlik hüküm sürüyordu. Görünmez telefonlar, gazeteler, resmi portreler (onları kaldırmak cesaret isterdi), silahlar, yönetim bloknotları yoktu. Erchov, ona işini anımsatacak hiçbir şey istemiyordu: İnsan denilen hayvan azami çabayı harcadığında, tümüyle dinlenmek isterdi: en yüksek sorumlu görevli, ötekilere kıyasla daha çok dinlenme hakkına sahipti. Burada özel yaşamından başka hiçbir şey olmamalıydı - özel yaşamımız, Valia, sen ve ben. Valia'nın küçük bir öğrenci kızken çekilmiş fotoğrafı, duvarda asılıydı, krem rengi oval ahşap çerçeve içinde. Üzerine büyük bir kurdele bağlanmış. Valia... Valentina. Büyük aynada sıcak Orta Asya renkleri yansıyordu. Hiçbir şey kış mevsimini çağrıştırmıyordu, pencerelerden görünen mucize gibi karla kaplanmış dallar bile. Bunlar sadece harika bir sahne dekoru, bir parça beyaz büyüydü. Erchov Pikabın yanına gitti. Pikapta Hawai blues plağı duruyordu. Hayır, o olmazdı! Bugün olmaz! Zavallı deli haykırıyordu: "Hainiz, hepimiz hainiz!" Ancak gerçekten "hepimiz" demiş miydi? - yoksa bunu ben mi ekliyorum? Neden ekledim ki? Profesyonel araştırmacı bu sorun üzerinde düşündüğünü farketti. En insanca şey çıldırıp her şeyden uzaklaşmak olmasındı?

Valentina üzerinde sabahlığıyla banyodan çıktı. "Merhaba, sevgilim." Vücudunun bakımına harcadığı saatler ve sahip oldukları servet, Valia'yı değiştirmişti, artık Yeniseisk'li tipik bir taşralı genç kadın değildi; her yerinden hayat fışkırıyordu. Evet, Komünist toplum sonunda tümüyle kurulduktan ve olağanüstü zor ancak kazançlı geçiş dönemi yaşandıktan sonra tüm kadınlar tam olarak gelişecekti... "Sen canlı bir beklentisin, Valia." - "Teşekkürler, Maximka, senin gibi çalışan ve savaşan erkeklere teşekkürler." Kimi zaman birbirlerine böyle şeyler söylerlerdi, kuşkusuz ayrıcalıklarını kendi gözlerinde onaylamak için; böylece ayrıcalıklar bir göreve dönüşürdü. Bağlılıkları temiz ve sadeydi, birbirlerini çekici bulan iki sağlıklı bedenin bağlılığı gibi. Erchov sekiz yıl önce özel bir güvenlik askeri birliğine komuta ediyordu ve Krasnoyarsk yakınlarında bir teftiş görevindeydi; ormanın derinliklerinde bir askeri yerleşim merkezindeki tabur komutanının evine gitmişti. Astının genç karısı odaya girdiğinde, Erchov onun masum ve kendine güvenen çekiciliği ile gözlerinin kamaştığını hissetmişti. İlk kez bir kadın onu bu kadar etkilemişti. Kadının varlığı ormanları, azgın dağ ırmaklarının soğuk sularını, kuşkulu hayvanların hızını, taze sütün tadını çağrıştırıyordu. Sürekli olarak bir şeyleri araştırıyor gibi görünen çıkık bir burnu ve kedi gibi gözleri vardı. Onu birden müthiş arzuladı - bir saat ya da bir geceliğine değil, onu tümüyle, sonsuza dek, gururla istiyordu. "Ben onu isterken başka birine ait olabilir mi?" Söz konusu 'başka birisi' küçük rütbeli, geleceği olmayan, üstüne körükörüne bağlı bir subaydı, konuşurken tezgâhtar ağzıyla konuşuyordu. Erchov ondan nefret etti. Ondan kurtulmak için ormandaki nöbet yerlerini kontrol etmeye gönderdi. Sonunda arzuladığı kadınla yalnız kaldığında önce sessizlik içinde bir sigara içti ve cesaretini toplamaya çalıştı. Sonra konuştu: "Valentina Anisimovna, size bir şey söylemek istiyorum... dikkatle dinleyin. Söylediklerimi hiçbir zaman yinelemem. İyi bir süvari askeri kadar açık sözlü ve güvenilirim. Eşim olmanızı istiyorum..." Kadından üç metre ötede, bir iskemleye oturmuş, sanki bir emir veriyormuş, sanki kadın buna uymak zorundaymış gibi konuşuyordu - ve genç kadın etkilenmişti. "Ama sizi tanımıyorum," dedi korkuya kapılarak, sanki adamın kollarına düşecek. "Bunun önemi yok. Sizi gördüğüm ilk anda tümüyle tanıdım. Ben güvenilir ve açıksözlü bir insanım, size söz veriyorum ki..." "Bundan kuşkum yok," dedi Valentina, öneriyi kabul ettiğinin farkında olmayarak, "ama..." "Aması yok. Bir kadın, seçmekte özgürdür." Kendini tutup "Ben alay komutanıyım, kocanız hiçbir şekilde ilerleyemez," demeyi. Kadın da aynı şeyi düşünmüş olmalıydı ki, sıkılarak birbirlerine

baktılar, öylesine bir suç ortaklığı duygusu doğuyordu ki ikisinin de yüzü kızardı. Erchov onun kocasının resmini duvara doğru döndürdü, kadını kollarına aldı ve birden, tuhaf bir şefkatle gözkapaklarını öptü. Kadın karşı koymadı, bu önemli -ve oldukça yakışıklı- subayın kendisine orada ve o anda, bu rahatsız kanapenin üzerinde sahip olup olmayacağını merak etti, kadın iç çamaşırı giymemişti, neyse ki... Adam buna kalkışmadı. Sadece rapor veren bir asker tavrıyla konuştu: "Ertesi gün buradan gideceğiz. Tabur komutanı Nikudychin geri döner dönmez konuyu kendisine erkek erkeğe konuşarak açıklayacağım. Bugün boşanacaksınız, belgeler saat beşte hazır olacak." Tabur komutanı alay komutanına ne diyebilirdi ki? Kadın özgürdü ve Parti özgürlüğe saygı duyardı. Tabur Komutanı Nikudychin (ki bu isim yaklaşık olarak 'işe yaramaz' anlamına geliyordu) bir hafta sarhoş dolaştı, sonra bir başka unutma yöntemi olarak şehirdeki Çinli fahişeleri ziyaret etti. Bu yanlış davranışı haber alan Erchov astını anlayışla karşıladı, çünkü onun üzüntüsünü anlıyordu. Yine de Parti sekreterinin ona bir ders vermesini sağladı... Bir Komünist, karısı onu terketti diye ahlaksal dengesini yitirmemelidir, kuşkusuz...

Valentina bu odalarda gündüzleri hemen hemen çıplak, sadece dantel çamaşırlarıyla dolanmaktan hoşlanırdı. Gözleri ve sesi gibi vücudu da her zaman ortadaydı. Kocaman gözleri de alnına düşen saçları gibi altın rengindeydi. Dolgun dudakları, çıkık elmacık kemikleri, pembe teni ile iyi bir yüzücü gibi formda ve tazeydi. "Her zaman soğuk sudan çıkmış güneşleniyormuş gibi görünüyorsun," demişti kocası bir gün. O da aynaya bakmış ve gururlu bir gülümseme ile "Evet, öyleyim, soğuk ve güneş ışığı ile dolu," diye yanıtlamıştı. "Senin küçük alabalığınım."

Bu gece güzel çıplak kollarını uzatarak sormuştu:

"Neden bu kadar geç kaldın, sevgilim? Ne oldu?"

"Hiçbir şey olmadı," diye yanıtladı Erchov zoraki gülümseyerek.

Ve o anda bir şey, çok büyük bir şey olduğunu kesinlikle anladı; buradaydı ve gittiği her yerde de olacaktı, kendisini ve bu kadını tehdit eden sonsuz bir tehlike. Belki de Valentina çok güzeldi, belki de çok ayrıcalıklıydı, belki de... Koridorda ayak sesleri duyuldu, gece nöbetçisi servis giriş kapısını kontrol ediyordu.

"Hiçbir şey olmadı. Özel korumalarımdan ikisi değiştirildi. Canım sıkıldı."

"Ama patron sensin, sevgilim." Adamın önünde dimdik durdu, sabahlığı göğüslerinin arasında yarı yarıya açıktı.

Valentina tırnaklarını cilalamayı tamamladı. Erchov kaşlarını çata-

rak kadının diri göğüslerine, lavanta çiçeği renkli meme uçlarına baktı. Kaşları hâlâ çatıkken kadının sorunsuz, bir çiçek bahçesi kadar güzel gözlerine baktı. Kadın devam etti:

"İstediğini yapamaz mısın?"

Gerçekten de çok yorgun olmalıydı, yoksa böylesine olağan bir cümle kesinlikle bu kadar tuhaf bir etki yapmazdı... Kadının doğal bir sesle söylediği bu sözler, Erchov'a gerçekte hiçbir şeyin patronu olmadığını, istekleri doğrultusunda hiçbir şeyi belirlemediğini ve mücadele girişimlerinin başarısız kalacağını farkettirdi. "Sadece çılgınlar istediklerini yaparlar," diye düşündü. Acı bir gülümseme ile yüksek sesle yanıt verdi:

"Sadece çılgınlar istediklerini yaptıklarını düşlerler."

Valentina bir şeyler anlanıştı. "Bir şeyler oluyor..." Ve bundan o kadar emindi ve o kadar korkmuştu ki adamın boynuna sarılma isteği yok oldu. Kendini neşelenmeye zorladı. "Birbirimizi öpme zamanı gelmedi mi, Sima?" Her zaman yaptığı gibi kadını dirseklerinden tuttu ve öptü - dudaklarından değil, dudakları ile burnu arasından ve dudaklarının kenarlarından, terini koklayarak. "Hiç kimse böyle öpüşmüyor, sadece biz," demişti bir zamanlar ona.

"Gidip banyo yap," dedi Valentina.

Ruhun temizlenmesine inanmıyor olsa da -ne kadar eski moda bir kavram! - Erchov temiz bir vücudun kutsallığına inanırdı, sabunlandı, durulandı, sonra da soğuk suyla duş yaptı, kolonya ile masaj yaptı, aynadaki görüntüsünden memnundu. "İnsan denilen yaratık harika değilse ne olayım!" derdi banyoda olduğu zamanlar. "Valia, ben de çok güzelim." Kadın koşarak gelirdi, aynanın önünde öpüşürlerdi, adam çıplak, sağlam yapılı, kadın yarı çıplak, önü açık sabahlığıyla... Bunlar artık soluk anılardı, çok uzaklarda kalmış bir geçmişten yankılanan. O günlerde Uzak Doğu cephesindeki bir bölgede gizli uygulamalar şefi olan Erchov, ormanda casusları kendisi izler, sessiz insan avlarını yönetir, iki taraflı ajanlarla ilgilenir ve her an çalılardan atılacak bir kurşunla vurulmayı beklerdi, böyle kurşunların kimin silahından çıktığı hiçbir zaman bulunamazdı. Hayatı severdi, yüksek mevkilere ulaşacağını bilmiyordu... Sıcak su omuzlarından aşağı akıyordu. Aynada görebildiği yegâne şey asık yüzü, sarkık göz kapakları arasındaki kaygılı gözleriydi. "Kahretsin, yeni tutuklanmış birine benziyorum!" Banyo kapısı açıktı; yandaki odada Valia pikaba bir Hawai plağı koydu, steel gitar ve bir zenci ya da Polinezyalının sesi duyuldu: "Sana bağlandım..."

Erchov birden patladı.

"Valia, bir iyilik yap ve o plağı hemen parçala!"

Plak iki parçaya bölündü, soğuk su bir teselli gibi boynundan aktı.

"Plağı kırdım, Sima sevgilim. Şimdi de sarı yastığı parçalıyorum."

"Teşekkürler," dedi doğrularak. "Soğuk su kadar iyisin."

Soğuk su karların altından geliyordu. Bir yerlerde kurtlar susuzluklarını onunla gideriyordu.

Yatak odasına sandviç ve şarap getirttiler. Sıkıntıları giderek yok oluyordu... en iyisi düşünmemekti, yoksa geri gelirlerdi. Aralarında pek şefkat yoktu; ilişkileri birbirlerinden zevk alan iki, çok temiz ve zeki bedenin yakınlığıydı. "Yarın kayak yapalım mı?" diye sordu Valia gözleri irileşmiş ve burun delikleri açılıp kapanarak. Erchov çok ani bir refleksle kapıya fırladı, neredeyse önlerinde duran alçak sehpayı deviriyordu. Kapıyı hızla açtı - ve koridorda bir kadın sesi yükseldi: "Beni çok korkuttunuz, Şef Yoldaş!" Ve hizmetçi kızı gördü, yere diz çökmüş havluları topluyordu. "Ne yapıyorsun burada?" Erchov öfkesini güçlükle tutabiliyordu. "Sadece geçiyordum, Şef Yoldaş. Beni çok korkuttunuz..." Kapıyı kapatarak Valia'nın yanına geldi, yüzü öfkeli, bıyığı titriyordu. "Kahrolası kancık anahtar deliğinden bizi dinliyordu!" Valia bu kez kesinlikle korktuğunu hissetti. "Olanaksız, sevgilim, çok yorgunsun, ne söylediğinin farkında değilsin." Adam yere diz çökerek başını kadının bacaklarına yasladı. Valia onun başına sarılarak kucağına aldı. "Böyle aptalca şeyler söyleme, sevgilim. Biraz uyuyalım." Adam düşünüyordu: "Uyumak kolay mı sanıyorsun?" ve elleri kadının baldırından yukarıya, sıcak karnına kaydı.

"Bir plak koy, Valia. Hawai, zenci ya da Fransız olmasın... Bizden bir şey olsun."

"Partizanlar'a ne dersin?"

Adam odada bir aşağı bir yukarı dolaşırken pikaptan steplerde ilerleyen Kızıl Partizanların erkek korosu yükseliyordu: "Onlar Atamans'ı fethetti - Generalleri fethetti - son zaferlerini kazandılar - deniz kenarında..." Tabur düzeninde bir gurup gri üniformalı adam şarkı söyleyerek küçük bir Asya kentinin sokaklarında ilerledi. Öğleden sonraydı. Erchov onlara bakmak için durdu. Başlarındaki adam her bir dizeyi tek başına söylüyor, ötekiler de disiplinli bir koro halinde yineliyordu. Çizmelerin karlar üzerinde çıkardığı ritmik ses, şarkıya eşlik ediyordu. Bu bilinçli sesler, bu karışık ve güçlü sesler, içlerinde toprağın gücü olan sesler - bu sesler bizdik... Şarkı bitti. Erchov kendi kendine "Bir içki alabilirim..." diye mırıldandı ve kapının çaldığını duydu.

"Şef Yoldaş, Yoldaş Gordeyev telefonda sizinle konuşmak istiyor."

Ve Gordeyev'in serinkanlı sesi, suikast ile ilgili yeni ipuçları bulunduğunu bildirdi - "Sizi rahatsız etmek zorunda kaldım, lütfen bağışlayın Maxim Andreyevich. Verilmesi gereken önemli bir karar var... Çok sağlam kanıtlar, K.K.Rublev'in dolaylı yoldan karıştığını gösteriyor. Bu da bu dava ile önceki iki duruşma arasında bir bağlantı oluşturuyor... K.K.Rublev eski Merkez Komite üyeleri listesinde olduğu için sorumluluğu üstlenmek istemedim.."

Yani onun tutuklanması ya da serbest bırakılması emrini verme sorumluğunu benim almamı istiyorsun, pis yılan... Erchov sertçe sordu:

"Yaşam öyküsü?"

"Dosya önümde duruyor. 1905'te Varşova Üniversitesi Tıp Fakültesinde öğrenci, 1906'da Maksimalist, tabancayla Albay Golubev'e iki el ateş etmiş ve yaralamış, 1907'de askeri cezaevinden kaçmış... 1908'de Parti üyesi olmuş. Innokentii (Dubrovinsky), Rikov, Preobrajenski, Buharin ile yakın ilişkiler (ve Parti liderliği yaptıktan sonra hain oldukları gerekçesiyle kurşuna dizilen bu adamların adları bile Rublev'in suçlu bulunması için yeterliydi.) "..Ordu'da Siyasi Komiser, Baykal eyaletinde özel görev, Afganistan'da gizli görev, Kimyasal Gübre Tröstü'nde başkanlık, Sverdlov Üniversitesi'nde öğretmenlik, Merkez Komite üyeliği... Merkezi Kontrol Komisyonu üyeliği... Bölücü etkinliklerden dolayı Moskova Kontrol Komisyonu tarafından uyarılmış ve sansür edilmiş. Sağcı Muhalefet yaptığı gerekçesiyle ihraç edilmesi istenmiş. Riutin tarafından hazırlanan yasak belgeleri okuduğundan kuşkulanılmış... Eysmont tutuklandığında onun ailesine yardım ettiğinden kuşkulanılmış.. Troçki'nin yazdığı Almanca bir makaleyi tercüme ettiğinden kuşkulanılmış ve bu yazı eski öğrencisi B.'nin evinde bulunmuş. (şu anda bir kütüphanenin genel tarih bölümünü yöneten Rublev'e her yönden kuşku yağıyordu.)

Dinledikçe sinirleri bozuldu Erchov'un. Bunların tümünü önceden biliyoruz, seni pis sıçan. Kuşkular, ihbarlar, varsayımlar - dosyalarımız bunlarla dolu! Tüm bunlarla Tulayev davası arasında hiçbir bağlantı yok ve sen sadece beni tuzağa düşürmeye çalışıyorsun, eski bir Merkez Komite üyesini tutuklamamı istiyorsun. O adam bugüne kadar serbest dolaştıysa Siyasi Büro onun serbest kalmasını istediği için dolaşmıştır. Erchov konuştu:

"Pekala, Benden emir alıncaya kadar bekle. İyi geceler."

Merkez Kontrol Komisyonu üyesi olan, kamuoyunda bilinmeyen, ancak çok yüksek yetkilere sahip olan (özellikle de kendisinden daha çok saygı duyulan iki üç kişinin hainlik suçundan kurşuna dizilmesinden sonra) Yoldaş Popov Yüksek Komiser'i görmeye gittiğinde Erc-

hov onu derhal içeri aldı. Merak etmiyor değildi. Erchov, Popov'u ilk kez görüyordu. Çok soğuk günlerde kırlaşmış saçları üzerine bir kasket giyerdi Popov. Bir işçi kasketi! Bunun için altı ruble ödemişti. Moskova Konfeksiyon Mağazası'nda. Solmuş deri paltosu on yıllıktı. Yaşlı, derin çizgili bir yüzü vardı, sağlığı kötüydü, ince ve kır bir sakalı vardı. Çelik çerçeveli gözlük takardı. Başında kasketi, koltuğunun altında eski evrak çantası ve gözlerinde hafif bir gülümsemeyle içeri girdi. "Her şey yolunda gidiyordur umarım, sevgili yoldaş?" dedi eski arkadaşlarmış gibi; ve bir saniyenin yarısı kadar bir süre Erchov, bu yaşlı tilkinin rahatlığından etkilendi. "Sonunda sizinle tanıştığıma çok memnun oldum, Yoldaş Popov," diye yanıtladı Yüksek komiser.

Popov paltosunun önünü açtı, bir iskemleye adeta yığılarak mırıldandı: "Çok yorgunum! Burası güzel bir yer, iyi döşenmiş, bu yeni binalar çok güzel," ve piposunu doldurmaya başladı. "Gençliğimde işler böyle değildi. Kurulduğunda CEKA (Gizli Polis)'daydım, Felix Edmundovich Djerzhinski ile birlikte. Hayır, hiç konfor yoktu, bugünkü sistemimiz çok rahat... Sovyetler Birliği çok gelişti ve daha da gelişiyor, Yoldaş Erchov. Genç olduğunuz için çok şanslısınız..."

Erchov onun zamanını almasına kibarca izin verdi. Popov toprak renkli ve kırık tırnaklı elini kaldırarak sözünü sürdürdü.

"Ancak, konuya gelelim, sevgili yoldaş. Parti sizi düşünüyor. Parti hepimizi düşünür. Uzun saatler çalışıyorsunuz ve Merkez Komite sizin değerinizi biliyor. Kuşkusuz elinizde çok fazla iş var, size miras kalan bozuklukları düzeltmeye çalışıyorsunuz (haleflerine yapılan değinme belirsiz olmuştu). "Tabii şu yaşadığımız geçiş dönemi..."

Ne demek istiyordu?

"Tarih dönemler halinde ilerler. Bir dönemde polemikler vardır, öbür dönemde komplolar... sadede gelirsek, yorulduğunuza kuşku yok. Yoldaş Tulayev'e yapılan terörist suikast sizi de aşan büyüklükte... Olağan açıksözlülüğümle bunları söylediğim için beni bağışlayın, bu konu kesinlikle ikimiz arasında kalacak ve erkek erkeğe konuşuyorum, 1918'de Vladimir Ilich Lenin'in bana söylediği gibi... Sizin değerinizi bildiğimiz için..."

Lenin yirmi yıl önce Popov'a ne söylemişti, bunu açıklamadı. Bu onun konuşma biçimiydi, sahte bir içtenlik, "evet, şimdi" gibi sözcükleri sıkça kullanma, dostça ses, çok yaşlıyım, Parti'nin en eski üyelerinden biriyim gibi değinmeler...

"Evet, dinlenmeniz gerekiyor, kent dışında iki ay dinlenmeniz, Kafkasya güneşi altında. Dinleneceksiniz, yoldaş, sizi nasıl kıskanıyorum! Ah, Matsesta, Kislovodsk, Sochi, Tikhes-Dziri, ne harika bir böl-

ge... Goethe'nin şiirini bilirsiniz:

'Kennst du das Land wo die Zitronen blühn?'

(Limonların büyüdüğü bu ülkeyi tanıyor musun?)

"...Almanca bilmiyor musunuz, Yoldaş Erchov?"

Yüksek Komiser ürperdiğini hissetti. Sonunda Popov'un sohbetinin anlamını kavramaya başlıyordu.

"Bağışlayın beni, Yoldaş Popov, sizi tam anlayamadım. Bu bir emir mi?"

"Hayır, sevgili yoldaş. Size yalnızca bir öğüt veriyoruz. Çok yoruldunuz - benim gibi. Bunu herkes anlayabilir. Hepimiz Parti'ye aitiz, sağlımızla ilgili olarak Parti'ye karşı sorumluyuz. Ve Parti de bizi gözetir. Deneyimli üyeler sizi düşündü. Örgütlenme Bürosu'nda adınız geçti." (Siyasi Büro demek için bu adı kullanmıştı.) "Siz yokken Gordeyev'in görevinizi üstlenmesine karar verildi... Onunla birlikte ne kadar iyi çalıştığınızı biliyoruz... Böylece yerinize tümüyle güvendiğiniz bir meslekdaşınız bakacak... evet, iki ay... bir gün fazla değil... Parti size daha uzun tatil veremez, sevgili yoldaş..."

Popov abartılmış bir yavaşlıkla doğrularak ayağa kalktı: Gülümsemesi, çamur rengi teni. Dostça elini uzattı. "Ah, romatizmanın ne olduğunu bilemeyecek kadar gençsiniz... Evet, ne zaman gideceksiniz?"

"Yarın akşam, Sukhum'a. Bu öğleden sonra bürodan ayrılacağım."

Popov çok sevinmiş göründü.

"Güzel! Ben de bundan hoşlanırım, karar vermekte askerlerin gösterdiği çabukluktan... Yaşlı olduğum halde ben de... Evet, evet... İyi bir tatil yapın, Yoldaş Erchov... kafkaslar harika bir yerdir, Sovyetler Birliği'nin incisi... Kennst du das Land..."

Erchov onun zayıf elini sıktı, kapıya kadar geçirdi, kapıyı kapattı, ve bürosunun ortasında çaresizce durdu. Artık buradaki hiçbir şey ona ait değildi. Birkaç dakikalık ikiyüzlü bir konuşma, onu işin başından almaya yetmişti. Bunun anlamı neydi? Telefon çaldı. Gordeyev planlanan konferans için bölüm başkanlarını ne zaman toplaması gerektiğini sordu.

"Bu emir için büroma gel," dedi Erchov kendini zorlukla kontrol ederek. "Hayır, emri iptal ediyorum. Bugün konferans yapılmayacak."

Bir bardak buzlu su içti.

Karısına bu tatile talimatla çıktıklarını söylemedi. Sukhum'da (inanılmayacak kadar mavi bir denizin kıyısında palmiyeler ve sıcak bir yaz havası vardı) bir hafta süreyle "çok gizli" zarflar geldi, sonra kesildi. Nedenini sormaya cesaret edemiyordu. Önem vermedi, barda oturup Moğolistan'dan dönen generallerle içki sohbetleri yaptı. Viski

onlara ortak bir tartışma zemini sağlıyordu, şiddetli ve sonuçsuz. Siyasi Büro üyelerinden birinin geldiği ve yakındaki bir villada kaldığı haberi Erchov'un paniğe kapılmasına yol açtı. Ya Yüksek Komiser'i görmezlikten gelirse? "Dağlarda dolaşacağız, Valia." Parlak güneş altında otomobil kavisli bir yolu tırmandı: Göz kamaştıran kayalar, ve ışıl ışıl bir deniz. Göz kamaştıracak kadar mavi denizin ufku yükseklere tırmanıyordu. Valia korkmaya başlamıştı. Kaçtıklarını hissediyordu, ancak kaçmak çok gülünçtü, olanaksızdı. "Beni artık sevmiyor musun?" *diye sordu sonunda. 1200 metre tırmanmışlardı ve hâlâ kayalardan,* denizden ve gökyüzünden başka bir şey yoktu. Kadının parmak uçlarını öptü, içindeki müthiş korkunun ona duyduğu isteği yok edip etmediğini bilmiyordu. "Şu anda aşk hakkında konuşamayacak kadar korkuyorum... Korkuyorum-ne kadar saçma!.. Hayır, saçma değil... Korkuyorum çünkü ölme sıram geldi.." Güneşin altında kavrulan kayalardan oluşan manzara olağanüstü güzellikteydi ve deniz, deniz, deniz! "Eğer ölürsem en azından bu kadının ve bu renklerin zevkini çıkararak *öleceğim!" Bu cesurca bir düşünceydi. Valia'yı istekle dudaklarından* öptü. Manzaranın saflığı onlara ışık gibi bir heyecan veriyordu. Dağlardaki bir kulübede üç hafta kaldılar. Beyazlar giymiş Asyalı bir çift (kadın da adam da çok güzeldi) onlara saygıyla hizmet ediyordu. İpek pijamalarıyle terasta, açık havada uyuyorlardı ve seviştikten sonra da birlikte yıldızlara bakıyorlardı. Bir keresinde Valia "Bak sevgilim, yıldızların içine düşüyoruz," dedi. Böylece arada bir huzura kavuşabiliyordu. Ancak tüm geri kalan zamanlarda saplantı halinde iki düşünce *geçiyordu aklından - bir tanesi mantıklı ve güven verici, öteki gizlenmiş* ve kötülük dolu, kendi saklı yolunu izleyen, çürük bir diş gibi derinlerde, ilk düşünce belirgindi: "Bu, yeterince yüzüme gözüme bulaştırdığım dava çözülünceye kadar tatil yapmama neden izin vermesinler ki?" Şef benden yana olduğunu gösterdi. Ne de olsa beni doğrudan orduya geri gönderebilirlerdi. Hiç kimseyi kırmış olamam, çünkü geçmişim yok. Belki de beni tekrar Uzak Doğu'ya gönderirler. İkinci, kötü düşünce ise mırıldanıyordu: "Çok şey biliyorsun, ağzını sıkı tutacağından *hiçbir zaman emin olamazlar. Senden öncekiler gibi sen* de ortadan kaybolacaksın. Senden öncekiler de bu yoldan geçti - çalışma, ipuçları, endişe, kuşku, izne çıkma, kaçma, istifa etme, ve geri döndüklerinde kurşuna dizilme." "Valia," dedi birdenbire, "gel ava çıkalım!" Erişilmez köşelere yaptığı uzun tırmanışlarda onu da götürdü, birden gözlerinin önüne harika bir deniz harita gibi serildi; burunlar ve kayalar bir ışık girdabı içindeydi. "Şuraya bak, Valia!" Güneş altında yükselen bir kayanın üzerinde, mavi denize karşı bir yabani keçi duru-

yordu, boynuzlarını dikmişti. Erchov tüfeği Valia'ya verdi, kadın onu omuzuna koyarak nişan aldı; kolları çıplaktı, enseşinden akan ter damlaları parlıyordu. Deniz dünyanın bu oyuğunu doldurmuştu, tüm evrene sessizlik egemendi, yabani keçi gergin ve canlı, altın bir siluetti. "Dikkatle nişan al," diye fısıldadı Erchov kulağına. "Sevgilim, lütfen *onu vurma...*" *Yavaşça tüfeği kaldırdı, kaldırdı; Valia'nın başı geriye* gitti; ve tüfek sonunda tümüyle havaya kalktığında Valia tetiği çekti. Valia gülüyordu, gözleri gökyüzüyle doluydu. Silah sesi yankılanarak dindi. Yabani keçi serinkanlılıkla zayıf başını uzaktaki bu iki beyaz şekle çevirdi, onlara bir an baktı, ayaklarını kımıldattı ve zarifçe deniz yönüne dönerek gözden kayboldu... O akşam, geri döndüklerinde Erchov derhal Moskova'ya dönmesini emreden telgrafı aldı.

Trende özel bir vagonda yolculuk yaptılar. İkinci gün tren karla kaplı mısır tarlalarının ortasında, unutulmuş bir istasyonda durdu. Erişilmez bir gri sis ufku karartıyordu. Valia dudakları arasında bir sigara, elinde Zoscenko'nun bir kitabıyla oturuyordu. "Bize hakaret olan bu tür tatsız gülmecede ilginç ne buluyorsun?" diye sordu Erchov. Kadın öfkeyle yanıtladı: "Bugünlerde resmi olmayan hiçbir şey söylemiyorsun." Günlük yaşama geri dönmek ikisinin de sinirini bozmuştu. Erchov bir gazete okumaya başladı. Emir subayı içeri girdi, Erchov'un istasyondaki telefondan çağrıldığını söyledi - aygıtlardaki bir bozukluktan dolayı özel vagonun telefonuna bağlantı yapılamıyordu. Erchov'un yüzü asıldı: "Moskova'ya vardığımızda demiryolu gözetmenine bir hafta hapis cezası ver. Özel vagonlardaki telefonlar her zaman çalışmalıdır. Bunu not et."

"Başüstüne, Yüksek Komiser Yoldaş."

Erchov üzerinde en yüksek yetki rütbesini taşıyan paltosunu giydi, basamaklardan ıssız küçük istasyonun ahşap platformuna indi ve trenin sadece üç vagonu olduğunu farketti, sonra hızlı adımlarla görünürdeki tek yapıya doğru ilerledi. Emir subayı üç adım geriden saygıyla onu izliyordu. Güvenlik, Demiryolları Gözetim Dairesi. Erchov içeri girdi; birkaç asker selam durarak hazırola geçti. "Buradan Şef Yoldaş," dedi emir subayı tuhaf bir şekilde yüzü kızararak. Demir bir soba ile ısınan küçük arka odada, iki subay Erchov içeri girince ipleri çekilen kuklalar gibi ayağa kalktı, biri uzun boylu ve zayıf, öteki kısa ve şişmandı, her ikisi de ifadesiz yüzlü ve yüksek rütbeliydi. Biraz şaşıran Erchov verdikleri selamı aldı. Sonra sordu:

"Telefon?"

"Sizin için bir mesaj var," dedi uzun boylu subay. Uzun, kırışıklarla dolu bir yüzü ve soğuk gri gözleri vardı.

"Bir mesaj mı? Verin öyle ise."

Uzun boylu, zayıf subay evrak çantasını açtı ve üzerine daktilo ile birkaç satır yazılmış bir belge çıkardı. "Bağışlayın, Yoldaş..."

"İçişleri Halk Komiserliği'nin... tarihli özel konferansında 4628 g numaralı yasa maddesine göre alınan karar uyarınca 41 yaşındaki Maxim Andreyevich ERCHOV'un tutuklanmasına karar verilmiştir..."

Erchov'un boğazına bir kramp girdi, yine de gücünü toplayarak *tüm yazıyı kelimesi kelimesine okudu, mührü ve imzayı kontrol etti* - imza Gordeyev'undu... "Hiç kimsenin buna hakkı yok," dedi birkaç saniye *sonra, aptalca, "Ben Yüksek..." Kısa boylu, şişman subay sözünü* kesti:

"Artık Yüksek Komiser değilsiniz, Maxim Andreyevich. Örgütlenme Bürosu'nun emriyle görevinizden alındınız."

Duygusuz bir sesle konuşmuştu.

"Emrin bir kopyası elimizde. Şimdi silahlarınızı teslim edin..."

Masanın üzeri siyah muşamba ile kaplanmıştı; Erchov beylik tabancasını bunun üzerine koydu. Her zaman yanında yedek olarak taşıdığı küçük Browning tabancayı almak için arka cebine uzandığında bir an kalbine bir kurşun sıkmayı düşündü; sonra kendini zorlayarak elini daha yavaş hareket ettirdi ve yüzünden bir şey anlaşılmamasını umdu. Deniz ile gökyüzü arasında, kaya piramidi üzerindeki altın sarısı yabani keçi. Avcının silahıyla tehdit edilen altın sarısı yabani keçi; Valia'nın dişleri, gergin boynu, mavilik... Hepsi bitmişti. Zayıf subayın küçük, şeffaf gözleri bir saniye olsun üzerinden ayrılmıyordu, kısa boylu *şişman subay yavaşça Yüksek Komiser'in elini tuttu ve Brow*ning'i aldı. Lokomotiften uzun bir düdük sesi yükseldi. Erchov konuş*tu:*

"Karım..."

Kısa boylu şişman subay sözünü kesti:

"Hiç merak etmeyin, Maxim Andreyevich. Onunla ben ilgilenece*ğim...*"

"Çok teşekkür ederim," dedi Erchov aptalca.

"Şimdi elbiselerinizi değiştirin," dedi uzun boylu zayıf subay, "çünkü rütbe işaretleriniz var..."

Ah evet, rütbe işaretleri... Kendisininkine çok benzeyen, ama rütbe işaretsiz bir askeri parka iskemlenin arkasına asılmıştı. Her şey dikkatle düşünülmüştü. Uykuda gezer gibi giyindi. Her şey çok açıktı - her şey önce onun yaptığı bazı şeyler... Onun portresi güneşten sararmış ve sineklerce pisletilmiş halde duvardan Erchov'a bakıyordu. "Şu portreyi duvardan indirin," dedi sert bir sesle. Bu alaycılık iyi gelmişti, an-

cak yanıtı sessizlik oldu.

Erchov küçük arka odadan uzun boylu zayıf subayla kısa boylu şişman subayın arasında yürüyerek çıktığında, dış oda boştu. Onu omuzunda ve kollarında yetki yıldızları ile gören kişiler, şerefsiz bir halde dışarı çıkışını görmediler. "Bu işi örgütleyen her kimse kutlamalı" diye düşündü eski Yüksek Komiser. Bu düşüncenin alışkanlık sonucu mu yoksa kara mizah olarak mı aklına geldiğini bilmiyordu. İstasyon ıssızdı. Siyah raylar kar örtüsüne, boşluğa doğru uzanıyordu. Özel tren gitmişti - Valia'yı da, geçmişi de beraberinde götürmüştü. Yüz metre uzakta bir otomobil bekliyordu, daha da özel bir otomobil. Erchov iki subayın arasında sessizce ilerledi.

3.
KÖRFEZDEKİ ADAMLAR

Arktika'da doğan, Kama boyunca uyuyan ormanlardan geçen, kar getiren fırtınalar, önünde sağa sola kaçan kurt sürülerini sürükleyerek Moskova'ya ulaştı. Kent üzerinde uluyarak esti, havada yaptıkları uzun yolculuk sonucu tükenmiş gibi masmavi gökyüzünü karattı. Kasvetli bir ışık kentin meydanlarına, sokaklarına, antik sokaklardaki unutulmuş küçük özel evlere, buz tutmuş pencereli tramvaylara yayıldı. Hayat, bir gömme işlemi gibi esen fırtına altında sürdü. Her an taze milyonlarca saf yıldız üzerinde insanlar ayaklarını sürüdü. Ve birdenbire yükseklerden, kilise kulelerinin arkasından, çarpık hilallerden yükselen ince haçların arkasından hâlâ buz izleri taşıyarak mavi gökyüzü yeniden belirdi. Güneş karlar üzerine düştü, eski binaların cephelerinden aşağı aktı, çift pencerelerin arasından süzüldü... Rublev bu değişiklikleri seyretmekten hiç bıkmazdı. Narin, elmas gibi parlayan dallar, bürosunun penceresinden görülüyordu. Buradan bakıldığında evren yasak bir bahçeye, bir duvara indirgenmiş gibi görünüyordu ve duvarın arkasında zamanın akışı altında pembe pembe parlayan yeşilimsi altın sarısı renkli terkedilmiş bir kilise vardı.

Rublev aynı anda incelediği dört kitaba baktı: dört adet yadsınamaz ancak önemsiz aynı olgu dizileri bu kitaplarda görülüyordu; ve bunlar kasıtlı ya da bilinçsizce tarihçilerin yaptıkları yanlışların sonucuydu. Yanlışların içinde ilerlemek, kar fırtınası içinde ilerlemeye benzerdi. Yüzyıllar sonra birisi gerçeği anlamıştı -bugün o kişi benim- ve bu gerçek, çelişkiler yumağı içinden ortaya çıkmıştı. Rublev not aldı: Ekonomi tarihi, çoğunlukla bir doktor raporu gibi aldatıcı bir açıklıktadır. Neyse ki bir şeyler ikisinin de gözünden kaçar: Bir cesetle canlı bir insan arasındaki fark.

"Elyazım nevrotik bir kişiliği gösteriyor."

Yardımcı Kütüphane Memuru Andronnikova içeri girdi. ("Benim nevrotik göründüğümü düşünüyor..?") "Kiril Kirillovich, bir iyilik yapın ve okumak için özel izin istenen yasak kitaplar listesine bir göz atın..." Rublev genelde bu tür isteklerin tümünü onaylardı, ister idealist tarihçilerden, isterse de liberal iktisatçılar, ya da burjuva anlaşılmazlığına sahip sosyal demokratlardan gelsin... Bu kez istek formunu inceledi: Uygulamalı Sosyoloji Enstitüsü'nden bir öğrenci, L.D.Troçki'nin yazdığı "1905 Yılı" adlı kitabı okumak istiyordu. Beyaz saçların çerçevelediği minyon yüzlü Yardımcı Kütüphane Memuru Andronnikova, Rublev'in şaşıracağını umuyordu.

"İstek reddedildi," dedi. "Söyle ona, Parti Tarih Komisyonu'nun kütüphanesine başvursun..."

"Söyledim," diye kibarca yanıtladı Andronnikova. "Ama dinlemiyor."

Rublev kadının gözlerinde çocukça bir sempati gördü, zayıf, temiz, iyi yürekli bir insanın sempatisi.

"Nasılsınız, Yoldaş Andronnikova? Kuznetsky-most Kooperatifi'nde giyecek bulabildiniz mi?"

"Evet, teşekkürler, Kiril Kirillovich," dedi sesinde küçük bir sevinçle.

Adam portmantodan paltosunu aldı ve yaşama sanatı üzerinde bir şaka yaptı:

"Şans gelmesini bekleyerek yatarız, Yoldaş Andronnikova, arkadaşlarımız ve kendimiz için... Geçiş dönemi vahşi ormanında yaşıyoruz, değil mi?"

"Yaşamak tehlikeli bir sanattır," diye düşündü beyaz saçlı kadın, ama yalnızca gülümsedi, dudaklarından çok gözleriyle. Yoksa bu adam -aydın, zeki, müzik tutkunu- Parti'nin yazı yazmasına izin verdiği günlerde hakkında bir kitap yayınladığı "Kapitalizmden Sosyalizme, Sosyalizmden de Komünizme iki aşamalı geçiş dönemi" görüşüne gerçekten inanıyor muydu? Altmış yaşında, eski bir prenses, büyük bir liberal (ve monarşist) politikacının kızı, 1916'da kendi askerlerince öldürülen bir generalin kızkardeşi, yaşamda yegâne sevgiyi Matisse ve Picasso'ya duyan bir tablo koleksiyoncusunun dul eşi olan Yurttaş Andronnikova, sosyal kökeni nedeniyle sınıfını yitirmişti ve Wladimir Soloviev'i aziz olarak kabul eden özel bir mezhebe üyeydi. Mistik bilgelik felsefesi, 'Bolşevik' adı verilen inatçı, katı, sınırlı, tehlikeli, yine de aralarından bazıları eşsiz zenginlikte ruhlar taşıyan insanları anlamasına yardımcı olmuyorsa da, içinde bir ölçüde gizli bir tutku bulunan bir saygıyı onlara duymasını sağlıyordu. Eğer en kötüler de sevilmeyecekse Hristiyanlığın büyüklüğü ne anlam taşıyordu? Eğer en kötü kimi zaman en iyiye yakın değilse, gerçekten en kötü olabilir miydi? Andronnikova düşünüyordu: "Yazdıklarına gerçekten *inanıyorlar... Ve belki de Kiril Kirillevich haklı. Belki de bu gerçekten* bir geçiş dönemi..." Son zamanlarda ortadan kaybolan ya da anlaşılmaz duruşmalar sonucunda kurşuna dizilen çeşitli önde gelen Parti üyelerinin isimlerini, yüzlerini, geçmişlerini, gülümsemelerini, karakteristik özelliklerini biliyordu. Onlar kendisinden önce insanlığın gerçek kardeşleri olmuştu; birbirlerine takma isimlerle seslenir, tümü de 'geçiş dönemi'nden söz ederdi ve kuşkusuz buna inandıkları için öl-

müşlerdi... Andronnikova neredeyse acı dolu bir kaygıyla Rublev'i izledi, ancak adam bunu farketmemişti. Geceleri dua ederken, onaltı yaşındayken yaptığı gibi örtüleri yanağına kadar çekerek uyumadan önce Kiril Kirillevich'in adını yinelerdi. Odası küçük ve eski şeylerle doluydu -güzel kutular içinde eski mektuplar, yakışıklı genç adamların, kuzenlerin ve yeğenlerin portreleri, tümü de bilinmeyen yerlerde gömülüydü, Karpatlar'da, Gelibolu'da, Trebizond'da, Yaroslavi'da, Tunus'ta. Bu aristokratlardan ikisi muhtemelen hayattaydı - biri İstanbul'da *garsonluk, öteki ise takma bir isimle Rostov'da tramvay sürücülüğü* yapıyordu. Ancak Andronnikova yarım bardak çay ve biraz şeker bulmayı başardığı zamanlarda hayattan hâlâ tad alabiliyordu.. Rublev'le her gün birkaç dakika görüşme konusu çıksın diye elbise, mektup kâğıdı ve yiyecek peşinde dükkânları dolaştığını ve karşılaştığı zorlukları anlatıyordu. Moskova sokaklarında yürümekten hoşlanan Rublev, onun için bilgi toplamak amacıyla dükkânları dolaşıyordu.

Soğuk havayı içine çekmekten hoşlanan Rublev, bembeyaz bulvarlardan geçerek evine yürüyerek gitti. Uzun boylu, zayıf, geniş omuzlu olan Rublev son iki yıldır çökmeye başlamıştı, onu çökerten yılların ağırlığı değil, kaygılar, sıkıntılardı. Karlı bulvarda paten yarışı yapan küçük çocuklar onun omuzları solmuş kürklü paltosunu, gözlerine kadar indirdiği astragan kalpağını, seyrek sakalını, büyük ve kemikli burnunu, kalın kaşlarını, koltuk altında taşıdığı yıpranmış evrak çantasını tanırdı. O geçerken birbirlerine seslenirlerdi: "Bak, Vanka, Profesör Şah-mat geçiyor," ya da "dikkat et, Tiomka, çar Korkunç İvan geliyor." Gerçekten de satranç şampiyonu bir okul müdürüne benzer ve Kanlı Çar'ın portrelerini andırırdı. Bir keresinde tekli pateninin üzerinde son hız giden bir ilkokul öğrencisi ona çarpmış ve tuhaf bir biçimde özür dilemişti: "Bağışlayın, Yurttaş Profesör Korkunç İvan," ve bu yaşlı adamın niye kendisine kahkahalarla gülerek yanıt verdiğini anlamamıştı.

Tverskoy Bulvarı 25 numaranın ('Yazarlar Evi') demir kapısından girdi. Küçük binanın cephesinde Alexander Herzen'in soylu profilini gösteren bir plaket vardı. Bodrum pencerelerinden 'yazarlar restoranı'nın kokuları yayılıyordu dışarıya. "Ejderhalar ektim ve pireler biçtim," demişti Marks. Bu ülke, sonsuz süredir ejderhalar ekiyordu ve zaman zaman bunalım dönemlerinde ejderhalar yetiştiriyordu, bunların güçlü kanatları, pençeleri ve harika beyinleri oluyordu, ancak varlıkları pirelerin, eğitilmiş pirelerin, pis kokan pirelerin, pirelerin karşısında yok oluyordu! Kendi zamanında Rusya'nın en eliaçık adamı olan Alexander Herzen, bu binada doğmuştu ve bu yüzden sürgüne

gönderilmişti; ve belki de onunla haberleştiği için çok zeki bir adam olan Çernisevski yirmi yıl süreyle polis tarafından hırpalanmıştı. Şimdi bu evde yazarlar Devrim adına çalakalem şiirler ya da düzyazılar yazıyordu, despotizmin onlara emrettiği aptalca şeyleri yazıyorlardı. Pireler, pireler. Rublev hâlâ Yazarlar Sendikası'na üyeydi ve üyeler bir süreden beri Rublev'in öğüdüne uyarak sokakta onu görmezlikten geliyorlardı, böylece başları belaya girmezdi... 'Genç Komünistlerin şairi' adı verilen adamı (kırk yaşındaydı) gördüğünde gözleri nefretle *doldu, bu adam idam edilen Piyatakov ve ötekiler için şu dizeleri yazmıştı:*

Onları vurmak yetmez,
yetmez, hiçbir şeydir!
Onlar zehirli leşler, alçaklar,
Emperyalist asalaklardır,
Onurlu Sosyalist mermilerimizi kirletirler!

Bu dizeler ikili uyakla yazılmıştı. Ve tamamı yüzlerce satır tutuyordu. Satır başına dört ruble aldıkları için vasıflı bir işçinin bir aylık maaşı, kanal kazıcılarının ise üç aylık maaşına denk geliyordu. Bu şiiri yazan adam Alman kumaşından iyi bir kahverengi spor takım elbise giyer ve gazetelerin yazışleri müdürlüklerinde kırmızı yüzünü gösterirdi.

Srastnaya Meydanı'nda -eski adıyla Tutku Manastırı Meydanı- *Puşkin'in heykeli duruyordu. Sonsuza dek kutsanmış kal, Rusya'nın* Şairi, çünkü sen bir sıçan değildin, yalnızca biraz korkaktın. Yeni uyanmaya başlayan zalimlikten canını kurtarmaya yetecek kadar korkaktın, arkadaşların olan Decembrist'leri (Aralık'çılar) astıklarında! Meydanın karşısındaki küçük manastır kulesi o sırada yıkılıyordu. Betonarme Izvestia binası ve üzerindeki saat, eski manastır bahçesinde yükseliyordu. Meydanın dört köşesinde küçük beyaz bir kilise, sinemalar, bir kitapçı vardı. İnsanlar tek sıra kuyruk olmuş otobüs bekliyordu. Rublev sağa dönerek Gorki Sokağı'na saptı, yüksek maaş alan uzmanlar için Volga'dan gelen iri balıkları, Orta Asya'dan gelen nefis meyvaları, lüks yiyecekleri sergileyen bir bakkalın vitrinine baktı. Bir sonraki yan sokakta, onbir katlı bir apartmanda oturuyordu. Koridorlar çok az aydınlatılmıştı. Asansör yavaşça sekizinci kata çıktı. Rublev kasvetli, karanlık bir koridordan geçerek yavaşça kapıyı vurdu. Kapı *açılınca içeri girerek karısını alnından öptü.*

"Bugün ısıtma var mı, Dora?"

"Çok az. Radyatörler ılık. Eski asker ceketini giy."

Ne Sovyet Apatmanı'ndaki kiracıların toplantıları, ne de Bölgesel

Isıtma Bürosu teknisyenlerinin yılda bir tutuklanarak yargılanması ısıtma sistemini düzeltiyordu. Soğuk, büyük odaya bir tür ıssızlık getiriyordu. Alaca karanlığın dokunduğu damların beyazlığı pencereden süzülüyordu. Bitkilerin yeşil yaprakları madenden yapılmışa benziyordu, daktiloda çok güzel protez diş takımı gibi paslı bir klavye vardı. Michaelangelo'nun Sistine Kilisesi için yaptığı tablonun siyah beyaz fotoğrafındaki vücutlar duvardan bakıyordu. Dora masadaki lambayı yaktı, oturdu, ellerini kavuşturdu ve sükûnet dolu kahverengi gözleri ile Rublev'e baktı. "Günün iyi geçti mi?" Adamın geri dönmesinden sevinç duyuyordu, bir dakika önce geri dönmeyeceğinden korkmuştu. Her zaman böyle olurdu. "Gazeteleri okudun mu?... Ben hepsini okudum... R.S.F.S.R.'ye yeni bir Tarım Halk Komiseri atanmış, bir önceki ortadan kaybolmuştu. Ve seni temin ederim Dora, bu yeni Komiser de altı ay sonra ortadan kaybolacaktır. Ve onun yerine geçecek olan da! İçlerinden hangisi işleri düzeltecek?" Alçak sesle konuşuyorlardı. Eğer bu binada oturmuş, tümü de önemli görevlerde bulunmuş ve son yirmi ay içinde ortadan kaybolmuş kişilerin bir listesi yapılsaydı, şaşırtıcı oranlar saptanır ve bazı dairelerin uğursuz olduğu sonucuna varılırdı. Son yirmi beş yılın tarihi burada özetleniyordu. Aslında böyle bir liste vardı, herkesin içinde gizliydi. İşte Rublev'i yaşlandıran buydu.

Aynı odada, metalik yapraklar ile Sistine fresklerinin solmuş fotoğrafı arasında, bütün gün ve gece hoparlörden yükselen duygusuz, şeytani, anlaşılmaz, inanılmaz sesleri dinlerlerdi. Bu sesler saatleri, geceleri, ayları, yılları doldurur, ruhları sayıklama ile doldururdu ve bunları dinledikten sonra da yaşamın sürmesi tuhaftı. Dora bir keresinde ayağa kalkmış, bembeyaz bir yüzle ve titreyerek şunları söylemişti: "Bu bir anakarayı kaplayan bir kar fırtınasına benziyor. Yol yok, ışık yok, yolculuk yapacak hiçbir yol yok; her şey gömülmüş... Bir çığ bu bize doğru gelen, bizi uzaklara götüren, korkunç bir devrim bu..."

Rublev'in yüzü de solmuştu, beyaz ışık dolmuştu odaya. Üzeri vernikli radyodan ağır bir Türk aksanı ile konuşan kaba, titreyen, çekingen bir ses yükseldi - Türkmenistan Merkez Komitesi'nin eski üyelerinden biri, herkes gibi sonu gelmez hainliklerden birini itiraf ediyordu. "....."na suikast yapılmasını örgütledim.....eylemine katıldım.. sulama tesislerine sabotaj yaptım... Basmachi ayaklanmasını hazırladım... İngiliz Haberalma örgütü ile temas kurdum... Gestapo bana para gönderdi... Otuzbin ruble aldım..." Kiril Rublev radyoyu kapattı ve çılgınlık selini durdurdu. "Abrahimov bu konuşan," diye fısıldadı. "Zavallı adam!" Onu tanıyordu, iyi şarap seven, çok çalışan, ap-

tal olmayan Taşkentli genç bir adamdı... Kiril ayağa kalkarak ciddi bir sesle konuştu:

"Bu karşı devrim demektir, Dora."

Başsavcının sesi hoparlörden kesintisiz duyuluyor, komploları, suikastleri, suçları, yıkımları, hırsızlıkları, hainlikleri açıklıyordu, bir tür yorgun bir havlamaydı sesi, başı eğik dinleyen kişilere suçlamalar yöneltiyordu; bu insanlar umutsuzdu, tükenmişlerdi, iki askerin arasında yürüyorlardı: Aralarında devrimin en suçsuz, en saf, en lekesiz, en iyi, en zeki kişileri vardı ve yalnızca bu nedenle şehit oluyorlar, şehitliği kabul ediyorlardı. Onları radyoda duyduğu zamanlar düşünürdü: "Ne kadar acı çekiyor!... Ama hayır, bu onun normal sesi. Ne oluyor? Çıldırdı *mı? Neden böyle yalan söylüyor?" Dora* odanın bir ucundan öbürüne yürüyor, duvarlara çarpıyor, yatağa yığılıyor, gözyaşı dökmeden ağlıyor, boğazı ukanıyordu. "Bunu yapmaktansa paramparça edilmelerine izin vermeleri daha iyi olmaz mıydı? Proleterya ruhunu zehirlediklerini farketmiyorlar mı? Gelecekteki pınarları zehirlediklerini anlamıyorlar mı?"

"Anlamıyorlar," dedi Kiril Rublev. "Hâlâ Sosyalizme hizmet ettiklerine inanıyorlar. Bazıları yaşamalarına izin verileceğini sanıyor. İşkence gördüler..."

Ellerini huzursuzca büktü. "Hayır, korkak değiller; hayır, işkence görmediler. Buna inanmıyorum. Hâlâ Parti'ye bağlılar, ancak artık ortada Parti diye bir şey kalmadı, bir tek soruşturmacılar, cellatlar, suçlular var... Hayır, saçmalıyorum, bu kadar basit değil. Belki de onların *yerinde olsaydım ben de aynı şeyi yapardım..."*

Ve o anda kesin bir düşünce belirdi kafasında: "Onların yeri beni de bekliyor, bir gün ben de onlar gibi olacağım, kaçınılmaz bu..." Karısı da ne düşündüğünü anlamıştı.

"Kendi kendilerine uluslararası burjuvaziye teslim olmaktansa şerefsiz bir biçimde Şef tarafından öldürülmenin daha iyi olduğunu söylüyorlar."

Ve birden haykırdı, bir trafik kazasında sıkışıp kalmış biri gibi:

"Haklılar, bu konuda haklılar."

Uzun bir süre bu düşünceye tekrar tekrar döndüler, tekrar tekrar tartıştılar. Akıllarında başka hiçbir şey yoktu, bu tek temayı her açıdan incelediler, çünkü dünyanın bu köşesinde tarihin elinde bu karanlıktan, bu yalanlardan, bu sapık bağlılıktan, her gün ve her gece dökülen *bu kanlardan başka hiçbir şey yoktu. Eski parti üyeleri birbirleri* ile görüşmekten kaçınıyordu, böylece birbirlerinin gözlerine bakmaktan ya da anlaşılır bir korkaklıkla birbirlerinin yüzüne karşı yalan söyle-

mekten kurtuluyorlardı, böylece ortadan kaybolmuş bir yoldaşın adını anmaktan, el sıkışarak ödün vermek zorunda kalmaktan, ya da el sıkışmayı reddederek alçalmaktan kurtuluyorlardı. Yine de tutuklamaları, ortadan kaybolmaları, olağanüstü hastalık izinlerini, kötü niyetli atamaları, gizli sorgulamaları, kötülük dolu söylentileri biliyorlardı. Uzun zaman önce, Genelkurmay Başkanlığı üyesi bir general (eski bir kömür madeni işçisiydi, 1908'de Bolşevik olmuş, Ukrayna'da Altai'de Yakutsk'ta kampanyalara katılmış, Kızıl Bayrak madalyası almıştı), nereye gitse peşinden kötü söylentilerin yayıldığını farketmişti, tanıştığı kadınlar gözleri tuhaf bir korkuyla açılmış ona bakıyorlardı, Savunma Komiserliği koridorlarından geçerken herkes hızla yanından uzaklaşıyordu. Rublev onu bir gün Kızıl Ordu Tesisleri'nde görmüştü: "Bir düşün, Dora. Kabul Töreni heyeti ondan sadece üç metre ötedeydi... Onunla yüz yüze gelen kişiler içten, nazikçe gülümsüyor ve hemen uzaklaşıyordu. Yirmi dakika onu izledim. Yapayalnız oturdu, sağındaki ve solundaki koltuklar boştu; yepyeni üniformasıyla, bir dizi madalyasıyla, dans edenleri izleyen balmumu bir mankene benziyordu. Neyse ki hiçbir şey bilmeyen bazı genç teğmenler onun karısıyla dansetti... Arkhinov geldi, bu generali tanıdı, duraksadı, ceplerinde bir şey arıyormuş gibi yaptı ve ona yavaşça sırtını döndü..." Bu general bir ay sonra, ağzını bile açmadığı bir komite toplantısından çıkarken tutuklanmış ve rahatladığını hissetmişti; aslında bu uzun bekleyiş sona erdiği için herkes rahatlamıştı. Aynı buz gibi hava bir süre sonra Uzak Doğu'daki görevinden Moskova'ya dönme emrini alan bir başka Kızıl Ordu generalini kuşattığında, adam banyoya girmiş ve tabancasını şakağına dayayarak tetiği çekmişti. Beklenenin tersine, bağlı olduğu Topçuluk Komutanlığı ona gösterişli bir cenaze töreni düzenlemişti; üç ay sonra da hainlerin ailelerinin 'Sovyetler Birliği'nin en uzak bölgelerine' sürgüne gönderilmesine ilişkin karamame uyarınca annesi, karısı ve iki çocuğu bilinmeyen bir yere gönderilmişti. Bu tür olaylara -ki çok sayıdaydı- ilişkin haberler, raslantı eseri duyulur, gizlice fısıldanarak kulaktan kulağa ulaşırdı. Bir arkadaşınızın kapısını çalsanız kapıyı açan hizmetçi kız size korkulu gözlerle bakardı. "Hiçbir şey bilmiyorum, kendisi burada değil, geri dönmeyecek, bana taşraya gitmem emredildi..." Kız korkudan başka bir şey daha söyleyemezdi. Sizin de tehlikeli olduğunuzdan korkardı. Bir arkadaşınıza telefon ederdiniz -telefon kulübesinden- ve tanımadığınız bir ses "Kimsiniz?" diye sorardı, eve bir casus yerleştirilmiş olduğunu hemen anlardınız, uydurma bir şey söylerdiniz, ancak bu sizi çok rahatsız ederdi, "Devlet bankasından arıyorum," derdiniz, sonra da olabildiğince hızlı adımlarla

oradan uzaklaşırdınız, çünkü on dakika içinde o telefon kulübesinin saptanacağını bilirdiniz. Büronuzda tanıdığınız kişilerin yerine tanımadığınız yüzler gelirdi; eski meslekdaşlarınızdan söz ettiğinizde utanırdınız, söz etmediğiniz zaman da utanırdınız. Gazetelerde federal hükümetlerin yeni üyelerinin adları açıklanırdı, ancak eski üyelere ne olduğu belirtilmezdi, bu zaten yeterince açıktı. Toplu konutlarda, ailelerin oturduğu apartmanlarda gece zil çaldı mı, insanlar "Komünist için geldiler," diye düşünürdü, eski günlerde, tutuklanacak bir teknisyen ya da eski memur için geldiklerinde düşündükleri gibi. Rublev eski yoldaşlarının listesini kontrol etti ve az ya da çok samimi olduğu kişilerden sadece ikisinin hayatta olduğunu gördü: Plan Komisyonu'ndan Philippov ve Polonyalı göçmen Wladek. Wladek Rosa Luxemburg'u tanımıştı. Warsky ve Waletsky ile Polonya Komünist Partisi'nin ilk Merkez Komite üyesi olmuştu. Unschlicht'in yönetimi altında gizli serviste görev almıştı... Warsky ve Waletsky, belki de yaşıyorlardı, cezaevinde yaşıyorlardı, bir zamanlar Üçüncü Enternasyonal'in etkili liderleri olan kişilere ayrılan gizli bir cezaevinde; kocaman bir yüzü ve gözlüğü olan Unschlicht'in idam edildiğine inanılırdı, bu hemen hemen kesindi. Tarım Enstitüsü'nde gizli bir görevi olan Wladek, orada unutulmak için elinden gelen her şeyi yapmıştı. Moskova'nın kırk km uzağında, ormanın içindeki harap bir villada oturuyordu; bir tek işi için kente inerdi, kimseyi görmezdi, kimseye mektup yazmazdı, kimseden mektup almazdı ve kimseye telefon etmezdi.

"Belki böylece beni unuturlar. Anlıyor musun?" demişti bir gün Rublev'e. Eski Parti kadrolarında yaklaşık otuz Polonyalı vardı; şu anda dördü hayattaysa şaşarım.

Kısa boylu, saçları tümüyle dökük, aşırı hipermetrop olan Wladek, çok kalın camlı gözlüğünün arkasından Rublev'i inceliyordu; yine de yüz ifadesi neşeli ve gençti, kalın dudakları alaycıydı.

"Kiril Kirillevich, tüm bu karabasan aslında çok ilginç ve çok eski. Tarih bize önem vermez, dostum. 'Oh oh, işte küçük Markistlerim geliyor' der Tarih bize Macbeth'in cadılarından biri gibi, 'Sizler plan yaparsınız, sosyal bilinçlenme hakkında sorular sorarsınız!' der. Ve isterik korkuları ve büyük demir mızrağı ile Küçük Baba Korkunç Çar İvan'ı üstümüze salar."

Tahıl ürünlerini tanıtan bir sergi panosunun yer aldığı loş bir büroda oturmuş fısıltıyla konuşuyorlardı. Rublev hafif bir kahkaha atarak yanıtladı:

"İlkokul öğrencilerinin beni Çar İvan'a benzettiğini biliyor musun?"

"Şu ya da bu açıdan hepimiz ona benziyoruz," dedi Wladek yarı şaka yarı ciddi. "Hepimiz Korkunç Çar'ın soyundan gelen profesörleriz... Saçlarının dökülmesine ve Semitik kökenli olmama rağmen, ben bile kendi içime baktığımda biraz korkuyorum."

"Senin kötü edebi psikoloji anlayışını kabul edemem, Wladek. Ciddi konuşmalıyız Philippov'u getireceğim."

Ormanda, Istra ırmağının kıyısında buluşmayı kararlaştırdılar, çünkü kentte ya da Philippov'un evinde buluşmaları akıllıca olmazdı. Philippov'un komşuları demiryolu işçisiydi. "Yerime hiç kimsenin getirilmesine olanak vermedim." dedi Philippov. "En güvenli yol budur. Neyse, ne konuşacaktık?"

Philippov, Merkez Planlama Komisyonu'ndaki iktisatçı kadroların pek çok kez değiştirilmesi sırasında hayatta kalmıştı ve bunun nedeni hakkında en küçük bir fikri bile yoktu. "Tümüyle uygulanacak yegâne plan, tutuklamalar planıdır." dedi alayla. 1910'dan bu yana Parti üyesi, 1917 Mart ayındaki ilkbahar su baskınları çift başlı kartalları silip süpürdüğünde Sibirya Sovyeti başkanı, sonraları da Amiral Kolçak'a karşı Taiga'yı koruyan Kızıl partizanların komiserliğini yapan Philippov, yaklaşık iki yıldır çok gerekli malların üretilmesine ilişkin planlar üzerinde çalışıyordu; bu inanılmaz zorlukta bir görevdi, çivi, ayakkabı, kibrit, elbise vb. yokluğunun sürekli duyulduğu bu ülkede, insanı anında cezaevine göndermeye yeterli bir görevdi. Ancak, Parti ile uzun süredir bağlantısı olduğu için, korkması gereken bir kişi olduğundan dolayı, esas olarak beladan uzak durmak isteyen müdürler, onu yaygın müzik enstrümanlarının - Doğu için akordiyonlar, harmonyumlar, flütler, gitarlar, tefler - dağıtılması planı ile görevlendirmişti (özel bir büro tarafından sağlanan orkestra aletleri, kendi bölgesinde bulunmayan orkestra enstrümanları). Bu görev bir güvenlik vahası sağlıyordu, çünkü Buriat-Moğolistan, Birobidjan, Nahçevan Bağımsız Bölgesi ve Karabağ Dağlık Bağımsız Cumhuriyeti dışında tüm pazarlarda arz, talepten çoktu; bu bölgeler de ikincil derecede önemli sayılıyordu. "Öte yandan," dedi Philippov. "Dzungeria'ya akordiyon gönderiyoruz... İç Moğolistan'daki şaman rahipleri bizim teflerimizi istiyor..." Beklenmedik bir başarıya ulaşmıştı. Aslında müzik enstrümanları piyasasındaki hareketlenmenin daha yararlı ürünlerin bulunamamasından kaynaklandığını herkes biliyordu ve enstrümanların yeterli miktarda üretilmesi bir ölçüde kooperatif örgütlerinde çalışan zanaatkârların verimliliğinden, bir ölçüde de bu enstrümanların yararsızlığından kaynaklanıyordu... Ancak bu konu Merkezi Planlama Komisyonu'nun üst düzey görevlilerinin sorumluluğuydu... Yuvarlak

başı, derin çizgili yüzü, kısa kesilmiş düz siyah bıyığı, şişmiş göz kapakları arasından bakan büyük gözleri ile Philippov, buluşma yerine kayakla gelmişti, Rublev gibi. Wladek ise villasından keçe çizmeler ve koyun postu bir ceketle gelmişti, aşırı hipermetrop bir oduncuya benziyordu. Gövdeleri mavimsi karlar üzerinde dikine 12 m yükselen siyah çam ağaçlarının altında buluşmuşlardı. Ormanlık tepelerin altında ırmak ancak o Japon resimlerinde görülen şekilde gri-pembe ve pempe-gök mavisi renklerle kavisler çiziyordu. Üç adam birbirlerini uzun süredir tanıyordu. Philippov ve Rublev, Büyük Savaş'tan hemen önce Paris'teki Place de la Contrescarpe meydanındaki eski bir otelde aynı odada kalmışlardı; o günlerde peynir ve ekmek yiyerek yaşıyor; Ste-Genevieve Kütüphanesi'nde Dr.Gustave Le Bon'un sosyoloji kuramı hakkında tartışıyor; Juares'in gazetesinde Madam Caillaux'un duruşması ile ilgili haberleri okuyor; Rue Mouffetard'daki pazarcılardan alışveriş yapıyor, nice devrimler görmüş eski evlere bakarak hayran kalıyor, kasa benzeri koridorlardan ve hollerden çıkan kişileri Daumier'in karakterlerine benzeterek eğleniyorlardı... Philippov kimi zaman kestane rengi saçlı, güler yüzlü, ciddi, çoğunlukla Pantheon Tavernası'nda bulunan küçük Marcella ile sevişirdi. Bu tavarnada, gecenin geç saatlerinde o ve kız arkadaşları, kemanların çaldığı müzik eşliğinde alt kattaki küçük odalarda vals yaparlardı. Sonra da çevresinde her zaman hayranları bulunan Paul Fort'u görmek için Closerie de Lilas'a giderlerdi. Şair olan Fort bir silahşöre benzerdi. Kafeteryanın önünde duran Maraşel Ney'in, ölümüne yürümüş bu askerin heykeli dururdu ve Rublev onun "Domuzlar, domuzlar!" diye lanet ettiğinde ısrar ederdi. Hep birlikte Constantin Belmon'un şiirlerini okurlardı:

Güneş gibi olalım!..

Avenarius, Mach ve Maxwell tarafından yeniden ortaya atılan madde ve enerji sorunu üzerinde tartışırlardı. "Enerji yegâne tanınabilen gerçektir," demişti Philippov bir gün, "Madde ise onun bir özelliğidir..." Rublev karşılık vermişti: "Sen bilinçsiz bir idealistten başka bir şey değilsin. Ve Marksizm'e sırt çeviriyorsun... Ne olursa olsun, özel yaşamının küçük burjuva yanı benim için yeterli bir uyarı..." Rue Soufflot'un köşesinde soğuk bir tavırla el sıkışmışlardı. Panteon'un gösterişli siyah silueti, sokak lambalarının ışığı altında ıssız geniş caddede yükseliyordu. Kaldırım taşları parlıyor, yalnız bir kadın, eşarbını indirmiş bir fahişe, karanlıkta bilinmeyen bir erkeği bekliyordu. Savaş bu derin anlaşmazlıklarını daha da artırmış, ama her ikisi de enternasyonalist kalmıştı; biri dışında tümü de Yabancılar Lejyonu'na kaydolmuş, ötekine ise ikamet zorunluluğu getirilmişti. 1918'de Perm'de tek-

rar karşılaştılar, ancak buna beş dakikadan fazla şaşıramayacak ya da kutlayamayacak kadar meşguldüler. Rublev sarhoş denizcilerin isyanını bastırmak için kente bir işçiler birliği getiriyordu. Boynunda bir atkı, sesi kısılmış, bir kolu yaralı ve askıda olan Philippov, askerlerin tarım ürünlerine el koymasına karşı ayaklanan köylülerin bıçaklarından şans eseri kurtulabilmişti. Her ikisi de siyah deriden elbise giymiş, ormana saklanan Mauser makineli tüfeklerle silahlıydı; acil emirleri yerine getiriyorlar, kaynamış buğday ve salatalık turşusu yiyerek yaşıyorlardı, yorgun, heyecanlı, kötümser bir enerjiye sahiptiler. Mum ışığında bir savaş konseyi kurmuşlardı, paltoları üzerine fişeklik takmış Petrograd'lı işçilerce korunuyorlardı. Karanlık kentte silah sesleri duyuluyordu; bahçeler yıldızların altında heyecan içindeydi.

Önce Philippov konuşmuştu: "Bazı kişileri vurmamız gerekiyor, yoksa hiçbir şey yapamayız."

Kapıda nöbet tutan adamlardan biri kötümser bir tavırla konuşmuştu: "Tanrım, haklısın!" - "Kimi vuracağız?" diye sormuştu Rublev, yorgunluğunu, uyuma ve kusma isteğini bastırmaya çalışarak.

"Bazı rehineleri - aralarında subaylar, bir rahip ve imalatçılar var..."

"Bu gerçekten gerekli mi?"

"Bence gerekli," dedi kapıda duran adam, "Yoksa işimiz bitiktir." Ve siyah ellerini uzatarak onlara doğru geldi.

Rublev ayağa kalktı, vahşi bir öfkeye kapılmıştı. "Susun! Ordu Konseyi'nin kararlarına karşı gelinmeyecektir! Disiplin istiyorum!" Philippov elini omuzuna koyarak onu iskemleye itti. Sonra da tartışmaya son vermek için fısıltıyla konuştu: "Miche Bulvarı'nı anımsıyor musun?"

"Ne?" dedi Rublev şaşırarak. "Tek kelime etme, seni pis Tatar. Rehinelerin öldürülmesine kesinlikle karşıyım. Barbarlık yapmamalıyız."

Philippov yanıt verdi: "Bu durumu kabullenmen gerek. Birincisi, üç yandan çevrilmiş durumdayız. İkincisi, mutlaka birkaç vagon patates bulmalıyım ve para ödeyemem. Üçüncüsü, denizciler şimdiye dek gangster gibi davrandı ve vurulmaları gerekenler onlar; ama onları vuramayız, fiziksel açıdan çok güçlüler. Dördüncü, sırtımızı döner dönmez tüm kırsal kesim ayaklanacaktır... İmzala şunu."

İdam kararı kurşunkalemle bir makbuzun arkasına yazılmış, hazır bekliyordu. Rublev imzalarken mırıldandı: "Umarım bunun bedelini öderiz, sen ve ben; Devrime ihanet ediyoruz; şeytan bilir tüm bunların ne olduğunu..." O zamanlar ikisi de gençti. Şimdi ise, yirmi yıl sonra, şişmalamış, saçları beyazlaşmış, harika Hokusai manzarası içinde ka-

yakları ile kayıyorlar ve konuşmadan geçmişi anıyorlardı.

Philippov hızlanarak öne geçti. Wladek onlarla buluşmak için gelmişti. Kayaklarını düzelterek ormanın kenarını izlediler, buz tutmuş nehrin üzerinde çarpıcı bir küme bembeyaz çalı duruyordu.

"Tekrar karşılaşmak çok güzel-" dedi Rublev.

"Hâlâ yaşıyor olmamız harika," dedi Wladek.

"Ne yapacağız?" diye sordu Philippov. "Sorun bu."

Boşluk, ağaçlar, kar, buz, mavilik, sessizlik, çevrelerini kuşatan soğuk havanın berraklığı. Wladek tümü de cezaevlerinde yitip giden Polonyalılardan söz etti - önce Lensky'nin yönettiği Solcular, sonra Koschewa'nın yönettiği Sağcılar, hepsi... "Yugoslavlar da," diye ekledi. "Ve Finliler... tüm Komünist Enternasyonal'in başına aynı şey geldi..." isimler ve yüzleri anlatmayı sürdürdü.

"Hey, Plan Komisyonu'nda olanlardan daha da kötü!" dedi Philippov neşeyle.

"Bana gelince," dedi Philippov, "Hayatımı Bruno'ya borçlu olduğum kesin. Onu tanırsın, Kiril, Berlin'de yasama sekreteriydi, Asurlu profilini anımsıyor musun? Krestinski'nin tutuklanmasından sonra onun da tasfiye edilmesi bekleniyordu ve inanılmaz gibi görünse de İçişleri Bakanlığı merkez bürosuna müdür yardımcısı olarak atandı, böylece ana dosyalara ulaşma yetkisine kavuştu. Bir düzine yoldaşın kartlarını yırtarak onları kurtardığını söylemişti bana. Ancak kendisinin işinin bitik olduğunu biliyordu. Hala dosyalar olduğunu ve Merkez komite dosyalarının da bulunduğunu, ancak bunlara erişmenin olanaksız olduğunu söyledi."

"Ya sonra?"

"İşi bitti, finiş, nasıl ve nerede olduğunu bilmiyorum, ama geçen yıl oldu."

Philippov yineledi: "Ne yapacağız?"

"Ben," dedi Wladek ceplerinde sigara paketini ararken, alaycı, erken yaşlanmış çocuk görünüşüyle, "beni tutuklamaya gelirlerse onların eline canlı geçmeyeceğim. Hayır, teşekkürler."

"Ama serbest bırakılan ya da sınır dışı edilenler var," dedi Philippov, "Böyle çok olay duydum, çözüm yolun aklına yatmadı. Ayrıca bunda hoşlanmadığım bir yönde var. Bu intihar etmekle aynı şey."

"Sen istediğini yapabilirsin."

Philippov konuşmasını sürdürdü: "Beni tutuklarlarsa kibarca hiçbir plana uymayacağımı belirteceğim, duruşma yapılsın ya da yapılmasın. Bana istediğinizi yapabilirsiniz... Bir kere bu nokta anlaşıldıktan sonra sanırım kurtulmak için bir şansım olabilir. Kamçatka'ya gönderirler,

ya da ağaç kesme planlarını hazırlarsın. Bence sakıncası yok. Sen ne yaparsın, Kiril?"

Kiril Rublev kürk başlığını çıkardı. Geniş alnı, hâlâ siyah saçlarının altında soğuğa karşı duruyordu.

"Nicolai Ivanovich'i vurduklarından bu yana benim çevremde de dolaşıklarını seziyorum. Onları bekliyorum. Dora'ya söylemedim, ama o zaten biliyor. Yani benim durumumda her an olabilecek bir şey bu, bilmiyorum..."

Yürümeye başladılar, ayak bileklerine kadar kara gömülüyorlardı. Üstlerinde kargalar daldan dala konuyordu. Günışığı kış beyazlığı ile doluydu. Kiril arkadaşlarından bir baş daha uzundu. Ruh hali de onlarınkinden farklıydı. Sakin bir sesle konuştu:

"İntihar sadece bireysel bir çözüm yoludur. Sosyalist bir yol değildir. Benim örneğimde kötü bir örnek olurdu. Bunu sizin kararınızı etkilemek için söylemiyorum. Wladek, senin kendine özgü nedenlerin var ve bunların senin açından doğru olduğuna inanıyorum. Hiçbir şey itiraf etmeyeceğini söylemek cesurca bir davranış, belki de gereğinden fazla cesurca, hiç kimse ne kadar dayanacağını bilemez. Ve bu bakımdan işler göründüğünden çok daha karmaşık."

"Evet," dedi öbürleri, karların içinde tökezleyerek.

"*İnsan neler olup bittiğinin bilincinde olmalı...*"

Sözlerini kuşkulu bir sesle yineleyen Rublev'in yüzünde çoğu zaman görüldüğü gibi kaygılı bir ifade vardı. Wladek birden öfkeyle *morardı ve kısa kollarını sallayarak konuştu:*

"Seni lanet olası kuramcı! Sen adam olmazsın! 1927'de Troçkistleri paramparça ettiğin ve proleterya partisinin yozlaşamayacağını yazdığın makaleleri okur gibi oluyorum... Çünkü parti yozlaşırsa, o bir proleterya partisi değildir... Seni çıkarcı! Neler olup bittiği gün gibi açık. Thermidor, Brumaire ve tüm geri kalanlar, duyulmamış bir sosyal ölçeği Cengiz Han'ın telefon kullandığı ülkede savunanlar, yaşlı Tolstoy'un belirttiği gibi."

"Cengiz Han," dedi Philippov, "yeterince değerlendirilmeyen büyük bir adamdı. Zalim değildi. Eğer uşaklarına uçurduğu kafalardan piramit yaptırdıysa, bu ne zalim olduğu için, ne de ilkel bir istatistik zevkini tatmin etmek için, yalnızca başka türlü yönetemeyeceği ülkelerin nüfusunu azaltmak içindi, böylece bu ülkelere anlayabildiği yegâne ekonomi türü olan pastoral ekonomiyi getirecekti. Kafaların uçmasına yol açan ekonomilerde farklılıklar zaten vardır. Kendisini güvenceye almanın tek yolu katliam yapmaktı, kafa uçurmaktı. Cengiz Han adamlarına güvenmezdi..."

Kalın kar örtüsü üzerinde biraz daha yürüdüler. "Harika bir Sibirya," diye mırıldandı Rublev, manzara onu sakinleştirmişti. Ve Wladek birden arkadaşlarına dönerek komik bir ifadeyle önlerinde durdu:

"Bu ne incelik! Biriniz Cengiz Han konusunda ders veriyor, öteki de tümüyle bilinçli olmayı savunuyor! Komik duruma düşüyorsunuz, sevgili yoldaşlarım. Size bir şey açıklamama izin verin! Sıra benim, benim, benim..."

Onun dudaklarının titrediğini, gözlüğünün camlarının buğulandığını, yanaklarında derin çizgiler oluştuğunu farkettiler. Birkaç saniye daha zor duyulan bir sesle "sıra benim, benim," demeyi sürdürdü.

"Ama kuşkusuz ben daha büyük bir adamım, sevgili yoldaşlarım. Gerçek şu ki, korkuyorum. Ödüm patlıyor -beni duyuyor musunuz?- devrimin tüm bunlara değip değmeyeceğini düşünüyorum ve korkuyorum. Bu ormanların ve karın içinde bir hayvan gibi tek başıma yaşıyorum, nefret ediyorum, çünkü korkuyorum. Kadınsız yaşıyorum, çünkü gece yarısı uyanıp bunun karımla son gecemiz olup olmadığını düşünmek istemiyorum. Her gece onların gelmesini tek başıma bekliyorum, bromid alıyorum, huzursuz bir uykuya dalıyorum, sabah bir ses duyarak uyanıyorum ve sonunda geldiklerini sanıyorum, 'kim var orada?' diye sesleniyorum, komşu kadın 'pancur cama çarptı. İyi uykular Vladimir Ernestovich,' diye yanıtlıyor, ama ben tekrar uyuyamıyorum. Korkuyorum ve utanıyorum, kendimden değil, hepimizden. Kurşuna dizilenleri düşünüyorum, yüzlerini görüyorum, şakalarını duyuyorum, ve ilacı bulunmayan migren ağrıları çekiyorum. Alev rengi bir sancıyı ensemde duyuyorum. Korkuyorum, korkuyorum, ölmekten değil, sizi görmekten korkuyorum, insanlarla konuşmaktan, düşünmekten, anlamaktan korkuyorum..."

Ve gerçekten de dolgun yüzünden, kızarmış gözlerinden, konuşmasından korku okunuyordu. Philippov konuştu:

"Ben de korkuyorum elbette, ama bunun yararı yok. Buna alıştım, insan hastalıkla yaşamayı öğrendiği gibi korkuyla yaşamayı da öğreniyor."

Kiril Rublev yavaşça eldivenlerini çıkardı ve ellerine baktı, uzun ve güçlü, eklemlerinde tüyler olan ellerine; "ellerim hâlâ yaşam dolu," diye düşündü. Ve yerden biraz kar alarak ellerinde yuvarlamaya başladı.

"Herkes korkaktır," dedi, "bu eski, çok eski bir öyküdür. Cesaret olayları bilmekten ve gerektiğinde korku yokmuş gibi eyleme geçmekten doğar. Başkalarından farklı olduğunu düşünürken yanılıyorsun, Wladek, ancak birbirimize yalnızca işe yaramaz itiraflarda bulu-

nacaksan bu harika manzara karşısında buluşmamıza değmeyecek..."

Wladek yanıt vermedi. Gözleri ıssız, çorak, aydınlık manzarayı taradı. Düşünceler gökyüzünde uçan kargaların yavaşlığı ile aklından geçiyordu: Ne söylersek söyleyelim yararsız olacak... Keşke bir fincan sıcak çay olsaydı... Kiril birden yılların ağırlığını omuzlarından attı, geriye sıçrayarak kolunu kaldırdı ve yaptığı kartopunu şaşkınlıktan donakalmış Philippov'un göğsüne fırlattı. "Kendini savun, saldırıyorum," diye neşeyle haykırdı ve gülen gözleriyle bir avuç kar daha aldı. "Sersem herif," diye bağırdı Philippov. Sonra iki ilkokul öğrencisi gibi kartopu savaşına başladılar. Hopladılar, güldüler, bellerine kadar kara gömüldüler, cephane hazırlamak ve nişan almak için ağaçların arkasına saklandılar. Çocukluklarını yeniden yaşadılar, neşeyle "ah" diye haykırdılar, yüzlerini dirsekleri ile korudular, soluk soluğa kaldılar. Wladek olduğu yerde kaldı ve kararlı bir düzenlilikle Rublev'e kartopu fırlattı, gözlerinden yaş gelinceye dek güldü: "Al sana kuramcı, ahlakçı, canın cehenneme."

Çok terlemişlerdi, yürekleri küt küt atıyordu, yüzleri sevinçliydi. Gece, görünmez derecede gri renkli gökyüzünden birden ışıksız karların, sisin ve donmuş ağaçların üzerine indi. Zorlukla soluk alan üç adam demiryolu yönüne baktılar. "Kulağına attığım kartopuna ne dersin, Kiril?" dedi Philippov pek keyifli. "Ya ensenden vurmama ne dersin?" diye karşılık verdi Rublev. Ciddi konulara dönen Wladek oldu:

"Biliyorsunuz, sinirlerim çok bozuk, kabul ediyorum - ama korkmam gerektiği kadar korkmuyorum. Ne olursa olsun, ölümüm Sosyalist toprağı besleyecektir, bu Sosyalist topraksa eğer..."

"Devlet Kapitalizmi," dedi Philippov.

Rublev:

"...Bilinçlenmenin tohumlarını atmalıyız. Bu barbarlığın altında kesinlikle bir ilerleme var, bu yozlaşmanın altında bir ilerleme var. Bir bakın halkımıza, gençlerimize, tüm yeni fabrikalara, Dnieprostroi, Magnitogorsk, Kirovsk... Hepimiz ertelenmiş ölüleriz, ancak dünyanın çehresi değişti, Göçmen kuşlar eskiden çöl olan yerlerdeki fabrikaları gördüklerinde yollarını şaşırıyordur artık. Ve harika bir yeni işçi sınıfı var artık! On milyon kişi çalışıyor, yeni makineleri var, oysa 1927'de üç buçuk milyon kişi çalışıyordu. Bu çaba yarım yüzyıl sonra neleri başarmaz ki!"

"...Bizden geriye hiçbir şey, bir kemik parçası bile kalmadığında yani," dedi Wladek, şaka yapmıyor olabilirdi.

Her olasılığa karşı, ilk evlere ulaşmadan önce ayrıldılar. "Tekrar buluşmalıyız," diye önerdi Wladek. Öteki ikisi de "Evet, evet, mutla-

ka," dedi, ancak hiçbiri bunun mümkün ya da yararlı olacağına inanmıyordu. Ayrılırken içtenlikle el sıkıştılar. Kiril Rublev en yakın istasyona kadar ritmik hareketlerle kaydı, karanlığın görünmez bir sis gibi yerden yükseldiği sessiz ormanı geride bıraktı. İnce, mavi, müthiş netlikte bir hilal biçimindeki ay, kusursuz bir göğüs gibi kıvrılarak gökyüzüne yükseliyordu. Rublev düşünüyordu: "Uğursuz ay. Korku aynen gece gibi gelir."

Bir akşam Rublev'ler akşam yemeğini bitirmek üzereyken Xenia Popova gelerek büyük bir haber getirdi. Sofrada pilav, sosis, bir şişe Narzan maden suyu ve kara ekmek vardı. Çaydanlığın altında gaz sobası uslayarak yanıyordu. Kiril Rublev eski koltuğunda, Dora ise kanapenin ucunda oturuyordu. "Ne kadar güzelsin," dedi Kiril Xenia'ya içtenlikle. "Dur da gözlerine bakayım." Kadın onlara doğru döndü iyi niyetle. Kocaman güzel gözlerini uzun kirpikler süslüyordu. "Ne taşlar, ne çiçekler, ne de gökyüzü bu renge sahiptir," dedi Rublev karısına. "bu, gözün kendi mucizesi. Gururlanmalısın, çocuğum."

"Beni utandırıyorsunuz," dedi kız.

Seçkin yüz çizgileri, geniş alın, kulakların üzerinde küçük, sarışın bukleler, her zaman hayata gülümser gibi bakan gözler, Rublev bunları adeta kötü niyetle inceledi. Demek pislikten saflık, yıpranmadan gençlik doğuyordu. Kızın babasını yirmi yıldır tanırdı, yaşlı sersem, siyasi ekonominin tek kelimesinden bile anlamadığı için Sosyalist ahlak konularında uzman olmuştu. Bu uzmanlığı doğrultusunda Parti'nin Merkezi Kontrol Komisyonu'ndaki dosyaların içine gömülmüştü ve şu anda tüm yaşamını zina, yalanlar, içki alışkanlıkları ve eski devrimcilerin yetkilerini kötüye kullanmalarına adamıştı. Verilen ihtarlar için gerekçeler bulan, uyarıları aktaran, iddianameleri hazırlayan, idamları planlayan ve cellatlar için ödülleri öneren oydu. Nietzche'nin dediği gibi, "Pek çok kötü işin yapılması gerekir, bu yüzden kötü insanlar da gereklidir." Ancak hangi mucizeyle, nasıl olmuş da Popov'un çürümüş eti ve çürümüş ruhu bu harika kızı, Xenia'yı yaratmıştı? Öyleyse hayat bizim kil yapımız üzerinde harikalar yaratıyordu. Kiril Rublev, içinde hem açlık hem de kötülük olan bir sevinçle Xenia'ya baktı.

Bacak bacak üstüne atarak oturan kız bir sigara yaktı. Öylesine mutluydu ki, bunun belli olmaması için bir şey -herhangi bir şey- yapmak zorundaydı. Doğal olmasına çalıştığı, ancak hiç de başaramadığı bir sesle konuştu:

"Babam yurt dışına gönderilmemi sağladı, Merkezi Tekstil Bürosu adına altı ay için Paris'e gidiyorum. Kumaş basımı ile ilgili yeni tekniği araştıracağım... Babam yıllardır yurt dışına gitmek istediğimi bili-

yordu... Sevinçten zıplayabilirim!"

"Neden olmasın ki?" dedi Dora. "Müthiş sevindim. Paris'te ne yapacaksın?"

"Düşünmek bile başımı döndürüyor. Notre-Dame'ı, Belleville'i göreceğim. Blanqui'nin yaşam öyküsünü ve Komün'ün tarihini okuyorum. Faubourg-St-Antoine, Rue St-Merri, Rue Haxo, Konfederasyon Duvar'ını göreceğim. Bakunin de Rue de Bourgogne'de oturmuştu, ancak hangi numarada oturduğunu öğrenemedim. Neyse, numara değişmiş olabilir zaten. Lenin'in nerede oturduğunu biliyor musunuz?"

"*Paris'e onu görmeye gitmiştim,*" dedi Rublev yavaşça, "*ancak ne*rede olduğu hakkında hiç fikrim yok..."

"Ah," dedi Xenia içini çekerek. İnsan böyle bir şeyi nasıl unutabilirdi? Gözleri açıldı. "Gerçekten mi? Vladimir İlich'i tanır mıydınız? Ne büyük şans!"

"Ne çocuksun sen!" diye düşündü Rublev. "Ama haklısın."

"Ve sonra da," dedi kız biraz duraksadıktan sonra, "birkaç elbise almayı düşünüyorum. Güzel Fransız giysileri - sizce bu yanlış mı olur?"

"Kesinlikle hayır," dedi Dora. "Çok iyi bir fikir. Keşke tüm gençlerin güzel şeyleri olabilseydi."

"Ben de böyle düşünüyorum, aynen böyle! Ancak babam her zaman giysilerin pratik olması gerektiğini, şık giysilerin barbarlık kültüründen kalma olduğunu, modanın kapitalist mentalitesinin bir özelliği *olduğunu söyler...*" Eşsiz *mavi gözler gülümsedi.*

"Babam lanet olası yaşlı bir püritan... Bugünlerde ne yapıyor?"

Xenia konuşmayı sürdürdü. Kimi zaman, çakıl taşlar üzerinde akan berrak ırmağın dibinde bir gölge beliriyor, gözlerini bir anlığına hüzünlendiriyor, sonra yok oluyordu, insan bunun ne olduğunu, bu derinliklerde hangi gizemli yaşamın yazgısını izlediğini merak ediyordu. Rublev'ler birden kendilerini ilgiyle dinliyor buldular. Xenia anlatıyordu:

"... Babam Tulayev olayı ile çok meşgul, bunun bir komplo olduğunu söylüyor..."

"Eskiden Tulayev ile birkaç kere görüşmüştüm," dedi Rublev rahat bir sesle. "Dört yıl önce Moskova Komitesi'nde ona karşı çıktım. Kış yaklaşıyordu ve her zamanki gibi yakıt sıkıntısı vardı. Tulayev Yakıt Tröstü yöneticilerinin mahkemeye verilmesini önerdi. Onun bu aptalca *önerisinin geri çevrilmesini sağladım.*"

"Babam pek çok kişinin başının dertte olduğunu söylüyor. Bu söyleyeceğimi hiç kimseye anlatmayın, çok ciddi bir şey, sanırım Erchov

tutuklanmış... Kafkaslar'dan geri çağrılmış, ama hiçbir yerde görülmemiş... Karısı hakkında bir telefon konuşmasına kulak misafiri oldum... Kadın da tutuklanmış..."

Rublev masanın üzerindeki boş bardığını aldı, içiyormuş gibi dudaklarına götürdü, sonra yerine koydu. Xenia onu şaşkınlıkla seyrediyordu. Dora sordu: "Kiril, ne içiyorsun?" "Hiçbir şey," dedi adam, büyüleyici bir gülümseme ile.

Bunu huzursuz bir sessizlik izledi. Xenia başını eğdi. İçmediği sigara parmakları arasında bitip kül olmuştu.

"Ve bizim İspanya, Kiril Kirillovich," dedi sonunda çabalayarak, "Sizce tutunabilir mi? ....İsterdim ki..." Ne istediğini söylemedi.

Rubblev tekrar boş bardağını aldı.

"Bizim İspanya yenilecek. Ve bu kısmen bizim hatamız."

Sohbetleri zorlama bir yön almıştı. Dora konuyu değiştirmeye çalıştı. "Son zamanlarda tiyatroya gittin mi, Xenia? Neler okuyorsun?" Sorularına yanıt alamadı. Nemli, soğuk, önüne geçilmez bir sis odayı istila etti. Lambayı soluklaştırdı. Xenia kürek kemikleri arasında soğuk bir bıçak hissediyordu. Ayağa kalkarken Rublev ve Dora da kalktılar. Ayakta dururlarken sisi bir anlığına yenmeyi başardılar.

"Xenia," dedi Dora nazikçe, "sana mutluluklar dilerim."

Ve Xenia üzüldüğünü hissetti, bu veda etmeye benziyordu. İyi dileklerini nasıl iade edebilirdi ki? Rublev sevgiyle kolunu onun beline doladı.

"Omuzların bir Mısır heykeline benziyor, kalçalarından geniş. Bu omuzlarla ve o parlak gözlerinle kendine çok dikkat etmelisin, Xeniuçka!"

"Ne demek istiyorsunuz?"

"Bir gün anlarsın. Bon voyage!"

Son anda, eski gazetelerle dolu koridorda iken Xenia söylemediği önemli bir şey olduğunu anımsadı. Gözleri bulutlandı; alçak sesle konuştu:

"Babam Rayzik'in Moskova'daki bir cezaevine geri getirildiğini, açlık grevi yapığını ve çok hasta olduğunu söyledi... O bir Troçkist mi?"

"Evet."

"Yabancı bir ajan mı?"

"Hayır. O adam kristal kadar güçlü ve saftır."

Xenia'nın çaresiz bakışları dehşet doluydu.

"Öyleyse neden..?"

"Tarihte olan hiçbir şey manıksız değildir. En iyilerin kimi zaman

parçalanması gerekir, çünkü en iyi olmakla zarar veriyorlardır. Bunu henüz anlayamazsın."

Kızın içindeki bir duygu onu Rublev'e itti; neredeyse adamın göğsüne yaslandı.

"Kiril Kirillovich, bir Muhalif misiniz?"

"Hayır."

Bu sözcükten sonra, birkaç sevgi dolu hareket yaparak, Dora'nın mutsuz dudaklarına hızlı bir öpücük kondurarak ayrıldılar. Xenia'nın genç ayak sesleri koridorda uzaklaştı. Kiril ve Dora'ya oda daha büyük, daha rahatsız göründü. "İşte gidiyor," dedi Dora, içini çekerek.

Rublev kendisine bir kadeh votka doldurdu ve bir yudumda içti. "Ya sen Dora, on altı yıldır benimle evlisin, sence Muhalif miyim? Evet ya da hayır diye yanıt ver."

Dora yanıt vermemeyi yeğledi. Kiril kimi zaman kendi kendine konuşur, böyle acımasız sorular sorardı.

"Dora, yarın sarhoş olmak istiyorum, sanırım böylece her şeyi açıkça görebilirim... Partimizde Muhalefet yok, tek başına egemen bir parti, çünkü yüksek etkinlik hatırına düşünce ve eylemi feda ediyoruz. *Hangimizin haklı hangimizin haksız olduğunu belirlemek yerine, hep* beraber haksız olmayı yeğliyoruz, çünkü bu şekilde proleterya için güçlü durabiliyoruz. Ve vicdan, bir vicdan, benim vicdanım adına gerçeği aramak, burjuva bireyciliğinin eski bir hatası. Şunu söylüyoruz: Benim canım cehenneme; birşeyin canı cehenneme, gerçeğin canı cehenneme, yeter ki Parti güçlü olsun!"

"Hangi parti?"

Dora'nın yavaş, soğuk bir sesle söylediği bu iki sözcük, tam içindeki pandül karşıt yönde sallanmaya başladığında Kiril'e ulaştı.

"...Kuşkusuz, eğer Parti'ye ihanet edilirse, eğer artık Devrimin Partisi olmaktan çıkarsa, bizim konumumuz gülünç ve anlamsız kalır. Bunun tam tersini yapmalıyız - bu durumda her birimiz yeniden bilinçlenmeliyiz... Düşman güçlerin baskısını püskürtmek için mükemmel bir birlik kurmalıyız... Ancak bu güçler bizim birliğimizin içine işlerse... Ne dedin?"

Büyük odanın içinde sakin kalamıyordu. Dikdörtgen bedeni odanın içinde dolaştı. Oldukça büyük, ama yine de çok küçük bir kafese kapatılmış kocaman bir avcı kuşa benziyordu. Dora onu öyle görüyordu. Kadın yanıt verdi:

"Bilmiyorum."

"Yedi ile on yıl önce Muhalefet hakkında varılan sonuçlar, 1923 ile 1930 arası dönemde belirlenen formüller yeniden gözden geçiril-

meli. O zaman yanılmıştık, belki de Muhalefet haklıydı, belki diyorum, çünkü hiç kimse tarihin akışının olduğundan daha farklı olup olamayacağını bilmiyor... Artık geçmiş bir zamana, sona ermiş mücadelelere, yıpranmış formüllere, şu ya da bu biçimde kurban edilmiş insanlara ilişkin sonuçlarımızı gözden geçirmeliyiz...mi?"

Aradan birkaç gün geçti. Birbiri üzerine yığılan, olaylarla dolu, yapacak işlerle dolu Moskova günleri. Birdenbire kendinizi sokakta durmuş, soğuk ve parlak gökyüzü altında renklere ve karlara bakarken bulduğunuz anlarla kesilen günler. Sağlıklı genç yüzler geçiyordu, onların arkasındaki ruhları tanımayı diliyordunuz, çimen gibi sayısız otlardan oluşan bir halk olduğumuzu düşünüyordunuz, yüzlerce halkın karışımı, Finliler, Moğollar, Türkler, Yahudiler, tümü de hareket halinde, kanları altın rengi akan kızlar ve gençlerce yönlendirilen. Yeni fabrikalardaki güçlü makineleri düşünüyorsunuz; çevik ve parlaklar, milyonlarca cansız kölenin gücüne sahipler. Eski yorgunluk acıları bu makinelerde sonsuza dek yok olmuş. Bu yeni dünya, yavaş yavaş kötülüğün içinden yükseliyor ve insanları sabun, iç çamaşırı, elbise, gerçek bilgiler, gerçek, basit, anlamlı sözcükler, cömertlik sıkıntısı çekiyor; makinelerimizi canlandırmayı pek bilmiyoruz; Detroit ya da Ruhr'daki fabrikalardan çok daha iyi teçhizatlandırılmış dev fabrikalarımızın çevresinde yıkık dökük gecekondular var; bu gecekondularda acımasız yorgunluk yasasına boyun eğen insanlar hâlâ hayvanlar gibi uyuyorlar; ancak fabrika bu gecekondular üzerinde zafer kazanacak, makineler bu insanlara -ya da o insanlardan doğacak insanlara, pek önemi yok- büyük bir canlılık sağlayacak. Bir dünyanın -kaçınılmaz biçimde birlikte gelişen makineler ve kitleler- bu açığa çıkışı pek çok şeyin yerine geçiyor. Neden kuşağımızın sona ermesini de telafi etmesin? Bakım masrafları, geçmişe ödenen saçma bir fidye. Ve bunun en kötü yanı saçma olması. Ve kitlelerle makineler hâlâ bize gereksinim duyuyor olmalılar, biz olmazsak yollarını kaybedebilirler - bu çok can sıkıcı, bu çok korkunç. İyi ama ne yapacağız? Bilinçli olarak çalışmak için elimizde sadece Parti, "demir tabur" var. Demir, et ve ruhtan oluşan tabur. Artık hiçbirimiz tek başına düşünmüyor ve eylem yapmıyor: Birlikte düşünüyor, eylem yapıyoruz ve her zaman sayısız kitlelerin istekleri yönünde ilerliyoruz, onların gerisinde ise öteki büyük kitlelerin önsezilerini, ateşli isteklerini hissediyoruz - bütün ülkelerin işçileri birleşin! Ruh karmaşa içine yuvarlandı, et çürüdü, demir paslandı, çünkü birbirini izleyen doktrin, sürgün, mahkûmiyet, ayaklanma, iktidar, savaş, çalışma, kardeşlik cemiyeti davalarınca seçilen tabur aşınmış, bizim dilimizi konuşan, bizim davranışlarımızı taklit

eden ve bizim bayraklarımız altında yürüyen, ancak bizden kesinlikle farklı olan saldırganlarca istila edilmişti; bu saldırganlar eski iştahlarının peşindeydi, ne proletar ne de devrimciydi, yalnızca çıkarcıydılar. Zayıf düşmüş, düşmanlarınca ustalıkla istila edilmiş tabur, hâlâ seniniz! Eğer ister kızgın ütüyle, ister değiştirme ile iyileştirilebilirsen, ölmemize değer. Şu anda iyileşemez ve değiştirilemez haldesin. Öyle ise bizim için yine de hizmet etmekten ve öldürülürsek boyun eğmekten başka yol kalmıyor. Direnmemiz durumu daha da kötüleştirmekten başka bir işe yarar mı? Eğer her an yapabilecekleri gibi bir Buharin, bir Piyatakov birden kürsüye çıkarak komuta, yozlaşmış savcı, suçortağı yargıçlar, iki yüzlü soruşturma kurulları, susturulmuş Parti, budala ve dehşete düşmüş Merkez Komite, mahvolmuş Siyasi Büro, kendi karabasanlarına boğulmuş Şef tarafından uygulanan baskılar altında son saatlerini yaşayan zavallı yoldaşlarını açığa çıkarsaydı, ülke kimbilir ne kadar büyük bir moral çöküntüsüne düşer, kapitalist dünya olayı nasıl kutlar, faşist basın ne manşetler atardı! "Her şeyi açıklıyoruz -Moskova Skandalı, Bolşevik Çöküşü, Kurbanlarınca Suçlanan Şef." Hayır, hayır, yok olmak daha iyi. Hesabı kendi aramızda, eski hastalıkların kurbanı olan yeni toplumun kalbinde görmeliyiz...

Rublev'in düşünceleri bu demir çember içinde bir an bile duraksamadan dönüp dolaşıyordu.

Bir akşam, yemekten sonra kısa paltosunu ve astragan başlığını giyerek Dora'ya "biraz hava almak için yukarı çıkıyorum," dedi, asansöre bindi ve onbirinci katın üstündeki terasa çıktı. Yazın burada pahalı bir restoran vardı; müşteriler bir yandan keman dinler, bir yandan Moskova'nın sayısız ışıklarına bakardı ve en küçük ışık bile çalışanların hayatını yönlendiren o gökteki takımyıldızlardan elinde olmadan büyülenirdi. Burası kışın kapalıyken daha da güzeldi, ne müşteriler, ne çiçekler, ne kızarmış et kokuları, şampanya ve parfümler varken; sadece dev kentin üzerinde sakin gece, Tutku Meydanı'nın kırmızı ışık halesi, elektrikli panolar, siyah çizmeler ve yaya yolları ile lekelenen kar, halk arıkovanı, ark lambaları altındaki araçlar, pencerelerin gizli ışıltısı... Bu yükseklikte elektrik ampulleri görüşü engellemiyordu, yıldızlar berrak ve belirliydi. Yoğun siyah renkli binaların ortasında, kırmızı ışık seli meydanları gösteriyordu; beyaz bulvarlar karanlığın içinde yok oluyordu. Rublev elleri ceplerinde, hiçbir şey düşünmeksizin terası dolaştı. Dudaklarında hafif bir gülümseme belirdi. "Dora'yı da getirip bunları göstermeliydim - harika, harika..." Ve birden durdu, şaşırmıştı, çünkü tam karşısında kollarını birbirlerinin beline dolamış bir çift, zarifçe uçmaya hazırlanıyormuş gibi terasın duvarından aşağı ba-

kıyordu. Terasta yalnız başlarına dolaşan bu iki sevgili Kiril Rublev'e yaklaştı, yüzlerinin ışıltısı onun üzerine düştü. Ona gülümsediler ve uzun bir kavisin üzerine yaslanarak ufka baktılar, yani terasın öteki ucuna, Kremlin'in göründüğü noktaya. Rublev onların orada durduğunu ve korkuluğa yaslandıklarını gördü; yanlarına giderek o da korkuluğa yaslandı. Yüksek duvarı, büyük nöbetçi kulelerini, bayrağın kızıl ateşini, onu aydınlatan projektör ışığını, görevlilerin bürolarını, katedrallerin kubbelerini, Kızıl Meydan'ın geniş alanını çok net görebiliyorlardı.

Kız Rublev'den yana baktı, onun geçen yıl her sabah bir Merkez Komite arabası ile alınan yaşlı ve önemli bir Bolşevik olduğunu anımsadı. Kız, ondan yana döndü. Erkek arkadaşı parmakları ile ensesini okşuyordu.

"Partimizin Şef'i orada mı oturuyor?" diye sordu kız, geceye karşı çok parlak duran kulelere ve mazgallara doğru bakarak.

"Kremlin'de bir dairesi var, ama çoğunlukla orada kalmaz," diye yanıtladı Rublev.

"Orada mı çalışıyor? Kızıl bayrağın altında bir yerlerde?"

"Evet, bazen."

Kızın genç yüzü bir an düşünceye daldı, sonra Rublev'e döndü:

"Onun gibi bir adamın yıllarca hainlerle ve suçlularla kuşatılmış olarak yaşadığını düşünmek ne korkunç! İnsan onun hayatını düşünerek dehşete kapılıyor... Korkunç değil mi?"

Rublev ifadesiz bir sesle onu yineledi: "...korkunç."

"Haydi gel, Dina," diye mırıldandı genç adam.

Kollarını yine birbirlerinin beline doladılar, yine bütünleştiler, ileri bakarak sihirli güçle uzaklara taşındılar, bir başka ufka doğru gittiler. Rublev gerilmişti, asansöre doğru ilerledi.

Dairesine döndüğünde Dora'nın karşısında tanımadığı genç, iyi giyimli bir adamın oturduğunu gördü. Kadının yüzü solmuştu. "Yoldaş Rublev, size Moskova Komitesi'nden bir mesaj getirdim..." Büyük sarı bir zarf. İçinde sadece önemli bir görüşme için çağrıldığı yazılı. "Hemen gelin lütfen, bir araba bekliyor..."

"Ama saat gecenin onbiri," diye karşı çıktı Dora.

"Yoldaş Rublev yirmi dakika sonra arabayla geri gönderilecek. Bunu belirtmem istendi."

Rublev haberciyi gönderdi. "Üç dakika sonra aşağıda olacağım. Gözlerini karısının gözlerine dikti: Kadının dudaklarının rengi kaçmış, yanakları sararmıştı. Yüzü parçalanıyordu sanki. Mırıldandı:

"Neler oluyor?"

"Bilmiyorum. Daha önce de bir kez olmuştu, anımsarsın. Yine de biraz kuşkulu."

Hiçbir ışık yoktu. Hiçbir yardım olasılığı yoktu. Telaşla, kör gibi öpüştüler, dudakları soğuktu. "Sonra görüşürüz - sonra görüşürüz."

Komite büroları ıssızdı. Sekreterin bürosunda şişman, madalyalı, saçları kazınmış, üst dudağında ince bir siyah kıl demeti olan bir Tatar oturmuş gazete okuyor ve çay içiyordu. Mesajı aldı. "Rublev? Evet, burada..." Bir dosya açtı, içindeki daktiloyla yazılı tek sayfayı aldı, okudu, kaşlarını çattı, başını kaldırdı - etli, beyaz, dolgun, çok yemek yiyen birinin yüzü.

"Parti kimlik kartınız yanınızda mı? Lütfen bana verin."

Rublev cebinden kırmızı renkli kartı çıkardı, üzerinde "1907'den bu yana Üyedir" yazıyordu. Yirmi yıldan fazla olmuş. Hem de ne yıllar!

"Tamam."

Kırmızı kart bir çekmeceye girdi, anahtarla kitlendi.

"Hakkınızda bir suçlama var. Kartınız soruşturmadan sonra, gerekirse geri verilecek. Hepsi bu."

Rublev bu darbeyi çok uzun zamandır bekliyordu. Ani bir öfke kaşlarının çatılmasına, çenesinin gerilmesine, omuzlarının dikleşmesine yol açtı. Sekreter, döner koltuğunda biraz geriye kaydı:

"Bu konuda hiçbir şey bilmiyorum, bana verilen emirler bunlar. Hepsi bu kadar, yurttaş."

Rublev yürüyerek uzaklaştı, tuhaf bir şekilde hafifl ediğini, kuşların uçuşu gibi düşüncelerle taşındığını hissediyordu. İşte tuzak buydu - tuzaktaki hayvan sensin, tuzağa düşen hayvan, seni yaşlı devrimci... Ve hepimiz içindeyiz, tuzağın içinde... Bir yerlerde çok büyük bir yanlışlık yapmadık mı? Aptallar, aptallar! Boş bir koridor, kötü aydınlatılmış, büyük bir mermer merdiven, çift kanatlı döner kapı, cadde, kuru soğuk, habercinin siyah otomobili. Sigara içerek bekleyen habercinin yanında bir başka adam oturuyordu, alçak ancak kaba bir sesle konuşan: "Yoldaş Rublev, kısa bir görüşme için bizimle gelseniz iyi olur..." Rublev öfkeyle "biliyorum, biliyorum," dedi, kapıyı açtı, kendini içi buz gibi Lincoln'e attı, kollarını kavuşturdu ve umutsuz bir öfkeyle patlamamak için tüm iradesini kullandı.

Pencerelerin önünden paralel şeritler halinde geçen dar sokakların kar beyazı ve gecemavisi renkleri. "Daha yavaş," diye emretti Rublev ve sürücü boyun eğdi. Rublev pencereyi indirdi, caddeye daha iyi bakmak istiyordu, hangi cadde olursa olsun. Kaldırım bozulmamış kar yığını ile parlıyordu. Geçen yüzyılda soylu bir kişinin evi olan köşk,

süslemeli demir kapısının arkasında sanki yüz yıldır uyuyordu. Huş ağaçlarının gümüşümsü gövdeleri bahçede solgunca parlıyordu. Her şeyin sonu buydu, sonsuza dek, kusursuz bir sessizlik içinde, bir düş saflığında. Denizin altındaki kent, elveda. Sürücü gaz pedalına bastı. Denizin altında olan bizleriz. Önemi yok, bir zamanlar güçlü insanlardık.

4
YAPMAK YOK OLMAKTIR

Makeyev, daha da büyümek için unutma sanatında özellikle yetenekliydi. Tula Hükümeti'ne bağlı Kliuchevo-İlbabar ilçesi yakınlarındaki Akimovka köyünde küçük bir köylü olduğuna ilişkin geçmişinden -ki burası yeşil ve kahverengi vadilerin, kiremitli çatıların ülkesiydi- çok az şey anımsıyordu, kendisini geçirdiği değişimden dolayı gururlandıracak kadar, çok değil. Milyonlarcasına benzeyen kızıl saçlı bir genç adam, onlar gibi yazgısı toprakta çalışmak olan, köylü kızların görmek bile istemediği. Ona yarı alaylı "Çiçekhastalığı Artyomka" derlerdi. Çocukken geçirdiği raşitizm hastalığı nedeniyle, bacakları çarpık kalmıştı. Yine de, onyedi yaşındayken Yeşil Sokak'taki gençler ile Kokulu Sokaktaki gençler arasında Pazar akşamları yapılan kavgalarda, düşmanının boynu ile kulağı arasına bir yumruk indirerek onun birden uyuşmasına yol açar ve yenerdi... Bu kuvvet gösterisi kavgalardan sonra, kızlar onu hâlâ istemediği için evinin yıkık merdivenlerinde oturur, tırnaklarını kemirir ve büyük ayak parmaklarının toz içinde kımıldamasını seyrederdi. Eğer böyle anların kötülük dolu uyuşukluğunu tanımlayan sözcükler olduğunu bilseydi, Maksim Gorki'nin onun yaşındayken söylediklerini yinelerdi: "Ne büyük sıkıntı, ne yalnızlık, birisinin suratına yumruk atmak için ne büyük bir istek!" Bu istek zafer kazanma duygusu için değil, kendinden ve daha da kötü bir dünyadan kaçmak içindi. İmparatorluk 1917'de Artyem Makeyev'i çift kartal arması altında askere aldı; pasif, Volhynia siperlerindeki tüm arkadaşları gibi pis ve yapacak işi olmayan bir asker oldu. Zamanının çoğunu taşrada dolaşarak, yağmacılık yaparak geçirirdi, kendisinden önce bu bölgeyi ziyaret eden yüzbinlerce yağmacı gibi; alacakaranlık çöktüğünde bitlerini ayıklardı; gece olduğunda hâlâ yolda yürümekte olan sayıca çok az kızlardan birine tecavüz etmeyi düşlerdi, ki bu kızlara önceden birçok kişi tecavüz etmiş olurdu... Kendisi ise buna cesaret edemezdi. Parçalanmış ağaçlarla kaplı, mermi delikleri ile dolu kırlarda kızları izlerdi; birden yerde kopmuş bir el, bir dizkapağı, bir başlık, boş bir konserve kutusu görürdü. Kızları izlerken boğazı kurur, kasları şiddete susamış olurdu; ancak hiçbir zaman cesaret edemezdi.

Köylülerin tarlaları mülkiyetlerine geçirmeye başladıklarını duyduğunda içinde meraklı bir güç uyandı, önceleri onu rahatsız etti. Sonraları gözleri Akimovka köşküne takıldı, dört beyaz sütunlu bir verandası, havuzun yanında bir peri heykeli, geniş tarlaları, korusu, bataklığı, çayırları olan o köşk... Aslında onun olan, sonsuzdan beri onun

olan, tüm adalet kavramı içinde onun olan, ancak kendisi doğmadan çok uzun zaman önce işlenmiş isimsiz bir suçla, dünyadaki tüm köylülere karşı işlenmiş büyük bir suçla elinden alınan bu bilinmedik evrenin sahiplerine karşı anlaşılmaz bir nefret duydu. Her zaman böyle olmuştu, ancak o anlayamamıştı; ve o nefret hep içinde uyumuştu. Savaşın zenginlerin elinden aldığı dev tarlalar üzerinde akşamları esen rüzgârlar, ona anlaşılmaz cümleler getiriyor, sözcükler fısıldıyordu. Bu çiftlikte oturanlar, "beyefendiler" ve "hanımefendiler" aslında "kan emiciler"di. Er Artyem Makeyev onları hiç görmemişti, hiçbir insan görüntüsü içinde bu sözcüklerin oluşturduğu görüntüyü bozmamıştı. Ancak haddinden fazla kan görmüştü - bir şarapnel patladığında ve toprak ile sararmış çimenler şarapnel parçalarını içerken yoldaşlarının kanı ilk başta kıpkırmızı olurdu, midenizi bulandıracak kadar kırmızı, sonra kararırdı ve kısa bir süre sonra üzerine sinekler konardı.

Makeyev yaşamı üzerinde düşünmeye ilk kez bu dönemde başladı. Sanki kendi kendisiyle konuşmaya başlamış gibiydi ve arada bir gülüyordu, çok komikti - kendi kendini enayi yerine koyuyordu! Ancak beyninde kendiliğinden sıraya giren sözcükler öylesine ciddiydi ki, gülmesini önlüyor ve çok ağır bir yükü kaldırmaya çalışan bir adam gibi yüzünün asılmasına yol açıyordu. Kendi kendine kaçmayı, bol paltosu içine el bombalarını saklamayı, köyüne geri dönmeyi, köşkü ateşe vermeyi ve tarlalara el koymayı söylüyordu. Ateşe verme düşüncesi nereden aklına gelmişti? Yazları orman, kimi zaman kendi kendine yanar, nedenini kimse bilmez. Köyler yanar ve hiç kimse yangının nereden çıktığını bilmez. Yangın fikri onu biraz daha düşündürdü. O harika köşkü yakmak elbette çok ayıptı, kullanılabilirdi - ne için? Köylüler için ne işe yarardı? Asalakları da onun içinde yakabilir miydi - hayır bu işe yaramazdı... Yuvalarını yakarsanız kuşlar kaçardı. Köşk yuvasını yakarsanız dehşet ve alevle dolu bir hendek, geçmişle bugünü ayırırdı, kendisi bir kundakçı olurdu ve kundakçılar cezaevine ya da idam sehpasına giderdi, öyle ise daha güçlü olmalıydık - ancak bu Makeyev'in elinde değildi, mantığı bunun için yetersizdi, bunları, düşünmekten çok hissediyordu. Tek başına harekete geçerek tuvalete gidiyormuş gibi yaptı ve bit kaplı siperleri geride bıraktı. Trende kendisine benzeyen, kendisi gibi kaçan başkaları ile karşılaştı; onları gördüğünde yüreği güçle doldu. Ancak onlara hiçbir şey söylemedi, çünkü sessizlik onu daha da güçlendiriyordu. Köşk alevler içinde kayboldu. Kazak askerlerden oluşan bir birlik, yeşil yollardan geçerek ayaklanan köylülerin üzerine yürüdü: Askerlerin atlarının terli derisi çevresinde yabani arılar vızıldıyordu; güveler birbirine karışan insan ve at terinin

kokusu önünde uçuyordu. Askerler ayaklanan köye, Kliuchevo-İlkbahar ilçesi yakınlarındaki Akimovka'ya varmadan önce, telgraflar gizemli bir biçimde bölgeye vardı ve iyi haberler getirdi: "Topraklara elkonulmasına ilişkin kararname", imza "Halk Komiserlikleri". Kazaklar bu haberi yol kenarındaki huş ağaçlarının altından, çalıların içinden zıplayarak çıkan beyaz saçlı bir adamdan aldılar. "Yasa bu, arkadaşlar, yasa bu, bir şey yapamazsınız. Yasa bu." Toprak, toprak yasa! Kazaklar aralarında şaşkınlıkla mırıldandılar ve inanmaya başladılar. Güveler çimenlerin üzerine kondu, görünmez kararname ile kısıtlanan askerler ise durdular, ileri mi yoksa geri mi gideceklerini bilmiyorlardı. Hangi topraklar? Kimindi bu topraklar? Zenginlerin mi? Bizim mi? Kimin? Kimin? Şaşkına dönen subay birden adamlarından korkmaya başladı, ancak hiç kimse onun kaçmasına engel olmadı. Akimova köyünün tek sokağında, çamurla kaplanmış kütüklerden yapılmış evlerin küçük, yeşil bir alanın çevresinde birbirine yaslandığı yerde, koca göğüslü kadınlar birbirlerini kucaklıyordu. Bu kez yanılmıyorlardı, şeytanların sonu gelmişti! Kemerinde hâlâ el bombaları bulunan Makeyev, evinin merdivenlerine çıktı, su sızdıran yıkık çatıya baktı ve yaşlı cadılara çenelerini kapatmalarını bağırdı, yoksa günlerini görürlerdi, kahretsin, günlerini görürlerdi, kahretsin - yüzü gülerek kızarıyordu... Bölgedeki yoksul köylülerin oluşturduğu ilk kurul, Yürütme Komitesi'nin başkanı olarak Makeyev'i seçti. Yazmanına (bölge asayiş mahkemesinin kâtibiydi) dikte ettirdiği ilk KARAR, topluluk içinde şeytanlardan söz eden kadınlara kırbaç cezası verileceği oldu ve elle yazılmış bu karar metni, sokağa asıldı.

Makeyev'in kariyeri başdöndürücü bir hızla başlamıştı. Yürütme sözcüğünün anlamını bilmediği halde Yürütme Komitesi Başkanı Artyem Artyemich oldu, ancak gözleri kalın kaşları altında kararlıydı, kazınmış kafası, kirlerden kurtulmuş bir gömleği ve ruhunun derinliklerinde bir kayanın içine kök salmış bir bitki kadar sağlam bir istek vardı. Eski polise özlem duyan kişileri evlerinden attırdı; bölgeye gönderilen öteki polisleri tutuklattı ve bunlardan bir daha haber alınmadı. Halk onun adil olduğunu söylüyordu. Sözcükler ruhunun derinliklerinden, gözlerindeki ateşle çıkıyordu. Adalet. Eğer kendisine dışarıdan bakabilseydi çok şaşırtıcı yeni bir keşif yapardı. Manuğı birdenbire ona artık topraklara el koyabileceğini söylediğinde, anlaşılmaz bir şekilde kaslarında, boynunda, iç organlarında hayat bulan bir başka saklı fikir onu dikleştirdi, güçlendirdi. Bunun adını biliniyordu. Aydınlar buna istek derdi. "Bu benim isteğim demesini öğrenmeden önce (yıllar sonra, kalabalık karşısında konuşmaya alıştığında öğrenecekti), ekle

etmek, egemen olmak, emir vermek, başarmak, sonra da bir kadına sahip olduktan sonraki doyum gibi bir doyuma ulaşmak için ne yapması gerektiğini içgüdüsel olarak biliyordu. Birinci tekil şahısla konuşmazdı. Biz derdi. Benim isteğim değil, bizim isteğimiz kardeşlerim. İlk konuşmasını bir yük treninde Kızıl Ordu askerlerine yapmıştı; sığırların sesini ve trenin gürültüsünü bastırmak için bağırması gerekmişti. Kavrama yeteneği olayların akışı içinde gelişti. Nedenleri, muhtemelen etkileri, halkın dürtülerini gördü, nasıl etki ve tepki göstereceğini sezdi; tüm bunları kafasında sözcüklere dökmekte sonra da sözcükleri fikirlere ve anılara indirgemekte zorluk çekti ve bunu hiçbir zaman tam anlamıyla başaramadı.

Beyaz Ruslar bölgeyi istila etti. Makeyevler bu aydınlara hemen hiç fırsat tanımadılar, yakalar yakalamaz astılar ve göğüslerine hakaret dolu kâğıtlar iğnelediler: Eşkiyalar veya Bolşevikler ya da her ikisi birden. Makeyev ormandaki yoldaşlarına katılmayı başardı, birlikte bir tren kaçırdılar ve steplerdeki bir şehirde treni bıraktılar, burasını çok beğendi, çünkü gördüğü ilk büyük kentti, güneşin altında güzelce yaşayan bir yerdi. Pazarda büyük, sulu kavunlar birkaç kopek'e satılıyordu. Develer kumlu sokaklarda salına salına ilerliyordu. Şehirden birkaç km ötede Makeyev o kadar çok beyaz türbanlı süvariyi vurarak öldürdü ki, şef yardımcısı ilan edildi. Bir süre sonra, 19 yaşında Parti'ye katıldı. Toplantı açık havada, parlayan yıldızların altında bir ateşin çevresinde yapıldı. Onbeş parti üyesi Üçlü Büro'nun çevresinde sıralandı, üç üye de dizlerinde not defterleri ile ateşin yanına oturdu. Uluslararası durum hakkında kısık sesiyle rapor veren ve tuhaf Avrupalı isimlerine - Cle-mansso, Loy-Djorje, Guermania, Liebneckt - Asyalı bir ton kazandıran Komiser Kasparov, Devrimci İşçi Partisi'ne Artyem Artyemiyevich Makeyev'in alınmasına karşı çıkan olup olmadığını sordu. "Ayağa kalk, Makeyev," dedi sert bir sesle. Makeyev ayağa fırlamıştı bile, kızıl alevin parlaklığı altında bir direk gibi dimdikti, ateşten ve bu kutsama anında üzerine çevrilen gözlerden körleşmişti, yıldız yağmurundan da körleşmişti, ancak yıldızlar hareketsizdi... "Çalışan köylülerin oğlu..." Makeyev gururla düzeltti: "Topraksız köylülerin oğlu!" Birkaç ses üyeliğini onayladı. "Kabul edilmiştir," dedi Komiser.

Bu lanet olası savaşın son çarpışmasını kazanmak için Perekop'taki güvenilmez Sivash gölüne girmek zorunda kaldıklarında, bellerine kadar, en kötü yerlerde de omuzlarına kadar suyun içinde ilerlerken ve on adım ötede kendilerini neyin -ölüm değilse- beklediğini bilmiyorlarken, Dördüncü Taburun Komiser Yardımcısı olan Makeyev, hayatı-

nı kendi korkusundan ya da kendi öfkesinden kurtarmak için çok uğraştı. Beyaz şafağın başdöndürücü güzelliği altında uzanan bu suda, hangi öldürücü tuzaklar vardı? Bir teknisyen onlara ihanet etmemiş miydi? Çeneleri gerildi, her yanı titreyerek, ancak çılgınlık ölçüsünde bir kararlılık ve soğukkanlılıkla tüfeğini bir kol boyu başının üzerinde tuttu, ötekilere örnek oldu. Gölden çıkan ilk adam oydu; bir kum tepeceğine tırmanan, yatan, karnının altındaki kumun sıcaklığını hisseden, nişan alan ve pusuya düşürdükleri bir gurup adama ateş eden ilk adam da o oldu. Bu yorucu zafer gününün akşamı, yeni haki bir üniforma giymiş bir subay, bir saltra topunun üzerine çıkarak askerlere Kumandandan (binbaşı)'dan gelen mesajı okudu, ancak Makeyev onu dinlemiyordu, çünkü boynu tutulmuştu ve gözlerinden uyku akıyordu. Mesajın sonuna doğru, şu sözler beynine işledi: "Zafer kazanan Step Mangası'nın en cesur askeri kimdi?" Mekanik olarak Makeyev kendi kendisine en cesur askerin kim olabileceğini ve ne yapmış olabileceğini sordu, ama o askerin de, bu törenlerin de canı cehenneme, çünkü biraz uyumazsa ölecekti, işi bitmişti. O anda Komiser Kasparov, Makeyeve öylesine sert baktı ki, Makeyev düşündü: "Yanlış bir şey yapmış olmalıyım. Sarhoş gibi görünüyorum herhalde," ve gözlerinin kapanmasını önlemek için büyük bir çaba harcadı, Kasparov seslendi:

"Makeyev!"

Ve Makeyev arkadaşlarının arasında bir mırıltının dolaştığını duydu: "O, o, o, Artyemich!" Köylü kızların bir zamanlar küçümsediği, boğazına kadar çamura batmış, yorgunluktan sarhoş olmuş, dünyada üzerine yatıp uyuyabileceği biraz saman yığınından başka hiçbir şey istemeyen Makeyev. Subay onu dudağından öptü. Subayın sakalı diken gibi batıyordu. Soğan, kurumuş ter ve at kokuyordu. Sonra, çok kısa bir an boyunca birbirlerine bir sis perdesinin arasından baktılar, iki yorgun atın birbirini süzmesi gibi. Gözleri yaşardı. Ve Makeyev birden Urallar'daki partizan, Krasni-yar'da zafer kazanan, Ufa galibi, en umutsuz geri çekilmeleri zafere dönüştüren Blücher'i tanıdı. "Yoldaş Blücher," dedi sert bir sesle, "Sizi...sizi tanıdığıma memnun oldum...siz ....siz gerçek bir erkeksiniz..." Blücher'in de en az kendisi kadar uykusuz olduğunu farketti. "Sen de," diye yanıtladı Blücher gülümseyerek, "sen de gerçek bir erkeksin... Yarın sabah yanıma gel de çay içelim, Tabur Karargâhında." Blücher'in güneş yanığı bir teni, derin, dikey çizgili bir yüzü vardı, gözlerinin altı torbalanmıştı. O gün arkadaşlıklarının başlangıcı oldu, aynı hamurdan yoğrulmuş, birbirlerini yılda iki kez, kamplarda, törenlerde, büyük Parti konferanslarında gören iki adamın arkadaşlığı.

1922'de Makeyev, üzerinde K.P. (Komünist Parti) M.K. (Merkez Komisyonu) harfleri olan Ford marka bir otomobille Akimovka köyüne döndü. Köylü çocuklar arabanın çevresini kuşattı. Makeyev, birkaç saniye süren korkunç yoğun bir duyguyla onlara baktı: aslında onların arasında kendini arıyordu, ancak onlardan ne kadarının kendisine benzediğini farkedemeyecek kadar şaşkındı. Yanındaki tüm şekeri ve bozuk paraları çocuklara dağıttı, zayıf ve kambur küçük kızların yanaklarını okşadı, kadınlarla şakalaştı, o gece en güzelleri ile -kocaman göğüsleri, büyük gözleri, büyük dişleri vardı- yattı; ve o bölgenin Parti örgütleme sekreteri olarak en iyi eve yerleşti. "Ne kadar geri kalmış bir yer!" dedi. "İşe en baştan başlamalıyız. Tek bir ışık bile yok!" Bir süre sonra Bölgesel Yürütme Komitesi'nin başkanı olarak Doğu Sibirya'ya gönderildi. Vladimir Ilich Lenin'in ölümünden bir yıl sonra Komünist Parti asıl üyeliğine seçildi... Her geçen yıl, en sorumlu kategoride bir Parti üyesi olarak kişisel dosyasına yeni hizmetler eklendi. Dürüstçe, sabırla, güvenle iktidar merdivenini tırmandı. Bu arada lanetli çocukluğu, ergenlik dönemi, savaş sırasında aşağılanması, gurur ve iktidar olmayan geçmişi ile ilgili tüm uzak anıları unutarak kendisini karşılaştığı herkesten üstün görmeye başladı; her zaman K.P.'nin daha yüksek kademelere atadığı kişilerle tanışma fırsatı kolluyordu. Bu gözünde yüceltiği kişilere, kıskançlık duymadan, henüz kendisinin olmayan, ancak bir gün onun olacak bir kesimin insanları olarak bakıyordu. Kendini, onlar gibi yasal bir otorite sahibi, iyi bir çelik vidanın üstün, sağlam, karmaşık bir makinede yerine oturması gibi proleterya diktatörlüğü ile bütünleşmiş hissediyordu.

Bölgesel Komitenin Sekreteri olarak Makeyev, birkaç yıl Kurgansk kentini ve vilayetini yönetti, gururla ancak hiç kimseye söylemeksizin bu kente kendi ismini vermeyi düşünüyordu: Makeyevgorod veya Makeyevgrad - neden olmasın? Bunun en basit biçimi olan Makeyovo, ona köylü lehçesi gibi görünüyordu. Bölgesel bir Parti komitesi konferansında sunulan bu isim değişikliği önerisi neredeyse kabul edilmek üzere iken -geleneklere uygun olarak oybirliği ile- ani bir kuşkuyla son anda fikrini değiştirdi. Lenin'in dev bir resmi altında kürsüde konuşurken "çalışmalarımın tüm ödülleri Parti'ye aittir," diye haykırdı. "Beni Parti yarattı, her şeyi Parti yarattı." Alkışlar. Ancak, Makeyev, sözlerinin Siyasi Büro üyelerine yönelik talihsiz imalar içerdiği şeklinde yorumlanabileceği düşüncesiyle birden dehşete kapılmıştı. Bir saat sonra kürsüye tekrar çıktığında, kurama adanan 'Bolşevik' dergisinin son iki sayısını karıştırmış ve birkaç cümle ezberlemiş olarak hazırdı, bu cümleler dinleyicilerin başına gülle gibi indi. "Partimi-

zin en yüksek düzeyde kişiselleştiği insan, büyük Şefimizdir. İnşa etmekte olduğumuz yeni okula onun yüce adının verilmesini öneriyorum!" Dinleyiciler hep birlikte alkışladı, Makeyevgrad, Makeyevo ya da Makeyev Kenti isimleri için hep birlikte oy verecekleri gibi. Alnındaki terleri silerek kürsüden indi, ünü tam zamanında reddedecek kadar akıllıca davrandığı için memnundu. Ün bir gün gelecekti. Adı haritalar üzerine, mavi nehir kıvrımlarına, ormanın yeşil benekleri, çapraz çizgili tepeleri, siyah demiryolu hatları arasına yazılacaktı. Çünkü Sosyalizmin zaferine güven duyduğu kadar kendisine de güven duyuyordu ve bu kuşkusuz aynı güvendi.

Tek gerçek, içinde bulunduğu andı ve bu anda kendisi ile yüzyıllarca önceki İngiltere kadar büyük olan, Avrupa'nın dörtte üçünü ve hâlâ kervanların geçtiği düzlüklere ve çöllere sahip Asya'nın dörtte birini kaplayan ülkesini bir tutuyordu. Tarihi olmayan bir ülke: Kazaklar küçük, kısa tüylü atları ile beşinci yüzyılda buradan geçmişlerdi, onlardan yüzyıllarca önce buradan geçen ve Volga kıyısında bir imparatorluk kuran İskitler gibi. Nereden gelmişlerdi? Kimdi onlar? Sonra Peçenekler, Cengiz Han'ın süvarileri, Hülagü Han'ın okçuları, Altın Ordu'nun çekik gözlü yöneticileri ve dikkatli öncüleri. Nogai Tatarları gelmişti. Peşisıra uzanan ovalarda göçler yok olmuştu, suyun kumda yok oluşu gibi. Makeyev bu unutulan efsaneden sadece birkaç isim, *birkaç olay anımsıyordu: ancak atları Peçenekler ve Nogai'ler gibi tanıyor* ve seviyordu, kuşların uçuşunu onlar gibi anlıyordu, kar tipisi altında yolunu başka ırkların anlayamayacağı işaretleri kullanarak onlar gibi bulabilirdi. Eğer bir mucize ile geçmiş yüzyılların silahını, ok ve yayı elinde bulsaydı, bu topraklarla beslenen, onlar üzerinde ölen ve onun derinliklerine gömülen bilinmeyen kavimler kadar ustalıkla kullanabilirdi... Demiryolları İşçileri Klübü'nde yapılan halk toplantılarında konuşurken "Hepsi bizim!" dedi içten bir sesle. Bunun yerine kolayca "Hepsi benim," de diyebilirdi, çünkü "Ben"in nerede bitip "Biz"in nerede başladığının ayrımında değildi. ("Ben" Parti'ye aitti, *"Ben" ne onun kadar değerliydi, yeni bir kolektif oluşturuyordu; öylesine* güçlü ve bilinçli biçimde oluşturuyordu ki "Biz" yerine "Ben" dünyaya sahip çıkıyordu.) Makeyev bunu kuramsal açıdan saptayamazdı. Uygulamada ise en küçük kuşku bile duymuyordu. "Bu yıl Tatarovka ilinde kırk bin baş koyunum var!" dedi mutlu bir sesle bölgesel Üretim konferansında. "Önümüzdeki yıl üç tuğla fabrikasını işletmeye açıyorum. Plan Komisyonuna dedim ki: 'Yoldaş, bana sonbahardan önce üç yüz at vermelisiniz, yoksa plan bir yıl gecikecek! Elimdeki tek elektrik santralını Merkez'e vermemi mi istiyorsunuz?

Kesinlikle olmaz, o benimdir, her çareye başvuracağım, kararı Merkez Komite verecek." (Aslında 'çare' yerine 'kaynak' demişti, ya da 'kaynak' derken 'önlem' demek istiyordu.)

Narychkin ailesinden iki kişi Kurgansk'a sürülmüştü - biri onsekizinci yüzyılın sonunda, yaşlanan ve şişman bir imparatoriçe ile anlaşmazlığa düştüğünde yolsuzluk suçu ile; öteki ise ondokuzuncu yüzyılın başlarında Mösyö Bonapart'ın Jakobenizm'i hakkında görüşlerini belirttiği için; ve burada İmparatorluğun Yeni-Grek tarzında küçük, kare biçiminde bir saray inşa etmişlerdi. Sütunları olan bu sarayın her iki yanında tüccarların ahşap evleri, alçak duvarlı kervansaray, daha lüks evlerin bahçeleri uzanıyordu. Makeyev bürosunu eski rejimin valilerinden birinin salonuna kurdu, liberal Narychkin'in Voltaire'i yeniden okumak için emekliye ayrıldığı salon. Bunu Yoldaş Artyem Artyemiyevich'e yakındaki bir antikacı anlatmıştı. "O da bir Mason'du, Decembrist'lerle aynı kesime aitti." Makeyev sormuştu: "Bu feodal köpeklerin gerçekten liberal olduklarına inanıyor musun? Zaten liberal ne demek?" Aile günlüğünün bir bölümünü içeren bir defter, Voltaire'in birkaç cilt kitabı, Montesquieu'nün kendi el yazısıyla yazılmış bir ithafını içeren 'Yasaların Ruhu' kitabı hâlâ tavanarasındaydı, eski mobilyalar ve bazı aile portreleri ile birlikte; bu portrelerden biri, Fransız Devrimi sürgünlerinden Madam Vigée-Lebrun tarafından imzalanmıştı ve elli yaşlarında, etkileyici kahverengi gözleri, alaycı ve duygusal bir ağzı olan şişman, soylu birini betimliyordu... Makeyev bu portreyi indirtti, bürosuna getirdi, bir anlığına Narychkin'i kınadı, göğsündeki parlak haça yüzünü buruşturarak baktı, çizmesinin burnuyla çerçeveye dokundu ve kararını açıkladı: "Fena değil. Gerçek bir derebeyi hırsızı. Bunu bölge müzesine gönderin." Montesquieu'nun kitabının adını onun için Rusça'ya çevirdiler. Yüzünü astı: "Yasaların Ruhu mu? Sömürünün Ruhu yani! Bunu kütüphaneye gönderin." Antikacı karşı çıktı: "Bence bu da müzeye gönderilmeli." Makeyev ona sertçe baktı ve buz gibi bir sesle (çünkü nedenini anlayamamıştı) sordu, "Neden?" Korkuya kapılan antikacı yanıt vermedi. Çift kanatlı maun kapının üzerinde bir levha asılıydı: Bölge Sekreterliği Bürosu. İçeride büyük bir masa, bir tanesi doğrudan Moskova'ya bağlı dört telefon, yüksek pencerelerin arasında minik palmiyeler, dört tane büyük deri koltuk (bölgedeki yegâne deri koltuklar), sağ yandaki duvarda sürgün edilmiş eski bir subay tarafından çizilen bir bölge haritası, sol yandaki duvarda gelecekteki fabrikaların, planlanan bir demiryolunun, planlanan bir kanalın, inşa edilecek üç işçi konut sitesinin, hamamların, okulların ve stadyumların yerlerini gösteren ve Ekonomik Plan Komisyonu'nca ha-

zırlanmış bir harita vardı. Bölge Sekreterinin rahat koltuğunun arkasında, Genel Sekreterin büyük bir yağlı boya tablosu asılıydı, başkentteki Büyük Mağaza'dan 800 rubleye satın alınmış, güzel ve parlak bu tabloda Şef'in yeşil tüniği, boyalı mukavvadan kesilmiş gibi görünüyordu, yarım gülümsemesi ise mutlak boşluğu çağrıştırıyordu. Büro tümüyle döşendiğinde, Makeyev gizlemeye çalıştığı bir sevinçle içeri girdi. "Şef'in portresi harika. Gerçek proleterya sanatı!" dedi yüksek sesle. Ama odada eksik olan neydi? Bu garip, rahatsız edici, yanlış, algılanamaz boşluk neydi? Topukları üzerinde döndü, rahatsız olmuştu, ve çevresindekiler - mimar, şehir Komitesi sekreteri, binanın yöneticisi, başyazman, özel stenografı- de aynı hoşnutsuzluğu hissettiler. "Ya Lenin?" diye gürledi Makeyev en sonunda: "Lenin'i unutmuşsunuz, Yoldaşlar! Na, ha ha" Kahkahası genel karmaşa içinde küstahça yankılandı. Kendini toplayan ilk kişi şehir Komitesi sekreteri oldu:

"Kesinlikle hayır, Yoldaş Makeyev, kesinlikle hayır. Bu sabah acele ile her şeyi tamamladık ve Lenin'in 'Tüm Yapıtları' ciltlerini ve büstünü yerine koymaya zaman bulamadık."

"Pekala," dedi Makeyev, gözleri alaycıydı.

Ve gitmelerine izin vermeden önce bir kez daha kesin olarak uyardı:

"Lenin'i asla unutmayın, yoldaşlar - bu Komünistlerin yasasıdır."

Makeyev yalnız kaldığında döner koltuğuna rahatça oturdu, mutlulukla ileri geri döndürdü, yeni dolmakalemini kırmızı mürekkebe batırdı ve üzerinde S.S.C.B., K.P. Kurgansk Bölge Komitesi. Bölge Sekreteri yazılı bloknotun üzerine kocaman bir imza attı: A.A. Makeyev. Bir süre bunu hayranlıkla inceledikten sonra telefonlara baktı ve tüm yüzünde bir gülümseme yayıldı. "İyi günler, santral altı-yedi lütfen." Sesi yumuşadı: "Sen misin Alia?" Yarı şaka, yarı alayla: "Hiçbir şey, hiçbir şey. Her şey yolunda mı? Evet, elbette, birazdan." İkinci telefonu aldı: İyi günler, Güvenlik. Şefin bürosu lütfen. Merhaba, Tikhon Alexeyich, saat dörtte gelin. Karınız daha mı iyi? Evet, evet, tamam." Harikaydı bu telefonlar! Doğrudan Moskova'ya bağlı telefona uzun süre, hevesle baktı, ancak Kremlin'e söyleyebileceği acil hiçbir şey aklına gelmiyordu; yine de elini almacın üzerine koydu (kamyonlar için Merkezi Plan Komisyonu'nun arasam mı?), ancak cesaret edemedi. Geçmiş günlerde telefon onun için bir merak konusu, sihirli bir aygıttı; kullanmaya çekinirdi, bu korkusu uzun süre devam etmiş, bu küçük plastik almacın karşısında kendine güvenini yitirdiği çok olmuştu. Ama artık bu korkutucu sihir kendi emri altındaydı, onu, gücünün bir sembolü olarak görüyordu. Küçük yerel komiteler Makeyev'in telefon

etmesinden korkar oldu. Sesi almaçtan gümbür gümbür çıkardı: Makeyev konuşuyordu, neredeyse anlaşılmaz bir kükremeydi bu. "Sen misin, Ivanov? Yine bir sürü terslik oldu, öyle mi? Buna izin veremem... acil emirler var... Sana 24 saat veriyorum!" Bu sahneleri birkaç saygılı personelinin önünde oynamaktan hoşlanırdı. Kan, tombul yüzüne geniş, kazıtılmış kafasına çıkardı. Emri verdikten sonra telefonu küt diye kapatır, öfkeli bir alıcı kuş gibi boşluğa bakar, hiç kimseyi görmüyormuş pozu takınır, sonra kendini sakinleştirmeye çalışıyormuş gibi bir dosyayı açardı. (Ancak bu sadece içsel bir törendi.) O anda eline gelen dosya, hakkında soruşturma yapılan bir Parti üyesinin kişisel dosyası ise, vah o üyenin haline! Bir dakikadan az sürede olayın zayıf noktasını saptamış olurdu: "Yoksul köylülerin oğlu olduğunu öne sürüyor, aslında bir rahibin oğlu." Topraksız köylülerin gerçek oğlu haince güler ve önerilen eylem sütununa şu iki sözcüğü yazardı: "ihraç edilmesi", sonra da kalın uçlu mavi kalemle büyük bir M harfi eklerdi. Bu dosyaları aklında tutmakta şaşırtıcı bir yeteneği vardı, dosya bir buçuk yıl sonra düzinelerce raporla birlikte Moskova'dan geri gönderildiğinde, yüzlercesi arasından bir buluşta çekip çıkarır, çoğu kararının onaylandığını görürdü. Eğer Merkezi Kontrol Komisyonu bu zavallı üyenin tarafını tutar ve yalnızca bir "uyarı" verilmesinin yeterli olduğunu belirtirse, Makeyev, Makyavelli'yi bile şaşırtacak bir entrika ile kararını sürdürürdü. Merkez Kontrol Komisyonu bu kararların farkındaydı ve Makeyev'in kişisel hesaplaşmalar güttüğünü varsayardı. Hiç kimse Makeyev'in prestiji karşısında ortaya koyduğu bu öfkenin mutlak tarafsızlığı hakkında kesin bir fikre sahip değildi. Yalnızca tek bir MKK sekreteri Makeyev'in verdiği bir kararı, uygulamaya koymaktan kaçınmıştı: Tulayev hakkındaki karar. Sekreterlerden biri, ne kendisinin ne de Makeyev'in gördüğü, ne de görebileceği ihraç edilen üyenin yeniden üyeliğe alınmasını emrederken, kalın bıyıkları arasından "Makeyev bir gol yedi," diye mırıldanmıştı. Makeyev ender de olsa arada bir Moskova'da Tulayev ile karşılaşırdı, ondan daha iriyarı bir adam olan Tulayev, onunla arkadaşça konuşur, yine de "yoldaş" diye hitap ederdi, böylece tüm Bolşeviklerin eşit olmadığını belirtirdi. Tulayev, Makeyev'in değerinden kuşkuluydu. İki adam aslında birbirine benziyordu, ancak Tulayev daha iyi bir eğitim görmüştü, daha uyumluydu, gücünü uygulama konusunda daha isteksizdi (önde gelen Volga'lı bir tüccarın yazmanlığını yapmış ve ticaret lisesindeki dersleri izlemişti), böylece Tulayev daha büyük bir kariyer izliyordu. Bir keresinde bir toplantıda önceki yıl Kurgansk'ta yapılan 1 Mayıs töreninde Bölge Sekreteri Yoldaş Makeyev'in tam 137 tane küçüklü büyüklü

portresinin taşınmış olduğunu, bir Kazak köyünde de Makeyev Kreşi'nin resmen açılmış olduğunu belirterek Makeyev'i dayanılmaz bir utanç içine sokmuştu. Üyelerin kahkahaları altında ezilen Makeyev ayağa kalkmış, gülen yüzlere bakarak durmuştu. Gözlerinden yaşlar akıyordu, sesi kısılmış verilecek cezayı bekliyordu. Ceza almadı, çünkü tam o sırada Siyasi Büro'nun bir üyesi, üzerinde bir işçi gömleği ile içeri girdi ve toplantıdakiler ayağa kalkarak yedisekiz dakika süreyle onu alkışladı. Toplantıdan sonra Tulayev yanına gelmişti: "İyi canına okudum, değil mi kardeş? Ancak böyle küçük şeyler yüzünden öfkelenme. Fırsatını bulursan tüm gücünle üzerime gel. Bir içki içelim mi?" O eski güzel günlerde, samimi, senli benli bir arkadaşlıkları vardı.

O günlerde Parti yeni bir sayfa açıyordu. Artık kahramanlar olmayacaktı, gereken kişiler iyi yöneticiler, romantik olmayan adamlardı. Artık uluslararası veya gezginci (ya da istediğiniz herhangi bir sıfat) devrimin kahramanca olayları bitmişti, kendimizi düşünmeliydik, Sosyalizmi kendimiz için, kendi ülkemizde kurmalıydık. Cumhuriyet, kadroların yenilenmesi hareketine başladı, böylece arkadan gelenlere yol açılıyordu. Makeyev temizlik hareketinden başarıyla çıktı, 'genel çizgi'ye kendini adamış, ruha huzur veren resmi cümleleri öğrenmiş, *bir saat ezbere konuşan biri olarak ünlendi. Bir gün Kasparov'un onu* ziyaret etmesi tuhaf bir duygusal an oldu. Step Mangasının eski Komiseri, kanlı İç Savaş günlerinin lideri Kasparov güneşli bir bir günün öğleden sonrasında, ne adını verip haber göndererek ne de kapıyı vurarak sessizce Bölge Sekreteri Makeyev'in bürosuna girdi. Yaşlanmış, zayıflamış, beyaz bir gömlek ve şapka giymiş bir Kasparov. "Sen ha!" dedi Makeyev. Ziyaretçisini kucakladı, öptü ve göğsüne bastırdı. Kasparov ona bir hafifleme duygusu vermişti. Rahat koltuklara oturarak birbirlerine baktılar, ani bir rahatsızlık duygusu sevinçlerini etkiledi. Ne söyleyeceğini bilemeyen Makeyev, "nerelerdesin bakalım?" diye sordu. Kasparov'un yüzü gergin ve sertti, Orenburg steplerinde kamp kurdukları zamanki gibi, ya da Kırım seferberliğindeki gibi, veya Perekop'taki gibi... Makeyev'e inceleyen gözlerle baktı, belki de onu yargılıyordu. Makeyev rahatsız olduğunu hissetti. "Merkez Komite tarafından Uzak Doğu'daki nehir ulaşımının müdürlüğüne atandım..." dedi Kasparov. Makeyev, bu atamanın şerefsizliğini hemen hesapladı: Uzak bir yere sürgün, tümüyle ekonomik bir görev, oysa Kasparov en azından Vladivostok ya da Irkutsk'u yönetiyor olabilirdi.

"Ya sen?" dedi Makeyev'e bakarak, sesinde melankolik bir tonla.

Huzursuzluğunu üstünden atmak isteyen Makeyev ayağa kalktı -

herkül gibi vücudu, kazınmış kafasıyla. Gömleğinde ter lekeleri vardı.

"İnşaat yapıyorum," dedi neşeyle. "Gel göstereyim." Kasparov'u Plan Komisyonu'nun haritasına götürdü. Sulama kanalları, tuğla fabrikaları, demiryolu şantiyesi, okullar, hamamlar, at yetiştirme çiftlikleri. "Bak şunlara, ülkenin gözlerimizin önünde büyüdüğünü görebiliyorsun, yirmi yıl sonra ABD'ye yetişeceğiz. Buna inanıyorum, çünkü işin içindeyim." Sesi biraz yalancıydı, resmi sözlerle konuşmasını sürdürdü... Kasparov elinin belirsiz bir işaretiyle bu boş sözleri, ekonomik planları, eski yoldaşının sahte neşesini bir kenara attı. Makeyev'in korktuğu da buydu.

Kasparov konuştu:

"Bunların hepsi çok güzel. Ancak, Parti bir yol ayrımında. Devrimin yazgısı belirleniyor, kardeş."

O anda çok büyük bir şans eseri olarak telefon çaldı. Makeyev ulusal ticaretle ilgili bazı emirler verdi. Sonra, görmezlikten gelmeyi yeğlediği şeyleri bu kez kendisi bir el hareketiyle bir kenara attı, büyük ellerini iki yana açarak masum bir ifadeyle konuştu:

"Dostum, bu ülkede her şey zaten belirlendi. Genel bir çizgi var, başka bir yol görmüyorum. İlerliyorum. İki üç yıl sonra geldiğinde ne kenti ne de bu bölgeyi tanıyabileceksin. Yeni bir dünya, dostum, yeni bir Amerika! Korkunun ne olduğunu bilmeyen, güven içinde genç bir Parti. Bu akşam benimle gelip Genç Komünistler spor törenini görmek ister misin? Göreceksin!"

Kasparov başını umutsuzlukla salladı. Bir başka Thermidorian, düşünmeyi, görmeyi, hissetmeyi, hatta anımsamayı, hatta en kötü şeyleri yaptığında bile en küçük bir pişmanlık duymayı önleyen 400 ideolojik cümleyi ezbere söyleyebilen bir yönetim kuklası! Kasparov'un derin çizgili yüzünü aydınlatan zayıf gülümsemede hem alaycılık, hem de umutsuzluk vardı. Makeyev doğasına tümüyle yabancı, yine de etkisinde kaldığı duygular karşısında durakladı.

"Evet, evet, elbette," dedi Kasparov. Rahatlamak için çabaladı, gömleğinin düğmelerini açtı, şapkasını koltuklardan birine attı, bir başka koltuğa rahatça kurularak bacak bacak üstüne attı:

"Güzel bir büron var -bedeli ne olursa olsun- çok güzel. Ancak bürokratik rahatlıktan uzak dur, Artyemich. O bir kuyudur, insan içinde boğulabilir."

Bilinçli olarak uzlaşmamaya mı çalışıyordu? Makeyev güvenini biraz yitirdiğini hissetti. Kasparov tuhaf gri gözleriyle ona yargılar gibi baktı, tehlikeli bir serinkanlılıkla, tehlikeli bir heyecanla.

"Artyemich, son zamanlarda çok düşündüm. Planlarımızın yüzde

ellisi-altmışı gerçekleştirmesi olanaksız şeyler. Geri kalan yüzde kırkı gerçekleştirmek için ise işçi sınıfının reel maaşlarını İmparatorluk dönemindeki düzeyinin altına, şu anda geri kalmış kapitalist ülkelerde *uygulanan işçi maaşları düzeyinin de altına indirmek gerekiyor... Hiç* bu konu üzerinde düşündün mü? Korkarım hayır. En fazla altı ay sonra köylülere savaş açmamız ve onları vurmamız gerekecek. Bu, iki kere ikinin dört ettiği kadar kesin. Sanayi malları yokluğu, rublenin değer yitirmesi -ya da açık konuşursak gizli enflasyon, devletin uyguladığı düşük tahıl fiyatları, tarım üreticilerinin doğal direnişi, bunları sen de iyi biliyorsun. Sonuçları hiç düşündün mü?"

Makeyev buna karşı çıkmayacak kadar sağduyu sahibiydi, ancak *koridordan geçenlerin bürosunda konuşulanları duymasından çekiniyordu* - ihanet sözcükleri, Şef'in doktrinlerine karşı gelen, her şeye karşı gelen sözcükler! Sözcükler içine işledi, onu rahatsız etti: Aynı korkunç dili konuşmamak için tüm bilincini kullanması gerektiğini farketti. Kasparov devam etti:

"Ne bir korkak ne de bir bürokratım, Parti'ye düşen görevin ne olduğunu biliyorum. Sana söylediğim her şeyi yazılı bir raporla Siyasi Büro'ya sundum ve kanıtlayıcı istatistikleri de ekledim. Raporu otuz kişi *imzaladık*, Tamam, Perekop, Kronstadt'tan kurtulan hepimiz... Bil bakalım nasıl bir yanıt verdiler? Önce Kazakistan'daki okulları teftiş etmekle görevlendirildim, ne öğretmenleri, ne binaları, ne kitapları, ne de kalemleri vardı... Şimdi de Krasnoyarsk'taki mavnaları saymaya gönderiliyorum, aynı şey. Ancak, yıkıma doğru gittiklerini ve Devrimi de beraberlerinde sürüklediklerini göremeyecek kadar tembel, yüz bin bürokratın keyfi için bu aptallığın sürdürülmesi, işte bu aynı şey değil. Ve sen, dostum, bu yüz bin kişilik bürokrat kadro içinde saygın bir yerin var. Bundan kuşkulanıyordum. Kimi zamanlar kendi kendime sordum: 'Bizim Makeyevich ne olacak, şimdiden berduş bir sarhoş olmamışsa?"

Makeyev sinirli bir tavırla bir haritadan ötekine, ileri geri yürüdü. Kasparov'un sözleri, fikirleri, varlığı dayanılmaz ölçüde rahatsız ediciydi, sanki Kasparov'un bu sözleri, bu fikirleri ile tepeden tırnağa kire bulanmıştı. Dört telefon, bürosunun en küçük ayrıntıları tiksindirici olmuştu. Ve öfke, çıkış yolu değildi- neden değildi? Yorgun bir sesle yanıtladı:

"Konuyu değiştirelim. Biliyorsun, iktisatçı değilim. Parti'nin emirlerini yerine getiriyorum, hepsi bu - orduda iken senin emirlerini uyguladığım gibi. Ve bana Devrime itaat etmeyi öğrettin. Başka ne yapabilirim? Akşam evime gel, yemek yiyelim. Yeni bir karım var, Alia

Sayidovna, kendisi Tatar. Gelir misin?"

Kasparov, bu rahatça söylenmiş sözlerin gerisindeki mesajı görebiliyordu: Ben ve yeni eşimle aynı masaya oturacak kadar beni düşündüğünü göster, tüm istediğim bu. Kasparov şapkasını giydi, kendi kendine mırıldanarak bir an pencerenin önünde durdu ve parka baktı (güneş ışığı ile yıkanan bir daireydi park, tam ortasında bronz bir heykel vardı). "Tamam, akşama görüşürüz, Artyemich. Güzel bir kentin var." Makeyev müthiş rahatlayarak hemen yanıt verdi, "evet, güzel, değil mi?" Aşağıda Lenin'in bronz heykeli cilalı taş gibi parlıyordu. O akşam Alia güzel yemekler sundu. Kısa boylu, şişman, yabani bir soyluluğa sahip bir kadındı: temiz, iyi beslenen, şakaklarından aşağı inen mavimsi siyah bukleleri, karaca gibi gözleri, yumuşak yüz hatları olan. Yüzündeki ve vücudundaki tüm hatlar birbirine karışıyordu. Kulaklarında antik İran altın paralarından küpeler vardı, tırnakları kırmızı ojeliydi. Kasparov'a pilav, karpuz ve gerçek çay ikram etti - "artık hiçbir yerde gerçek çay bulunmuyor," dedi neşeyle. Kasparov bunun son altı aydır yediği en iyi yemek olduğunu itiraf etmekten kaçındı. En dostça tavrını takındı, bildiği yegâne üç fıkrayı anlattı (Bunları 'anlamsız akşamlar için üç küçük öykü' olarak tanımlıyordu) ve kadının küçük gülümsemesine, Makeyev'in kendinden hoşnut kahkahaların duyduğu öfkeyi belli etmedi; hatta onları mutluluklarından dolayı tebrik edecek kadar ileri gitti. "Bir kanarya almalısınız, bir de büyük, güzel bir kafes - böyle güzel bir eve çok yakışır..." Makeyev bu alaycılığın biraz farkındaydı, ancak Alia birden patladı: "Ben de bunu söylüyorum, yoldaş. Artyem'e sorun isterseniz!" Ayrılırlarken iki adam da bir daha karşılaşmayacaklarını hissetti, düşman olarak karşılaşmak dışında.

Uğursuz bir buluşmaydı, hemen arkasından sorunlar geldi. Parti ve yönetim kadrolarındaki temizlik hareketi, Makeyev'in enerjik önderliğinde tamamlanmıştı. Kurgansk'taki bürolarda eskilerden çok az kişi kalmıştı, yani son on yıldaki fırtınaları atlatanlardan. İster Solcu (Troçkist), Sağcı (Rykov-Tomski-Buharin), isterse de Sahte Taraftar (Zinovyev-Kamenev) olsun, tüm eğilimler yok edildi. Aslında bu tam da doğru değildi, bir yerlerde akıllıca düşünenler hâlâ vardı, zamanın gelmesini bekliyorlardı. Ancak tarım ürünleri tatmin edici ölçüde gelmiyordu. MKK'dan gelen emirler uyarınca Makeyev köyleri ziyaret etti, sözler verdi, tehditler savurdu, mujik (köylüler) ile fotoğraflar çektirdi, tüm buğday stoklarını devlete veren gönüllü çiftçilerle törenler düzenledi. At arabaları birbiri arkasına şehre girdi, çuvallar dolusu, kırmızı bayraklar taşıyarak. Pankartlar partiye gönülden bağlılığı ilan

ediyordu, köyün gençleri ve kızları Şef'in ve Makeyev'in portrelerini taşıyordu. Bu törenlerde insan güzel bir tatil duygusuna kapılıyordu. Bölgesel Sovyet'in yöneticisi, törenlere katılması için Demiryolu Klübü orkestrasını gönderdi; Moskova'dan telefonla çağrılan kameramanlar uçakla gelerek Kızıl konvoylardan birini filme aldılar, daha sonra tüm S.S.C.B. beyaz perdede seyretti. Makeyev bir kamyonun üzerinde durarak haykırdı: "Mutlu bir ülkenin çiftçilerine teşekkürler!" Aynı günün akşamı geç saatlere dek bürosunda kaldı, Sovyet Yürütme Komitesi Başkanı ve MKK'dan gelen temsilci ile görüştü. Durum giderek ciddileşiyordu: Yetersiz rezervler, yetersiz girdiler, tarım ürünlerindeki kesin azalma, piyasa fiyatlarında kural dışı yükselme, spekülasyon dalgası. Özel temsilci, alınacak acımasız önlemlerin "demir yumruk" ile uygulanacağını belirtti. "Elbette," dedi Makeyev, anlamaya korkarak.

Böylece karanlık yıllar başladı. Önce sürgüne gönderilen, sonra da sınır dışı edilen çiftçilerin %7'si gözyaşları, ağlamalar, perişan kadınlar ve öfkeli erkeklerin lanetleri arasında sığır vagonları içinde bölgeyi terketti. Tarlalar sürülmedi, sığırlar ortadan kayboldu, insanlar stoklanması düşünülen küspeleri yediler. Ne şeker, gaz, deri, ne de ayakkabı, kumaş ya da giyecek bulunuyordu, geriye açlık ve soluk benizli insanlar kaldı; hırsızlık, hile ve hastalık; kaldı. Güvenlik boş yere hayvancılık, tarım, ulaştırma, gıda kontrol, şeker üretimi, dağıtım bürolarının kadrolarını ölüme gönderdi... MKK tavşan yetiştirilmesini tavsiye etti. Makeyev her yere afişler astırdı : "tavşan, proleterya menüsünün temel taşı olacaktır". Ve yerel hükümete -yani Makeyev'e- ait olan tavşanlar, doğar doğmaz ölmeyen yegâne tavşanlardı, çünkü sadece onlara yem veriliyordu. "Tavşanlar bile yenmeden önce yemek zorundadır," diyordu Makeyev alayla. Elkonan tarım topraklarının kapsamı ailelere ait tarlaların % 82'sine kadar genişletildi, Pravda gazetesinde 'bölgedeki köylüler arasında Sosyalizm ruhu böylesine büyük' yazıldı, yanında Yoldaş Makeyev'in de bir resmi vardı: "Bu artan heyecanın savaşçı örgütleyicisi". Evleri ana yolların çok dışında olan köylüler, nüfusunu Mennonitler'in oluşturduğu birkaç köy ve daha önce iki kez Kızıl Bayrak nişanı verilmiş, Lenin'le tanışmış, bu nedenle tutuklanmamış Irtysh'li eski bir partizanın direniş gösterdiği bir köy dışında herkes Kolhoz'lardaydı... Bu arada, son model Amerikan yapısı makinelerle donatılmış bir et fabrikası, tabaklama bölümü olan bir ayakkabı fabrikası ve ordu için özel deri ürünler imal edecek bir fabrika kuruldu: et ve derinin tümüyle ortadan kalktığı bir dönemde, öbür inşaatlar arasında Parti liderleri için lüks konutlar ve çalışmayan bir

fabrikanın yanına yapılan teknisyenler ve işçiler için konutlar vardı... Makeyev her şeyi üstleniyor ve aslında üç cephede birden çarpışıyordu: MKK'nin emirlerinin yerine getirilmesi, sanayi planının uygulanması ve toprağın ölümünün önlenmesi. Binalar için kereste, çivi, deri, iş elbiseleri, tuğla ve çimento nereden bulacaktı? Hiçbir malzeme bulunamıyordu, işçiler açlıktan sürekli bir şeyler çalıyor ya da kaçıyordu; büyük yapımcı Makeyev'in elinde kâğıtlar, yazışmalar, raporlar, emirler, tezler, resmi tahminler, konuşma metinleri ve isteklerden başka hiçbir şey yoktu. Makeyev telefon ediyor, Ford otomobiline (artık eski günlerdeki bir general makam otosu kadar dökümtüydü) atlıyor, haber vermeden bir inşaat şantiyesine gidiyor, çimento varillerini ve kireç çuvallarını kendisi sayıyor, kaşlarını çatıyor ve mühendisleri sorguya çekiyordu: Bazıları kereste ve tuğla olmadan da inşaatı sürdüreceklerine dair yemin ederek gerçeği yadsıyor, bazıları ise böyle çimentolarla inşaat yapmanın olanaksız olduğunu belirtiyordu. Makeyev bunların kendisini ve Sovyetler Birliği'ni yıkmak için bir komplo kurup kurmadıklarını merak ediyordu. Ancak söylenenlerin doğru olduğunu biliyor, seziyordu. Evrak çantası koltuğunun altında, şapkası başında, son sürat ormanların arasından, ovalardan geçerek "Sanayileşme Kolhozu'na gitti; burada artık hiç at kalmamıştı, son inekler de yem olmadığı için açlıktan ölüyordu, kısa bir süre önce, kalan son otuz balya saman da çalınmıştı, belki de öldükleri bildirilen ama gerçekte Chertov-Rog (Şeytan Boynuzu)'daki büyülü ormanlarda saklanan atları beslemek için çalınmıştı. Kolhoz terkedilmiş gibiydi, şehirden gelen iki Genç Komünist burada düşmanlık iki yüzlülük ortamında yaşıyordu; çaresizliğinden anlaşılmaz sözcükler mırıldanan kolhoz başkanı, 'Yoldaş, Bölgesel Komite Sekreteri'ne tüm çocukların yetersiz beslenmeden hastalandığını, acele en azından bir kamyon patatese gereksinim duyduklarını, bu takdirde tarlalarda çalışmanın sürdürülebileceğini, çünkü geçen yılın sonunda (kıtlık yılının sonunda) Devlet tarafından ayrılan tayinlerin iki aylık miktarının eksik verildiğini anlattı; "tıpkı söylediğimiz gibi, anımsamıyor musunuz?" Makeyev öfkelendi, sözler verdi, tehdit etti. Aslında her ikisi de yararsızdı, kasvetli bir unutsuzluğun ürünüydü... Hep aynı öykü, tekrar tekrar, yaşanıyor, onu geceleri uyutmuyordu. Ekili topraklar mahvoluyordu, büyükbaş hayvanlar ölüyordu, insanlar ölüyordu, Parti bir tür iskorpit hastalığına yakalanmıştı, Makeyev yolların bile ölmekte olduğunu görüyordu, artık hiçbir arabanın geçmediği yollar, üzerinde ot biten yollar...

Kent halkı ondan öylesine nefret ediyordu ki Makeyev zorunlu kalmadıkça hiçbir zaman yürüyerek dolaşmıyordu. Öyle olduğunda da

bir elini sürekli tabanca kılıfının üzerinde tutuyor, üç adım arkasından gelen bir muhafızı yanına alıyor, saldırganlara karşı elinde bir baston taşıyordu. Evinin çevresine bir çit yaptırmıştı. Burada askerler nöbet tutuyordu. Kıtlığın üçüncü yılında, Moskova'dan telefonla gelen ve gizli direnişin yok edilmesi için, sonbahar ekiminden önce kolhozlarda yeni bir temizlik hareketine başlanacağını bildiren gizli emri aldığında, artık bıçağın kemiğe dayandığını anladı. "Kim imzaladı bu emri?" - "Yoldaş Tulayev, Merkez Komite üçüncü sekreteri." Makeyev sadece "teşekkürler," dedi, telefonu kapattı ve masaya bir yumruk indirdi. Beyninde Tulayev'e, Tulayev'in uzun bıyığına, Tulayev'in geniş yüzüne, kalpsiz bürokrat Tulayev'e, insanlara açlık çektiren Tulayev'e karşı bir nefret kabardı... Aynı akşam Alia Sayidovna kapıyı açtığında karşısında asık suratlı bir Makeyev, buldog köpeğine benzeyen bir Makeyev buldu. Karısına işten hemen hiç söz etmezdi; ancak sık sık kendi kendine konuşurdu, çünkü vicdani baskı altındayken, içinden düşünmek ona çok zor geliyordu. Yumuşak profili, güzel kulak memelerinden sarkan altın paralarla Alia, onun mırıldandığını duydu.: "Bir kıtlığa daha dayanamam, hayır, dayanamam. Biz üstümüze düşeni yapıyoruz, dostum ve bu kadar yeter. Artık oyun oynamayacağım. Şehir artık dayanamaz. Yollar ölüyor! Hayır, hayır, hayır! Merkez Komite'ye rapor yazacağım."

Uykusuz geçen birkaç geceden sonra, acılarla dolu bir gecede raporunu yazdı. Makeyev yaşamında ilk kez Merkez Komiteden gelen bir emri yerine getirmedi, tersine onu bir hata, çılgınlık, suç olarak nitelendirdi. Çok fazla şey söylediğini hissediyordu, öte yandan çok az şey söylediği de doğruydu. Yazdıklarını tekrar okuduğunda kendi küstahlığından dehşete düştü, kendi kendisine Parti emirlerini böylesine ağır sözlerle eleştiren birinin ihraç edilmesi ve tutuklanması için işlem yapacağını fısıldadı. Ancak tarlaları ot bürümüştü, yollarda otlar yeşeriyordu, çocukların karınları açlıktan şişmişti, ulusal perakende ticaret dükkânları bomboştu, sadece köylülerin simsiyah bakışları vardı, gerçekten vardı. Yazdığı taslakları birbiri arkasına yırttı. Öfkeli ve huzursuz Alia, büyük yatağın üzerinde hırsla kımıldanıyordu; kadın artık Makeyev'e çok ender olarak çekici geliyordu, hiçbir şeyi anlamayan basit bir kadındı o. Kolhozlarda yeni bir temizlik hareketinin yapılmasına ilişkin Tulayev kararnamesinin ertelenmesi ya da iptal edilmesi gerektiğini belirten raporunu ertesi sabah postaladı. Makeyev'in başı şiddetli ağrıyordu. Odadan odaya terlikleriyle ve yarı çıplak dolaşıyordu. Ahşap pancurların arkasında korkunç bir sıcak vardı. Alia ona küçük kadehlerle votka, salatalık turşusu, uzun bardaklarla üzeri buğula-

nacak kadar soğuk su getirdi. Makeyev uykusuzluktan kızarmış gözleriyle, traşı uzamış yüzüyle, ter kokusuyla durdu... "Bir yerlere gitmelisin, Artyem," dedi Alia. "Sana iyi gelecektir." Adam bunun üzerine kadını farketti; insana serap gördürecek kadar sıcak ikindi, kenti, ovaları, çevredeki stepleri kızgın bir fırına çeviriyor, evin duvarlarından içeri süzülüyor, Makeyev'in uyuşmuş damarlarına akıyordu. Üç adım ötesinde Alia divanın üzerine sırtüstü uzanmış, daha doğrusu yıkılmış, Artyem'in kuru ellerinin boynundan dizlerine dolaşmasını izliyordu. Adamın düğmeleri zor açılan ipek sabahlığını yırtuğını, kolay açılmayan dizlerini berelediğini hissetti... "Alia, bir şeftali kadar tüylüsün," dedi Makeyev doyuma ulaşmış kalkarken. "Merkez Komite kimin haklı olduğunu görecek, o geri zekâlı Tulayev mi yoksa ben mi!" Karısına sahip olmak, ona bir anlığına evreni fethetme duygusu vermişti.

Makeyev iki hafta boyunca Tulayev'le mücadele etti. Güçlü düşmanı tarafından "Sağ oportünist sapma" ile suçlandığında kendini dipsiz bir kuyunun eşiğinde hissetti. Yazdığı rapordan alınan rakamlar ve bazı cümleler, örneğin "Siyasi Büro'nun tarım politikasındaki tutarsızlıklar" ve "belli bazı görevlilerin öldürücü körlüğü", muhtemelen Buharin tarafından hazırlanan bir belgede yer aldı ve bir muhbir tarafından Kontrol Komisyonu'na teslim edildi. Mücadeleyi kaybettiğini gören Makeyev, anında teslim oldu ve özeleştiri yaptı. Politbüro ve Örgbüro (Örgütlenme Bürosu), onun görevini sürdürmesine karar verdi, çünkü hatalarını görmüş ve örnek bir enerji ile kolhozlarda yapılacak yeni temizlik hareketine girişmişti. Kendi adamlarını korumak şöyle dursun, onlardan büsbütün kuşkulandı ve çoğunun toplama kamplarına gönderilmesini sağladı. Kendi sorumluluğunu onların omuzlarına yükleyerek onlarla görüşmeyi ya da affedilmelerini sağlamayı reddetti. Cezaevlerinin mahzenlerinden birkaç kişi ona mektup yazarak yalnızca onun emirlerini yerine getirdiklerini belirtti. Makeyev şu yorumu yapıyordu: "Bu ahlaksız kişilerin karşı devrimci sorumsuzluğuna merhamet gösterilemez. Tek amaçları Parti'nin şerefini lekelemektir." Sonunda buna kendisi de inandı.

Yüksek konseye üye seçilmesi sırasında Tulayev'le anlaşmazlığa düştüğü anımsanmayacak mıydı? Parti komitelerinde bazı dalgalanmalar Makeyev'i huzursuz ediyordu. Komünist liderlerin değil yüksek Güvenlik subaylarının ya da generallerinin aday gösterilmesine yönelik pek çok çağrı vardı. Mutlu günler! Resmi söylentiler, Siyasi Büro'nun bir üyesi tarafından ifade edilen görüşten yanaydı: "Kurgansk bölgesindeki yegâne olası aday Makeyev'dir... Makeyev bir yapımcıdır." Bunun üzerine birdenbire sokaklarda ilanlar dağıtılmaya başlan-

dı: Yapımcı Makeyev'e oy verin. Ne olursa olsun tek adaydı. Moskova'da yapılan ilk Yüksek Konsey toplantısında, yazgısının doruğunda olan Makeyev, dinlenme odasında Blücher ile karşılaştı. "Merhaba, Artyem," dedi Uzak Doğu'daki Kızıl Bayrak Özel Ordusu başkomutanı Blücher. Mutluluktan başı dönen Makeyev yanıt verdi: "Merhaba, Mareşal! Nasılsınız?" Birlikte büfeye gittiler, eski yoldaşlar olarak kolkola girdiler. Her ikisi de şişmanlamıştı, yüzleri dolgun, iyi masaj yapılmıştı, gözlerinin altında yorgunluktan doğan çöküntüler vardı, her ikisi de iyi kumaştan yapılmış elbiseler giymiş, madalyalar takmışlardı - Blücher'in sağ göğsünde üç tane Kızıl Bayrak nişanı, bir de Lenin nişanı vardı; daha az kahraman olan Makeyev'de bir Kızıl Bayrak nişanı ve bir Emek Madalyası vardı... İşin tuhafı, birbirlerine söyleyecekleri hiçbir şey yoktu. Gizlemedikleri bir sevinçle birbirlerine gazetelerden okudukları şeyleri yinelediler: "Demek inşaat yapıyorsun, dostum? İşler iyi gidiyor mu? Mutlu musun? Sağlıklı mısın?" - "Evet, mareşal, demek küçük Japonları yola getiriyorsun?" - "Evet, istedikleri zaman bize saldırabilirler!" Kuzey Sibirya, Orta Asya, Kafkaslar'dan gelen temsilciler üzerlerinde ulusal giysileri, onlara bakıyordu. Mareşalın zafer duygusunu yansıtan Makeyev, kendi kendini kutladı. "Bu çok güzel bir fotoğraf olurdu," diye düşündü. Ancak birkaç ay sonra bu unutulmaz anla ilgili anısı tatsızlaştı: Chang-Ku-Feng'deki çarpışmalardan sonra Uzak Doğu Ordusu, Possiet Körfezi'ne bakan iki tepeyi Japonlardan geri aldı (bu iki tepenin olağanüstü bir stratejik öneme sahip olduğu açıklandı, ancak bundan daha önce hiç söz edilmemişti.) Merkez Komiteden gelen ve bu muhteşem zaferi ayrıntıları ile anlatan yazıda Blücher'in adı geçmiyordu. Makeyev anladı ve vücudunda soğuk bir ürperti dolaştı. Kendini kaosun içinde hissediyordu. Blücher, Blücher, yeraltı karanlığına fırlatılma sırası ona gelmişti! Olamaz!... O buluşmayı ölümsüzleştirecek bir fotoğrafın çekilmemiş olması ne büyük şanstı!

Makeyev tüm bu fırtınalar arasında oldukça sakin yaşıyordu. Çünkü bunlar genelde kendisinden önce iktidar koltuklarına oturan kuşağın, hatta kuşakların başında esiyordu. "Eski kuşak sosyal açıdan yıpranıyor..." Bu çok kötü bir şey ve duygusal olma zamanı değil... Dünkü kahramanlar, bugünün başarısızları... Bu, tarihin bir diyalektiğidir." Ancak söze dökmediği düşünceleri, Makeyev'e kendi kuşağının yok olan kuşağın yerine geçmeye başladığını söylüyordu. Sıradan adamlar günü geldiğinde büyük adamlar oluyordu, adalet bu değil miydi? Her ne kadar büyük duruşmalarda bir dizi sanığı tanımış ve onları takdir etmiş ise de, sonlarını bir tür heyecanla kabul etmişti. En açık tartış-

malardan başka bir şeyi kavrayamadığı için suçlamaların büyüklüğünden rahatsız olmamıştı. (Duygu gösterisi için zamanımız yok!) Ve bertaraf edilmesi gereken bir düşmanı güçsüz kılmak için yalanlara başvurmaktan daha doğal ne olabilirdi? Geri kalmış bir ülkede kitle psikolojisinin istekleri yerine getirilmelidir. İlk ve tek Şef'in yardımcıları tarafından yönetime getirilen, tüm bu fırtınaların gerisindeki iktidarla bütünleşen Makeyev, hiçbir zaman tehdit edildiği duygusuna kapılmamıştı. Ancak şimdi Blücher'in başına inen kaçınılmaz orağın rüzgârını hissediyordu. Mareşal komutanlık görevinden alınmış mıydı? Tutuklanmış mıydı? Yeniden ortaya çıkacak mıydı? Yargılanmıyordu, bu belki de onun için bir kurtuluş olduğunu gösteriyordu. Ne olursa olsun, artık hiç kimse ondan söz etmiyordu. Makeyev onun adını unutmak isterdi; ama ismi, adamın görüntüsü onu izliyordu - çalışırken, sessizlik anlarında, uykusunda. Bölge yetkilileri ile bir toplantı yaparken bir cümlenin ortasında birdenbire Blücher'in adını söyleyeceğinden korkuyordu. Ve bunu ne kadar aklından çıkartmaya çalışırsa, Blücher adı o kadar çok dilinin ucuna geliyordu. Öyle ki bir gün bir mesajı yüksek sesle okurken Siyasi Büro'nun üyeleri arasında Blücher'in adını da saymıştı... "Dilim sürçtü, değil mi?" diye sordu alçak sesle Bölgesel Komite üyelerinden birine. İçinde bir utanç dalgası yükseliyordu.

"Hayır," dedi sorduğu yoldaş. "Nereden çıkardınız ki?"

Makeyev dehşete kapılarak ona baktı. "Benimle alay ediyor..." İki adam da aynı derecede utanarak kızardılar.

Komite üyesi, sessizliği bozmak için "En iyi konuşan sizdiniz, Artyem Artyemich," dedi. "Siyasi Büro huzurunda çok iyi bir konuşma yaptınız."

Makeyev'in aklı tümüyle karışmıştı. Sessiz dudakları sessizce kıpırdadı. "Blücher, Blücher, Blücher, beni duyuyor musun? Blücher'in adını söyledim!" dememek için kendini zor tuttu. Yanındaki üye rahatsız olmuştu.

"Kendinizi iyi hissetmiyor musunuz, Yoldaş Makeyev?"

"Biraz başım döndü," dedi Makeyev, ağzında biriken balgamı yutarak.

Bunalımı atlatarak saplantısının üstesinden geldi, Blücher bir daha aklına gelmedi. Her gün aşağı yukarı böyle oluyordu. Ortadan kaybolan başkaları da vardı, ancak önemsizdiler. Makeyev bunları görmezlikten geldi. "Benim gibi adamların kalbi taştan olmalıdır. Cesetler üzerine inşaat yapıyoruz, ama yapıyoruz."

O yıl Kurgansk bölgesindeki temizlik hareketleri ve personel ata-

maları kışın ortasına dek sürdü. İlkbahardan hemen önce, bir Şubat gecesi, Tulayev Moskova'da öldürüldü. Makeyev bu haberi duyduğunda sevincinden bağırdı. Alia iskambil falı açıyordu. Vücut hatları ipek geceliğinden görünüyordu. Makeyev üzerine kırmızı "gizli" damgası vurulan zarfı fırlatıp attı.

"İşte başına gelenleri hak etmiş biri! Sersem! Uzun süredir ölüm onun çevresindeydi. Bir komplo mu? Bence değil, hayatını mahvettiği biri kafasına bir tuğla indirmiş olmalı. Kesinlikle bunu hak etmişti, köpek herif..."

"Kim?" diye sordu Alia başını kaldırmadan, çünkü iki keredir kendisiyle kupa papazı arasına karo kızı giriyordu.

"Tulayev, Moskova'dan gelen habere göre öldürülmüş."

"Tanrım!" dedi Alia, düşünceleri kupa kızındaydı, kuşkusuz sarışın bir kadın.

Makeyev sert bir sesle söylendi:

"Sana bir köylü gibi Tanrı'nın adını anmamanı yüz kez söyledim!"

Alia'nın güzel, kırmızı ojeli tırnakları arasında oyun kâğıtları yer değiştirdi. Sıkıntı, Karo kızı, Makeyev'in Sovyet başkanının karısı ile beraberliğini doğruluyordu (Doroteya Guermanovna, şişman, Alman asıllı, son on yıldır kentte olup biten tüm skandalları bilen bir kadın.) Ve ölümcül doğruluktaki haber, gazetelerden kesilmiş harflerin dikkatle bir kâğıdın üzerine yapıştırılması ile oluşturulan imzasız bir mektupla Alia'ya gelmişti... Aslında bunun gibi en az dört yüz mektup birbiri ardına gelmişti; Makeyev'in Aurora Sinemasındaki kasiyer kızla olan beraberliğinden söz edenler dahil; bu kız daha önceleri belediye hizmetleri müdürü ile yatıyordu, bir yıl önce Artyem Artyemich'in metresi olmuş, geçen yıl G.P.V. Kliniğinde kürtaj yaptırmıştı; Makeyev'in ricasıyla kliniğe kabul edilmiş, sonra bir aylık ücretli izin verilmiş, tatilini Eğitim İşçileri Dinlenme Evinde geçirmişti, bu da Makeyev'in aracılığıyla olmuştu. Ve ilişkilerinin kanıtı olarak Yoldaş Makeyev, bu dönemde Dinlenme Evini iki kez ziyaret etmiş, hatta bir gece orada kalmıştı... Mektuplar bu şekilde sayfalarca devam ediyordu. Alia kısık, nefret dolu bakışlarla Makeyev'e baktı.

"Ne oldu?" dedi adam huzursuzca.

"Kim öldürülmüş dedin?" diye sordu kadın, yüzü gerilim ve sıkıntıdan çirkinleşmişti.

"Tulayev, söyledim ya, Tulayev, sağır mısın?"

Alia ona öyle yaklaştı ki, artık adama dokunabiliyordu, yüzü solmuş, omuzları dimdik, dudakları titreyerek adama baktı.

"Ya o sarışın kasiyer kız, onu kim öldürecek? Cevap ver, seni hain,

yalancı!"

Makeyev, Parti'nin ne kadar ciddi bir bunalım geçirmekte olduğunu yeni yeni anlıyordu: Merkez Komitenin yeniden düzenlenmesi, bürolarda kapatılması gereken hesaplar, sağ kanat üzerine topyekün saldırılar, sürgün edilen sol kesime karşı öldürücü suçlamalar, karşı saldırılar - hangi karşı saldırılar? Gecenin içinden kopup gelen bir kasırga, odadan güneş ışığını alıp götürdü, Makeyev'in çevresini kuşattı, ürpermesine yol açtı. Bu korkunç, karanlık fırtınaların arasından Alia'nın sarsıcı sözleri, Alia'nın altüst olmuş yüzü, ona zorlukla ulaşabiliyordu. "Defol git buradan ve beni yalnız bırak!" diye bağırdı elinde olmadan.

O anda ne büyük ne de küçük şeyleri düşünemiyordu. Özel sekreterini yanına alarak odasına kapandı ve o akşam Parti yetkilileri ile yapacağı olağanüstü toplantı için konuşmasını hazırlamaya başladı. Dinleyenlerin başına cop gibi ineceği, ciğerlerinin tüm gücüyle bağırarak yapacağı ve sıkılmış yumrukları ile vurgulayacağı bir konuşmaydı bu. Sanki o anda orada Parti'nin düşmanlarına karşı tek başına, çıplak elleri ile savaşıyor gibi bir konuşma. Karanlığın Şeytanları olan insanlar; Karşı-devrim dünyası; Troçkizm, onun sivastika ile süslü öfkesi; Faşizm; Mikado... "Elini büyük Partimize sürmeye cesaret eden alçak yılanların vah başına gelenlere! Onları dünya yüzünden sileceğiz, son kuşaklarına kadar! Tüm yüzyılların en büyük insanı olan sevgili Şefimizin alçak gönüllü hizmetkârı, akıllı yoldaşımız, demir yumruklu Bolşevik, Tulayev'i sonsuza dek anımsayacağız!..." Sabahın beşinde, ter içinde kalmış, çevresi yorgun sekreterle çevrili Makeyev, hâlâ konuşmasının daktilo edilmiş metnini düzeltiyordu, Özel bir haberci metni iki saat sonra Moskova'ya götürecekti. Yatağa girdiğinde, günışığı kenti, ovaları, inşaat şantiyelerini, kervan yollarını aydınlatıyordu. Alia da kâbus dolu bir geceden sonra yeni uyuyabilmişti. Kocasının varlığını hissettiğinde gözlerini açtı ve beyaz tavanla, gerçeklerle, acıları ile karşılaştı. Yarı çıplak, sessizce yataktan kalktı ve aynada kendini gördü: Saçları karmakarışık, göğüsleri sarkmış, yüzü solmuş, sarsılmış, aşağılanmış, yaşlı bir kadına benziyordu - Aurora Sinemasındaki o kasiyer kız yüzünden! Ne yapuğının farkında mıydı? Mutfaktaki çekmecelerde ne arıyordu? Kısa kemik saplı bir av bıçağı buldu ve aldı. Tekrar yatağa döndü. Artyem üzerinden örtüleri atmış, sabahlığının önü açılmış, uyuyordu; ağzı kapalı, burun delikleri ter damlaları ile dolu, iriyarı vücudu çıplak ve kızıl tüylerle kaplı, terkedilmiş... Alia bir an ona baktı, onu tanıdığına şaşırmış gibi, onda kesinlikle tanımadığı bir şeyler olduğunu keşfetmekten daha da şaşırmış gibi, o ana kadar gözüne çarpmayan bir şey, uykuda iken kendini gösteren bir

ruh belki, sanki gizli bir ışık, uyandığında yok olan. Aklından "tanrım, tanrım, tanrım," düşünceleri geçti. İçindeki bir gücün bıçağı kaldıracağını, sıkı sıkı tutacağını ve bu uzanmış yatan erkek gövdesine, nefretinin derinliklerinde sevdiği bu erkek gövdesine indireceğini sezdi. Nereyi hedef almalıydı? Kalbini bulmaya çalışmalıydı, ancak kemikler ve et zırhı ile korunan kalp kolayca bulunabilir miydi? Korunmasız, öldürücü yara açılması kolayca mümkün karnı daha mı uygundu? Kıllar içinde duran penisini kes - o yumuşak, korkutucu ve etkileyici eti? Bu fikir -aslında fikir değildi, çoktan bir eyleme dönüşmüştü- sinir merkezlerinin karanlığı içinde yol aldı... Bu karanlık duygu bir başka duygu ile karşılaştı: Korku. Alia başını çevirdi ve Makeyev'in gözleri açık, korkutucu bir sakinlikle kendisini izlediğini gördü.

"Aila," dedi yalnızca, "bırak o bıçağı."

Kadın donakaldı. Adam tek bir hareketle doğruldu, kadının bileğini kavradı, çaresiz küçük elini açtı ve kemik saplı bıçağı odanın öteki ucuna fırlattı. Alia utanç ve umutsuzlukla yere yığıldı, parlak gözyaşları kirpiklerinden süzülmeye başladı. Yanlış bir şey yaparken yakalanan yaramaz bir çocuk gibi hissetti kendini; yardım alacağı hiç kimse yoktu ve adam hasta bir köpekmiş gibi onu bir kenara atacaktı, hasta köpekleri suya atıp boğarlardı...

"Beni öldürmek mi istedin?" dedi adam. "Bölgesel Komite üyesi, Parti üyesi Makeyev'i öldürmek mi istedin? Yapımcı Makeyev'i öldürmek mi istedin, seni sefil yaratık? Sarışın bir kasiyer kız için beni öldürmek mi istedin, seni sersem?"

Makeyev, konuştukça daha çok öfkeleniyordu.

"Evet," dedi Alia.

"Sersem! Seni altı ay yeraltı zindanına kapatırlardı, hiç düşündün mü? Sonra, bir gün gecenin ikisinde gelip seni alırlar, istasyonun arkasına götürürler ve ensene bir kurşun sıkarlardı, tam şuraya!" (Kadının ensesine sert bir yumruk attı.) "Bunu bilmiyor muydun? Bu sabah gidip boşanalım mı?"

Kadın öfkeyle bağırdı:

"Evet,"

Ve aynı anda, yumuşayarak, uzun kirpiklerini indirdi: "Hayır,"

"Sen yalancı ve hainsin," dedi Alia otomatikman, düşüncelerini toplamaya çalışarak. Sonra devam etti:

"Tulayev öldürüldü ve sen memnun oldun. Yine de kıtlığı örgütlemesi için ona yardım ettin, bunu kendin sık sık söyledin! Ama Tulayev bir kadına yalan söylemezdi, değil mi?"

Bunlar öylesine korkunç sözlerdi ki, Makeyev panik içinde karısı-

na baktı. Kendini umutsuzca zayıf hissediyordu. Sadece öfkesi onu bayılmaktan kurtardı. Birden patladı:

"Asla! Bu suçlamaların yersiz, ben böyle bir şey asla söylemedim, düşünmedim de! Sen Parti'ye layık değilsin... Kancık!"

Kollarını delirmiş gibi sallayarak odanın içinde bir aşağı bir yukarı dolaştı. Birden kadına doğru ilerledi, elinde deri bir kemer vardı. Sol eliyle kadının boynunu kavradı, sağ eliyle vurdu, vurdu, elleri altındaki savunmasız, neredeyse çıplak kadını öylesine dövdü ki, sonunda eli acıdı... Kadın hareketsiz kaldığında ve soluk alması durduğunda Makeyev sakinleşerek durdu. Gidip bir parça pamuk aldı, kolonya ile ıslattı, kadının yüzünü ovmaya başladı. Bu mahvolmuş yüz, bir anlığına acınacak, küçük kız benzeri bir çirkinlik sergiledi... Sonra havluları biraz amonyakla ıslattı ve iyi bir hemşire ustalığı ile kadını tedavi etti... Alia kendine geldiğinde Makeyev'in yeşil, kedi gözü gibi kısılmış gözlerinin kendisine baktığını gördü. Artyem onun yüzünü istekle öptü, sonra arkasını döndü. "Biraz uyu, küçük sersem. Benim çalışmam gerek."

Yaşam Makeyev için tekrar normale döndü, sessiz bir Alia ile karo kızı arasında gidip geldi; sonra işi güvenceye almak için karo kızını ova ile ormanın arasında kurulan yeni elektrik santralı inşaatına yazışma görevlisi olarak gönderdi, inşaat 24 saat çalışıyordu. Bölgesel Komite Sekreteri sık sık inşaata geliyor, seçkin tugayların çabalarını gözlemliyor, haftalık planların uygulanmasını bizzat kontrol ediyor, teknik personelden rapor alıyor, Merkeze gönderilen telgraflara onay imzası atıyordu... Yorgunluktan bitmiş durumda geceyarısı dönüyordu. (Bu arada, kentin bir yerlerinde bilinmeyen eller büyük bir gizlilik içinde çalışıyor, gazetelerden her boyda harfler kesiyor, bir araya getiriyor ve dosya kâğıtları üzerine yapıştırıyordu: Bir mektup yazabilmek için en az beş yüz harf gerekiyordu. Bu sabırlı çalışmayı tek başına, gizlilik içinde, sürekli tetikte durarak yapıyordu bilinmeyen kişi; kestiği gazeteleri bir taşa sararak bir kuyuya atıyordu, çünkü yaktığı taktirde duman çıkabilirdi ve ateş olmayan yerden duman çıkmaz derlerdi, değil mi? Gizli eller bu şeytanca alfabeyi hazırlıyor, bu bilinmeyen beyin, kanıtları, dağınık ipuçlarını, çeşitli gizli ve sonsuz sayıda parçacıkları topluyordu.)

Makeyev Moksova'ya giderek elektrik kurumu müdürleri ile eksik malzemeler konusunu görüşmeyi planlıyordu; ayrıca yol yapımı ile sulama alanlarında son altı ay içinde başarılan gelişmeler (ucuz işçilik sağolsun) hakkında Merkez Komite ve Merkez Yürütme Kuruluna bilgi verecekti; belki de bu başarılar vasıflı işçilerin bulunamamasını, bü-

yükbaş hayvanların kalmamasını, sanayileşmiş tarımın çok kötü durumunu, demiryolu atelyelerindeki üretim yavaşlamasını giderebilirdi. Merkez Komiteden gelen ve kendisini Güneybatılı bölge sekreterleri konferansına çağıran mesajı (Gizli, Acil.) aldığında sevindi. İki gün önce ayrılarak mavi yataklı vagonunda oturdu ve bölge ekonomik Konseyinden gelen raporların özetini çıkarmaya başladı. Merkezi Planlama Komisyonu uzmanları, kendisinin konuşmaya değer biri olduğunu göreceklerdi! Sonsuza dek uzanan karlı arazi, yıkık dökük evler pencerelerden geçip gitti; kurşun rengi gökyüzü altında ufuktaki orman melankolik görünüyordu, ışık yoğun bir beklenti ile beyaz boşlukları dolduruyordu. Makeyev, karın erken erimesiyle hızla gelen bulutları yansıtan su birikintilerine dönüşen zengin kara toprakları seyretti. "Yoksul Rusya, zengin Rusya," diye mırıldandı, çünkü Nekrassov'un *bu sözlerini Lenin* 1918'de *yinelemişti*. Bu tarlalarda çalışan Makeyev'ler, yoksulluktan zenginlik yaratmıştı.

Moskova'da istasyona vardıklarında Makeyev, zorluk çekmeden kendisi için gönderilen Merkez Komite otomobilini buldu, bu acaip bir şekilde uzunlamasına ve yuvarlak olan büyük bir Amerikan otosuydu. "Yeni teknolojileri," diye açıkladı sürücü. O yabancı filmlerde görülen milyonerlerin şoförleri gibi giyinmişti. Makeyev birkaç ay önceki son ziyaretinden bu yana başkentte pek çok olumlu değişiklik olduğunu farketti.. Hayat, gri bir şeffaflığın arasında, her gün her gece karlardan temizlenen yeni asfalt yollar üzerinde akıp gidiyordu. Vitrinler insanda iyi bir izlenim bırakıyordu. Beton, cam ve çelik karışımı *bir binada bulunan ve iki yüz büroyu kaplayan Merkezi Planlama* Komisyonu'na geldiğinde Makeyev rütbesine uygun olarak büyük gözlükler takmış, pahalı ingiliz kumaşından elbiseler giymiş görevlilerce çok önemli bir kişi olarak karşılandı. İstediklerini elde etmekte fazla güçlük çekmedi: Malzemeler, ek krediler, bir dosyanın proje bölümüne geri gönderilmesi, ek bir yol inşa etmek için yetki. Aslında malzemelerin mevcut olmadığını ve tüm bu etkileyici görevlilerin birer hayaletten başka bir şey olmadıklarını nasıl bilebilirdi? Çünkü Siyasi Büro, "ilke" olarak Merkezi Planlama Komisyonunda büyük ve komple bir temizlik hareketi yapmayı planlamıştı. Tatmin olan Makeyev kendini eskisinden daha önemli hissediyordu. Sade kürk paltosu ve sade *kürk kalpağı, şık giyinmiş teknisyenlere kıyasla onu gerçek bir taş*ralı yapımcı, inşaatçı olarak gösteriyordu. "Bizler bakire toprakları süreriz..." Bu tür cümleleri laf arasında söyledi ve kulağa hiç de yanlış gelmedi.

İkinci gün bulmaya çalıştığı birkaç arkadaşından hiçbirine ulaşa-

madı. Biri, çok uzak bir banliyödeki bir hastanede yatıyordu; öteki ikisine telefon ettiğinde belirsiz yanıtlar aldı. İkinci denemesinde Makeyev öfkelendi. "Makeyev konuşuyor, Merkez Komiteden Makeyev, anladınız mı? Foma'nın nerede olduğunu öğrenmek istiyorum; bu bilgiyi almaya hakkım var..." Hattın öteki ucundaki adam kuşkulu bir sesle yanıtladı: "Foma tutuklandı..." Tutuklandı mı? 1904'te Bolşevik olan, genel çizgiye sadık, merkezi Kontrol Komisyonunun eski üyesi, Güvenlik Teşkilatı'nın özel bölümü üyesi Foma? Makeyev soluk almakta güçlük çekerek yutkundu, yüzü kasıldı, bir an donakaldı. Neler oluyordu?

Operaya giderek akşamı yalnız geçirmeye karar verdi. Perde açıldıktan biraz sonra büyük hükümet locasına (eski imparatorluk locası) girdiğinde birinci sıranın solunda oturan yaşlı bir çiftten başka kimsenin olmadığını gördü. Makeyev partinin vicdan müdürlerinden biri olan özensiz, yaşlı, ufak tefek, belirsiz profilli, sarı sakallı Popov'u selamladı, üzerinde cepleri sarkmış gri bir tünik vardı. Karısı şaşırtıcı derecede Popov'a benziyordu; Makeyev kadının belli belirsiz selam verdiğini ve kendisine bakmaktan kaçındığını farketti. Popov kadife kaplı trabzana yaslanmış, arada bir öksürüyordu, tümüyle operaya kaptırmıştı kendini. Makeyev sıranın öteki ucuna oturdu. Boş koltukları kendisi ile Popov'lar arasındaki uzaklığı artırıyordu; yan yana oturdukları halde dev loca onları yalnızlıkla çevreliyordu. Makeyev ne sahneyle ne de müzikle ilgilenecek halde değildi, yine de müzik genelde ona ilaç gibi gelirdi. Tüm varlığını yoğun duygular kaplar, aklı bağıntısız görüntülerle dolar, boğazından kısık çığlıklar, hıçkırıklar ya da iniltiler çıkardı. İyi olduğuna dair kendi kendisine güvence verdi, ne de olsa bu dünyanın en güzel operalarından biriydi. Eski rejimin kültürüne ait olsa bile. Bizler bu kültürün yasal mirasçılarıydık, onu fethetmiştik. Ve o dansçılar, o güzel dansçılar, neden onları arzulamasındı ki? (Arzu onun bir başka unutma yöntemiydi.)

Ara verildiğinde Popov'lar öylesine sessizce gittiler ki, bunu ancak dev locada hüküm süren sessizlikten dolayı anlayabildi. Bir an tiyatro salonuna, parlak ışıklara, gece elbiselerine ve üniformalara baktı. "Moskova'mız, dünyanın başkenti," diye gülümsedi. Lobiye giderken gözlüklü, bıyığı özenle kesilmiş, bir baykuşun gagasını andıran kanca burunlu bir subay ona saygıyla selam verdi. Makeyev selama karşılık verdi, sonra bir el hareketiyle subayı durdurdu, Subay kendini tanıttı:

"Yüzbaşı Pakhomov, tiyatro polisi komutanı, hizmetinizde olmaktan mutluyum, Yoldaş Makeyev,"

Tanınmış olmanın verdiği sevinçle Makeyev az daha subayı ku-

caklıyordu. Tuhaf yalnızlığı sona ermişti.

"Demek yeni geldiniz, Yoldaş Makeyev," dedi Pakhomov yavaşça, düşünüyormuşçasına; "öyle ise yeni sahne kaldırma makinelerini görmediniz, New York'tan satın alındı ve geçen Kasım ayında monte edildi. Onları görmelisiniz-Mayerhold'un gözleri faltaşı gibi açılmıştı! Üçüncü perdeden sonra sizi bekleyip yol göstermemi ister misiniz?"

Makeyev yanıt vermeden önce biraz soruşturma yapmak istedi:

"Söyleyin, Yüzbaşı Pakhomov, yeşil türbanlı ufak tefek dansçı çok güzel bir kız, kim o?"

Pakhomov'un baykuş yüzü ve gece mavisi gözleri biraz parladı:

"Çok yetenekli bir kız, Yoldaş Makeyev, müthiş, dikkat çekiyor. Adı Paulina Ananiyeva. Sizi onunla soyunma odasında tanıştırırım, sizinle tanışmaktan büyük mutluluk duyacaktır, kuşkum yok..."

Sana iyi eğlenceler, Popov, ihtiyar ahlakçı, seni yaşlı yengeç, sana ve o yolunmuş hindiye benzeyen antika karına. Sen güçlü insanların, yapımcıların, dışadönük insanların, mücadele eden insanların yaşamından ne anlarsın ki? Bodrum katlarında, mahzenlerde, farelerin dosyaları yediği yerlerde çalışırsın, sen de dosyaları, şikâyetleri, emirleri, tezleri, büyük Parti'nin önüne attığı şeyleri yersin ve bir gün yaşarken hak etmediğin büyük bir törenle gömülünceye dek bu sefil yaşamını sürdürürsün! Makeyev öne yaslandı ve bu çekilmez çifte sırtını döndü. Paulina'yı nereye götürmeliydi? Metropol barına mı? Paulina... bir metres için güzel bir isim. Paulina... Onu bu gece baştan çıkarabilir miydi? Paulina... Makeyev ara verilmesini beklerken sevincinden uçuyordu.

Yüzbaşı Pakhomov, büyük merdivenlerin başında onu bekliyordu. "Yoldaş Makeyev, size önce yeni makineleri göstereceğim; sonra gidip Ananiyeva'yı görürüz, sizi bekliyor..."

"Harika, harika..."

Makeyev subayı izleyerek labirent benzeri, her biri ötekinden daha iyi aydınlatılmış koridorlardan geçti. Sol yandaki bir perdeyi açan subay, bir vincin başında çalışan teknisyenleri gösterdi; mavi gömlek giymiş genç adamlar sahneyi süpürüyordu; bir teknisyen yaklaşarak çarkları küçük bir el feneriyle inceledi. "Büyüleyici, değil mi?" dedi baykuş yüzlü subay. Aklında bir kadın ve onunla yaşanacakların hayalinden başka bir şey olmayan Makeyev mırıldandı: "Tiyatronun büyüsü bu, sevgili yoldaş..." Yürümeye devam ettiler. Önlerinde demir bir kapı açıldı, arkalarından kapandı, artık karanlıktaydılar. "Bu da ne?" dedi subay. "Ben..." çok soğuktu. Karanlık yalnızca birkaç saniye sürdü, sonunda küçük bir kulis ampulu yanıp Cehennemin bekleme salo-

nu gibi bir odayı aydınlattığında Pakhomov artık yoktu. Onun yerine siyah paltolu birkaç kişi duvara yaslanmış duruyordu. İçlerinden biri; iriyarı, paltosunun yakasını kaldırmış, şapkasını gözlerine kadar indirmiş, elleri ceplerinde, hızla Makeyev'e yaklaştı. İyice yaklaştı. Mırıldanır gibi konuştu:

"Artyem Artyemich, olay çıkmasını istemiyoruz. Tutuklandınız."

Paltolu birkaç adam çevresini sardı. Deneyimli eller üstünü aradı, itip kaktı, tabancasını bulup çıkardı... Makeyev şiddetle silkindi ve neredeyse tüm bu ellerden ve omuzlardan kurtulmayı başardı; ancak hepsi birden üzerine atılıp onu yere mıhladılar:

"Olay çıksın istemiyoruz, Yoldaş Makeyev," diye yineledi aynı ses. "Her şey düzelecek, bir yanlış anlama olduğundan kuşkumuz yok. Yalnızca emirlere uyuyoruz..." Sonra arkadaşlarına emretti: "Ses çıkarmayın!"

Makeyev götürülmeye, daha doğrusu taşınmaya izin verdi. Paltosunu giydirdiler, iki kişi kollarına girdi, ötekiler de önünde ve arkasında ilerledi. Bir sürü bacağı olan tek bir yaratık gibi şekilsiz, yarı karanlığın içinde yürüdüler. Dar koridor sıkışmalara birbirlerine çarparak tökezlemelerine yol açıyordu. İnce bir bölmenin gerisinde orkestra olağanüstü bir güzellikte çalmaya başladı. Çayırların içinde bir yerde, gümüş bir gölün yanında, binlerce kuş, şafağı selamladı, ışık her an biraz daha artu, içinde bir şarkı yükseldi, pürüzsüz bir kadın sesi bu inanılmaz sabahın içinde çınladı... "Basamaklara dikkat edin..." diyen bir ses fısıldadı Makeyev'in kulağına... ve artık şafak yoktu, şarkı yoktu, hiçbir şey yoktu... sadece soğuk gece, siyah bir otomobil, düşlenemeyen şeyler vardı...

5
YENİLGİYE YOLCULUK

Barselona'ya varmadan önce Ivan Kondratiev, çeşitli standart kimlik değiştirme yöntemlerini uyguladı. İlk kimliği Cincinatti, Ohio, ABD'den Murray Barron'du, World Photo Basın ajansında fotoğrafçıydı ve Stockholm'den Paris'e gidiyordu... Paris'e vardığında bir taksiye binerek Champs-Elysees'e gitti, küçük kahverengi valizini taşıyarak bir süre Rue Marbeuf ile Grand Palais arasında dolaştı; Petit Palais'in önündeki köşede bulunan siyah taştan yapılmış, yaşlı bir askeri betimleyen Clemenceau heykelinin önünde bir süre durdu. Bronz, yaşlı askerin yüzünü dondurmuştu, bu mükemmel bir simgeydi: Böylece kaynaklarını tüketmiş, gücünü yitirmiş bir adam hâlâ dimdikti. "İnatçılığın, ölmekte olan bir dünyayı ne kadar süreyle kurtardı ihtiyar? Belki de patlayacak mayından kurtulmak için kayaların içine bir sığınak oydun yalnızca? - yaşlı adamın heykeli acıyla mırıldandı: "Elli yıl boyunca, gerizekâlılar için işleri yoluna koymakla uğraştım." Kondratiev gizli bir sempatiyle heykelde baktı. İki saat sonra Murray Barron, elinde hâlâ küçük kahverengi valizini taşıyarak St Sulpice yakınlarındaki manastır benzeri bir binadan çıktı, ancak bu kez yeni kimliğinde; adı Waldemar Laytis'ti, Latviya vatandaşı, ülkesindeki Kızıl Haç'ta görevli, görevli olarak İspanya'ya gidiyordu. Toulouse'dan kalkan Air France uçağı, sevinçli bir ışıkla yıkanan toprakların, Pireneler'in paslı doruklarının, uyuyan Figueras'ın harika bir cilt gibi güneşte yanmış Katalonya tepelerinin üzerinden geçerek Waldemar Laytis'i, Barselona'ya götürdü. Uluslararası Tarafsız Kurul'u temsil eden dikkatli, İsveç'li bir memur, çeşitli Baltık devletlerindeki Kızıl Haç örgütlerinin İberik Yarımadası'nda gülünç denebilecek bir etkinlik gösterdiklerini düşündü: Bay Laytis açık şehirlerin bombalanmasından doğan etkileri incelemek üzere gönderilen beşinci ya da altıncı delegeydi. Memurun, pasaportunu dikkatle incelediğini gören Ivan Kondratiev, irtibat subayının bu paravanayı biraz fazla kullanıyor olabileceğini aklına not etti. Prat havalimanında şişmanca, gözlüklü bir albay Laytis'i karşıladı, üzerinde birtakım çizikler olan güzel bir otomobile götürdü ve şoföre "Vaya amigo," (gidelim dostum,) dedi. Güçlü ve zafer dolu bir devrimin sözcüsü olan Ivan Kondratiev, aslında çok hasta bir devrimin içine girdiğini hissetti.

"Durum nasıl?"

"Fena değil. Yani tam anlamıyla umutsuz değiliz... Size çok güveniyoruz. İngiliz bandırası taşıyan bir Yunan gemisi dün gece Balear

Adaları açıklarında battı: Cephane, bombalar, top mermileri, olağan karışıklık... No importa (önemli değil.) Ebro bölgesinde toplanmalar olduğu söylentileri var. Es todo."

"Ülke içi olaylar mı? Anarşistler mi, yoksa Troçkistler mi?"

"Anarşistler aklın sesini dinlemeye hazır... belki de eyleme geçmişlerdir..."

"Demek aklın sesini dinleyecekler," dedi Kondratiev yavaşça.

"Troçkistlerin neredeyse tamamı cezaevinde..."

"Çok iyi. Ancak bunu başarmanız çok uzun sürdü," dedi Kondratiev sert bir sesle ve içinde bir şeylerin gerildiğini hissetti.

Öğleden sonra güneşinin yumuşak ışığı ile aydınlanan kent, gözleri önüne serildi. Pek çoğu gibi aynı banal damgayla damgalanmıştı. Pembe ya da kırmızı boyalı evlerin badanaları dökülüyordu; pencereler esniyordu, camları kırıktı; orada burada yangınlardan kararmış tuğlalar görülüyordu, dükkân vitrinleri kalaslarla kapatılmıştı. Elli kadar kadın, yıkık bir dükkânın önünde sabırla bekleyerek sohbet ediyordu. Kondratiev onların esmer tenlerini, yorgun yüzlerini tanıyordu. Daha önce de görmüştü aynı derecede yorgun, sabırlı ve konuşkan yüzleri, Güneşli ya da bulutlu günlerde, Petrograd, Kiev, Odessa, İrkutsk, Vladisvostok, Leipzig, Hamburg, Kanton, Chang-sha, Wuhan'daki dükkânların önünde beklerken. Patates, bayat ekmek, pirinç, son kalan şeker için bekleyen kadınlar, toplumsal değişim için en az liderlerin konuşmaları, gizli idamlar, saçma parolalar kadar gereken unsurlardı. Temel harcamalardı. Otomobil, Orta Asya'da bir yolda gidiyormuşçasına sarsıldı. Bahçe içinde villalar, ağaçların arasından beyaz cepheli evler görünüyordu, bomba gedikleri arasından mavi gökyüzünün göründüğü evler.

"Evlerin yüzde kaçı zarar gördü?"

"Çok değil," dedi şişman albay; çiklet çiğniyor gibiydi, ancak ağzında çiklet yoktu, sadece bir tikti bu.

Sarria'daki, bir zamanlar lüks bir evin araba yolunda durduklarında, Ivan Kondratiev gülümseyerek onlarla el sıkıştı. Fıskiye kendi kendisine yavaşça gülümsüyor gibiydi. Kare biçimli sütunların altında serin, mavi bir gölgelik vardı. Mermer bir kanaldan su akıyordu. Uzaklardan gelen, hafif daktilo tıkırtıları suyun ipeksi şırıltısına karışıyor, ancak onu bozmuyordu. Sinek kaydı traş olmuş, yepyeni bir Cumhuriyetçi üniforması giymiş Kondratiev, artık General Rudin olmuştu. "Rudin mi?" dedi Dışişleri Bakanlığı'nın üst düzeyde bir memuru. "Daha önce tanışmamış mıydık? Cenevre'de sanırım, Uluslar Birliği'nde?" Rus biraz huzursuz oldu, yalnızca biraz. "Cenevre'ye hiç

gitmedim, senyor, ancak Turganyev'in romanlarından birinde bu adı taşıyan bir karakter vardır...." "Elbette," dedi memur. "Turganyev, İspanya'da çok okunan, klasikler arasına girmiş bir yazardır..." "Bunu duyduğuma memnun oldum," diye yanıtladı Rudin kibarca. Kendini rahatsız etmeye başlıyordu.

Bu İspanyollar şok geçirmesine yol açıyordu. Sevimli, çocuksu, fikirlerle, planlarla, yakınmalarla, gizli bilgilerle, gizli olmayan kuşkularla dolu insanlardı, sırlar dört bir yandan esen rüzgârlarla ve müzikal seslerle her yere taşınırdı. Ve içlerinden hiçbiri Marks'ı okumamıştı (okuduklarını öne süren birkaç tanesi ise Marksizm hakkında öylesine az şey biliyordu ki, yalan söylediklerini kanıtlamak için üç cümle yetiyordu), içlerinden hiçbiri Zaporozhe gibi ikinci sınıf bir sanayi merkezinde sıradan bir kışkırtıcı ajan olarak bile görev yapamazdı. Ayrıca, gelen Sovyet malzemelerinin yetersizliğinden, kamyonların kötü yapılmış olduğundan söz ediyorlardı. Onlara göre, her yerde durum kötüleşiyordu; ancak bir dakika sonra zafer kazanmak için yaptıkları planı açıklıyorlardı; bazıları Avrupa çapında bir savaş çıkartılmasından yanaydı; Anarşistler ise disiplinin sağlanması, en katı yönetimin kurulması, yabancı ülkelerin kışkırtılmasını savunuyordu; burjuva Cumhuriyetçiler ise Anarşistlerin çok ılımlı olduğunu düşünüyor ve üstü kapalı Komünistleri çok tutucu olmakla suçluyorlardı; C.N.T.'li Sendikacılar ise Katalonya'daki U.G.T. (Komünist kontrolu altındaydı) sendikasında en az yüz bin karşı-devrimci ve yarı faşist olduğunu belirtiyorlardı; Barselona da U.G.T.'nin liderleri, Valensiya-Madrid U.G.T.'sinden ayrılmaya hazır olduklarını öne sürüyordu, onlara göre Anarşistler her şeye karışıyordu; Komünistler tüm öteki partileri küçümsüyor, tüm burjuva partilerine ise büyük bir kibarlıkla yaklaşıyorlardı; Amigos de Durutti (Gizli Dostlar) adlı hayali örgütten korkuyorlardı, öte yandan böyle bir şey olmadığından söz ediyorlardı; hiç Troçkist yoktu, ama boyuna yakalanıyorlardı, gizli cezaevlerinin en derinlere gömülü külleri arasından açıklanamaz bir şekilde yükseliyorlardı; generaller, yoldaşlarına yiyecek bulmak için yola çıkan ve yakalanan bir Lerida partizanının sırtından vurularak kurşuna dizilmesini kutluyorlardı; Karl Marks Bölüğü'nden bir yüzbaşı, Partido Obero de Unificacion Marxista partisinden yaşlı bir adamın kurşuna dizilmesi için bir bahane uydurduğunda davaya bağlılığından dolayı kutlanmıştı. Hesaplar hiçbir zaman kapatılamıyordu; SSCB'de olsa mahkemeye bile çıkarılmadan hemen kurşuna dizilecek birkaç generali mahkemeye vermek yıllar sürmüştü. Bu durumda bile inanılmaz bir dikkatsizlikle hazırlanmış sahte belgeleri inceledikten sonra sersem generalleri ömürlerinin

sonuna dek kalmak üzere kuşların sabahın doğuşunu kutladıkları bir saatte Montjuich cezaevine gönderecek yeterli sayıda anlayışlı yargıç bulunamamıştı. Dosyayı incelerken "Önce kendi sahte belge hazırlama görevlilerimizi kurşuna dizmek gerek," diye homurdandı Rudin öfkeyle. "Bu sersemler sahte bir belgenin, en azından görünüşte, gerçek bir belgeye benzemesi gerektiğini bilmiyorlarlar mı? Böyle belgelerle aydınlardan başkasını kandırmak olanaksızdır..."

"Başlangıçta bizimle olan belge taklitçilerinin hemen hemen tümü kurşuna dizildi, ancak işe yaramadı," diye yanıtladı Bulgar Yuvanov o kendine özgü aşırı kısık sesiyle.

Yuvanov alaycı bir ifadeyle, bu pırıl pırıl güneşli ülkede hiçbir şeyin kesin olmadığını, en açık gerçeklerin bile ısı derecesine göre değiştirildiğini, sahte belgelerin hiçbir zaman yutturalamadığını açıkladı. Her zaman beklenmedik engeller çıkıyordu; en sert girişimler bile, bir diş ağrısı gibi ortaya çıkan vicdanlar yüzünden yumuşatılıyordu, duygusal sarhoşlar her şeye karışıyordu, genel düzensizlik ortamında bile tüm bu karışıklıkların arasından gerçek belgeler bulunabiliyordu, davaları inceleyen yargıçlar düzmece suçlamalara kanmıyordu, güvenlik görevlileri, bir arkadaşları tarafından hainlikle suçlanınca utanıyor ve saklanıyorlardı, bunlar yetmiyormuş gibi İngiliz Bağımsız İşçi Partisi'nin bir milletvekili Londra'dan geliyordu: Üzerinde eski bir gri takım elbise, zayıf, kemikli yapılı, ancak ingilizlerin olabileceği kadar çirkin, kesinlikle Taş Devrinden kalma çeneleri arasında bir pipo. Ve hiç utanmadan isteklerde bulunuyordu: "Andres Nin'in kaybolması ile ilgili dava hangi aşamada?" Bakanlar bu milletvekilini kabul ediyor - ne tuhaf bir davranış!- ve bir alay çağrılının önünde Cumhuriyeti öfkelendiren tüm bu kasıtlı söylentileri yadsıyorlardı. Milletvekili ile başbaşa kaldıklarında ise, adamın sırtına vurup şöyle diyorlardı: "Bu piçler onu yakaladı, ancak ne yapabiliriz ki? Unutmayalım ki, Rusya'nın gönderdiği silahlar olmasa savaşamayız. Sizce güvencede miyiz?" Bu hükümet yetkilileri aslında gizli serviste küçük bir görev bile alamazdı. Hatta Parti üyeleri bile, çünkü çok gevezeydiler. Komünist bir bakan, herkesin bildiği bir takma isim kullanarak gazetenin birine makale yazmış ve Sosyalist bir meslekdaşını kendini Londra'daki bankalara satmakla suçlamışu... Eski Sosyalistler ise oturup bakanın düzyazı uslübunu tartışıyordu. Ve bu gözü körler, bu sersemler, kendilerini Moskova'ya satıklarında ve karşılığım İspanyol parası ile aldıklarında bunu açıkça söylemekte bir sakınca görmüyorlardı! Yuvonav raporunu bitirdi: "Bunların tümü de beceriksiz, ama halk kitleleri harika," içini çekti. "Ama öyle büyük sorunlara yol açıyorlar ki!"

Yuvanov'un dörtköşe omuzlarının üzerinde tehlikeli olabilecek ölçüde ciddi bir yüzü vardı: Kalın kafatasına yapışmış gibi duran dalgalı saçları, bir aslan terbiyecisinin dikkatli gözleri, üst dudağına değecek biçimde dikkatle kesilmiş bir bıyık. Kondratiev ona nedenini bilemediği bir antipati duydu. Kabul edeceği ziyaretçilerin listesini okurken bu antipati daha da arttı. Bulgar birkaç kez omuzlarını silkerek onaylamadığı isimleri belirtti. Ve listeden çıkarılmasını istediği üç kişi, aslında Kondratiev'in asıl görmek istedikleriydi. En azından en çok bilgiyi *onlardan aldı.*

Birkaç gün boyunca beyaz, kısır döşenmiş iki odalı bürosundan hiç çıkmadı, yalnızca arada bir sigara içerek bahçede dolaşmakla yetindi, özellikle de karanlıkta, yıldızların altında. Stenograflar, yandaki bürolarda daktilolarını tıkırdatmaya devam ettiler. Şehirden hiç ses gelmiyordu, yarasalar sessizce havada dolaşıyordu. Malzemeler, cepheler, bölükler, hava birlikleri, komplolar, S.I.M. personeli, sansür bürosu personeli, deniz kuvvetleri personeli, devlet başkanlığı personeli, rahipler, Partiden ihraç edilenler, kişisel davalar, C.N.T., İngiliz casuslarının etkinlikleri vb. ile ilgili raporlardan yorulan ve bıkan Kondratiev, birden yıldızları farketti. Her zaman onları incelemek istemişti, ancak isimlerini bile bilmiyordu. (Çünkü yaşamında araştırmak ve düşünmek için ona kalan yegâne zamanlarda -çeşitli cezaevlerinde- astronomi ile ilgili kitaplar okuması ve geceleri dolaşmaya çıkması yasaktı.) Ama yıldızlar o kadar çoktu ki, sayıları olmadığı gibi isimleri de yoktu, yalnızca o gizemli, soluk ışığa sahiptiler. Gizemliydiler çünkü *insanlar onları tanımıyordu. Onları hiç tanıyamadan öleceğini düşündü* Kondratiev. Bu çağın tüm insanları gibi. Marks'ın belirttiği gibi, tarihsel süreçle ilgili bilinçlenmeleri en yüksek düzeye varmış profesyonel devrimciler bile kendilerinden soyutlanırdı. Yıldızlardan da soyutlanırlardı. Kondratiev, bu yararlı düşüncelerin arasında aklına gelen bu tuhaf formül üzerinde durmaktan vazgeçti. İnsan biraz rahatlayınca aklı gezintiye çıkar, eski edebi öğrenimi su yüzüne çıkar ve insan kolayca duygusal olabilirdi, elli yaşında olsa bile. İçeri girdi, top mermileri faturasını, Madrid Askeri Haberalma örgütü için adaylar listesini, Cumhurbaşkanı Don Manuel Azana'ya gönderilen kişisel mektupların kopyalarını, dünyanın en sıkıcı adamı Savaş ve Donanma Bakanı Don Indalecio Prieto'nun telefon görüşmelerinin özetlerini incelemeye devam etti. Limanın gece bombalanmasından doğan elektrik kesintisi sırasında, *ziyaretçilerden ilkini mum ışığında kabul etti.* Yuvanov'un listeden çıkarmak istediği bu adam Sosyalist bir albaydı, iç savaştan önce burjuva bir avukattır. Uzun boylu, zayıf, gülümsemesi yüzündeki

çirkin çizgilere gömülü genç bir adam. Akıllıca konuşuyordu ve sözcükleri özenle seçiyordu.

"Size ayrıntılı bir rapor getirdim, sayın yoldaş," (konuşma ilerledikçe zaman zaman dili sürçerek 'sevgili dostum' diye hitap ediyordu.) Sierra'da asker başına oniki mermi kaldı... Aragon cephesi savunulmuyor; iki hafta içinde orayı ele geçirebiliriz; bu konu ile ilgili yirmi yedi mektup yazdım, bunların altısı sizin vatandaşlarınızaydı... Hava silahları *kesinlikle yetersiz. Kısacası, savaşı kaybediyoruz, bunu kesinlikle* bilmenizi isterim, sevgili dostum."

"Ne demek istiyorsunuz?" diye sordu Kondratiev, açıklamanın kesinliği karşısında ürpererek.

"Ne söylüyorsam onu, sayın yoldaş. Eğer savaşacak malzememiz olmazsa bir barış anlaşması yapmak zorundayız. Şu anda İspanyollar ile bir anlaşma yaparak kesin felaketi önleyebiliriz. Bu da sizi hiç ilgilendirmez, sevgili dostum."

Bu öylesine kaba bir konuşmaydı ki, Kondratiev öfkenin içinde kabardığını hissetti. Bambaşka bir ses tonuyla karşılık verdi:

"Savaşa devam etmek ya da barış yapmak sizin hükümetinizin kararı olacaktır. Çok uygunsuz bir dille konuşuyorsunuz, yoldaş."

Sosyalist ayağa kalktı, haki boyunbağını düzeltti, sarı dişlerini göstererek gülümsedi:

"Bu durumda beni bağışlamanızı rica ederim, sayın yoldaş. Belki de tüm bu savaş benim anlayamadığım bir komedidir. Ancak halkımın hayatına maloluyor. Ne olursa olsun, size kesin gerçekleri söyledim. General. Hoşçakalın..."

Uzun, zayıf, kuru, dostça elini uzattı, topuklarını Alman geleneğinde çarparak selam verdi, eğildi ve gitti... "Yenilmiş," diye öfkeyle düşündü Kondratiev. "Kötü bir nitelik... Yuvanov haklıymış..." Ertesi sabah ilk ziyaretçi bir Sendikalist'ti, üçgen biçimli yüzünde kocaman bir burnu alev alev yanan ya da ışıldayan gözleri vardı. Kondratiev'in sorularına, yüzünde yoğun bir dikkatle yanıt verdi. Tombul ellerini birbirine kavuşturmuş otururken bir şey bekliyormuş gibiydi. Sonunda sessizlik öylesine sıkıcı oldu ki, Kondratiev yavaşça doğrularak görüşmenin bittiğini belirtmek istedi. O anda Sendikalistin yüzü birden canlandı, elleri hızla öne arkaya gitti geldi ve tutuk Fransızcasıyla, hızlı hızlı, Kondratiev'i ölüm kalım sorunu bir şeye inandırmak istiyormuşçasına konuştu:

"Bana gelince, yoldaş, hayatı severim. Biz Anarşistler yaşamayı, özgür yaşamayı, uyumu seven insanlarız... Özgür bir yaşam! Marksist değilim, devlete karşıyım ve siyasete karşıyım. Sizin kabul etmediği-

niz her konuda sizinle aynı fikirdeyim, tüm kalbimle."

Kondratiev bunu eğlenceli bulmuştu:

"Sizce Anarşist ruhu diye bir şey olabilir mi?"

"Hayır. Ruhun canı cehenneme! Ancak ölmeye razıyım, benden *öncekiler gibi, yeter ki Devrim adına olsun. Sizinkilerin dediği gibi* önce savaşı kazanmamız gerekse bile ve ancak bundan sonra Devrim yapabileceksek bile. Bu bana ölümcül bir hata gibi geliyor, çünkü halk savaşacaksa uğruna savaşacak bir şeyi olmalı... önce savaşı kazanmamız gerektiğine ilişkin saçma görüşünüzü bize yutturabileceğinizi sanıyorsunuz, savaşı kazansaydık önce sizi kovardık! Ancak bunu söylememem gerek... Şahsen kafamın uçmasına razıyım, ancak hem devrimi, hem savaşı, hem de kendi postumu kaybetmek biraz fazla, allah kahretsin! Ve tüm bu uçan kafalara baktıkça tek yapuğumuzun bu olduğunu anlıyorum. Kafa uçmasının ne olduğunu biliyor musunuz? Örneğin: Düşman cephesinde yirmi bin kişi var, mükemmel silahlanmışlar, üniformaları yepyeni, on bin antifaşist devrimciyi koruyorlar ve bu devrimcilerin çoğu cezaevinde... Derken bu yirmi bin kişi ilk alarmda karşı tarafa geçerek düşmana katılıyor. Örneks Comorera'yı doyurma siyaseti. Dükkân sahipleri kalan son patatesleri kendilerine saklıyor ve proleterler aç karnına kemer sıkmak zorunda kalıyor! örnek: Poumistler ve Canalleristler. Her iki kesimi de tanıyorum, tüm Marksistler gibi fraksiyonlara ayrılmışlar, ancak sizden çok daha dürüstler..."

Onları ayıran masanın üzerinden uzanan elleri Kondratiev'in ellerini tuttu, sevgiyle sıktı. Soluğu düzelir gibi oldu, parlayan gözleri ile daha da yaklaştı:

"Sizi Şefiniz mi gönderdi? Bana çekinmeden söyleyebilirsiniz. *Gutierrez gerçek bir sır küpüdür. Dinleyin! Şefiniz burada olup bitenleri,* bu sersemleri, bu beceriksiz aptalları bilmiyor mu? Bizim kazanmamızı istiyor, değil mi? Bunda içten mi? Öyle ise hâlâ bizi kurtarabilir, *değil mi?*"

Kondratiev yavaşça yanıtladı:

"Beni Parti Merkez Komitesi gönderdi. Büyük Şefimiz İspanyol halkının iyiliğini istiyor. *Size yardım ettik, bundan sonra da tüm gücümüzle yardım edeceğiz.*"

Bu çok soğuk bir yanıttı. Gutierrez ellerini çekti, gözlerindeki ateş söndü, birkaç saniye düşündü, sonra bir kahkaha attı:

"Bueno. Yoldaş Rudin. Siperleri gördüğünüzde kendi kendinize Gutierrez'i hatırlatın, hayatı seven, ancak iki üç ay sonra ölecek olan Gutierrez'i. Bunu kafamıza koyduk. Elimizde makineli tabancalarla tünellere girecek ve son kez çarpışacağız, sizi temin ederim ki ölme-

den önce Francist'lere bunu pahalıya ödeteceğiz."

Kondratiev ona güvence vermek, onunla arkadaşça konuşmak isterdi... Ancak içindeki ses, yumuşamamasını söylüyordu. Ayrılırlarken yalnızca anlamsız birkaç sözcük söyleyebildi. Gutierrez el sıkışırlarken şok geçirmişçesine sert adımlarla ilerledi.

Ve bu uğursuz ziyaretçilerin üçüncüsü içeri alındı. Claus, Uluslararası Tugay'ın astsubayı, Alman Komünist Partisi'nin bir dönemde militanı. Bir aralar Heinz Neumann gurubunda yer almış, Bavyera'da hüküm giymiş, Thurungia'da hüküm giymiş... Kondratiev onu ilk kez 1923'te Hamburg'da görmüştü: Üç gece ve iki gün süren sokak çatışmaları sırasında. İyi bir adamdı Claus, her zaman soğukkanlıydı. Birbirlerini tekrar görmekten memnundular, ayakta yüz yüze durdular, elleri ceplerindeydi - arkadaştılar. Kondratiev sesini yükselterek konuştu: "Bu ülkede Sosyalizmi inşa etmekte gerçekten başarılı olmuşsunuz anladığım kadarıyla. Daha iyi yaşam standartlarından ne haber? Ya gençler?" Kondratiev zorlama olduğunu hissettiği bir sevinç duyuyordu. Profesyonel gözüyle Madrid savunmasını tartıştılar; Uluslararası Tugay'ın moral düzeyini konuştular (mükemmeldi.) "Beimler, Hans Beimler'i anımsıyor musun?" dedi Claus. "Elbette," diye yanıtladı Kondratiev. "Seninle beraber mi?"

"Artık değil."

"Öldü mü?"

"Öldü. Eylem sırasında, üniversite semtinde çarpışırken, kendi *adamlarımızca sırtından vuruldu." Claus'un dudakları, sesi titriyordu.* Bunun için görmek istedim seni. Bir soruşturma yaparsın kuşkusuz. Bu şeytanca bir cinayet. Şu ya da bu söylentiden, saçma bir kuşkudan dolayı öldürüldü. Buraya gelirken gördüğüm o pezevenk kılıklı Bulgar bu konuyu biliyor olmalı. *Onu sorgula."*

"Onu sorguya çekeceğim," dedi Kondratiev. "Hepsi bu mu?"

"Hepsi bu."

Claus gittikten sonra Kondratiev emirerine hiç kimseyi içeri almamasını söyledi, verandaya açılan kapıyı kapattı ve birkaç dakika odada bir aşağı bir yukarı dolaştı. Oda birden bir mahzen kadar dar gelmeye başlamıştı. Moskova'ya nasıl bir rapor yazacaktı. Ne zaman gerçeklerle yüz yüze kalsalar resmi açıklamalar kötülük dolu bir tona bürünüyordu. Neden D.C.A. bombardımanlar yapılıncaya kadar eyleme geçmemişti? Neden çok geç kalmıştı? Filo neden hareketsizdi? Hans Beimler neden öldürülmüştü? Neden en ileri cephelerde bile cephane yoktu? Neden subaylar düşman tarafına geçmişti? Tüm bu soruların arkasında çok daha büyük kötülüklerin yattığının farkındaydı, en iyisi

hiç düşünmemekti. Ancak bu meditasyonu uzun sürmedi; Yuvanov kapıyı tıklattı. "Siyasi komiserler konferansına gitmemiz gerekiyor, *Yoldaş Rudin.*" *Kondratiev başını salladı. Ve Madrid'deki üniversite* semtinde, ayışığında yapılan harekâtta öldürülen Hans Beimler dosyası hemen kapandı.

"Beimler mi?" dedi Yuvanov ilgisizce. "Ah, evet, cesur ve biraz dikkatsizdi, ölümü hakkında karanlık hiçbir nokta yok. Bu ileri karakol *inceleme işlerinde günde bir iki kişi ölüyor; gitmemesi için uyarılmıştı.* Siyasi görüşleri nedeniyle Tugaydakiler ondan pek hoşnut değildi. Ciddi bir şey değil, Troçkistlerle görüşüyordu, Moskova'daki duruşmalar hakkında yaptığı yorumlardan da bunu tümüyle yanlış anladığı belliydi. Ölümü ile ilgili tüm ayrıntıları güvenilir bir kaynaktan aldım. Vurulduğu sırada yanında arkadaşlarımdan biri vardı."

Kondratiev ısrar etti:

"Bu işte parmağın var mı?"

"Hangi işte? Otuz makineli tüfeğin birden ateş açtığı bir yerde tek bir mermiden dolayı mı?"

Denemesi bile gülünçtü.

Otomobil hareket etiğinde Yuvanov konuşmasını sürdürdü:

"İyi haberler var, Yoldaş Kondratiev! Stefan Stern'i tutuklamayı başardık. *Onu Kuban gemisine bindirdim. Troçkist hainlere güzel bir* darbe oldu bu... Bir zafere bedel."

"Zafer mi? Gerçekten böyle mi düşünüyorsun?"

Stern'in adı, muhalif grupların eylemlerine ilişkin raporlarda sık sık geçerdi. Kondratiev buna birkaç kez rastlamıştı. Muhalif bir gurubun *sekreteriydi, örgütleyici değil kuramcıydı; çeşitli yazıların* ve 'Uluslararası Yeniden Guruplaşma' adlı kitapçığın yazarıydı. Troçki ile talihsiz bir polemiğe girmiş bir Troçkistti.

"Kim tutukladı onu? Biz mi? Ve onu bizim gemilerden birine mi bindirdin? Kimin emirlerini uyguluyorsun, yoksa kendi insiyatifinle mi çalışıyorsun?"

"Bu soruya yanıt vermeme hakkına sahibim," dedi Yuvanov güvenle.

Stefan Stern, kısa bir süre önce pasaportsuz ve parasız, ancak daktilo edilmiş değerli bir kitap metniyle ("İspanyol Devriminin Dürtüsel Güçleri Üzerine Tezler") Pireneler'i aşmıştı. Puigcerda yakınlarında bir handa gördüğü ilk esmer, altın kollu kız, onu kollarından daha çok altına benzeyen gülümsemesi ile sarhoş etmiş ve şunları söylemişti: "*Aqui, camarada, empieza la verdadera revolucion libertaria* (işte, yoldaş, gerçek özgürlük devrimi burada başlıyor.)" Bu nedenle adamın

göğüslerine dokunmasına ve ensesindeki küçük kızıl bükleleri öpmesine izin vermişti. Tümüyle kendi gözlerinin ateşinde, dişlerinin beyazlığında, toprağı ve hayvanları tanıyan genç teninin kokusunda varoluyordu kız; kollarında bir yığın yeni yıkanmış ve sıkılmış çamaşır vardı, kuyu suyunun soğukluğu ellerine sinmişti. Elma ağaçlarının gerisinde, uzaklardaki tepeler bembeyazdı. "Mi nombre es Nievo (adım Nievo)" dedi kız, genç yabancının heyecanından ve utangaçlığından hoşlanmıştı. Adamın iri, yeşil, hafif çekik gözleri vardı, alnı kızılımsı kahverengi saçlarla kaplıydı. Ve adam anlamıştı, kızın adı "kar" anlamına geliyordu. Nievo'nun anlamadığı bir dille "kar, güneşli kar, saf kar," diye mırıldandı. Ve uzaktan hayranlık duyduğu halde artık onu düşünmüyordu. O anın anısı, o basit, inanılmaz mutluluğun anısı, içinde hiç solmadı. O anda yaşam bölünmüştü: Prag ve Viyana'nın sefilliği, küçük grupların eylemleri, Paris'te, Pantheon'un sidik kokusu sinmiş küçük otellerinde yaşarken tek yiyeceği olan tatsız ekmek, fikri zenginliğe sokup bir insanın yalnızlığı, hepsi geride kalmıştı.

Barselona'da, bir mitingin sonunda, kitle savaşına hazırlananların onuruna şarkı söylerken ve Sierra'da öldürülen (ancak aslında gizli bir düşman cezaevinde sağ olan) Joaquin Maurin'in dev portresinin altında dururken, Stefan Stern, yirmi beş yaşında olan ancak on yediden fazla göstermeyen Annie ile karşılaştı. Çıplak bacakları, çıplak kolları, açık boynu, bir elinde ağır bir evrak çantısı olan Annie. Ani bir tutkuyla kuzeyden, uzaklardan buralara gelmişti. Sürekli devrim kuramı bir kez kavrandıktan sonra insan nasıl olur da büyük şeyler başarma isteğinden vazgeçebilirdi? Eğer birisi Annie'ye armatör olan babasının belediye başkanı, doktor ve Hayır Kurumu başkanını kabul ettiği evindeki büyük salonu anımsatsaydı; söz dinleyen, saçları örülü küçük bir kızken dinlediği, aynı odada pazar günleri hanımlar için çalınan sonatları anımsatsaydı; Annie o andaki ruh haline göre ya kaşlarını çatar bunun uyuşturucu bir burjuva bataklığı olduğunu söyler, ya da birdenbire kışkırtıcı bir kahkaha atarak o dünyaya ait olmadığını belirtir, şöyle derdi: "Size C.N.T. askerleri ile Altamira'da bir mağarada kalırken aşkı nasıl öğrendiğimi anlatayım mı?" Daha önce zaman zaman Stefan Stern ile çalışmış, ondan notlar almıştı; kalabalığın arasından geçerek mitingden ayrılırlarken birden kolunu kızın beline doladı (bunu yapmak bir saniye bile önce aklından geçmiyordu), onu kendine çekti ve: "Benimle kalır mısın, Annie? Geceleri çok sıkılıyorum..." dedi. Kız ona gözünün ucuyla baktı, sıkıntı ile hoşlanma arasında bocaladı. Öfkeyle yanıt vermek geçti içinden: "Git kendine bir fahişe bul, Stefan, sana 10 peseta borç vermemi ister misin?" ancak bir an bekle-

di, sonra içinde biraz savunma duygusu olan bir sevinçle konuştu:

"*Beni arzuluyor musun, Stefan?*"

"Hem de nasıl," dedi adam kararlı bir sesle. Kızın yüzüne baktı ve alnındaki kıvırcık saçları geriye itti. Gözleri bakır renginde parlıyordu.

"Pekala, koluma girebilirsin," dedi Annie.

Sonra miting ve Andres Nin'in konuşması hakkında tartıştılar: Oldukça yüzeysel temel sorunlara inmekle yetersiz kalan bir konuşmaydı. "Çok daha açık olmalıydı, komitelerin yetkileri konusunda bir santim bile ödün vermemeliydi," dedi Stefan. "Haklısın," diye yanıtladı Annie hevesle. "Öp beni, ancak lütfen kötü şiirler okuma..." Plaza de Cataluna'daki bir palmiye ağacının gölgesinde acemice öpüştüler. İleride bir projektör ışığı gökyüzünü taradı, sonra olduğu yerde kalarak ışıktan *bir kılıç gibi gökyüzünü işaret etti. Devrimci komiteler konusunda* tümüyle aynı görüşteydiler, yeni hükümetin bunları tasfiye *etmesine izin verilmemeliydi. Bu görüş birliğinden sıcak bir arkadaşlık* doğdu. Mayıs 1937 günleri, Andres Nin'in kaçırılması, P.O.U.M.'un yasadışı ilan edilmesi, Kurt Landau'nun ortadan kaybolmasından sonra Stefan Stern terkedilmiş bir çiçek bahçesinin çevrelediği tek katlı, pembe bir evde Annie ile birlikte yaşadı. Annie'nin omuzları dimdikti, boynu bir fidan gibiydi. Başını da dik tutuyordu. Şakakları dardı, kaşları öylesine ince ve soluk renkliydi ki, neredeyse görünmüyordu. Saman sarısı saçları düzgün, küçük alnından geriye doğru taranmıştı. Gri gözleri her şeye soğukkanlılıkla bakıyordu. Annie alışveriş yaptı, ocakta ya da alkol sobası üzerinde yemek pişirdi, çarşafları yıkadı, kağıtları düzeltti. Stefan'ın mektuplarını, makalelerini ve tezlerini daktilo *etti. Sessiz sedasız yaşıyorlardı. Annie'nin parmakları daktilo tuşları* üzerinde dans ederken Stefan bazen onun karşısına oturur, gülümseyerek onu izler ve yalnızca "Annie," derdi.

Kız yanıtlardı: "I.L.P.'ye gidecek mesajı yazıyorum, bırak da bitireyim... K.P.O. için yanıt hazırladın mı?" - "Hayır, zamanım olmadı. IV. Bültende üzerinde durmamız gereken birkaç nokta olduğunu saptadım." Her yerden hatalar fışkırıyor, 1917'nin zafer kazanmış öğretisini gölgeliyordu. Geleceğin mücadeleleri için bugünün sorunları için de bu öğretiyi koruması gerekiyordu, çünkü son günleri gelmeden önce kurtarabilecekleri tek şey oydu.

Yoldaşlar her gün uğradılar, haberler getirdiler. Jaime tuhaf bir öykü anlattı: Bombardıman sırasında üç kişi berberde sakal tıraşı oluyormuş, ilk bomba patladığında üç berber de aynı anda korkuyla sıçramış ve üç kişi boğazları kesilerek ölmüşler. Ya *film bileleri? Sabah* alışverişinden dönen kadınları taşıyan bir tramvay, ortada hiçbir neden yok.

ken birden infilak ederek yanmıştı; patlamanın gürültüsü kadınların çığlıklarını bir anda boğmuş, geride yalnızca tramvayın metal iskeleti kalmıştı, parçalanmış pencerelerin çevrelediği meydanda... Değerli patatesleri bulmayı başaramayan insanlar yanan tramvayın uzağından geçerek yavaşça kendi yaşamlarına doğru yürümüştü. Yine sirenler duyuldu, bir dükkânın kapısı önünde biriken kadınlar, sıralarını yitirme korkusu ile dağılmadılar sıra ile birlikte mercimek kotaları da kaybolurdu. Çünkü ölüm yalnızca bir ihtimaldi oysa açlık kesin bir gerçekti. Evler yıkıldığında insanlar koşarak yıkıntıya geliyor ve tahta parçalarını topluyorlardı. Tencereyi kaynatmak için yakacak gerekti. Bazı bombalar yeni bir modeldi, vicdanlı bilim adamlarınca Saxony'de geliştirilmişti, öylesine büyük fırtınalara yol açıyorlardı ki yalnızca büyük binaların iskeletleri ayakta kalabiliyordu. Sessizliğin ortasında birden patlayan yanardağ kraterleri gibi gürültüyle esiyorlardı. Yıkıntıların altında kalan herkes ölmüştü, bir tek kıvırcık siyah saçlı küçük bir kız mucize eseri kurtulmuş, dört buçuk metre dökûntünün altında baygın halde bulunmuştu; onu bulanlar kızı taşırlarken son derece yavaş hareket ediyorlardı. Çünkü kızın soluk aldığını görünce kendilerinden geçmişlerdi. Belki de kız uyuyordu? Parlak güneş ışığı göz kapaklarına değer değmez kendine gelmişti. Gözleri çılgınca kahkahalar atan, yarı çıplak, iş yüzünden iyice kararmış birkaç kişinin kollarında kendine geldi; birlikte şehir merkezine gittiler, bilinmedik bir dağın zirvesinden günlük yaşamın bayağılığına doğru... Yaşlı kadınlar, gökyüzünden, parçalanmış bir domuzun küçük kızın tam önüne düştüğünde ısrar ettiler. "Böylesine kötü kehanetlere inandığını söylemek istemiyorsun, değil mi?" Uzun süre yürüdünüz, insanüstü bir çaba gösterdiniz, bir tünelin soğuk karanlığından geçip, parmaklarınızı keskin ve kaygan kayalara sürterek ilerlediniz, belki de cesetlere takılarak tökezlediniz, kaçtığınızı düşünüyordunuz, daha az tehlikeli bir yere gittiğinizi sanıyordunuz, ancak yıkılmamış ev yoktu, sığınabileceğiniz tek bir delik bile yoktu - "Birisi ölünceye dek bekle," dedi insanlar, "fazla beklemen gerekmez, ulu tanrım!" Her zaman tanrım derlerdi. Kayaların içine oyulmuş bir sığınağı deniz istila etti, gökyüzünden cezaevlerinin üzerine alevler düştü, bir sabah morg pazar giysilerini giymiş çocuklarla doldu; ertesi gün mavi tünikler giymiş, tümü de sakalsız, tümü de tuhaf bir şekilde yaşlanmış görünen milislerle doldu; bir sonraki gün ise ölü bebeklerini emziren genç annelerle doldu; bir sonraki gün ise elleri yarım yüzyıllık ağır çalışma ile nasırlaşmış yaşlı kadınlarla doldu; sanki Azrail kurbanlarını sırayla seçmekten hoşlanıyordu... Afişler BURADAN GEÇEMEYECEKLER duyurusunu ilan

etmeye devam etti, iyi ama bir sonraki haftaya sağ çıkacak mıydık? Kışı sağ geçirebilecek miydik? Çabalayın, devam edin, sadece ölüler yataklarında huzurla uyurlar. Açlık milyonlarca kişiyi pençesine aldı, Quakerlerin gönderdiği nohut, eskimiş yağ ve pastörize süte, Donetz sendikalarınca gönderilen soya çukulatalarına mahkûm etti, açlık çocukların yüzünü, ölmek üzere olan şairlere, Yeni İspanya Dostları'nın Paris'teki Haussmann Bulvarı'nda vitrinlerde sergilediği ölü meleklere benzetti. Kastilya, Asturias, Galicia, Euzkadi, Malaga. Aragon eyaletlerinden gelen sürgünler, hatta küçük Hurdanos'tan gelen aileler, tüm beklentilerin tersine, İspanya'nın akla gelen tüm felaketlerine rağmen, inatla günden güne sağ kalmayı başardılar. Devrimcilerin zafer kazanacağı mucizesine ancak birkaç yüz kişi inanıyordu, onlar da idelojik ayrılıklarla bölünmüştü: Marksistler, Liberaller, Sendikacılar, Marksist Liberaller, Liberal Marksistler, aşırı Sola kayan Sol Sosyalistler - bunların çoğu örnek cezaevine kapatılmıştı. Aynı fasulyeleri açlıkla yiyor, tören selamı için yumruklarını öfkeyle havaya kaldırıyor, suikastlar, şafak sökerken yapılan idamlar, dizanteri, kaçışlar, isyanlar, çılgınlık arasında yıkıcı beklentiler içinde yaşıyorlardı, tarihin kaydettiği tek bilimsel ve proleter mantığın eseri...

"Yakında onları Pireneleri aşarak kaçarlarken göreceğiz - tüm o iyi askerler, bakanlar, politikacılar ve diplomatlar kendilerini satmaya hazırlar, Stalinci Sosyalistler, Komünist taklidi yapan sahte Sosyalistler, sahte hükümet Anarşistleri, kardeşler ve gerçek totaliterler, sahte Cumhuriyetçiler kendilerini diktatörlere satmaya hazırlar - kızıl bayrağın karşısında darmadağın olmalarını sağlayacağız - güzel bir intikam günü olacak, yoldaşlar. Sabırlı olun!"

Aynı anda hem doğan hem de batan bir güneş bu evreni aydınlattı, ideal güzellikte bir deniz bu evreni yıkadı ve Majorca'dan gelerek limanın alt kesimlerine ölüm ekmeyi amaçlayan Savoia bombardıman uçakları, martılar gibi gökyüzü ile yeryüzü arasında, bulutsuz gümüşgöğünde asılı kaldı. Kuzey cephesinde cephane kalmamıştı; Teruel'de, federasyon birlikleri yararsız çarpışmalarda eriyip gitti, yağın ateşte erimesi gibi. Ancak onlar insandı. Sendikacılık ile Anarşizm adına C.N.T. tarafından askere alınan insanlardı, kalplerinde bazı kadınların vedalaşmaları ile kendilerini fırına atan, hiçbir zaman geri gelmeyecek binlerce insandı - yoksa sedyeler üzerinde, kırmızı haç işareti çizilmiş, korkunç bir elbise, klorform, dezenfektan, hastalık kokan pis trenlerle mi geri geleceklerdi? Teruel'i kim istiyordu? Neden Teruel? Son işçi birliklerini de yok etmek için mi? Stefan Stern, bunu yurt dışındaki arkadaşlarına yazdığı mektuplarda sordu, Annie'nin uzun parmakları

mektupları daktiloya çekti, artık Teruel sadece geçmişte kalmıştı, çarpışmalar Ebro'ya yaklaşıyordu, sonra Ebro'yu da geçti, Lister ya da El Campesino tarafından gizli bir plan uyarınca emredilen katliamların anlamı ne olabilirdi? Neden Karl Marks Taburu zamanından önce geri çekilmiş ve Lenin Taburundakilerin son askere kadar vurulmasına yol açmıştı? Annie'nin arkasında, dimdik, güçlü boynu arkasında duran Stefan Stern, kendi düşüncelerini Annie'nin aklından, parmaklarından, daktilo tuşlarından geçerken daha iyi izleyebiliyordu.

Kimi zaman gecenin geç saatlerine dek, mum ışığında, kötü kırmızı şarap içerek gizli Komiteden gelen yoldaşlarla konuşuyorlardı. Başkan Negrin, altın rezervlerini Ruslara vermiş ve altınlar Odessa'ya gönderilmişti; Komünistler Madrid'i ellerinde tutuyorlardı, başkomutan Miaja'ydı ("seyredin, son dakikada teslim olacaklardır!"), Orlov ve Gorev ise cephe komutanlarıydı, Güvenlik'ten Cazorla sorumluydu; soruşturmacılar, gizli cezaevleri her şeyi sıkı bir entrika, korku, şantaj, kayırma, disiplin, sadakat, güven ağı içinde tutuyordu. Keskin kayalarla çevrili bir yer olan Monsterrat manastırında sürgünde olan hükümet hiçbir şey yapamıyordu. Komünistler kenti ellerinde tutmakla çok kötü bir iş yapıyordu, örgütleyicilerine karşı şimdiden büyük bir nefret duyuluyordu.

"Sonları gelecek, size söylüyorum, sokaktaki adam tarafından paramparça edilecekler. Casus yuvaları da manastırlar gibi yakılacak. Ancak bunun çok geç kalacağından, son yenilgiden sonra, son felaket sırasında olacağından korkuyorum."

Stefan yanıt verdi:

"Hıristiyanlık aldatmacasından bu yana tarihin kaydettiği en büyük ve en çarpıcı yalanla birlikte yaşıyorlar, içinde büyük ölçüde doğruluk payı olan bir yalan... Gerçekleştirdikleri devrime tanık olmamızı istiyorlar ve devrimi gerçekleştirdikleri doğru; kırmızı bayrağı dalgalandırıyorlar, böylece kitlelerin en güçlü ve haklı içgüdülerine sesleniyorlar; insanları bağlılık duygularından yakalıyorlar, sonra da onları aldatıyor, iktidarın bir aracına dönüştürüyorlar. En korkunç güçleri, Devrimi sürdürdüklerine kendilerinin de inanmasından kaynaklanıyor, bu arada aslında yeni bir karşı-devrime hizmet ediyorlar, daha önce hiç görülmemiş, Lenin'in çalıştığı odalarda tezgâhlanan bir karşı-devrim... Bir düşünün: Sarı gözlü bir adam Merkez Komitenin anahtarlarını çaldı, içeri girdi, Lenin'in eski masasına oturdu, telefonu aldı ve 'işçiler, ben geldim,' dedi. Ve bir gün önce 'Tüm ülkelerin işçileri, birleşin!' diye yineleyen radyo, bu kez haykırmaya başladı: Bizi dinleyin, bize boyun eğin, her şeyi yapabiliriz, biz Devrimiz... Belki de adam buna ina-

mıyordu, ancak bu durumda adam yarı çılgın, belki de buna sadece yarıyarıya inanıyor, çünkü ılımlılar kendilerini içinde buldukları durumla uzlaşmak zorunda kalıyor. Onun arkasında bir fare sürüsü gibi çıkarcılar, sağ görüşlü korkaklar, korkanlar, yeni 'adamlar', kariyer sahipleri, kariyer yapacaklar, sürüyü izleyenler, güçlüye alkış tutanlar, herhangi bir iktidara kendilerini baştan satmışlar, komşunuzun işini ve bu işin meyvalarını, güzelse karısını, konforlu ise evini ele geçirmek için iktidar iyi bir yol olduğu için iktidarı isteyen eski soyguncular duruyor. Ve tüm bu kalabalık dünyanın tek sesli korosu halinde uluyor: Yaşasın bifteklerimiz, yaşasın Şefimiz, biz Devrimiz, bizim için ordular zafer kazandı, bizi takdir edin, bize onur verin, iş verin, para verin, *zafer verin, bize karşı çıkanların vah başına gelen! Yoksul halk ne yapabilir?* Ne yapabiliriz? Marks ve Bakunin zamanındaki sorunlar basitti; hiçbir zaman arkalarında düşman yoktu."

Jaime konuştu: "En kötü şey, insanların her şeyden bıkması. Yenilgiyi sindirebiliriz, her şeyi sindirebiliriz, yeter ki bitsin diye düşünüyorlar. Cumhuriyetin ne için savaştığını artık bilmiyorlar. Ve bunda yanılmıyorlar. Hangi Cumhuriyet? Kimin için? Tarihin hiçbir zaman fikirsiz kalmadığını, en kötünün henüz başa gelmediğini bilmiyorlar... Kaybedecek hiçbir şeyleri kalmadığını sanıyorlar... Ve şu andaki kıtlık düzeyi ile insanların beyinlerinin kararması arasında doğrudan bir bağıntı var; mideler boş olduğunda küçük ruhsal alevler de titriyor ve sönüyor. Bu arada, buraya gelirken çirkin yüzlü bir Almanla karşılaştım. Onu tanıdığımı sanmıyorum. Hiçbir şey farketmediniz mi? Burası hâlâ güvenli mi?"

Annie ve Stefan birbirlerine merakla baktılar. "Hayır, hiçbir şey farketmedik..."

"Tüm önlemleri alıyor musunuz? Dışarı çıkmıyor musunuz?"

Evi bilen yoldaşları saydılar: Yedi kişi.

"Yedi," diye mırıldandı Annie, "çok fazla."

İki kişiyi unutmuşlardı, evi aslında dokuz kişi biliyordu. Tümü de güvenilir kişiler, ama dokuz kişi. "Seni Paris'e göndermeliyiz," diye kararını bildirdi Jamie. "Orada uluslararası bir sekretere gereksinim duyuyoruz..." Jamie kemerini ve ona asılı ağır tabancayı düzeltti, asker kasketini giydi, aralarındaki bahçede ilerledi ve kapıda durdu: "İngilizler için ılımlı bir yanıt taslağı hazırla, onlar Marksizm'i kendilerine göre yorumlarlar, Pozitivizm, Puritanizm, Liberalizm, idare etme, viski ve soda bakış açılarından görürler. Ve bence bu gece tepede uyusanız iyi olur, en azından ben Generalidad'dan bilgi alıncaya dek." Jamie gittiğinde bahçede sözcüklere dökülmeyen bir kuşku havası bırak-

tı. Stefan Stern otuz beş yaşındaydı ve onun dünyası yıkılmamıştı öbürleri gibi: Almanya'da proleteryanın iflas ederek çaresiz duruma düşmesi, Rusya'da Termidor, Katolik kilisesi yönetimi altında Sosyalist Viyana'nın çökmesi, Enternasyonallerin yerini yitirmesi, göçler, moral bozuklukları, suikastler, Moskova'daki duruşmalar.... Eğer görevimizi başaramadan yok olursak, bizden sonra işçi sınıfı bilinci hiç kimsenin tahmin edemeyeceği bir süre ile karanlığa karışacak... Kendi içinde böylesine belirli, eşsiz bir açıklığa, belirli ve yeri dolduralamaz bir deneyime ulaşan kişinin sonu geliyordu. Kuşaklar, sayısız fedakârlıklar ve yenilgiler, kitle hareketleri, sayısız olaylar ve tek tek bireylerin yazgısı, bir araya gelerek yirmi yılda Stefan Stern'i yaratmıştı ve işte şimdi her şeyi bir zalimin sıkacağı merminin merhametine kalmıştı. Stefan Stern bu adam olduğunu hissetti ve kendisi için korktu. Özellikle de kayıpların sayısı çokça artuğından bu yana. Partinin iki Yürütme Komitesi de ard arda cezaevine atılmıştı, üçüncü komitenin üyeleri, yedi sekiz milyon kişi arasından bulunabilecek en iyi adamlardı. Otuz bin kayıtlı üye ve altmış bin sempatizanın tümü de ılımlı, iyi niyetli akıl almaz bir biçimde bağlı değişik görüşleri olan kişilerdi, temel sembollerden başka bir şey değillerdi... "Annie, dinle beni. Tüm bildiklerimi, tüm anladıklarımı düşündüğümde bir korkak haline gelmekten korkuyorum ve onlar bilmiyorlar, anlamıyorlar..." Düşünmeye zamanı olmadığı için açık seçik anlatamamıştı. "Dinle, Annie. Dünya üzerinde Einstein'ı kaç kişi anlayabilmiştir ancak elli kişi: Bunların tümü de aynı gece kurşuna dizilirse, bir, iki ya da üç yüzyıl boyunca Einstein unutulacaktır, belki de daha çok kim bilebilir? Evrenin tüm bir görüntüsü hiçliğe karışacak... Bir düşün: Bolşevizm Avrupa'da, Asya'da on yıl içinde milyonların kendini aşmasını sağladı. Şimdi ise Ruslar vuruldu, artık hiç kimse bu adamların ne için yaşadığını, onların büyüklüğünü oluşturan şeyi içten, ayrıntılı olarak göremiyor; bu adamlar artık anlaşılmamaya mahkûm. Ve dünya onların gerisinde kalacak..." Annie adamın kendisine aşık olup olmadığını bilmiyordu; aşık olmamasını tercih ederdi, aşk için duraklayacak zaman ayırmadan onu sevmesini isterdi; adamın çalışmaları açısından Annie vazgeçilmez bir unsurdu; onun kollarında huzur ve güven vardı. Annie ordaysa eğer, uyuyabilmek için yastığının altındaki tabancayı hissetmek zorunda değildi.

Jamie'nin onları uyardığı günün ertesinde geceyi tepede geçirdiler, yıkık bir evde battaniyelerine sarınıp yattılar. Ay ışıl ışıldı. Geç saatlere kadar uyumadılar, tuhaf bir yakınlık duygusu ile soluk gökyüzünün altında kendilerini sonsuza dek birlikte hissettiler. Şafak korkularını

alıp götürdü, parlak ve güzel olarak söktü, nesnelere o tanıdık biçimlerini kazandırdı, bitkilere, taşlara, böceklere, kentin uzaktaki kütlesine o bildik görünümlerini kazandırdı. Sanki onları aşındıran o kör tehlike kaybolmuştu. "Jaime serap görüyor olmalı!" diye şakalaştı Stefan. "Bizi nasıl buraya kadar izlemiş olabilirler ki? Görünmeden birini izlemek mümkün mü! Haydi eve gidelim." Ev olduğu gibi duruyordu. Kuyudan şu çekerek yüzlerini yıkadılar; su buz gibiydi. Sonra Annie süt güğümünü alıp çiftliğe giden yolda keçi gibi zıplayarak uzaklaştı, çiftlikte çalışan ve onlara sempatisi olan Batüsta, arkadaş hatırına ekmek, süt ve peynir satardı. Annie görevini sevinçle yaptı; gidip dönmesi aşağı yukarı yirmi dakika sürmüştü. Geri döndüğünde bahçe duvarındaki eski tahta kapı neden yarı aralık duruyordu? Dört adım kala bunu farkettiğinde yarı açık kapı yüreğinin hızla atmasına yol açtı. Stefan bahçede değildi. O saatte genellikle pencerenin pervazına asılı aynanın önünde traş olur ve bir yandan da masasının üzerinde açık duran bir dergiyi okurdu. Ayna hâlâ pervaza asılıydı; traş fırçası pervazın kenarında duruyordu, traş makinesi de onun yanındaydı; masanın üzerindeki dergi de açıktı, havlusu bir iskemlenin arkasında duruyordu... "Stefan," diye seslendi Annie dehşete kapılarak, "Stefan..." Yanıt veren olmadı, ancak tüm benliğiyle evin boş olduğunu hissediyordu. Hızla yatak odasına koştu, yatak bozulmamıştı, kuyuya koştu, bahçe yoluna koştu, tepeye açılan gizli kapıya. Kapalıydı... Annie bir felaket olduğunu sezerek dörtdöndü, gözleri korkuyla parlayarak her şeyi görmeye çalıştı, çabuk, çabuk, çok çabuk... "İmkânsız bu, imkânsız!..." Korkudan göğsüne sancı girmişti, kalbi küt küt atıyordu, yürüyüşe çıkan askerler gibi. "Oh, geri dön, Stefan! Bırak oyun oynamayı, Stefan, ağlayacağım..." Böyle seslenip durmak saçmaydı. Akıllıca davranmalıydı, telefon... Telefondan hiç ses gelmiyordu; kabloları kesilmişti. Sessizlik koca bir kaya gibi boş evin içine düşmüştü, açık bir mezar doldurulan akıl almaz büyüklükte bir toprak yığını gibi. Annie aptalca traş fırçasına, üzerinde küçük kıllar kalmış traş makinesine baktı. Stefan birden arkasında belirmeyecek, ona sarılarak "Seni ağlattımsa özür dilerim," demeyecek miydi? Bunu düşünmek çılgınlıktı. Güneş bahçeyi ışığa boğuyordu. Annie bahçede bir aşağı bir yukarı dolaştı, boşyere çimenlerin üzerinde ayak izleri aradı. Girişten iki metre ilerideki seyi görünce gözleri faltaşı gibi açıldı: Bir puro izmariti, çalışkan karıncalar bu tanımadıkları nesnenin çevresinden dolanıyordu. Aylardan beri şehirde ne puro ne de sigara bulunabiliyordu, ne Jaime ne de Stefan sigara içmezdi, hiç kimse uzun zamandır sigara içemiyordu. Bu sigara zengin ve güçlü yabancıların kanıtıydı - Tanrım, Ruslar! Annie,

kente giden sıcak, taşlı yolda koşmaya başladı. Sanki yerden alev fışkırıyordu, sıcaktan kayalar titreşiyordu. Birkaç kez durarak iki elini şakaklarına bastırdı, hızla atıyordu damarları. Sonra taşlaşmış lavların üzerinden tekrar kente doğru koşmaya başladı.

Bilinci yerine geldikten bir kaç dakika sonra gözlerini açabildi Stefan. Karabasan gibi bir duyguydu, neyse hafiflemişti biraz, kalktığında tamamen bitecekti, ama geri döndü, bu kez çok daha şiddetliydi; hayır, belki de bitmeyecekti, karanlığın yeni bir başlangıcıydı, sonu olmayan bir tünele girişti. Omuzları sert bir şeye değdi, hayattamıyım duygusu kaburgalarında dolaştı, gerginlik ve korku duygusunu yok etti. *Ne oldu? Hasta mıyım? Annie? Hey, Annie! Gözkapakları açılır* gibi oldu, sonra gözlerini açmaya korktuğunu hissetti. Önce hiçbir şey anlayamadı, anlamak zorunda olmakla, göreceklerinin dehşeti arasında *titriyordu. Yine de saniyenin yüzde birinde gördü* ve *hemen* gözlerini kapadı.

Sarı tenli, kafası kazınmış, çıkık elmacık kemikli bir adam üzerine eğilmişti. Omuzunda rütbe işaretleri vardı. Acaip bir oda, küçük ve beyaz, loş bir ışık altında başka yüzler sağda solda dolaşıyordu. Dehşet Stefan'ı boğazından yakaladı, buzlu su gibi yavaşça kaburgalarına kadar indi. Yine de bu soğukluğun arkasından rahatlatıcı bir sıcaklığa daldığını hissetti. "Bana morfin vermiş olmalılar." Gözkapakları kendiliğinden kapandı. Uyumaya devam et, uyanmaktan kaçın, uyumaya devam et...

"Yine kendine geliyor," dedi rütbeli adam. Sonra "Şimdi baygın taklidi yapıyor," dedi ya da Stefan öyle sandı.

Stefan kuvvetli bir elin bileğini tuttuğunu ve nabzını saydığını hissetti. Kendini toplamak için çabaladı; tüm varlığını saran buz akıntısına karşı direnmeliydi. Başardı, ancak soğukluk gitmedi. Olup bitenler belleğinde canlandı, bu kez çok açık olarak her şeyi anımsadı. Sabah saat dokuz sularında, traş olmaya hazırlanırken Annie "gidip yiyecek alacağım, kapıyı hiç kimseye açma," demişti. Bahçe kapısı Annie'nin arkasından kapandıktan sonra bir süre bahçede dolaşmıştı. İçinde tuhaf bir sıkıntı vardı. Ne çiçeklerde ne de taze sabah havasında huzur bulamadı. İlerideki tepe şimdiden sıcaktan yanmaya başlamıştı. Beyaz odalar hiç de dostça değildi; Stefan Browning tabancasını gözden *geçirdi, şarjörü takıp çıkardı; huzursuzluğundan kurtulmaya* çalıştı, daktilonun başına oturup kalktı, sonunda traş olmaya karar verdi. "Tanrım, çok sinirliyim..." Ayakta durmuş yüzünü kurularken ve *masanın üzerinde duran dergiyi okumaya çalışırken, bahçe yolundaki* çakıllar gıcırdadı, önceden kararlaştırılmış bir parola ıslığı duyuldu. İyi

ama gelen her kim ise bahçe kapısını nasıl açabilmişti? Yoksa Annie geri mi dönmüştü? Ama Annie ıslık çalmazdı ki. Stefan elinde tabancayla bahçeye çıktı. Biri ona doğru gülümseyerek geliyordu, pek tanımadığı, arada bir Jaime'nin evinde gördüğü bir yoldaş. Stefan adamın kocaman, şişman yüzünden hoşlanmamıştı, güçlü bir maymunun yüzüne benziyordu. "Salud! Seni korkuttum, değil mi? Acil bazı mektuplar getirdim..." Rahatlayan Stefan elini uzattı: "Merhaba..." Ve bilinçsizlik, karabasan, uyku böyle başladı; birisi o anda başına vurmuş olmalıydı (darbenin anısı birden canlandı, alnında bir ağrı vardı). O adam, yoldaş, kahretsin! o adam vurmuştu başına, sonra sürüklemişler, kaçırmışlardı, evet, kuşkusuz Ruslar olmalıydı. Buzlu su barsaklarına indi. Uyuşukluk, Annie, Annie, Annie! Stefan o anda tamamen kendini kaybetti.

"Artık kendine geldi," dedi soğukkanlı bir ses çok yakınında.

Stefan ona baktıklarını, üzerine eğildiklerini şiddete yaklaşan bir seziyle hissetti. Gözlerini açması gerektiğini düşündü. "Baldırımdan iğne yapmışlar. Yüzde doksan işim bitti... Yüzde doksan... Bunu kabullenmeliyim..." Kararlılıkla gözlerini açtı.

Bir gemi kamarasındaki bir kanapede yattığını farketti. Ahşap döşemeli bir kamara. Ve üzerine eğilmiş üç kişi.

"Daha iyisiniz?"

"Evet, iyiyim," dedi Stefan. "Siz kimsiniz?"

"Askeri Haberalma Bürosu tarafından tutuklandınız. Sorulara yanıt verebilecek misiniz?"

İşte olup bitenler buydu. Her şey Stefan'a çok uzak göründü... Yanıt vermedi, üç kişinin yüzünü inceledi, tüm gücüyle onları çözmeye çalıştı. O kafası kazınmış olan hemen kamaradan çıktı, mutlaka gemi doktoruydu... Her kimse doğrulmuş, duvara doğru ilerlemiş ve gözden kaybolmuştu. Öteki iki yüz ise düşle gerçeğin karıştığı ortamda gerçek görünüyordu. Genç olanı güçlü ve iriyarıydı: Saçları pudralanmış, bıyığı özenle düzeltilmiş, yüz hatları keskin, kadife gibi gözleri delici bir ısrarla bakıyor. Bir hayvan terbiyecisi, kaplanları döverek yola getiren cesur ve gururlu bir adam... Ya da köle tüccarı... Stefan'ın parlak kravatın üzerinde gördüğü yüz hayvanca bir düşmanlığı yansıtıyordu. Üçüncü adam daha ilginçti, birden içinde bir umut ışığı belirdi. Elli beş yaşlarında, seyrelmiş beyaz saçlı, geniş alınlı, acılı bir ağız, yorgun gözkapakları, koyu renkli, üzüntülü, neredeyse acı çeken gözler... "İşim bitti, kesinlikle bitti..." Her şeye rağmen kavrayışını ve muhakeme yeteneğini kaybetmeyen Stefan bu sözcükleri içinde bir yerlerde yankılanır buldu: "İşim bitti," Kollarını ve bacaklarını oynattı, hepsi

de sağlamdı. Yavaşça doğrulup oturdu, duvara yaslandı, bacak bacak üstüne attı, gülümsemeye çalıştı, yüzü tuhaf bir şekilde çarpıldı, elini *tehlikeli olana doğru uzattı*: "*Sigaranız var mı?*" - "*Evet,*" *dedi öteki* adam şaşırarak, sonra ceplerini aramaya başladı... Stefan ateş de istedi. Çok, çok soğukkanlı, ölümcül derecede soğukkanlı olmalıydı. Ölümcül... İşte bu doğru bir sözcüktü.

"*Soruları yanıtlamak mı? Bu yasadışı adam kaçırma olayından* sonra mı? Kim olduğunuzu bilmeden, ya da çok iyi bilerek mi? Hiçbir güvence olmadan mı?"

Aslan terbiyecisinin büyük başı kravatın üzerinden biraz eğildi, büyük, sarı *dişleri* göründü... Adam gülümserken bile zalimdi. Mırıldandığı sözcüklerin tek bir anlamı vardı: "Bizim yanıt almak için yöntemlerimiz vardır." Kuşkusuz. Düşük voltajda elektrik verilen bir insan ikiye bükülür, titreme geçirir, çıldırırdı. Bunu biliyorum. Ancak Stefan umutsuzca bir kurtuluş olanağı arıyordu.

"...Ama size söyleyecek pek çok şeyim var, ben de sizi yakalamış sayılırım."

Üzgün gözlü adam Fransızca konuştu:

"Devam edin. Önce bir kadeh şarap ister misiniz? Yiyecek bir şeyler?"

Stefan hayatı ile kumar oynuyordu. Gerçekleri de silah olarak kullanacaktı. Bu tipler ikiye ayrılırdı, bu tip her şeyi yapmaya hazır canavarlar, öbürü ise iktidara körü körüne bağlı gerçek devrimcilerdi. Karşısında duran iki adam bunun örnekleriydi. En azından birini huzursuz etmek, kurtuluş anlamına gelebilirdi. Konuşurken yüzlerindeki tepkileri görmek, onları incelemek iyi olurdu, ne var ki hâlâ çok halsizdi ve bu görüşünü etkiliyor, konuşmasını bozuyordu. "Sizi yakaladım. İcat ettiğiniz komplolara kendiniz de inanıyor musunuz? Zafer kazandığınızı mı sanıyorsunuz, ya da yenilginizin ortasında efendiniz için bir şeyler kurtardığınızı mı? Şimdiye dek neler yaptığınızın farkında mısınız?" Öfkelenmiş, kendini kaybetmişti; onlara doğru eğildi, elleri kanapenin kenarını kavradı, azıcık gücü kalmıştı aradabir tutunmasa ya geriye doğru duvara ya da ileri doğru mavi halının üzerine düşecekti. Halının deniz mavisi rengi başını döndürüyordu. "Eğer sizde ruhun gölgesi bile varsa sizi yakalayacağım, kavrayacağım, onu kanatacağım, o pis ruhunuzu. Elinizde olmadan haklı olduğumu haykıracaksınız!" Öfkeyle, nefretle konuşuyordu, inandırıcı, inatçıydı, ne söylediğini tam olarak bilmiyordu; derin bir yaradan kan fışkırması gibi çıkıyordu sözcükler ağzından (bu görüntü aklından geçti.) "O sahte duruşmalarınızla neler yaptınız, pis yılanlar? Proleteryanın en kutsal

mülkiyetini, kendine güven kaynağını zehirlediniz, hiçbir yenilgi o güveni elimizden alamaz. Komünarlar eski günlerde ayağa kalkıp bağırdıklarında kendilerini temiz, onurlu hissederlerdi; ancak artık onları lekelediniz, öyle bir leke ki, en akıllı olanlarımız bile anlayamıyor... Bu ülkede her şeyi mahvettiniz, her şeyi yozlaştırdınız, her şeyi yitirdiniz. Bakın, bakın..." Stefan kanapeyi tutmaktan vazgeçti, yuvarlandı, *kansız ellerinde tuttuğu yenilgiyi göstermek daha iyiydi* ve yere kapaklandı.

Konuşurken iki adamın yüzünü gözlemişti, genç olanı etkilenmemişti. Elli beş yaşlarındaki adamın yüzü ise gri bir sisle kaplanmış, sis kaybolmuş, sonra yeniden belirmiş, bu kez yerinde kalmıştı. Elleri de farklı şeyler açıklıyordu. Genç adamın sağ eli maun ağacından yapılmış küçük bir masanın üzerinde hareketsiz, uyuyan bir hayvan gibi duruyordu. Yaşlıca adamın elleri ise masayı sıkıca kavramıştı, belki de gergin bir bekleyiş içindeydi.

Stefan durdu ve sessizliği duydu. Sesi ile kendisi arasındaki bağlantı kesildi, sesi kesildi, sonsuzluğa dek uzayan sessizliğin içinde olağanüstü derecede tetikte durmasını sağladı.

"Söylediklerinizin hiçbiri bizim için bir anlam taşımıyor," diye yanıtladı pudralı baş.

Kapı açıldı ve kapandı; birisi titreyen Stefan'ın tekrar yatmasına *yardımcı oldu. İşim bitti, işim bitti. Geminin kaptan köşkünde, Ste*fan'ı dinlemekte olan iki adam hiç konuşmadan bir aşağı bir yukarı yürüyorlardı. Geceydi, ancak karanlık bir gece değil: İnsana yıldızların, yaz mevsiminin, canlılarla, yeşilliklerle ve çiçeklerle dolu yakındaki *karanın varlığını hissettiren bir gece. İki adam durdu, sonra birbirleri*ne baktılar. Elli beş yaşlarında olanı korkuluğa yaslandı; arkasında açık deniz, gece, gökyüzü.

"Yoldaş Yuvanov," dedi.

"Yoldaş Rudin?"

"Neden bu genç adamı kaçırdığınızı anlayamıyorum. Berbat bir iş bu, ta Amerika'dan bile düşmanca eleştiriler yağacaktır. Bu adam bence en kötü türden bir romantik, kafası karışık, Troçkist, yarı Anarşist vb... Bu ülkede yolun sonuna yaklaşıyoruz... Size onu karaya çıkarmanızı ve olabildiğince kısa sürede serbest bırakmanızı öneriyorum, biraz da rol yaptınız mı tamamdır, özellikle de kaybolduğu haberi daha duyulmadan..."

"Olanaksız," dedi Yuvanov katı bir tavırla.

"Neden olanaksız?" Kondratiev öfkeden sesini alçaltmıştı. Sözcükler adeta fısıltıyla çıktı ağzından:

"Gözlerimin önünde suç işlemenize izin vereceğimi mi sanıyorsunuz? Merkez Komitenin emriyle görevlendirildiğimi unutmayın."

"Yoldaş Rudin, iyilik yapmak istediğiniz bu Troçkist yılan, büyük yoldaşımız Tulayev'in ölümüne yol açan komploya karışmıştır."

On yıl önce böyle bir cümleyi gazetede okumak ya da böylesine inançla söylendiğini duymak, Kondratiev'i gülmekten ödrürür ve içinde biraz da şaşkınlık, küçük görme, öfke, alay ve hatta korku olurdu; gülerken elini bacağına vururdu: Daha neler, nasıl bu kadar uydurabiliyorsun, sana hayran olmamak elde değil, kötülük dolu aptallığın neredeyse deha düzeyine erişmiş! Ve gerçekten de içinde bir yerlerde bir gülüş vardı, ancak karamsar korkaklığı bunu hemen bastırdı.

"Hiç kimseye iyilik yapmak istemiyorum," dedi. "Sadece size siyasi bir öğüt veriyorum."

"Korkağın biriyim ben." Gemi yıldızlı gecenin içinde yavaşça döndü. "Kendimi bu pisliğin içine bıraktım..." Açık deniz arkasındaydı, onun boşluğuna, onun büyük tazeliğine yaslanmış gibi hissediyordu kendini.

"Dahası, Yoldaş Yuvanov, sizi kandırmışlar. Tulayev olayının içini dışını biliyorum. Altı bin sayfalık dosyada tek bir işe yarar ipucu bile yok, tek bir tane bile, bu nedenle hiç kimse hüküm giyemez..."

"İzninizle, Yoldaş Rudin, farklı görüşte olmayı sürdüreceğim."

Yuvanov selam verdi ve gitti. Kondratiev, deniz ile gökyüzünün birleştiği gece ufkunu farketti. Belirsizlik. Belirsizlikten bir karmaşa doğuyordu, henüz baskı uygulamayan, hatta çekici olan. Bulutlar takım yıldızları dağıttı. İp merdivenden inerek Kuban gemisinin gövdesine yanaşmış, karanlıkta bekleyen işkampaviyaya bindi. Ayağını atmak üzereyken bir anlığına geminin dev siyah gövdesi ile dalgalar ve aşağıda zor görülen işkampaviya arasında asılı kaldı: Ve kımıldayan gölgelerin içine indi, serinkanlı, kendine tümüyle hakim.

İşkampaviyadaki tayfa, yirmi yaşında bir Ukraynalıydı, asker selamı verdi. Kaslarında duyduğu bir neşeyle harekete geçen Kondratiev eliyle tayfaya kontrollardan ayrılmasını işaret etti ve motoru kendisi çalıştırdı. "Buradaki ustalığımı daha yitirmedim, kardeş. Ben de eski bir denizciyim."

"Evet, Yoldaş Şef."

İşkampaviya kanatlı bir yaratık gibi suyun üzerinden kaydı, her iki yanında beyaz köpükten iki büyük kanat bırakıyordu. Leningrad'da bir kanal köprüsünde altın kanatları olan büyük, kırmızı aslan heykelleri vardır... Başka neler vardı? Açık deniz var! Motor kükredi, gece, deniz, boşluk sarhoş ediciydi, hep ileri gitmek çok güzeldi, nereye gitti-

ğini bilmemek, neşeyle, sonsuza dek, steplerde dörtnala gider gibi... *Sivastopol'da, uzun zaman önce, böyle gecelerde (ancak en iyisi daha* karanlık gecelerdi, çünkü tehlike azalırdı) küçük botlarımızda Entente filolarına karşı nöbet tutardık. Ve kendi kendimize yavaşça Dünya *Devrimi marşları söylediğimiz için güçlü filoların amiralleri bizden* korkardı. Geçmişte, her şey geçmişte kaldı ve bu an, bu harika an, bir saniye sonra geçmişte kalacak.

Kondratiev hızı arttırdı, ufka doğru yöneldi. Yaşamak ne güzeldi! Derin bir soluk aldı, sevincinden haykırabilirdi. Birkaç adımda köprüden çıkabilir, kendini denize atabilir ve köpükten kanadın içine dalabilirdi, böylece... böylece her şey birkaç dakika içinde bitmiş olurdu, ama genç Ukraynalıyı kurşuna dizerlerdi.

"Nerelisin genç dostum?"

"Mariupol'luyum Yoldaş Şef... Bir balıkçı kolhozundan..."

"Evli misin?"

"Hayır, Yoldaş Şef. Döndüğümde evleneceğim."

Kondratiev işkampaviyayı döndürdü ve kente yöneldi. Montjuich tepesi boşluğun içinde belirdi, gökyüzünün şeffaf siyahlığına karşı yaslanmıştı. Kondratiev bu kaya yığınının altında yatan kenti, bombalarla yıkılan, aç karnına uykuya dalan, tehlikede olan, ihanete uğrayan, dörtte üçü şimdiden yıkılmış, hâlâ yaşayacağına inanan bu ölü kenti düşündü. Kenti görmemişti, görmeyecekti, hiç tanımayacaktı. Ele geçirilmiş kent, yitik kent, yenilmiş devrimcilerin başkenti, doğan bir dünyanın, yitik bir dünyanın başkenti, elimizde tuttuğumuz, elimizden düşürdüğümüz, bizden kaçan, mezarına doğru yuvarlanan kent... Çünkü kenti fethetmeye başlayan bizler, bizler son nefesimizi veriyoruz, bomboşuz, kuşkulardan çıldırdık, iktidardan çıldırdık, sonunda kendimizi vurabilen çılgınlarız ve yapmakta olduğumuz da bu. Zafer dolu bir felaketle ilk Sosyalist devrimi yapmaya yöneltilen Asyalılar ve Avrupalılar yığını arasında net düşünebilen çok az kişi var. Lenin bunu işin başında anlamıştı, Lenin bu kara yazgıya tüm gücüyle direndi. Akademik dille konuşursak, eski dünyadaki işçi sınıflarının henüz *olgunluğa erişmediğini, böylece rejimde bir bunalımın başladığını* kabullenmemiz gerekiyor; tarihin akışına karşı çıkmaya kalkışan sınıflar ise en akıllı, en iyi öğrenim görmüş sınıflar, en büyük bilinç eksikliğ*inin ve en büyük egoizmin hizmetine en gelişmiş pratik bilinçliliği su*nan sınıflar... Düşüncelerinin bu noktasında Kondratiev, Stefan Stern'in çarpık yüz ifadesini adımsadı, onu köpükten kanatlarla taşınırken görür gibi oldu... "Beni affet," dedi ona içtenlikle. "Senin için yapabileceğim başka bir şey yok, yoldaş. Seni çok iyi anlıyorum, bir za-

manlar ben de senin gibiydim, hepimiz senin gibiydik... Ve hâlâ senin gibiyim, çünkü kesinlikle işim bitti, senin gibi..." Düşüncelerinin onu bu sonuca götüreceğini beklemiyordu, şaşırmıştı. Terlemiş alnı, kıvırcık kızıl saçları, acılı ağızı ve gözlerindeki ateş ile Stefan'ın hayaleti gözlerinin önüne geldi ve bir düşteymiş gibi bir başka hayaletle birleşti. Ve bu ikinci hayalet geniş alnı, akıllı mavi gözlere, öfkeli yüzüyle Baharin'di. Ölümünden birkaç gün önce, Yüksek Mahkemenin mikrofonu önünde kendi kendini sorgularken hâlâ gülümseyebilmesi ölüm oradaydı. Neredeyse gözle görülebiliyordu, ona çok yakındı, bir eli omuzundaydı, öteki ise bir tabanca tutuyordu. Ama bu, Albrecht Dürer'in gördüğü ve üzerinde bir çarşaf, elinde Orta Çağların turpanı, gülümseyen bir kurukafa olarak betimlediği ölüm değildi, hayır değildi. Bu günümüze uygun, Gizli Harekâtlar Özel Bölümü'nün bir subayı gibi giyinmiş, yakasında Lenin madalyası bulunan, sağlıklı yüzü sinekkaydı traşlı bir ölümdü... "Neden ölmek gerekiyor?" diye sormuştu *Baharin kendi kendine yüksek sesle, sonra da proleterya partisinin* yozlaşmasından söz etmişti... Kondratiev bu karabasandan kurtulmak için çabaladı.

"Kontrolu al," diye seslendi denizciye.

Dümende otururken birden yorulmuştu; elleri dizlerinin üstünde bekledi, hayaletler uzaklaştı, düşündü: İşim bitti. İşkampaviye bu karanlık kesinlik içinden geçerek kente yaklaştı. Kent gibi, Devrim gibi, cumhuriyet gibi, pek çok yoldaşım gibi işim bitti... Bundan daha doğal ne olabilirdi? Herkesin sırası gelirdi... Şimdiye dek bunu nasıl farketmemişti, bu gizli gerçeğin farkına varmadan nasıl yaşamıştı, onu anlamadan, önemli ya da önemsiz şeyler yaptığını düşünerek, aslında yapacak hiçbir şey kalmadığını anlamadan nasıl yaşayabilmişti? İşkampaviya, taş yığınları arasındaki karanlık limana yanaştı. Verilen iskeleden çıkan Kondratiev alçak, yıkık dökük, tavanında delikler olan binaya girerek mum ışığında zar atan milislere baktı... Milislerin üzerinde duran yırtık bir poster, bir deri bir kemik kalmış kadınların sonunda yoksulluğa karşı zafer kazandığını, C.N.T. tarafından vaadedilen geleceğin eşiğinde durduklarını anlatıyordu... Saat onbirde Kondratiev bir hükümet binasına giderek cephaneden sorumlu yetkililerle verimsiz bir görüşme yaptı. Harcamak için çok, kazanmak için yetersiz cephane vardı. Bir hükümet görevlisi onun için bir geceyarısı yemeği hazırlattı. Kondratiev, Katalonya Generalidad'tan bir bakanla birlikte iki büyük kadeh şampanya içti. Fransız topraklarında yetişen ve hoş, neşeli güneş ışığı ile döllenen şarap, damarlarına altın damlaların yayılmasını sağladı. Kondratiev şişelerden birine dokundu ve ne

söyleyeceği hakkında kesinlikle bir fikri olmadan konuştu:

"Bu şarabı neden yaralılar için saklamıyorsunuz, senyor?"

Bakan yarım ağız bir gülümseme ile ona baktı. Katalonyalı devlet adamı uzun boylu, zayıftı: Altmış yaşında, iyi giyimli; sert ifadeli yüzünde şefkatli gözler; bir üniversite profesörü. Omuzlarını silkti:

"Kesinlikle haklısınız... Ve ölmekte oluşumuzun nedenlerinden biri de bu... Cephane çok az adaletsizlik pek çok."

Kondratiev ikinci şişeyi açtı. Geniş şapkalar giymiş, bir başka yüzyılın ormanlarında geyik avlayan hanımlar ve beyler, duvarlardaki tablolardan ona baktı. Yaşlı Katalonyalı üniversite profesörü tekrar onunla kadeh tokuşturdu. Ortak bir duygu onları birbirlerine çekti, birbirlerinin karşısında silahsız durdular, iki yüzlülüklerini vestiyerde bırakmış gibi...

"Yenildik," dedi bakan kibarca. "Kitaplarım yakılacak, koleksiyonlarım dağıtılacak, okulum kapatılacak. Kaçarsam Şili ya da Panama'da basit bir mülteci olacağım, hiç kimsenin anlamadığı bir dili konuşan... *Akıl hastası bir kadınla birlikte. İşte durum bu, senyor.*" *Bunun nasıl* olduğunu anlayamadı, ancak en cüretli, en hayasız soru ağzından kaçıverdi:

"Sevgili dostum, çok saygı duyduğum Senyor Antonov-Ovseyenko ile ilgili bir haber var mı?"

"Hayır," dedi Kondratiev duygusuz bir sesle.

"Onun şey...doğru mu onun ...."

Kondratiev bakana öylesine yakındı ki, adamın koyu renk göz bebeklerindeki yeşil benekleri görebiliyordu.

"Vurulduğu doğru mu?" diye tamamladı cümleyi Kondratiev. "Bu sözcüğü çekinmeden sık sık kullanırız. Muhtemelen doğru, ancak kesin bilmiyorum."

Garip bir sessizlik -sesini yitirme ya da cesaretsizlik- aralarına yıldırım *gibi* düştü.

"Onunla bu odada bazen şampanya içerdim," dedi bakan sonunda bir sır verircesine.

"Benim *sonum da onunki gibi olacak sanırım*," diye yanıtladı Kondratiev, o da bir sır verir gibi.

Yarı açık altın sarısı ve beyaz renkli kapının önünde durup dostça el sıkıştılar ve her zamankinden daha canlı bir tavırla geleneksel rollerini benimsediler. "İyi yolculuklar, querido senor" dedi birisi. Ağırlığını bir ayağından ötekine vererek duran öteki ise gösterilen sıcak karşılamadan ötürü teşekkür etti. Vedalaşmalarının çok uzun sürdüğünü hissettiler, ancak elleri birbirinden ayrıldığında görülmez ve kırılgan

bir hatun, altın bir ipliğin de kopacağını ve aralarında bir daha asla kurulamayacağını da hissettiler.

Kondratiev ertesi sabah Toulouse'a giden uçağa bindi. Gizli raporlardan önce Moskova'ya ulaşmalıydı, çünkü bu raporlar onun en küçük jestlerini bile çarpıtarak Troçkist-Terörist birine yardım etmeye çalıştığını yazacaktı - ne büyük çılgınlık! Felaketin atlatılmasına, önemli miktarda silahın gönderilmesine, büyük hizmetler verilmesine, cephe gerisindeki tüm suçların önlenmesine ilişkin kesin önlemleri önermek için zamanında varmalıydı... Harekete geçirilmiş dev, ezici hükümet tuzakları mekanizması içinde Şef'le görüşmek için randevu almalıydı; onunla yüzyüze görüşmeli ve 1906'da soğuk Sibirya ovalarında başlayan yoldaşlığın, mutlak bağlılığın kontrollu ancak verimli bir dürüstlüğün, gerçeğin riskli kozlarına karşı yaşamını öne sürmeliydi, eğer gerçek diye bir şey varsa.

Bin beş yüz metre yüksekte, güneşli bir gökyüzünde, tarihin kaydettiği en güneşli felaket artık görülmüyordu. İç Savaş, bombardıman pilotlarının çarpıştığı yükseklikte son bulmuştu. Yer bir harita gibi görünüyordu, öylesine zengin renklerle, öylesine canlı coğrafik, bitkisel, deniz ve insan yaşamı ile doluydu ki, Kondratiev bakarken neredeyse sarhoş olduğunu hissetti. Sonunda Litvanya ormanları üzerinde uçarlarken Sovyet topraklarını da gördü, geniş kolhoz tarlalarının tektip rengi nedeniyle ötekilerden öylesine farklı görünüyordu ki, Kondratiev kesin bir endişenin iliğine işlediğini hissetti. Yaşlı kadınlar kadar alçak gönüllü, orada burada, hemen hemen siyah tarlaların boşluklarında, kasvetli nehirlerin yanında duran kiremitli damlara acıyarak baktı. (Kuşkusuz içinden kendine de acıyordu.)

İspanya'daki durum çok ciddi görünüyordu ki, Şef onu Moskova'ya vardığı gün kabul etti. Kondratiev büyük salonda sadece birkaç saniye bekledi. Büyük pencerelerden odaya beyaz ışık doluyor, Moskova bulvarı, tramvaylar, iki sıra ağaçlar, insanlar, pencereler, damlar, yıkılmakta olan bir bina, kurtulmuş bir kilisenin yeşil kubbeleri görülüyordu... "İçeri girin, lütfen..." Beyaz bir oda, soğuk gökyüzü kadar çıplak, yüksek tavanlı, Vladimir Ilich Lenin'in başında kasket, elleri cebinde, Kremlin'in avlusunda dururken resmedilmiş bir portresinden başka dekorasyon yoktu. Oda öylesine büyüktü ki, Kondratiev, önce boş sandı; ancak en uçtan bu kapalı ve çıplak yalnızlığın en beyaz, en ıssız, en yalnız köşesindeki masanın arkasından biri ayağa kalktı, elindeki dolmakalemi bıraktı, boşluktan çıktı; halının üzerinden geçti, gölgeli kar kadar soğuk gri halının üzerinden Kondratiev'e gelerek iki elini uzattı. Evet, O, Şef, eski günlerdeki yoldaşı, bu gerçek miydi?

"Seni gördüğüme sevindim, Ivan, nasılsın?"

Gerçek, gerçeğin çarpıcı etkisine baskın çıktı. Kondratiev kendisine uzatılan iki eli elleriyle tuttu, sıktı, gözkapakları altında gerçek, sıcak gözyaşları birikti, bir an sonra kurudu, boğazı tıkandı. Büyük bir sevinç onu yıldırım gibi sarstı.

"Ya sen, Yossif... Sen... Seni gördüğüme çok sevindim... Hâlâ ne kadar genç görünüyorsun..."

Beyazlaşmış kısa saçları hâlâ gürdü; geniş, basık derin çizgili alnı, küçük gözleri, sert bıyığı hâlâ sayısız portrelerinde olduğu gibi kanlı-canlı adam imajını yansıtıyordu. Gülümsedi ve burnunun çevresi gözlerinin altı kırıştı, yüzüne güven verici bir sıcaklık yayıldı; göründüğü kadar sıcak ve kibar mıydı? İyi ama tüm bu esrarengiz dramlar, duruşmalar, Siyasi Büro içinde kol gezen korkunç cezalar nasıl oluyor da onu tüketmiyordu?

"Sen de öyle, Vania," dedi (evet, bu eski sesiydi), "İyi görünüyorsun, çok yaşlanmamışsın."

Birbirlerine baktılar, rahatlamışlardı. Kaç yıl geçti, dostum! Prag, Londra, yıllar önce Cracow, Kafkaslardaki sürgünler hakkında ateşli bir tartışmaya giriştikleri Cracow'daki o küçük oda; sonra manastırın altında, bir Romen mahzeninde bulunan Keller meyhanesinde sarhoş oluncaya kadar içmişlerdi. 1917'deki gelişmeler, kongreler, Polonya seferberliği, ele geçirdiğimiz küçük kentlerdeki oteller, pirelerin yorgunluktan bitkin devrim konseylerini ısırdığı oteller. Ortak anıları öylesine yoğun ve üst üste üşüştü ki, içlerinden biri tek olarak ayrılmıyordu: Hepsi o anda oradaydı, sessizce sözcüklere dökülemeyen bir arkadaşlığı, sözcükleri hiç bilmeyen bir arkadaşlığı yeniden canlandırdılar. Birlikte halının üzerinden odanın en ucundaki yüksek pencerelere doğru, beyazlığın içinden yürüdüler...

"Evet, Vania, orada durum nasıl? Lütfen açık konuş, beni tanırsın."

"Durum," dedi Kondratiev çekingen bir tavırla ve ellerinden bir şey düşürmüş gibi bir jest yaparak, "durum..."

Şef bu başlangıcı duymamışa benziyordu. Başını eğdi, parmakları kısa piposuna tütün doldurdu ve sözünü sürdürdü:

"Bilirsin kardeş, senin gibi gaziler, eski Parti üyeleri, bana tüm gerçeği söylemelidir... Yalnızca gerçeği. Yoksa gerçekleri kimden öğrenebilirim? Buna gereksinimim var, kimi zaman kendimi boşlukta hissediyorum. Herkes bana yalan, yalan söylüyor. Yalan-yalan! En üstten en alta herkes yalan söylüyor, bu korkunç kötü bir şey... Uyuşturucu... Bir yalanlar şelalesinin altında duruyorum - bunu biliyor musun? İstatistikler de yalan söylüyor. Onlar tabandaki küçük memurla-

rın aptallıklarının, orta kademe yöneticilerin entrikalarının, hayallerin, yağcılığın, sabotajların, yönetim kadrolarımızın inanılmaz aptallığının toplamı. Bana o hesap özetlerini getirdiklerinde kimi zaman "Kolera!" demekten kendimi zor tutuyorum. Planlar yalan söylüyor, çünkü onda dokuzu yanlış verilere dayalı; Planlama yöneticileri de yalan söylüyor, çünkü neyi yapıp neyi yapamayacakları konusunda doğruyu söylemeye cesaretleri yok; en büyük uzman iktisatçılar da yalan söylüyor, çünkü Ay'da yaşıyorlar, hepsi deli! Ve birisine bunun nedenini sorduğumda hiçbir yanıt vermese de gözleri yalan söylüyor. Ne demek istediğimi anlıyor musun?"

Kendisi için bahane mi arıyordu? Piposunu öfkeyle yaktı, ellerini cebine soktu, başını ve omuzlarını dikleştirerek çıplak ışığın altında, halıda dimdik durdu. Kondratiev ona baktı, sempatiyle ancak yine de bir parça kuşkuyla inceledi, düşündü. Bu riski almalı mıydı? Ve riski aldı:

"Bu biraz da senin hatan değil mi?"

Şef başını salladı; sıcak bir gülümsemenin çizgileri burnunun çevresinde, gözlerinin altında dolaştı.

"Benim yerimde olmanı isterdim, dostum, evet bunu görmek isterdim. Yaşlı Rusya bir bataklık, ne kadar ileri gidersen o kadar çok batıyor, hiç beklemediğin anda bataklığa gömülüyorsun... Ve o insan çöplüğü! Bu umutsuz insan-hayvanları adam etmek için yüzyıllar gerekiyor. Benim önümde ise yüzyıllar yok... Pekala, en son haberler neler?"

"Haberler berbat. Üç cephe güçlükle ayakta durabiliyor, biri dokundu mu çökecekler... En gerekli konumların önünde siper bile kazmamışlar..."

"Neden?"

"Kazma, mala, ekmek, plan, subay, disiplin, cephane yok..."

"Anlıyorum. Bizim 1918 başlarında olduğumuz gibi yani."

"Evet. Yüzeysel baktığında öyle. Ama onlarda Parti yok, Lenin yok..." Kondratiev bir saniyenin onda biri kadar tereddüt etti, ancak bu anlatılmalıydı - "sen de yoksun... Ve bu bir başlangıç değil, son... Her şeyin sonu."

"Uzmanlar bunu önceden kestirmişti, üç ile beş hafta dayanabileceklerini söylüyorlar, değil mi?"

"Uzun sürebilir, yarın da sona erebilir, ölmekte olan bir adam gibi."

"Direnişin birkaç hafta daha sürmesine gereksinimim var," dedi Şef.

Kondratiev yanıt vermedi. Düşünüyordu: "Bu çok zalimce. Ne ya-

rarı var ki?"

Şef Kondratiev'in ne düşündüğünü anlamıştı:

"Kesinlikle buna değer," dedi. "Şimdi ikinci konu: Sormovo tanklarımız nasıl?"

"Övünülecek hiçbir şey yok. Zırh kaplama şöyle böyle..." Kondratiev tank yapımcılarının sabotaj suçuyla kurşuna dizildiğini anımsadı ve bir an sıkıldığını hissetti. "Motorları yetersiz. Savaş sırasında tankların bozulma oranı % 35 gibi çok yüksek bir oran..."

"Bunlar raporunda yazılı mı?"

"Evet," Yine sıkıntı. Kondratiev bir başka duruşmanın tohumunu attığını düşündü, kendi söylediği '%35' sayısı geceler boyu süren sorgulamalardan tükenmiş beyinlere ışıklı rakamlarla kazınacaktı. Sözünü sürdürdü:

"Kusur açısından en kötü unsur insan malzemesi..."

"Bana da öyle söylediler. Senin görüşün ne?"

"Çok basit. Sen ve ben başka koşullar altında da savaştık. Makine insanı tüketiyor. Ve bilirsin, korkak değilimdir. Bu nedenle gidip görmek istedim, o tanklardan birine, 4 numaralı olanına bindim, yanımda üç tane birinci sınıf adam vardı, biri Katalonyalı bir Anarşist..."

"...ve doğal olarak bir Troçkist..."

Şef bunu gülümseyerek, pipo dumanından bir bulutun arasından söylemişti, gözleri neredeyse kapalı gibiydi.

"Büyük bir olasılıkla evet. Araştıracak zamanım olmadı.. Senin de olmazdı... İki tane zeytuni tenli köylü, Andlusia'lı, çok keskin nişancı, bizim Sibiryalıların ya da Lett'lerin olduğu gibi... İşte tankın içindeydik, harika bir yolda ilerliyorduk, kötü bir arazide nasıl olacağını düşleyemiyorum bile... İçeride dört kişiydik, tepeden tırnağa terliyorduk, o karanlığın içinde, o gürültü, o benzin kokusu, kusmak istiyorduk, dünyadan soyutlanmıştık, sanki dünyanın sonu gelmişti! Barsaklarımız düğümleniyordu, artık savaşçı değildik, siyah, boğucu bir kutu içine tıkılmış yarı çıldırmış hayvanlardık... Kendimizi korunmuş, güvencede, güçlü hissedeceğimiz yerde bir hiç olduğumuzu düşünüyorduk..."

"Çözüm yolu?"

"Daha iyi planlanmış makineler, özel üniteler, eğitim görmüş üniteler. İspanya'da hiç bulunmayan şeyler."

"Uçaklarımız?"

"İyi, ancak eski modeller hariç... Bu kadar eski modelleri göndermek hataydı..." Şef başıyla onayladı. "Bizim B 104'ler Messerschmitt'e kıyasla yetersiz, hızı daha yavaş."

"Uçak yapımcısı sabotaj yapıyordu."

Kondratiev yanıt vermeden önce durakladı, çünkü bu konuyu çok düşünmüştü ve sonuçta Havacılık Deneme Merkezi'nin en iyi mühendislerinin ortadan kaybolmasından dolayı kalitesiz uçakların ortaya çıktığı sonucuna varmıştı.

"Belki de değildir... Belki de sadece Alman tekniğinin bizimkinden üstün olmasından kaynaklanıyordur."

Şef kararlıydı:

"Sabotaj yapıyordu. Bu kanıtlandı. İtiraf etti."

'İtiraf' sözcüğü aralarında rahatsız edici, soğuk bir duygunun doğmasına yol açtı. Şef bunu öylesine iyi hissetti ki uzaklaşarak masanın yanında gitti, üzerinde duran İspanya haritasını açtı ve aslında onun için pek önemi olmayan konular hakkında ayrıntılı sorular sormaya başladı. Olaylar bu noktaya gelmişken Madrid'in üniversite semtindeki topların sayısı az olmuş, çok olmuş ne farkederdi? Öte yandan altın rezervlerinin sevk edilmesinden söz etmedi, muhtemelen bu konuda özel haberci bilgi getirmişti. Kondratiev bu konuya değinmedi. Şef, Kondratiev'in raporunda önerilen personel değişikliklerine girmedi. Uzaktaki pencerenin yanında asılı saate bakan Kondratiev, görüşmenin bir saattir sürdüğünü farketti. Şef aşağı yukarı yürüdü, çay getirtti, bir sekretere, "haber verinceye dek telefon bağlama." dedi. Ne bekliyordu? Kondratiev bu beklentiden gerilmişti. Şef elleri cebinde onu Moskova'nın damlarının göründüğü pencereye götürdü. Kentle, soluk gökyüzü ile aralarında sadece bir cam vardı.

"İşte ülkemizde, bu harika Moskova'da yolunda gitmeyen ne sence? Aksayan şeyler ne?"

"Bunu sen söyledin zaten, kardeş. Herkes yalan, söylüyor. Her şey yalan. Bu da oksijensizlik demek. Oksijen olmadan sosyalizmi nasıl kurarsın?"

"Hımm... Tüm söyleyeceğin bu mu?"

Kondratiev köşeye sıkıştırıldığını anladı. Konuşmalı mıydı? Bu riski almalı mıydı? Bir korkak gibi davranmalı mıydı? İçindeki gerilim yalnızca yarım metre ötede olduğu halde Şef'in yüzündeki ifadeyi anlamasını engelliyordu. Elinde olmadan açıksözlülükle, doğal olmasına çalıştığı halde acı dolu bir sesle konuştu:

"Eski kuşak giderek yok oluyor..."

Şef bu cüretli açıklamayı dikkate almamış göründü:

"Öte yandan, genç kuşak yükseliyor. Enerjik, pratik, Amerikan tarzında... Eski kuşağın dinlenme zamanı geldi..."

"Azizlerle birlikte dinlensinler," İncil'in bu satırları ölüler için oku-

nurdu.

Kondratiev gergin bir tavırla yöntemini değiştirdi:

"Evet, genç kuşak, elbet... Gençlerimiz gurur kaynağımız..." (Benim sesim de kulağa sahte gözüküyor, ben de yalan söylüyorum...)

Şef gülümsedi, orada bulunmayan birine gülüyormuş gibiydi. Sonra çok doğal bir ses tonu ile ekledi:

"Sence çok hata yaptım mı, İvan?"

Çıplak beyaz ışığın altında yalnızdılar, tüm kent önlerindeydi, ancak ondan hiç ses gelmiyordu. Aşağıdaki avluda, biraz uzakta, kuleleri yıkılmış bir kilise ile kırmızı küçük tuğlalı duvarın arasında, Gürcistanlı süvariler talim yapıyor, avlunun bir ucundan ötekine dörtnala at koşturuyorlardı.

"Seni yargılamak bana düşmez," dedi Kondratiev huzursuzca. "Sen Partisin." Bu cümlenin Şef'in hoşuna gittiğini farketti. "Bense yalnızca eski bir militanım," Hüzünlü ve alaycı bir tavırla ekledi, "dinlenmeye gereksinimi olanlardan biriyim..."

Şef bir yargıç ya da bir suçlu gibi bekledi.

"Sanırım," dedi Kondratiev, "sanırım Nicolai Ivanovich'i 'tasfiye' etmekte yanıldın."

Tasfiye etmek: Eski bir sözcük, hem utanç hem de kötümserlik uyandıran. Kızıl terör döneminde "idam" anlamında kullanılan sözcük, Şef'in yüzünde kıl bile kıpırdamadı, taşlaşmış gibiydi.

"O bir haindi. Bunu itiraf etti. Belki de buna inanmıyorsun?"

Sessizlik. Beyazlık.

"İnanmak çok zor."

Şef yapay bir şekilde gülümsedi. Omuzları dik, kaşları çatılmak üzere, sesi sertleşmişti.

"Kuşkusuz... çok hain çıktı... bilinçli ya da bilinçsiz... bunun psikolojisine inmeye zamanımız yok... Ben romancı değilim." Duraklama. "Hepsini dünya yüzünden sileceğim, yorulmadan, acımadan, tümünü, son bireye kadar... çok zor bir iş, ancak yapılmalı... Hepsini... Ülkemiz var, geleceğimiz var. Yapmam gerekeni yapmalıyım. Bir makina gibi."

Verecek yanıt yok muydu - haykıramaz mıydı? Kondratiev haykırmak üzereydi. Ancak Şef ona zaman bırakmadı. Normal ses tonuyla konuşmaya devam etti:

"İspanya'da Troçkistler hâlâ entrikalarına devam ediyor mu?"

"Bazı sersemlerin ısrar ettiği gibi değil. Sana aslında o kadar önemli olmayan bir şeyden söz etmek istiyorum, yankıları duyulabilir. Bizimkiler bazı aptalca ve tehlikeli şeyler yapıyorlar."

Kondratiev birkaç cümle ile Stefan Stern'i anlattı. Bu olayın Şef'e bildirilip bildirilmediğini anlamaya çalıştı. Şef doğal ve anlaşılmaz bir tavırla, dikkatle dinledi. İlk kez duyuyormuş gibi. Stefan Stern ismini not etti. Gerçekten ilk kez mi duyuyordu?

"Pekala. Bununla ilgileneceğim... Ancak Tulayev konusunda yanılıyorsun. Bir komployduy."

"Ah!"

Belki gerçekten bir komployduy diye düşündü Kondratiev. Lanet olsun, ne kadar da kuşkucu oldum!

"Bir soru sorabilir miyim, Yossif?"

"Elbette."

Şefin gözleri dostça bakıyordu.

"Siyasi Büro benden hoşnut değil mi?"

Bunun gerçek anlamı şuydu: "Seninle böylesine açık konuştuğum için benden hoşnut değil misin?"

"Sana nasıl bir yanıt verebilirim?" dedi Şef yavaşça. "Bilmiyorum. Olaylar dizisi hiç de tatmin edici değil, bunda kuşku yok. Öte yandan yapabileceğin pek bir şey yoktu. Barselona'da yalnızca birkaç gün kaldın, sorumluluğun çok değildi... Her şey yitirildiğinde hiç kimseyi kutlayamayız, değil mi? Ha, ha!"

Attığı kahkaha kısa sürdü.

"Ve şimdi sana gelelim. Nasıl bir iş istiyorsun? Çin'e gitmek ister misin? Orada küçük, güzel ordularımız var, tümü de belirli hastalıklardan şikâyetçi..." Biraz düşündü. "Belki de savaştan bıkmışsındır?"

"Savaştan payımı aldım, kardeş. Hayır, teşükkürler. Beni Çin'den uzak tut lütfen. Hep kan, kan ve kan. Usandım artık."

Belki de bunları söylememeliydi, buluştukları ilk andan bu yana dilinin ucunda olan sözcükler, gizli diyaloglarının en ağır sözcükleri.

"Anlıyorum," dedi Şef ve birden gülüşü kötülük dolu görünmeye başladı. "Öyleyse ne istiyorsun? Üretimde bir görev mi? Diplomatik bir görev mi? Bunu düşüneceğim."

Halının üzerinden çaprazlamasına geçtiler. Uykuda yürüyenler. Şef, Ivan Kondratiev'in elini tuttu.

"Seni tekrar gördüğüme sevindim, Ivan."

İçtendi. Gözlerindeki derin kıvılcım, anlayışlı yüzü, hiç kimseye güvenmeden, mutlu olmadan, insanlarla ilişki kurmadan, bir laboratuar yalnızlığında yaşayan güçlü bir adamın yaşlanan yüzü. Sözünü sürdürdü:

"Biraz dinlen, dostum. Kendine biraz bak. Bizim yaşımızda, bizim yaşamımızda bunu yapmak gerek. Haklısın, eski kuşak giderek yok

oluyor."

"Tundrada yabani ördekleri avladığımız zamanları anımsıyor musun?"

"Her şeyi, her şeyi anımsıyorum, dostum. Git Kafkasya'da dinlen. Ancak sana bir öğüt vereyim: Bırak sanatoryumlar kendi işlerine baksınlar, sen de istediğin kadar dağa tırman. Ben hep bunu yaparım."

O anda içlerinde ve aralarında bir diyalog başladı, gizli bir diyalog, her ikisi de bunu içlerinde izleyebiliyordu: "Neden sen gitmiyorsun?" dedi Kondratiev. "Bu senin için çok iyi olurdu, kardeş." - Bu çığırından çıkmış duruşmaların ortasında mı?" diye sordu Şef alayla. "Gidersem bir gün başıma bir kurşun yemiş olarak bulurum kendimi, değil mi? O kadar aptal değilim, bana hâlâ gereksinimleri var..." - Sana acıyorum, Yossif, en çok tehdit edilen, en çok yakalanmak istenen sensin.." - "Bana acımanı istemiyorum. Bana acımanı yasaklıyorum. Sen bir hiçsin. Ben Şef'im." ancak bu sözcüklerin hiçbirini söylemediler: Duydular, anladılar, ancak her şey sessizlik içinde oldu, onlar beraberken, birlikteyken.

"Hoşçakal."

"Hoşçakal."

Dev bekleme odasının ortasındayken Kondratiev kısa boylu, kalın çerçeveli gözlüklü, kalın ve eğri burunlu, koltuğunun altındaki ağır evrak çantasını adeta halının üzerinde sürükleyen bir adamla karşılaştı: Yüksek Mahkemenin yeni savcısı Rachevsky. Tam ters yöne gidiyordu. Birbirlerini isteksizce selamladılar.

6
HER KOYUN KENDİ BACAĞINDAN ASILIR

Altı ay boyunca bir düzine görevli Tulayev davası ile ilgili yüz elli dosyayı inceledi. "En ciddi olayları izlemekle görevli soruşturmacılar" olarak atanan Fleischman ve Zvyeryeva, bu araştırmanın her anında bizzat Yüksek Komiser Yardımcısı Gordeyev'in gözetimi altında çalıştılar. Her ikisi de -eski kahramanlık günlerinde- çekist olan Fleischman ve Zvyeryeva bu nedenle kuşku altında olmalıydılar ve bunu biliyorlardı; bu nedenle çok dikkat göstereceklerine güvenilebilirdi. Araştırma her yönden ele alındı, yüzlerce başka dosya ile bağlantı kuruldu, bunlarla karıştı, bunların içinde yok oldu, yangından kararmış yıkıntıların altındaki mavi alev gibi yeniden ortaya çıktı. Soruşturmacılar tümü de tükenmiş, tümü de umutsuz, tümü de umutları kıran, tümü de sözcüğün eski yasal anlamıyla masum, tümü de pek çok yönden sanık ve suçlu olan bir yığın tutukluyu sorguladı. Ancak soruşturmacıların onları sorgulaması boşunaydı, sonuçta hiçbir şey bulamadılar. Yarım düzine çılgın Yoldaş Tulayev'i öldürdüklerini itiraf etmişti, ancak sağduyu bunları dikkate almamayı gerektiriyordu. Çok güzel ve hemen hemen tümüyle aklını kaçırmış Amerikalı bir turist kadın, iradesi neredeyse delinmez bir zırh oluşturduğu halde şunları söylemişti: "Siyasetten hiç anlamam, Troçki'den nefret ederim, ben bir Teröristim. Çocukluğumdan bu yana hep Terörist olmayı düşledim. Yoldaş Tulayev'in metresi olmak ve onu öldürmek için Moskova'ya geldim. Çok kıskançtı; bana tapıyordu. SSCB için ölmem gerekiyordu. İnsanlara duyduğum sevgi, altüst edici bir duygular kaynağı olarak ortaya çıkmalıydı... Yoldaş Tulayev'i öldürdüm, onu canımdan çok seviyordum, ancak Şef'i tehdit ediyordu; bu tehlike göze alınamazdı... Pişmanlığımdan uyuyamıyorum, gözlerime bakın. Bunu aşkım için yaptım.. Dünyadaki görevimi tamamladığım için mutluyum... Özgür olsaydım anılarımı yazardım... Vurun beni! Vurun beni!" Kadın, bunalım geçirdiği zamanlarda Amerikan konsolosluğuna uzun mektuplar yazıyordu (kuşkusuz bunların hiçbiri gönderilmiyordu), bir keresinde davaya bakan yargıca da mektup yazdı: "Beni kurşuna dizemezsiniz, çünkü Amerikalıyım." Kadının dosyasını üç saat inceledikten sonra Gordeyev "çılgın, sarhoş," diye küfretti. Kadın deli taklidi mi yapıyordu? Bir cinayet işlemeyi planlamamış mıydı? Açıklamaları başkalarının düşündüklerini bir ölçüde yansıtmıyor muydu? Böylesine çılgın bir kadını ne yapacaklardı? Bir elçi kadınla ilgileniyordu, dünyanın öteki ülkelerindeki haber ajansları kadının fotoğrafını yayınladılar, so-

ruşturmacıların ona yaptıkları öne sürülen işkenceleri anlattılar. Üniforma giymiş psikiyatristler, soru-yanıt işlevine hâlâ inandıkları için hipnotizma, sonra da psikolojik analiz uygulayarak kadını masum olduğuna ikna etmeye çalıştılar. Ancak kadın hepsinin sabrını tüketti. "Pekala," dedi Fleischman, "öyle ise onu en azından başka birini öldürdüğüne ikna edin... Hiç hayal gücünüz yok mu? Ona cinayete kurban gidenlerin fotoğraflarını gösterin, sadistçe saldırılar hakkında bilgi verin, sonra bırakın gitsin! Cehenneme kadar yolu var!" Ancak kadın uyanık olduğu her an düş gördüğü için yalnızca çok önemli kişileri öldürmüş olabileceğini kabul ediyordu. Fleischman ondan, sesinden, aksanından, sarı-pembe teninden nefret ediyordu. Bu araştırma ile görevlendirilen genç bir doktor, çılgın kadınla saatler harcayarak "Masumum, masumum," diye yinelemesini sağladı. Kadın bunu belki iki yüz kere yineledikten sonra gülümseyerek, yumuşak bir sesle şunları söyledi: "Ne kadar iyisiniz... Uzun süredir bana âşık olduğunuzu biliyorum... Fakat Yoldaş Tulayev'i ben öldürdüm... O da beni sizin kadar çok severdi." Aynı akşam genç doktor, Fleischman'a raporunu verdi. Doktorun sesinde ve gözlerinde tuhaf bir şaşkınlık vardı. Görüşmenin sonunda acaip bir ciddiyetle "onun bu olayla hiçbir ilgisi olmadığından emin misiniz?" diye sordu. Fleischman öfkeyle sigarasını bastırarak söndürdü. "Git bir duş yap, oğlum, hemen şimdi!" Genç doktor, sinirlerinin yatışması için Pechora'nın kuzeyindeki ormanlara gönderildi. Böylece kadının verdiği beş ayrıntılı ifadeyi içeren dosyalar akıl hastalığı ürünleri olarak sınıflandırıldı, ancak dosyaları bir yana atmak cesaret isterdi. Gordeyev sanıkları tekrar doktorlara gönderdi. Doktorlar da çıldırmak üzereydi... "Tümünü de muhafızlar eşliğinde akıl hastanesine göndermeli," diye önerdi Fleischman yumuşak bir sesle. İnce parmakları ile boyalı saçlarını düzelten Zvyeryeva yanıtladı: "Bence bunlar çok tehlikeli... anti-sosyal manyaklar..." Yüz masajları, kremler ve makyaj, kırışıklıkları yok ederek Zvyeryeva'nın genç bir kadın gibi görünmesini sağlıyordu. Gözlerindeki sert, huzursuz bakış insanı rahatsız ediyordu. Yüksek Komiser Yardımcısı Gordeyev'in önemli bir konferans için onları 13.30'da bürosunda beklediğini Fleischman'a söyleyen oydu. Ciddi bir sesle ekledi: "Savcı Rachevsky de orada olacakmış. Şef'le görüşmüş..."

"Öyleyse fırtına tepemizde kopmak üzere," diye düşündü Fleischman.

Kentin ana caddelerine bakan bir binanın on üçüncü katında bulunan Gordeyev'in bürosunda toplandılar. Bir kadeh konyak içmiş olan Fleischman kendini iyi hissediyordu. Pencereye yaslanarak aşağıdaki

caddede kaynaşan kalabalığa, Dışişleri Halk Komiserliği'nin önünde park etmiş arabalara, kitapçılara ve kooperatiflere baktı. Aşağıda bir süre dolaşmak, bir antikacı dükkânına girmek, vitrinlere bakmak, güzel bir kızın peşinden gitmek - ne güzel olurdu! Yaşamak buna denirdi! İnsan tehlikeyi düşünmemeyi bile başarabilirdi. Şişmanlayan vücudu, yorgun gözleri, gözlerinin altındaki çöküntüler, seyrelen saçları ile son zamanlarda birden yaşlanmıştı. "Bir iki yıl sonra iktidarsız olacağım...." diye düşündü; gözleri, siyah bir tutuklu kamyoneti, pırıl pırıl bir diplomatik Fiat otomobil ve yeşil bir otobüsün arasından neşeyle geçen, başlarında kaskeller, ellerinde kitaplar olan bir gurup öğrenciye takıldı.

Bu arada, Savcı Rachevsky'nin gözleri ise duvarda asılı, bir kır manzarasını gösteren tablodaydı. Tabloda mavi bir Ukrayna gecesi, kiremitli damlar, kavisli bir yol, soluk yıldızlar altında ovaların büyüsü vardı. Gerçek dışılığa giden bu yoldan gözlerini ayırmadan konuştu:

"Yoldaşlar, sonuca varma zamanı geldi."

"Kuşkusuz," diye düşündü Gordeyev yorgunca. "Ancak hangi sonuçlar olduğunu sorabilir miyim?" Gordeyev hangi sonuçlar olacağını iyi bildiğini düşünüyordu, ancak bir sonuç çıkartmaktan vazgeçti. Böyle bir konuda yapılacak en küçük bir hata bile gökdelenin tepesinde perçin yapan bir işçinin yanlış adım atmasına benzerdi, doksan metre aşağı düşmek gibi. Düşmek fiili hiç kimseye acımazdı. Kesin bir yön tutturmak olanaksızdı. Başının çaresine bakması gerekiyordu, ona cesaret vermişler, onun için casusluk yapmışlardı, onu ödüllendirmek ya da cezalandırmak hakkına sahiptiler. Savcı Rachevsky'nin söyledikleri bir uyarıydı, ne de olsa konuyu Şef ile görüşmüştü. Karşı salondan notalar duyuldu: Ninelle piyano dersine başlamıştı.

"Ben de aynı görüşteyim, Ignatii Ignatiyevich," dedi Gordeyev geniş, saf bir gülümseme ile.

Fleischman omuzlarını silkti.

"Kuşkusuz, şimdi konuyu açıklığa kavuşturalım. Bu ön araştırma sonsuza dek süremez. Ancak bunu uygun bir biçimde nasıl sonuçlandırabiliriz?" Doğrudan Rachevsky'ye baktı. "Bu olay kesinlikle siyasi nitelikli..."

Bilinçli olarak ya da farkına varmadan bir an durakladı.

"Ancak, gerçeği söylersek...."

Hangi gerçeği? Fleischman cümlesini bitirmeden pencereye döndü, orada durdu, çok şişmandı, yuvarlak omuzluydu, gerdanı yakasından dışarı sarkıyordu artık. Hiçbir zaman önce kendini riske atmayan

Zvyeryeva sordu:

"Cümlenizi bitirmediniz, sanırım."

"Bitirdim."

Aşağıda toplanan öğrenciler arasında çok sarışın, çok güzel bir kız iki eliyle işaretler yaparak bir şeyler anlatıyordu; o uzaklıktan parmakları ışığı tutuyormuş gibi görünüyordu. Bir yıldız kadar uzak, bir yıldız kadar erişilmez ve gerçekti, Fleischman'ın kendisine bakan gözlerini farketmemişti. Güvenlikten sorumlu Yüksek Komiser Yardımcısı, Yüksek Mahkeme Savcısı ve en ciddi davalara atanan soruşturmacı hanım, hep birlikte Fleischman'ın görüşünü açıklamasını beklediler. Bu beklentinin farkına vararak konuştu:

"Ön soruşturmanın tamamlanması gerekiyor."

Dönerek onlarla yüzyüze durdu, teker teker üçünün yüzüne baktı, her birine yavaşça başını salladı, çok önemli bir şey söylemiş gibi. Üç tane yozlaşmış yüz, korkunç şeffaflıkta bir jelatinden yapılmış. Ve ben de çok çirkinim, tenim yeşil olmuş, gözkapaklarım sarkmış... Bizim ortadan kaldırılmamız gerekirdi... Bu sefer kafalarınızı karıştırdım sevgili yoldaşlarım, çünkü tüm söyleyeceğim bu. Bu kararı alıp almamak size kalmış, ben şimdiye dek gereğinden fazla sorumluluk üstlendim... Öğrenciler gitmişti, cezaevi kamyoneti ile otobüs gibi... Başka yayalar geçti, bir bebek arabası giden kamyonların arasından karşıya geçti. Caddedeki tüm bu kalabalığın içinde hiçkimse Tulayev'in adını bilmiyor... Bu kentte, 170.000.000 nüfusu olan bu ülkede tek bir kişi bile Tulayev'i anımsamıyor. İriyarı, bıyıklı, hantal, kolayca kaynaşan, hiç de şık olmayan, arada bir içki içen, Parti'ye çok bağlı, hepimiz gibi yaşlanan ve çirkinleşen; geriye bir kavanoz dolusu kül ile birkaç yorgun, neredeyse çıldırmış soruşturmacının kafasındaki değersiz anılardan başka bir şey kalmayan Tulayev. O sadece bu birkaç kişinin ve içki içilen bir akşamdan sonra genizden kahkahalar atarak, müstehcen şakalar yaparak, biraz da sert davranarak soyduğu birkaç kadının gözünde yaşamıştı. İyi ama adını biliyorlar mıydı? Hem anılar hem de portreler yakında silinip gidecekti... Dosyada hiçbir şey yoktu, tek bir önemli ipucu yoktu. Tulayev birden yok olmuştu, rüzgârla, karla, karanlıkla, don görülen bir gecenin soğuğu ile uzaklara taşınmıştı.

"Ön araştırmayı tamamlayalım mı dedin?" diye sordu Zvyeryeva kuşkulu bir sesle.

Soruşturma görevlisinin özel duyarlılığı, Zvyeryeva'nın içinde sürekli tetikte dururdu. Yanağına dayadığı eli, kambur omuzları, dalgalı saçları, burgu gibi gözleri, ya da burgudan çok falcı gibi gözleri ile her zaman bir soru işaretiydi. Fleischman ağzını eliyle örterek esnedi.

Gordeyev sıkıntısını gizlemek için bir şişe konyak çıkardı ve küçük kadehleri dağıtmaya başladı. Hiç kimsenin birşey söylemeyeceğini anlayan Savcı Rachevsky konuştu:

"Bu dava gerçekten kesinlikle siyasidir ve yalnızca siyasi bir şekilde çözümlenebilir... Ön soruşturma sonuçları bizim açımızdan yalnızca ikincil bir önem taşımaktadır... Eski ekolden kriminologlara göre, iki bu olayda onlarla aynı görüşteyiz, bu yalnızca protesto amacıyla yapılmış bir suikast..."

"Kesinlikle doğru," dedi Zvyeryeva.

Savcı Rachevsky'nin yüzü, dirençli ve sağlıksız bir et üzerine kazınmış iki karşıt eğriden oluşmuş gibiydi. Büyük kahverengi gözleri cam bilyalara benziyordu ve karanlık bir izlenim veriyordu. Gizli, zor ve tehlikeli görevlerden oluşan, karşılığında hiçbir ödül almadığı, bir yük hayvanı gibi inatla yerine getirdiği bunaltıcı bir yazgının derinliklerinden korkunç bir dönemde çıkarak üst düzeye geleli yalnızca birkaç yıl oluyordu. Bu âni yükselişten bu yana çok konuşmaktan korktuğu için artık barlara uğramıyordu. Çünkü daha önceleri elinde kadeh, içkinin verdiği rahatlıkla kendi kendine konuştuğu olmuştu: "Ben bir yük beygiriyim... Adaletin yükünü çekerim. Tüm bildiğim koşumlarımdır, ha ha! 'Deh' dendiğini duyduğumda çekmeye başlarım. Biri dilini şaklattığında da dururum. Ben devrimci görevi taşıyan bir hayvanım, haydi yürü, yaşlı hayvan, ha ha!" Onun böyle şeyler söylediğini duyan arkadaşlarına sonradan minnet duymuştu. Yükselişi bir sabotaj -terörizm, vatana ihanet- davasına dayanıyordu. Bu dava, yerel hükümet görevlilerine karşı Taşkent'te açılmıştı. Kesin bir emir almadığı halde sahte hipotezleri ve gerçek kırıntılarını kullanarak karmaşık bir yapıkurmuş, bunu onlarca sanığın dikkatle hazırlanmış ifadeleri üzerinde diyalektik ile birleştirmiş, beraatini isteyenlerin ilgili dilekçeleri vermesini geciktirmiş, sanıkların sustuğu anlarda onlara yardımcı olmak için yol göstermişti. Sonra da Büyük Tiyatro'ya giderek üçbin işçinin önünde konuşmuştu. Bu macera onun yükselmesini sağlamıştı. Arada bir duraklayarak da olsa çok iyi konuşurdu, grameri bilmediği yalnızca parantez açtığı zaman ortaya çıkardı. Sesi dinleyenlerin yüreğinde bir tür sis oluşturur, yine bu sisin arasında yer alan tehditler kesin olarak görülürdü. Sanıklardan biri bir gün ona şöyle demişti: "Kibarca konuşan ancak her defasında elinde tuttuğu bıçağı gösteren bir eşkiya gibi savcılık yapıyorsunuz." Rachevsky şu yanıtı vermişti: "Hakaretlerinizi kınıyorum. Ve tüm salon, elimde bir şey olmadığını görebiliyor." Özel sohbetlerde bu kadar öz güvenli olmuyordu. Zvyeryeva onu cesaretlendirici sözleri öylesine uygun bir anda söylemişti ki, yarı

gülümseyerek ona teşekkür etti. Üç kişi, savcının sararmış ve düzensiz dişlerini göstererek gülümsediğini gördü. Savcı sözünü sürdürdü:

"Size komplolar kuramını anlatmama gerek yok, yoldaşlar. Bu sözcük yasa dilinde kısıtlı ya da genel bir anlama sahiptir ve bizim devrim yasalarımızda buna eski anlamı yeniden kazandırılmıştır. Böylece önceden belirlenen tanımlamalar sayesinde yürürlüğe girerek, resmi suçları arayan yasal işlemlere dayalı burjuva yasalarının aşınmış formüllerinden ve Rusya'daki halk düşmanlarının etkisinden kurtarılarak eski, özgün anlamına kavuşturulmuştur..."

Konuşması yaklaşık bir saat sürdü. Fleischman caddeyi seyretti, içinde bir tiksinti duygusunun yükseldiğini hissediyordu. Bir gram bile yeteneği olmayan yaratıklar bugünlerde kariyer sahibi olabiliyordu! Zvyeryeva gözlerini kırpıştırdı, güneşlenen bir kedi kadar mutluydu. Gordeyev ise savcının konuşmasını aklında tercüme ederek esas anlamına dönüştürüyordu, çünkü bu konuşmanın içinde bir yerlerde, bir kümese dalan bir sansar gibi Şef'in komutu vardı: "Kısacası şu: Çok âni ve sonsuz ayrıntılı bir komplonun ortasında kaldık ve bunu tasfiye etmeyi başardık. Devrim öncesi liderlerin dörtte üçü sonunda yozlaştı; kendilerini düşmana sattılar, satmasalar bile yozlaştılar ki bu da sözcüğün nesnel anlamında aynı kapıya çıkar. Nedenleri: Rejimin iç çelişkileri, iktidar hırsı, çevremizdeki kapitalist dünyanın baskıları, yabancı ajanların entrikaları, Troçki'nin şeytanca etkinlikleri. Şefin ileri görüşlülüğü, gerçekten keskin ileri görüşlülüğü, Devleti kontrol eden kilit noktaları ellerine geçiren sayısız halk düşmanının mekanizmalarını ortadan kaldırmayı başardı. Bundan sonra tarihin ve Şef'in dehasının, ülkenin kurtarılması ile görevlendirdiği tümüde yeni kişiler dışında herkes kuşku altındadır.. Üç yıl sonra halkın güvenliği için verilen savaş kazanıldı, komploların hepsi boşa çıkartıldı; ama cezaevlerinde, toplama kamplarında, sokakta bizim son iç düşmanlarımız hâlâ yaşıyor ve en son düşmanlarımız oldukları için hiçbir şey yapmasalar bile, hatta eski yasalara göre masum olsalar bile çok tehlikeliler. Uğradıkları yenilgiler, onların müthiş bir nefret duygusu kazanmalarına yol açtı, öylesine tehlikeliler ki zaman zaman etkinliklerine ara verip bekleme dönemine girebiliyorlar. Yasal açıdan masum oldukları için kendilerini haklı hissediyorlar, adaletin kılıcına karşı güvenlik içinde olduklarına inanıyorlar. Şafak vakti dolaşan çakallar gibi aramızda geziyorlar, kimi zaman bizim de aramıza giriyorlar, dış görünüşlerinden anlaşılmıyorlar. Onlar aracılığı ile komplolar yeniden doğabilir. Kırsal kesimlerden gelen haberleri, hasat mevsimlerinde çıkan olayları biliyorsun. Orta Volga'da sorunlar çıktı, Tacikistan'da eşkiyaların sayısı giderek

artıyor, Azarbeycan ve Gürcistan'da çok sayıda siyasi suçlu var! Moğolistan'da din konusunda tuhaf olaylar oldu; oradaki Yahudi cumhuriyetinin başkanı bir vatan hainiydi, Troçkizm'in İspanya'da oynadığı rolü biliyorsun; Barselona'nın bazı semtlerinde Şef'e suikast yapmak için planlar yapıldı, bununla ilgili pek çok dosyamız var! Sınırlarımız tehdit ediliyor, Berlin ile Varşova arasındaki anlaşmaları iyi biliyoruz Japonlar Jehol'a asker yığıyor, Kore'de yeni kaleler inşa ediliyor, Koreli ajanlar Krasnoyarsk'taki türbinlere sabotaj yapmayı başardı.."

Savcı bir kadeh konyak daha içti. Zvyeryeva heyecanla konuştu:

"Ignatii Ignatiyevich, elinizde müthiş bir dava konusu var!"

Savcı, gözkapaklarını indirerek ona teşekkür etti. "Öyle ise daha önceki büyük duruşmaların belirli açılardan yetersiz hazırlandığını kendimizden saklamayalım, bu nedenle Partinin kadroları yönkerini yitirdi. Parti vicdanı bizden yana dönüyor, açıklama yapmamızı istiyor, bunlar ancak tamamlayıcı nitelikte olacak bir duruşma sırasında ortaya çıkarılabilir..."

"Tamamlayıcı," diye yineledi Zvyeryeva. "Benim düşündüğüm de aynen buydu."

Başıyla onayladı. Kuşku yükü Gordeyev'in omuzlarından inmişti. Pöh! "Sizinle kesinlikle aynı görüşteyim Ignatii Ignatiyevich," dedi yüksek sesle. "Bir dakika izninizi rica edeceğim, küçük kızım..." Hızla beyaz koridordan geçti, çünkü Ninelle'nin çaldığı müzik kesilmişti, çünkü bir dakika yalnız kalmak istiyordu. Ninelle'nin küçük ellerini düz, sıcak avuçlarının içine aldı. "Tatlım, derslerin iyi gidiyor mu?" Kimi zaman artık bu dünyada kimseye bakamadığı bir sevgiyle, bu siyah saçlı, yeşil gözlü çocuğa bakardı. Müzik hocası notaları topluyordu, bir evrak çantasının kapanan sesi duyuldu. "Ve şimdi," diye düşündü Gordeyev, "verilen hükümler listesindeki tuzaklarla karşı karşıyayız... En az bir tane gerçek Troçkist, gerçek bir casus bulmalıyız... Tehlikeli bir iş..."

"Babacığım," dedi Ninelle huzursuzca, "çok iyisin ama şu anda öfkeli görünüyorsun..."

"Çok işim var da ondan, tatlım."

Kızın yanaklarını öptü, ancak bu kez o katıksız mutluluğu duyamadı - işkence görmüş bir sürü insanın hayaleti onu huzursuz ediyordu, ancak bunun bilincinde değildi. Konferans salonuna döndü. Fleischman ona tuhaf bir ifadeyle baktı: "Müzik dediniz. Ne müziği?"

"Ne demek istiyorsunuz?" diye sordu Zvyeryeva. Fleischman başını biraz eğdi, böylece çift kat gerdanı biraz daha gömleğinin yakasından dışarı taştı, sonra dostça bir tavırla konuştu: "Müzik dinlemeyeli

çok uzun zaman oldu... Hiç özlemiyor musunuz?"

Zvyeryeva bir şeyler mırıldandı ve boş gözlerle baktı.

"Hükümlüler listesi," dedi Gordeyev.

Hiç kimse ona yanıt vermedi.

"Hükümlüler listesi," dedi Savcı Rachevsky ve başka birşey söylemekten vazgeçti.

Bir hayvanat bahçesinde birdenbire küçük beton havuzunun içine dalan bir hipopotamı düşünün... Fleischman sonunda konuştuğunda sözleri aynı bu etkiyi yarattığı için hoşnuttu: "Bunu önermek size düşüyor, sevgili yoldaşlarım... herkes kendi sorumluluğuna sahiptir, öyle ise önerin.!"

Erchov, kendini, geçireceği şoka hazırladığının farkındaydı. Hiçbir şey onu şaşırtmadı, götürüldüğü yeri tanımadığını farketmesi dışında. "Gözetmem gereken yığınla cezaevi vardı, tümü de az ya da çok gizliydi!" Eski Yüksek Komiser, vicdanını yatıştırmak için bu gerekçeyi bulmuştu. Yine de bu cezaevi -yeni, modern, betondan, yerin altındadikkatinden kaçmış olamazdı. Kendini zorlayarak düşündü ve Cezaevleri müdürlüğü ya da İnşaat müdürlüğünden gelen bazı raporlarda bu cezaevine değinildiğini anımsadı. "Belki de sadece Siyasi Büro'nun yönetimi altındadır." Omuzunu silkti ve bu sorunu düşünmekten vazgeçti. Isıtma yeterliydi, aydınlatma yumaşaktı. Ranza, pijama, yastıklar, bir döner sandalye. Başka bir şey yoktu, hiçbir şey. Karısının yazgısı bile Erchov'u umduğundan daha az ilgilendiriyordu. "Hepimiz askeriz..." Bunun anlamı şuydu: "Eşlerimiz dul kalmaları olasılığını biliyorlardı..." Bu da beraberinde kabul edilmesi çok daha zor bir fikri getiriyordu: "Ölen bir asker, karısı için acıma duyamaz..." Bu gibi küçük temel formüller tatmin ediciydi; yapabileceği hiçbir şey yoktu, emirler hakkında yapabileceği bir şey olmadığı gibi. Bekledi, her sabah egzersiz yapmayı unutmuyordu. Günde bir kere duş yapma hakkı istedi, isteği kabul edildi. Kapı ile pencere arasında sonsuz kere yürüdü, başı eğik, kaşları çatık. Tüm düşünceleri dönüp dolaşıp tek bir sözcüğe, kendini zorlayarak içinden yükselen, en sağlam görüşlerine rağmen içinden kopup gelen bir sözcüğe geliyordu: 'Kurşuna dizilmek.' Birden kendisi için o kadar üzüldü ki neredeyse bayılıyordu. 'Kurşuna dizilmek.' Fazla çaba harcamaksızın kendine geldi, ancak yüzünün rengi atmıştı (ama bunu göremiyordu): "Bizler askeriz, değil mi?..." Sağlıklı erkek bedeni bir kadın istiyordu ve özlemle Valia'yı anımsıyordu. Ancak anımsadığı gerçekten Valia mıydı, yoksa yalnızca cinsel gereksinim miydi? Eğer bir adamın topuğuyla ezdiği bir sigara izmariti hissedebilse ve düşünebilseydi, o da aynı özlemi duyardı. Bundan

kurtulmak için ne yapabilirdi?

Haftalar geçti, bu süre gökyüzünü görmesine izin verilmedi. Sonra sorgu arkasına sogru başladı - yakındaki bir hücrede yapılıyordu, böylece bir yeraltı koridorunda otuz adım atmakla cezaevinin planını anlayamıyordu. Yüksek rütbeli, ancak tanımadığı görevliler onu sayan ve sertlik karışımı bir tutumla sorguya çekiyorlardı. "Rybinsk'teki cezaevi yönetimi bürolarının yeniden inşa edilmesi için ayrılan 344.000 rublenin nasıl kullanıldığını denetlediniz mi?" Taş kesilen Erchov yanıtladı: "Hayır." Yuvarlak gözlükleri ile derin denizlerde yaşayan bir balığa benzeyen yüksek rütbeli görevlinin çökük yanaklarında biraz alaycı, biraz acıma dolu bir gülümseme dolaştı... Ve sorgulama sona erdi... Bir sonraki sorgulamada: "Kamp Komutanı İllenkov'un atanmasını onayladığınızda o halk düşmanının geçmişini biliyor muydunuz?" - "Hangi İllenkov?" Bu isim uzun bir listenin altında olmalıydı imzaya sunulduğunda. "Bu çok saçma, Yoldaş, ben..." - "Saçma mı?" dedi sorgucu korkunç bir sesle. "Tam tersine, çok ciddi, sizin gibi çok yüksek düzeyde bir görevli tarafından Devletin güvenliğine karşı işlenmiş bir suç söz konusu. Ve Ceza Yasasının ... no.lu maddesine göre cezası ölümdür..." Bu defaki sorgucu yaşlı, açık sarı saçlı, bakır rengi yüzlü, gözleri kalın merceklerin arkasında gizli, biriydi. "Yani bunu bilmediğinizi mi söylüyorsunuz, sanık Erchov?" - "Hayır." - "Nasıl isterseniz... Ancak, ülkemizde hataları ve suçları itiraf etmenin her zaman direnmekten daha iyi sonuç verdiğini iyi biliyorsunuz..." Bir başka sorgulamada Çin'e gönderdiği, ancak sonradan hain olduğu anlaşılan bir ajan üzerinde duruldu. Erchov sert bir sesle bu ajanın Merkez Komite Örgütlenme Bürosu tarafından atandığını söyledi. Zayıf, uzun burnuyla siyah ağzı yüzünde bir haç gibi duran sorgucu yanıt verdi: "Sorumluluklarınızdan kaçmak için boşuna çabalıyorsunuz..." Öteki konular arasında Valia'nın kürklerinin fiyatı, el konulan kaçak mallar arasından onun için aldığı parfümler, eskiden Baron Wrangel'in ordusunda subaylık yapan ve suçunu itiraf etmiş bir karşı devrimcinin idamı vardı: "Bu adamın sizin en sadık ajanlarınızdan biri olduğunu bilmediğinizi söyleyeceksiniz herhalde..." - "Bilmiyordum," dedi Erchov, gerçekten de hiçbir şey anımsamıyordu. Sorgulamanın anlamsızlığı, kaybettiği kendine güven duygusunu bir ölçüde geri getirdi.? - demek ki bu saçmasapan ufak tefek şeylerden başka aleyhinde bir şey bulamamışlardı - ama bu aynı zamanda tehlikenin arttığına bir işaretti. "Ne olursa olsun, herhalde kurşuna dizileceğim..." Uzun zaman önce savaş akademisi'nde duyduğu bir cümle aklına geliyordu: "Patlamanın yarıçapı içindeki tüm insanlar aynı anda ve tümüyle imha oldu..." Hepi-

miz askeriz. Zayıflıyordu, elleri titriyordu. Şef'e mektup yazsa mıydı? Hayır, hayır, hayır....

Tek başına kalan mahkûmlar, zaman içinde tümüyle düşlerden oluşan bir ruh haline girerler. Bir olay onları âniden uyandırsa bile bir düş yoğunluğundadır. Erchov kendini Merkez Komite'nin gösterişli bürosuna girerken görüyordu. Yüzermişçesine ilerledi, kırmızı örtü ile kaplı bir masanın çevresinde oturan altı kişilik guruba doğru ilerledi. Caddeden gelen, birbirine karışmış sesler kulağına çarptı. Erchov buradaki tek bir kişiyi bile tanımıyordu. Sağ yanda oturan, kötü traş olmuş, şişman bir kemirgene benzeyen adam, yeni savcı Rachevsky olmalıydı... Altı kişi, soyut ve kişiliksiz, ikisi üniformalı... "Nasıl da zayıfladım, nasıl da korkuyorum, çok korkuyorum... Onlara ne söyleyeceğim?... Ne yapacağım?... Her şeyi duyacağım, bu korkunç olacak... Beni kurşuna dizdirmemeleri imkânsız..." Kocaman bir baş ona doğru eğildi: Biraz ayışığı gibi, biraz ışıltılı, tümüyle saçsız, küçük bir burun, gülünç derecede küçük bir ağız. Bu baştan çıkan, hadım edilmiş birinin sesi: "Erchov, otur."

Erchov itaat etti. Masanın arkasında boş bir iskemle vardı. Mahkeme mi? Altı çift göz onu dikkatle inceledi. Yorgun, yüzü solmuş, rütbe işaretleri sökülmüş bir tünik giymiş Erchov, kendisini pis hissediyordu. "Erchov, sen partiye aittin... Artık anlamalısın, tüm direnişlerin anlamsız... Konuş... Üzerindeki yükü at... Bize her şeyi itiraf et, zaten her şeyi biliyoruz... Partinin önünde diz çök... Kurtuluş orada, Erchov, yegâne kurtuluş umudun... Seni dinliyoruz..." Hadım edilmiş gibi konuşan adam, bir el hareketiyle sözlerini vurguladı. Erchov ona birkaç saniye baktı, sonra ayağa kalkarak konuştu:

"Yoldaşlar..."

Masum olduğunu haykırmalıydı, sonra bunu yapamayacağını anladı, kendini suçlu hissediyordu, baştan mahkûm edilmişti, ancak nedenini bilmiyordu; ve bir şeyler itiraf etmesi ne kadar imkânsızsa kendisini savunması da o kadar imkânsızdı. Tüm yapabileceği, bu bilinmeyen yargıçlar karşısında ağzından sözcüklerin dökülmesiydi, çelişkili olduğunu üzülerek hissettiği sözcükler: "Parti ve Şef'e sadakatle hizmet ettim... Ölmeye hazırım... Hatalar yaptım, kabul ediyorum... Rybinsk Merkezi için ayrılan 344.000 ruble, İllenkov'un atanması, evet, kabul ediyorum... İnanın bana, yoldaşlar, yalnızca Parti için yaşadım..."

Altı kişi onu hiç dinlemedi, tek vücut halinde ayağa kalktılar. Erchov hazırola geçti. Şef göründü, ondan tarafa bakmıyordu, yüzü sert ve üzüntülüydü. Şef otururak başını bazı kâğıtların üzerine eğdi, dik-

katle okudu. Altı kişi tek vücut halinde oturdu. Bir an mutlak bir sessizlik oldu, kentte bile. "Devam et," dedi hadım edilmiş gibi konuşan ses, "Yoldaş Tulayev'in yaşamına malolan komplodaki rolünü anlat..."

"Ama bu tümüyle çılgınlık," diye haykırdı Erchov. "Bu tümüyle delilik, hayır, hayır, yani çıldıran benim... Bana bir bardak su verin."

Derken Şef o harika güzellikte ve çirkinlikte başını, tüm o sayısız portrelerinde görülen başını kaldırdı ve tamı tamına onun yerinde olsaydı Erchov'un söyleyeceği şeyleri söyledi:

"Erchov, sen bir askersin... İsteri krizi geçiren bir kadın değil. Senden gerçeği söylemeni istiyoruz... Kesin gerçeği... Rol yapma zamanı değil..."

Şef'in sesi kendi içinden yükselen sesle öylesine aynıydı ki Erchov sağduyusunu yeniden kazandı, hatta bir anlamda rahatladı. Daha sonraları anımsadığına göre serinkanlılıkla konuşmuş, Tulayev davasına ilişkin tüm önemli etkenleri açıklamış, belgelerden ezbere alıntılar yapmıştı... Yine de hiçbir şeyin kendisine yararlı olamayacağını kesinlikle biliyordu. Uzun, çok uzun zamanlar önce kaybolan kişiler de kendisi gibi savunmalar yapmıştı; neler olacağını çok iyi biliyordu. Ya da sözcüklerin neden gereksiz olduğunu biliyordu. Cümlesinin ortasındayken Şef sözünü kesti.

"Yeter. Bu hainle zamanımızı boşa harcıyoruz... Bizi suçlayacak kadar alçaldın mı? Götürün!"

Erchov'u götürdüler. Şef'in gözlerindeki öfkeyi ve elindeki kâğıt bıçağının giyotin gibi masaya inişini göz ucuyla görebildi. Erchov o geceyi hücresinde bir aşağı bir yukarı yürüyerek geçirdi. Ağzının içi pas gibiydi, zorlukla soluk alabiliyordu. Kendisini asma olanağı yoktu, bileklerini kesme olanağı da, başını duvara vurması aptalca olurdu, açlık grevi yaparak da kendini öldüremezdi, onu zorla, bir boru kullanarak beslerlerdi (o da bununla ilgili birkaç emir imzalamıştı). Doğulular insanın ölmek isterse ölebileceğini, tabancanın değil isteğin öldürücü olduğunu söylerlerdi... Mistisizm. Edebiyat. Materyalistler nasıl öldüreceklerini çok iyi bilirler, ancak ölmeyi bilmezler. Ne kadar zavallı yaratıklarız... Erchov artık her şeyi anlıyordu.

Dört hafta mı, yoksa beş ya da altı hafta mı geçmişti? Dünyanın uzayda dönmesine dayalı zaman ölçümleri ile dünyanın yeniden inşa edilmesi çağında gizli bir cezaevinin beton duvarları arasındaki bir beyin arasında nasıl bir bağlantı vardı? Erchov 24 saat süren sorgulara gözünü kırpmadan dayanıyordu. Birbirleri ile hiçbir ilgisi olmayan soru yağmuruna tutulmuştu. Ama şu üç soru döne döne tekrar ediliyordu: "Suçortağın Kiril Rublev'in tutuklanmasını önlemek için ne yap-

tın? İspanya'ya göreve gönderilmek üzereyken Troçkist Kondratiev'in geçmişini gizlemek için ne yaptın? İspanyol Trokçkistlere onunla ne tür mesajlar ulaştırdın?" Erchov, Kondratiev'in dosyasının kendisine Siyasi Büro tarafından son dakikada gönderildiğini; dosyada olağandışı hiçbir şey bulunmadığını; Kondratiev ile yalnızca on dakika görüşebildiğini, ona güvenilir ajanlar hakkında bilgi verdiğini anlattı. "Peki kimdi bu güvenilir ajanlar?" Bu sorgulamalardan sonra hücresine döndüğünde yorgun bir hayvan gibi uyuyor, ama uykusunda boyuna konuşuyordu, çünkü sorgulama düşlerinde de sürüyordu.

Yedinci ya da sekizinci sorgulamanın onaltıncı saatinde (ancak ona göre yüzüncü de olabilirdi; beyni çamurdan kurtulmaya çalışan yorgun bir at gibi uyuşmuştu), olağanüstü bir şey oldu. Kapı açıldı. Ricciotti içeri girdi, elini uzatarak "Seni gördüğüme sevindim, Maximka," dedi.

"Bu da ne? Ne? Çok yorgunum, uyanık mıyım yoksa düş mü görüyorum bilmiyorum. Nereden çıktın sen, kardeş?"

"Yirmi saat deliksiz uyumalısın, Maximka, sonra her şey düzelir, söz veriyorum. Bunu sağlayacağım."

Ricciotti büyük masanın arkasındaki iki sorgucuya dönerek onların üstü imiş gibi konuştu: "Bizi yalnız bırakın, yoldaşlar... Çay, sigara ve biraz votka gönderin, lütfen..."

Erchov, çıplak beyaz ışık altında Ricciotti'nin yüzünün eski mahkûmlar gibi kanı çekilmiş, ağzının çarpılmış, elbiselerinin buruşuk olduğunu gördü. Ricciotti'nin gözlerindeki zekâ kıvılcımı hâlâ yanıyordu, ama artık bir bulutun arkasından parlıyordu. Ricciotti zorlukla gülümsedi. "Otur, çok zamanımız var... İkimiz de yakalandık, ne dersin?"

Ricciotti açıkladı:

"Benim hücrem herhalde seninkinden uzak değil. Ancak bana artık küçük formaliteleri uygulamıyorlar... Uyuyorum, avluda dolaşıyorum.. Her yemekte reçel veriyorlar, gazete bile okuyorum..." Gözlerini kırptı, parmaklarını ses çıkartmadan şıklattı. "Gazeteler beni hasta ediyor... Yeraltındaki bir cezaevinde okuyunca bazı haberlerin yalanlığı nasıl da iyi anlaşılıyor... Bir gemi gibi batıyoruz." Kendini topladı. "İyi dinleniyorum burada... Senden on gün sonra tutuklandım..."

Çay, sigara ve votka getirildi. Ricciotti penceredeki perdeleri açtı, parlak güneş ışığı altında bir avlu göründü. Karşı taraftaki bürolarda stenograflar gelip geçiyordu. Birkaç genç kadın bir merdivenin başında durmuş heyecanla konuşuyordu; tırnaklarındaki ojeler bile görülebiliyordu, biri sarı saçlıydı.

"Çok tuhaf," dedi Erchov.

Büyük bir bardak sıcak çay içti, sonra bir kadeh votka. Sonunda sisin içinden çıkan bir adama benziyordu.

"Neler oluyor Riccotti, anlayabiliyor musun?"

"Evet, her şeyi. Sana sonra hepsini anlatırım. Amatörlerin satranç oynaması kadar açık. Şah ve mat."

Parmağıyla masayı tıklattı.

"İki kez intihar etti, Maximka. Sen tutuklandığında kusursuz bir Kanada pasaportum vardı, onunla kaçıp kurtulabilirdim... Sana neler olduğunu öğrendiğimde kaçabilirdim. On gün sonra sıranın bana geleceğini düşündüm ve haklı çıktım... Eşyalarımı toplamaya başladım. Ancak Amerika'da, Avrupa'da, İstanbul'da ne yapacaktım? Onların kokuşmuş basınları için yazı mı yazacaktım? Bir yığın burjuva sersemle el sıkışacak, pis küçük otellerde saklanacak ve bir gün tuvaletten çıkarken enseme bir kurşun mu yiyecektim? Batı'ya gelince, ondan nefret ediyorum. Kendi ülkemizden, bu dünyadan da nefret ediyorum, ancak nefret ettiğimden daha çok seviyorum, ona inanıyorum, damarlarımda bizim zehirlerimiz dolaşıyor... Ve çok yorgunum, her şeyden bıktım... Kanada pasaportumu İrtibat Bürosuna geri verdim. Ondan sonra Moskova sokaklarında gerçek bir insan gibi dolaşmak harika bir duyguydu. Her şeye baktım ve kendi kendime son kez baktığımı söyledim. Tanımadığım kadınlara gülümsüyor, çocukları öpüyordum, küçük kızların tebeşirle çizdiği kaldırımlarda dolaşmak bana huzur veriyordu, ilgimi çeken pencerelerin, evlerin önünde durdum. Uyuyamıyordum, fahişelerle yattım, sarhoş oldum. Kendi kendime sordum, bir şans eseri beni tutuklamazlarsa ne yapacaktım? Artık hiçbir işe yaramazdım. Uykudan veya sarhoşluktan birdenbire uyanıyor ve beni yarım saat süreyle zevkten mest eden planlar yapıyordum: Vyatka'ya giderdim, takma bir isim altında ormanda ağaç kesen işçiler arasında bir ustabaşılık işi bulurdum... Okuma yazma bilmeyen, Parti üyesi olmayan, sendika üyesi olmayan oduncu Kuzma olurdum, neden olmasın? Ve bu fikir tümüyle imkânsız değildi, ancak yüreğimin derinliklerinde buna inanmıyordum. İkinci intiharım Parti hücresinin toplantısında oldu. Merkez Komite'nin gönderdiği konuşmacı kuşkusuz senden söz edecekti... Salon doluydu, herkes üniformalıydı, herkes korkuyordu, evet dostum, hiç kimse konuşmuyordu... her yandan öksürükler duyuluyordu... Ben de korkuyordum, haykırmak istiyordum: 'Korkaklar, korkaklar, pis postunuzu kurtarmak için bu kadar korkmaya utanmıyor musunuz?' Konuşmacı bildiğin tüm saçmalıkları söyledi, tek bir kere bile senin adını vermeden senden söz etti: Fevkalade ciddi profesyonel

hatalar yapıldı... bu da en derin kuşkuları doğruluyor.' Birbirimizin yüzüne bakmaya cesaret edemiyorduk, herkesin yüzü ter içindeydi, herkesin belinden aşağı soğuk terler dökülüyordu. Çünkü adam senden söz ederken bile bizi kastediyordu... Tutuklamalar hâlâ sürüyor. Senin en yakın çevrenden 25 kişi oradaydı, tümünün de tabancası yanındaydı, tümü de neler olup bittiğini iyi biliyordu... Konuşmacı sustuğunda hepimizi bir sessizlik kapladı. Merkez Komite görevlisi bize baktı, en önde oturanlar. Büronun gözü üzerinde olanlar, doğal olarak kendilerini çabuk topladı ve alkışlamaya başladı. Kendi kendime sordum, kaç kişi kendi ölümünü alkışlıyordu? Ancak ben de onlar gibi alkışlamaya başladım, dikkat çekmek istemiyordum; hepimiz alkışladık, birbirimizin gözü önünde... Uyuyor musun?"

"Evet... Hayır, uyumuyorum. Devam et."

"Sana en çok borçlu olanlar, yani en büyük tehlike altında olanlar, en büyük hainliği gösterdiler. Merkez Komite üyesinin bir tuzak kurup kurmadığını merak ettiler. Acınacak bir durumdu. Ötekiler gibi kürsüye çıktım, neler söyleyeceğim hakkında pek bir fikrim yoktu. Herkes gibi Partinin ne kadar tehlike olduğu hakkında boş cümlelerle söze başladım. Boğulmakta olan yüzlerce yüz bana baktı, ağızları açıktı; bende zayıf, kurumuş, uyuyan, kötülük dolu bir izlenim uyandırdılar. Büro da uyukluyordu, seni kötülemek için söyleyeceklerim hiç kimseyi ilgilendirmiyordu, bu beni kurtarmayacak eski bir öyküydü; ve hiç kimse kendinden başka bir şey düşünmüyordu. Ve tekrar soğukkanlılığımı kazandım, dostum, şaka yapmak için içimde müthiş bir istek vardı, sesim açık ve güvenliydi, karşımdaki jelatin yüzlerin kımıldadığını gördüm, onları rahatsız etmeye başlamıştım. Serinkanlılıkla hiç konuşulmayan şeyler söyledim, dinleyiciler, Büro ve Merkez Komite görevlisi donup kaldı. (Görevli tüm hızıyla not alıyordu, yerin altına girmek ister gibi bir hali vardı.) Üzerimizdeki ağır görevlerin yükü altında hatalar yapılmasının kaçınılmaz olduğunu belirttim, seni on iki yıldır tanıdığımı, bağlı olduğunu, yalnızca Parti için yaşadığını ve herkesin bunu bildiğini, senin gibi çok az insan olduğunu ama pek çok korkak fare bulunduğunu söyledim... Her yanımda dolaşan soğuk ürpertiler, Büyük Buz Duvarından geliyor olmayıldı. Salonun arkalarından yabancı bir ses yükseldi: "Utan!" Ve dehşete kapılmış hayaletler bunu yineledi: "Utan!" - "Siz utanın," dedim, kürsüden indim ve "Benden daha iyi olduğunuzu düşünüyorsanız hepiniz aptalsınız!" diye ekledim. Tüm salonu geçerek ilerledim. Tümü de gidip yanlarına oturmamdan korkuyordu, ben yaklaşırken tümü, tüm meslekdaşlarım sandalyelerinde büzüldü. Büfeye gittim, bir sigara içtim ve garson kız-

la flört ettim. Tatmin olmuştum ve her yanım ütriyordu... Ertesi sabah tutuklandım."

"Evet, evet," dedi Erchov, "Karım hakkında bilgin var mı?"

"Valia mı? Hücre Bürosuna mektup yazdı ve senden boşanmak istediğini belirtti... Bir halk düşmanının bilmeden de olsa eşi olmaktan duyduğu şerefsizlikten kurtulmak istediğini söyledi... Ve buna benzer şeyler... Formülleri bilirsin. Haklıydı, yaşamak istiyordu."

"Artık önemi yok."

Erchov sesini alçaltarak ekledi:

"Belki de haklıydı... Ne oldu ona?"

Ricciotti elini salladı: "Bilmiyorum... Kamçatka'dadır sanırım... Ya da Altaylar'da."

"Şimdi ne yapıyoruz?"

Tüm yorgunluklarının içinden birbirlerine baktılar ve renksiz günışığı her ikisindeki aynı çarpıcı ve basit soğukkanlılığı aydınlattı.

"Şimdi," dedi Ricciotti, "Teslim olma zamanı, Maximka. Direnmenin anlamı yok... Sen bunu herkesten daha iyi bilirsin. Tüm işkencelere dayanabilirsin, ama sonuçta aynı kapıya çıkar, yani yararsız olur. Sözümü dinle ve teslim ol."

"Kime teslim olayım? Bir halk düşmanı olduğumu, bir hain olduğumu, Tulayev'i öldürdüğümü ve başka bir şey bilmediğimi mi itiraf edeyim? Ancak sarhoş akıl hastalarının uydurabileceği tüm o saçmalıkları mı yineleyeyim?"

"İtiraf et, kardeş. Ya da senden ne istiyorlarsa onu yap. İlk olarak uyumana izin verirler; ikinci olarak az da olsa bir şansın olur... Çok küçük bir şans, bana kalırsa sıfıra yakın, ancak yapabileceğimiz başka bir şey yok... Maximka, sen benden daha güçlü bir adamsın, ama benim siyasi yargılarım kabul edersin ki seninkilerden iyidir... Senden bunu istiyorlar, tıpkı bir türbini imha etmeni istedikleri zaman yaptıkları gibi... Böyle bir emri ne mühendisler ne de işçiler tartışır ve hiç kimse bunun kaç kişinin yaşamına malolacağını düşünmez... Ben de bunu hiç düşünmemiştim. Son duruşmalar beklenilen siyasi sonuçları vermedi, bu nedenle yeni bir gösteri ve temizlik hareketi yapılması gerekiyor... Devrim gazilerinin ortalıkta dolaşmasına izin veremezler, bunu anlıyorsundur... Siyasi Büro'nun yanılıp yanılmadığını tartışmak bize düşmez..."

"Bu çok yanlış bir görüş," dedi Erchov.

"Bu konuda ağzını açma sakın. Hiç bir Parti üyesi böyle konuşma hakkına sahip değildir. Eğer seni Japon tanklarına karşı saldıran bir birliğin komutanı yapsalardı emirleri tartışmazdın, giderdin ve hiç

kimsenin geri dönemeyeceğini de bilirdin. Tulayev yalnızca bir kaza ya da bir bahane. Bana sorarsan bu olayın arkasında hiçbir şey yok, tümüyle bir raslantı eseri olarak öldürüldü. Ancak anlamalısın ki Parti bilinmeyen bir kişinin, muhtemelen halkın ruhunun derinliklerinden ateş eden bir kişi karşısında çaresiz duruma düştüğünü kabul edemez... Belki de Şef ne zamandır aklını yitirdi ya da hepimizden daha uzak görüşlü. Onun bir dâhi olduğuna inanmıyorum, kanımca pek çok eksiği var, ama ondan başka kimsemiz yok ve onun da kendinden başka: *Tüm ötekileri öldürdük, öldürülmelerine göz yumduk;* ve yalnızca Şef kaldı, biricik gerçek o. Biri Tulayev'i vurduğu zaman kendisinin hedef alındığını, çünkü başka türlü olamayacağını, hiç kimsenin ondan başka birinden nefret edemeyeceğini, nefret etmemesi gerektiğini biliyor..."

"Böyle mi düşünüyorsun?"

Ricciotti yavaşça konuştu:

"Hegel'in dediği gibi, yalnızca, rasyonel olan gerçektir."

"*Bunu yapamam,*" *dedi Erchov zorlukla.* "*Benim gücümün ötesinde.*"

"Boş sözler bunlar. Ne sende ne de bende güç kaldı. Ya sonra?"

Pencereden görebildikleri kadarıyla binadaki büroların yarısı artık kapanmış ve boştu. Sağ yanda birkaç katta ışık vardı, buradaki personel bütün gece çalışıyordu... Perdelerden süzülen yeşil ışık, alacakaranlığı aydınlatıyordu. Erchov ve Ricciotti tek bir özgürlüğü paylaşıyordu: Tuvalete giderek yüzlerini yıkadılar, iyi bir yemek ve çok sayıda sigara getirttiler. Birbirlerinin yüzüne adeta dostça baktılar. Erchov kanapenin üzerinde gerindi, Ricciotti ise odada dolaştı, sonunda iskemleye oturdu:

"Ne düşündüğünü biliyorum. Bunları ben de düşündüm. Hâlâ da düşünüyorum. 1.Madde: Başka çözüm yolu yok, dostum. 2.Madde: Böylece çok az da olsa bir şansımız oluyor, yüzde yarım kadar. 3.Madde: Ülkeme karşı ölmektense onun için ölmeyi yeğlerim. Sana itiraf edeyim ki artık yüreğimde Parti'ye bir inanç kalmadı ama ülkeme inanıyorum... Bu dünya bize ait, biz de ona aitiz, hatta saçmalık ve kötülük noktasına kadar ona aitiz. Ancak durum ilk bakışta göründüğü kadar saçma ya da kötü değil. Daha çok, barbar ve hantal diyebiliriz. Baltayla ameliyat yapıyoruz. Hükümetimiz korkunç kötü koşullar altında elindeki kaleyi savunuyor ve en iyi birliklerini birbiri arkasından ölüme gönderiyor, çünkü yapacak başka bir şey bilmiyor. Şimdi bizim sıramız geldi."

Erchov yüzünü elleri arasına aldı.

"Dur, seni izleyemiyorum."

Başını kaldırdı, artık daha açık düşünebiliyordu, birden öfkelendi.

"Bana söylediklerinin beşte birine olsun inanıyor musun? Beni ikna etmen için sana ne ödüyorlar?"

İkisini de aynı öfkeli umutsuzluk sardı; başları birbirine yaklaştı, yüzyüze geldiler - bir haftadır traş olmamış, yüzlerindeki kan çekilmiş, gözkapaklarında kırışıklıklar, yüz çizgileri sonsuz bir yorgunlukla kaplı. Ricciotti kızmadan yanıt verdi:

"Hiç kimse bana bir şey ödemiyor, sersem. Ancak bir hiç uğruna ölmek istemiyorum - anlıyor musun? Bu şans, yüzde bir de olsa, binde bir de olsa, evet, binde bir de olsa, onu kullanacağım, anlıyor musun? Yani yaşamaya çalışacağım, bedeli ne olursa olsun - hepsi bu! Her şeye rağmen yaşamak, kadınları öpmek, çalışmak, Çin'de savaşmak için yaşamak istiyorum... Sakın benden farklı olduğunu söyleme! Seni kurtarmak istiyorum, anlıyor musun? Ben mantıklıyım. Bu oyunu başkaları üzerinde oynadık, şimdi bizim üzerimizde uygulanıyor - bu oyunu iyi biliyorlar! Olaylar artık bizi aştı ve sonuna kadar devam etmeliyiz. Bunu anlamıyor musun? Bu rejime hizmet etmek için yaratıldık, tüm işlevimiz bu, devrimin çocuklarıyız, bunlar kaderin bir oyunu değil, bunu anlayabiliyor musun? Ben sisteme bağlıyım, farketmiyor musun? Ve sen de bağlısın, Maximka." Sesi hafifledi, tonu değişti, bir ölçüde şefkatli oldu. "Hepsi bu, Maximka. Bana kızmakta haksızdın. Bunu düşün. Otur şimdi."

Onu omuzlarından tutarak kanapeye itti. Erchov hantalca kanapeye çöktü.

Gece oldu, uzak koridordan ayak sesleri geldi, bir daktilonun tıkırdısına karıştı. Bu dağınık sesler sessizliğin içinde sürünerek ilerledi.

Erchov hâlâ öfkeliydi.

"Bir hain mi olduğumu itiraf edeceğim? Tüm gücümle savaştığım hainlerden biri olduğumu mu kabul edeceğim? Beni yalnız bırak, sen çıldırmışsın!"

Yoldaşının sesi çok uzaklardan geliyor gibiydi. Aralarında karanlık gezegenlerin yavaşça döndüğü buz gibi bir mesafe vardı... Aralarında abanoz bir masa, boş çay fincanları, boş bir votka şişesi ve 1,5 m tozlu halıdan başka bir şey yoktu.

"Senden ve benden daha iyi adamlar da bunu yaptı. Bizden sonra başkaları da yapacak. Hiç kimse bu çarka direnemez. Buna hiç kimsenin hakkı yoktur, hiç kimse düşman tarafına geçmeden Parti'ye direnemez... Kendini masum sanıyorsan çok yanılıyorsun. Biz mi masumuz? Kimi kandırdığını sanıyorsun? İşimizin ne olduğunu unuttun mu? Gü-

venlik Yüksek Komiseri masum olabilir mi? Büyük Engizisyoncu bir kuzu kadar masum olabilir mi? Ayda ortalama yedi yüz kişinin ensesine bir kurşun sıkılması için lastik mühür basar gibi onay veren bir kişi, kendi ensesine de bir kurşun sıkılmasını hak etmez mi? Ayda yedi yüz resmi rakamlar tabii ki. Gerçek rakamları kimse bilmiyor..."

"Kes sesini," diye bağırdı Erchov, "Hücreme geri dönmek istiyorum. Ben bir askerim, emirlere uydum - hepsi bu! Bana hangi amaçla işkence ediyorsun?"

"Hayır. İşkencen daha yeni başlıyor. İşkencen aslında daha başlamadı. Ben seni ondan kurtarmaya çalışıyorum. Seni kurtarmaya çalışıyorum... Seni kurtarmak, anlıyor musun?"

"Sana bir söz verdiler mi?"

"Öylesine ellerine düşmüş durumdayız ki, bize bir şey için söz vermeleri gerekmiyor... Verilen sözlerin ne kadar doğru olduğunu iyi biliyoruz... Popov beni görmeye geldi - tanırsın, o yaşlı sersem... Onun da sırası geldiğinde çok güleceğim, öbür dünyada olsa bile... Bana şunları söyledi: 'Parti sendeki her şeyi ister, karşılığında hiç bir şey vaadetmez. Siyasi Büro, siyasi gereksinimlere göre gereken kararı verecek, Parti seni mahkemeye çıkarmadan da kurşuna dizdirebilir...' Aklını başına topla, Maximka, ben de senin kadar yorgunum."

"İmkânsız,!" dedi Erchov.

Yüzünü elleriyle kapadı ve öne eğildi. Belki de ağlıyordu. Güçlükle soluk alıyordu. Korkunç bir sessizlik oldu.

"Keşke şakağıma bir kurşun sıkabilseydim," diye mırıldandı Erchov.

"Keşke," dedi Ricciotti.

Zaman - çıplak, renksiz, ölümcül zaman uzadıkça uzadı, sonunda yalnızca hiçlik vardı. Uyumak...

"Binde bir şans," diye mırıldandı Erchov, hiçbir rahatlatıcılığı olmayan bir serinkanlılıkla. "Tamam! Haklısın, kardeş. Oyunu sürdürmeliyiz."

Ricciotti telaşla zile bastı. Bir yerlerde bir zil çaldı... Özel tümenden bir asker kapıyı araladı. "Çay, sandviç ve konyak! Çabuk!" Mavimsi günışığı, o saatte hiç kimsenin olmadığı Gizli Servis'in pencerelerindeki ışığı soluklaştırdı. Erchov ve Ricciotti ayrılmadan önce kucaklaştılar. Çevrelerini gülümseyen yüzler sardı. Birisi Erchov'a hitap etti: "Karınız çok iyi. Viatka'da, yerel hükümette memurluk yapıyor..." Erchov hücresine döndüğünde masanın üzerindeki gazeteleri görünce şaşırdı. Aylardır hiçbir şey okumamıştı, beyni bir boşluğun içindeydi. Bitkin, yatağa uzandı, Pravda gazetesini açtı, baş sayfadaki Şef'in

portresini gördü. Uzun bir dakika boyunca baktı, bir şeyler anlamaya çalışırcasına baktı, sonra uyuyakaldı, gazetedeki resim yüzünü örtüyordu.

Telefonlar çalarak önemli haberler verdi. sabah 6:27'de sekreteri tarafından uyandırılan Zvyeryeva, direkt telefondan Yoldaş Popov'u arayarak haberi verdi: "Erchov itiraf etti..." Yaldızlı Karel ağacından yapılmış büyük yatağında yatarken telefonu komodinin üzerindeki yerine koydu. Karşı duvarda duran, yatağa doğru eğilmiş büyük ayna, seyretmekten hiç bıkmadığı bir örüntüyü yansıtıyordu: Kendisi. Uzun, düz, boyalı saçları yüzüne hemen hemen kusursuz bir oval biçim veriyordu. Hem utanç hem de kin yansıtan dudaklarının sarımsı bükülmesini görerek "*trajik bir ağzım var*," diye düşündü. Balmumu renginde teni, dikkatle mesaj yapılmış kırışıklıklar - bu yüzde gözler dışında hiçbir şey insanca değildi. Kül rengi gözler, görülmeyen kirpikler ve kaşlar, günlük yaşamında bunların şeffaf karanlığı kesin bir ikiyüzlülükten başka bir şey ifade etmezdi. Ancak aynası ile yalnız kaldığında gözleri yırtıcı bir şaşkınlığı yansıtırdı. Örtüleri kabaca yere attı. Göğüsleri sarktığı için siyah bir sutyenle uyuyordu. Vücudunun yansıması aynada göründü, hâlâ düzgün, uzun, gösterişsiz, zayıf bir Çinli kızın bedeni gibi, "Harbin'deki genelevlerde bulunan Çinli köleler gibi". Kuru avuçları karnının üzerinde gezindi. Kendi kendini beğendi: "Göbeğim gergin ve zalim." Venüs tepeciğinin üstünde yalnızca birkaç tane kıl vardı, onun da altında gizli girintiler, korkutucu bir ağız gibi duruyordu. Elleri bu girintilerde dolaştı, bedeni iki büklüm olurken gözleri buğulandı, aynadaki görüntü büyüdü, tümüyle onunla doldu. Kendini hafifçe okşadı. Başının üzerinde, korkutucu boşlukta çok genç kadınlara kabaca sahip olmuş erkekleri gösteren resimler vardı. Transa geçmiş yüzü - gözleri yarı kapalı, ağzı açık - bir anlığına karşısında durdu. "Ah, çok güzelim, ah..." Şiddetli bir titreme ile tepeden tırnağa sarsıldı ve onun içinde kendi yalnızlığına yuvarlandı. "Ah, ne zaman..." Telefon çınladı. Yaşlı Popov'un mırıltısı duyuldu:

"Tebrikler... Araştırmada büyük bir adım atıldı... Şimdi, Yoldaş Zvyeryeva, Rublev dosyasını hazırlayın..."

"Bu sabah elinizde olacak, Yoldaş Popov."

Makeyev'in yaşamı hemen hemen on yıldır aşağılamak ya da aşağılanmaktan oluşmuştu. Bildiği biricik hükmetme sanatı, baskı ve aşağılama yoluyla her türlü itirazı ortadan kaldırmaktı. İlk başlarda, bir yoldaş kürsüye çıkıp alaycı bir dinleyici kitlesi karşısında geçmişteki yanlışlarını itiraf ettiğinde ve çalışma arkadaşlarından, dostlarından, kendi düşüncelerinden vazgeçtiğine yemin ettiğinde, Makeyev çok ra-

hatsız olurdu. "Orospu çocuğu," diye düşünürdü, "öyleyse işini bitirmelerine razı ol." 1927-28'deki tartışmalardan sonra, Parti'den ihraç edilmemek için her şeyden cayan eski üyelere karşı küçümseyici bir sempati duymaya başladı. Karmaşık bir biçimde onların mirasını paylaşma görevi verildiğini hissediyordu. Makeyev inanılmaz alaycılığı ile dinleyicileri 1918 militanları aleyhine döndürdü, militanlar birdenbire tüm dokunulmazlıklarını yitirdi, yetkileri geri alındı ve Parti'nin önünde küçük düşürüldükleri görüldü, gerçekte ise yalnızca tek bir ilke altında birleşmiş sıradan erkeklerin ve kadınların önünde küçük düşmüşlerdi: Disiplin. Öfkeden mosmor olmuş Makeyev haykırıyordu: "Hayır, bu kadarı yeterli değil! Lafı döndürüp dolaştırmayalım! Bize fabrikalarda yaptığınız kışkırtıcılıkları anlatın!" Bu gibi saldırıları -insanların yüzüne yumruk gibi inen - ona iktidar yolunu açtı. Bu yolu izledikçe yükseldi: Yenilmiş yoldaşlarına işkence etmek; pişmanlıklarını tekrar tekrar -her defasında daha ağır koşullar altında- yinelemelerini istemek; çünkü iktidar üzerinde hak öne sürmelerini önlemenin tek yolunun bu olduğunu bilmek; astlarının kendi hatalarından dolayı sorumluluk üstlenmesi gerektiğinde ısrar etmek. Çünkü Makeyev onlara kıyasla Parti için daha değerliydi. Sonunda aşağılanma sırası Makeyev'e geldi, çünkü ondan daha yüksekte biri böyle istemişti. Cezaevi onu hayvansı bir umutsuzluğun içine itti. Karanlık, küçük hücresinde mezbaha tokmağının alnına yeterince hızla inmediği bir danaya benziyordu. Güçlü kasları zayıfladı, kılı göğsü çöktü, rüzgârla dağılan saman rengi bir sakal gözlerinin altına kadar büyüdü, iriyarı, iki bük*lüm bir mujik oldu, yuvarlak omuzlu, üzgün gözlü... Zaman geçti*, Makeyev unutuldu, bağlı olduğunu bildiren protestolarına hiç yanıt verilmedi. Hem akılsızca hem de kuşku uyandırıcı olacağı için masum olduğunu öne sürmemişti. Dış dünyanın gerçekliği sona erdi, artık karısının yüzünü hayalinde canlandıramaz oldu, cinsel istekle ranzasına çakılıp ağzından köpükler saçarken bile... Sorgulama başladığında büyük bir rahatlama hissetti. Her şey yoluna girecekti, kariyerine yalnızca ara verilmişti, Arktika'daki bir toplama kampında birkaç yıl geçirmekten daha ağır bir ceza almazdı ve orada bile insan örgütleme yeteneği olduğunu gösterirse birtakım ödüller alabilirdi... Orada kadınlar da vardı... Mayıs emirlerini uygulamakta çok aşırıya kaçtığı, öte yandan Eylül emirlerini uygulamakta yetersiz kaldığını; bölgedeki ekili topraklarda görülen azalmadan sorumlu olduğunu; atadığı tarım yönetim görevlilerinin sonradan karşı-devrimci olarak hüküm giydiklerini (onları itham eden kendisiydi); Tarım İşçileri Dinlenme Evi için ayrılan parayı ve mobilyaları kendisi için kullandığını kabul etmesi isten-

di. Suçlamalar tartışma götürürdü, ancak Makeyev tartışmadı, tümü de gerçekti, gerçek olabilirdi, gerçek olmalıydı... gördüğünüz gibi yoldaşlar, Parti isterse her şeyi kabullenmeye hazırım... İyi bir işaret vardı: Suçlamaların hiçbiri ölüm cezasını gerektirmiyordu. Eski resimli dergiler okumasına izin verildi.

Bir gece, derin bir uykuya dalmışken uyandırıldı ve farklı bir yoldan sorgulamaya götürüldü - asansörler, avlular, iyi aydınlatılmış bodrumlar - Makeyev birden tehlikeli yeni bir durumla karşılaştığını anladı. Korkunç bir açıklama her şeyi anlatıyordu:

"Makeyev, Merkez Komite sana güvenirken bölgedeki kıtlığı organize ettiğini kabul ediyor musun..."

Makeyev başıyla kabul ettiğini gösteren bir işaret yaptı. Ancak bu kez suçlamaların içeriği değişmekteydi - son duruşmaları andırıyordu... İyi ama ondan daha başka ne isteyebilirlerdi? Bundan başka neyle suçlayabilirlerdi ki? Kurgansk'ta hiç kimse onun suçlu olduğundan kuşkulanmazdı. Ve Siyasi Büro sorumluluk almamış olacaktı.

"Tam bir itirafta bulunmanın zamanı geldi. Bizden sakladığın şeyler, ne kadar büyük bir Parti düşmanı olduğunu gösteriyor. Her şeyi biliyoruz. Elimizde tüm kanıtlar, Makeyev, kesin kanıtlar. Suç ortakların itiraf etti. Yoldaş Tulayev'in öldürülmesinde oynadığın rolü bize anlat..."

Makeyev başını eğdi, daha doğrusu birden tüm gücünü yitirdi ve başı göğsüne düştü. Sorgucunun suçlamalarını dinlerken vücudu boşalıyormuş gibi omuzları çöktü. Bir kara delik, önünde bir kara delik vardı, bir mezar ve söyleyebileceği hiçbir şey yoktu. Ne konuşabiliyor ne de hareket edebiliyordu, cilalı zemine aptalca baktı.

"Suçlamaya yanıt ver, Makeyev!... Hasta mısın?"

Ona dayak da atsalar hiçbir şey elde edemezlerdi, iri yapılı bedeni artık boş bir çuvala benziyordu. Hücresine götürüldü, doktor muayene etti; sakal traşı yapılarak eski olağan görüntüsü kazandırıldı. Sürekli kendi kendine konuştu. Başı bir kurukafaya benziyordu - yüksek, konik, çıkık çene kemikleri ve etobur dişler. İlk sinir krizini atlattıktan sonra bir gece tekrar sorgulamaya götürüldü. Aksayarak yürüdü, göğsü sıkıştı, her adımda kalan gücü de tükeniyordu.

"Makeyev, Tulayev davası ile ilgili olarak aleyhinde müthiş bir kanıtımız var: Karının ifadesi..."

"İmkânsız"

Bir başka yaşamda, gerçekle ilgisi olmayan öteki eski yaşamlarından birinde tanıdığı kadının tuhaf, gerçekdışı görüntüsü, yüzünün biraz canlanmasını sağladı. Dişleri bir an parladı.

"İmkânsız. Ya da ona işkence yaptığınız için yalan söylüyor."

"Bizi suçlayamazsın, sanık. Hâlâ suçlamayı yadsıyor musun?"

"Yadsıyorum."

"Öyle ise dinle ve utan. Yoldaş Tulayev'e suikast yapıldığını öğrendiğinde bunu beklediğini, onun bunu hak ettiğini, bölgedeki kıtlığı *organize edenin o olduğunu söyledin... Tüm söylediklerin ifadede* yazılı, sana okumamız gereksiz. Bunlar doğru mu?"

"Yalan," diye mırıldandı Makeyev. "Tümüyle yalan."

Ve anılar gizemli bir biçimde içindeki karanlıktan sıyrıldı. Alia, yüzü ağlamaktan şişmiş... Titreyen elinde kupa kızını tutuyor, bağırıyor, ama soluk soluğa çıkan sesi zorlukla duyulabiliyor: 'Yasen, hain ve yalancı, ne zaman birisini öldüreceksin?' Alia ne düşünmüş olabilirdi, o zavallı aptala ne önermişlerdi? Onu kurtarmaya mı yoksa mahvetmeye mi çalışıyordu?

"Doğruluk payı var," dedi. "Ancak büyük bir bölümü yalan, yalan, yalan, bunu size açıklayabilirim..."

"Bu tümüyle yararsız olur, Makeyev. En küçük bir kurtuluş şansın varsa, tümüye ve içtenlikle itiraf etmene bağlı..."

Karısını anımsamak onu canlandırmıştı. Eski benliğine kavuşur gibi oldu, alayla konuştu:

"Ötekiler gibi mi yani?"

"Ne demek istiyorsun, Makeyev? Aklından geçen nedir, karşıdevrimci Makeyev, Parti'ye ihanet eden, Parti'yi öldürmeye çalışan hain?"

"Hiçbir şey."

Ve tekrar çöktü.

"Bu son sorgulanman olabilir. Bu son günün de olabilir. Hakkında bu akşam karar verilebilir, Makeyev, duydun mu? Tutukluyu hücresine götürün."

...Kurgnask'ta tutuklu cezaevinden kapalı bir minibüsle alınırdı. Kimi zaman cezası kendisine bildirilir, kimi zaman da kuşku içinde bırakılırdı - ve bu daha iyiydi, çünkü kimi zaman az da olsa kuşku kalmazsa kişilerin sürüklenmesi, bağlanması, ağzının tıkanması gerekirdi. Ötekiler ise bozuk robotlar gibi yürürdü, ancak yürürdü. İstasyon*dan birkaç km. ileride, demiryolunun yıldızların altında parlayan bir* kavis çizdiği yerde minibüs dururdu. Tutuklu aşağı indirilirdi... Makeyev koli çalmış dört demiryolu işçisinin idamında hazır bulunmuştu. Bölgesel Komitede hırsızlık yapan işçilere idam cezası verilmesini istemişti. Piçler! Bu dört demiryolu işçisi hâlâ sürgün cezası alacaklarını ümit ediyordu. "İşçileri böyle küçük bir suç için kurşuna dizmez-

ler... Alt tarafı 7000 rublelik koliler..." Son umutları da hastalıklı sarı ışığı küçük yapraklardan süzülerek gelen çirkin bir ayın altında, çalılıklarda sona ermişti. Bir kenarda duran Makeyev, adamların nasıl davrandığını izlemişti. Birinci işçi dimdik ilerlemişti, başı dikti, adımları sağlamdı, açık mezara doğru ilerlemişti ("devrimci böyle olmalıydı.."). İkinci adam köklere takılarak tökezlemiş, sarsak yürümüş, başını öne eğmişti - derin düşüncelere dalmış gibiydi, ancak yakına geldiğinde Makeyev, işçinin elli yaşlarında olmasına rağmen sessizce ağladığını görmüştü. Üçüncüsü ise arada bir bilinci yerine gelen sarhoş gibiydi. Sürüklenerek götürülmesi gerekmişti (bir sıra oluşturmuşlardı, arkalarından da tüfekli adamlar geliyordu.) Yirmi yaşındaki dördüncü işçi ise Makeyev'i tanımış, dizüstü çökerek yalvarmıştı: "Yoldaş Makeyev, aziz babamız, bize merhamet et, bizler işçiyiz..." Makeyev gerilemiş, ayağı bir köke takılarak tökezlemişti, askerler sessizce delikanlıyı götürmüştü. Tam o anda birinci işçi başını çevirmiş ve sessiz ayışığında çok net duyulan soğukkanlı bir sesle konuşmuştu: "Sus Sacha, onlar artık insan değil, yalnızca birer sırtlan... Pis yüzlerine tükürmemiz gerek..." Makeyev arabasına döndüğünde dört silah sesi peşpeşe gelmişti. Bulutlar ayı örttü, sürücü neredeyse bir hendeğe yuvarlanıyordu. Makeyev doğruca evine gitmiş, yatmış, uyuyan karısına sarılmış ve gözleri açık, karanlıkta uzun süre kalmıştı. Düşünmemek onun için kolay olduğundan kendinden kaçabiliyordu. Ertesi sabah gazetede idamlarla ilgili kısa haberi okuduğu zaman "demir bir Bolşevik" olduğu için sevinç bile duymuştu...

Makeyev artık yalnızca anıları ile yaşıyordu; daha doğrusu anıları onun içinde kendi başlarına bir yaşam sürüyordu. Hücresine götürülürken parlak bir bilinç perdesi üzerinde belirmişti bu anı. Ve işin korkunç yanı, beraberinde başka bir anıyı daha getirmişti: O günlerde Makeyev, sarı ayışığı altında Özel Tümen askerlerince kazılmış mezarlarına doğru ilerleyen o insanlardan farklı bir ırka ait olduğuna inanıyordu. Akla gelebilecek hiçbir olay onu iktidardan düşüremez, ötekiler gibi şerefsiz kılamazdı. Merkez Komite dosyalarında bile en küçük bir olumsuz sicil yoktu. Parti'den ihraç edilmek dışında hiçbir olasılık yoktu ve o da olanaksızdı... Tüm ruhu ve varlığı ile Parti'ye bağlıydı! Uyumluydu, Merkez Komitenin de, Siyasi Büronun da, Şef'in de her zaman haklı olduğunu iyi biliyordu, çünkü güçlü olan haklıydı; iktidarın hataları gerçek halini alırdı, yalnızca biraz bedel ödenirdi ve yanlış bir çözüm doğru çözüm olurdu... Küçük asansörün içinde, kırk yaşlarında olan ve Makeyev'e benzeyen - daha doğrusu eski günlerdeki Makeyev'e benzeyen bir astsubay, onu duvara doğru itti.

Aynı baş yapısı ve çene, aynı inatçı gözler, aynı geniş omuzlar. (Ancak hiçbiri o anda bu benzerliğin farkında değildi.) Muhafız için tüm tutuklular birbirinin aynıydı. İnsan maşalar, insan tabancalar, insan parolalar - ve Makeyev bir zamanlar bu adamları yönetirdi, bir zamanlar o da bu farklı ırka aitti... Bir an kendini ormanda yürürken, sarı ayışığı ve yaprakların gölgeleri altında arkasında tüfekli adamlarla giderken görür gibi oldu... Ve bu kez bir kenarda bekleyen öteki adamdı, deriler giymişti, elleri ceplerindeydi; ve Makeyev hiçliğe gittiğinde adam evine gedecek, büyük, sıcak yatağına yatacak ve uyuyan karısına sarılacaktı... Aynı adam, ya da aynı gözlere sahip bir başkası Makeyev'i almaya gelecekti, belki de bu gece...

Yine bir başka anı geçmişten kopup geldi. Parti kulübünde Sovyet havacılığı onuruna 'Aerograd' adlı film gösteriliyordu. Filmde Uzak Doğu'daki bir sibirya ormanında eskiden Kızıl partizanlar olan sakallı köylüler Japon ajanlarının karşısında duruyordu... birbirlerini kardeş gibi seven iki eski kürk avcısı vardı ve biri ötekinin bir hain olduğunu keşfetmişti. Büyük ağaçların altında durmuş, yüz yüze bakarlarken milliyetçi, hainin silahını almıştı: "Yürü!" Öteki yürümüş, iki büklüm olmuş, ölüme mahkûm edildiğini hissetmişti. Birbirine çok benzeyen bu iki yüz, tekrar tekrar perdede belirmişti - dehşete kapılmış sakallı adamın yüzü ve onu yargılayan yoldaşının yüzü, haykıran dudakları: "Kendini hazırla! Sovyet halkı adına..." Ve tüfeğini doğrultmuştu... Çevrelerinde orman, kaçılması olanaksız orman duruyordu. Yakın çekim: Ölmekte olan adamın yüzü... Sonunda tüfeğin patlaması ile bu yüz kaybolmuştu. Makeyev alkışlanması için işaret vermişti... Asansör durdu, Makeyev ölüme gitmek isterdi. Yine de dimdik yürüyebildi. Hücresine vardığında kâğıt istedi. Şunları yazdı:

"Parti'nin önünde tüm direnişten vazgeçiyorum. Tam ve içten bir itiraf imzalamaya hazırım..."

İmzaladı: Makeyev. M. hafi hâlâ güçlüydü, öbürleri ise çarpık görünüyordu.

Kiril Rublev, sorgucunun sorularını yanıtlamayı reddetti. (Bana gereksinimleri varsa vazgeçeceklerdir. Yok benden kurtulmak istiyorlarsa o zaman formaliteleri azaltmış olurum). Yüksek rütbeli biri gelerek isteklerini sordu. "Sosyalist bir cezaevinde eski rejimdeki bir tutuklu gibi işlem görmek istemiyorum... Ne de olsa, yurttaş, Sovyet Devleti'nin kurucularından biriyim." (Konuşurken düşünüyordu: Elimde olmadan alaycı oluyorum... Gülmece anlayışı...) "Kitap ve kâğıt istiyorum..." Cezaevi kütüphanesinden kitaplar ve sayfaları numaralanmış not defterleri verildi... "Şimdi beni üç hafta süreyle rahat bırakın."

Düşüncelerini açıklığa kavuşturmak için zamana gereksinimi vardı. İnsan tümüyle yok olduğunda tekil bir özgürlük hisseder, sonunda tam karşıt açıdan düşünebilir ve bir ölçüde korkunun üstesinden gelebilir, bu seks içgüdüsü kadar ilkel bir güçtür... Hem içgüdü hem de gücün üstesinden gelinemez; bu bir içsel eğitim unsurudur. Yitirelecek hiçbir şey yoktu. Sabahları biraz jimnastik yapıyordu - çıplak, yüzü asık, buğday tarlasındaki orağın hareketini yinelemek onu eğlendiriyordu: İki kolu ileri ve yana doğru açılıp kapanıyordu. Sonra biraz yürüyor, düşünüyor, oturuyor ve yazıyordu. Sonra bir başka konu üzerinde düşüncelere dalıyordu: Ölüm, biricik rasyonel bakış açısı, doğal bilimler. "Buna uzun süredir hazırlanıyorduk, Dora..." Tüm yaşamı, tüm yaşamları, tüm gerçek yaşamları, on yedi yıl boyunca, Devrimin zorlukları ve heyecanlarından bu yana Dora savunmasız bir naziklik, tereddütler ve kuşkularla dolu bir naziklik altında dayanmıştı. Böyle bitkiler de vardır, ince, narin yaprakları öyle bir direnişe ve yaşama arzusuna sahiptir ki fırtınaları atlatabilir, böylece genelde dayanıklılık adı verilen âni bir gayret ve kabalığın karışımından tümüyle farklı, gerçek ve saygın bir dayanıklılığının varlığına sığınırız. Kiril sanki Dora yanındaymış gibi konuşuyordu. Birbirlerini o kadar iyi tanıyorlar ve öylesine ortak düşünceleri vardı ki, Kiril yazdığında Dora bir sonraki cümleyi ya da sayfayı görür gibi olurdu. "Kanımca şöyle devam edeceksin, Kiril," derdi, fikrini söylerdi. Başını kaldırdığında Rublev onu görür gibi oluyordu; soluk tenli, güzel, saçları alnından geriye doğru taranmış. "Kesinlikle haklısın!" derdi. "Beni ne kadar iyi anlıyorsun, Dora!" Karşılıklı anlayışlarının sevinci ile kimi zaman yazıların üzerinden öpüşürlerdi. Ne günlerdi onlar: Soğuk, tifo hastalığı, kıtlık, terör, her zaman parçalanan ama hiçbir zaman teslim olmayan Savaş Cepheleri, Lenin ve Troçki günleri, güzel günler. "Beraber ölmemiz ne güzel olurdu, Dora!" Aralarındaki bu konuşma onbeş yıl sonra, çöken bir madende hapis kalıp havasızlıktan ölen madenciler gibi bir karabasanın içinde mücadele ederlerken geçmişti. "Anımsarsın, daha önce de kıl payı kurtulduk: Sen tifoya yakalanmıştın ve bir gün benim çevremde mermiler kusursuz bir yarım daire çizmişti..." "Sayıklıyordum," demişti Dora, "Sayıklıyordum ve her şeyi görüyor, her şeyi anlıyordum, elimi oynatarak mermileri başından uzak tutan bendim, sonra saçına dokundum... Gördüğüm halisünasyon öylesine gerçekti ki neredeyse ona inanıyordum, Kiril. Daha sonra korkunç bir kuşku dönemi yaşadım - mermileri senden uzak tutamasaydım ne işe yarardım, seni Devrimden daha çok sevmeye hakkım var mıydı, çünkü seni dünyada her şeyden daha çok sevdiğimi çok iyi biliyordum, sen yok ol-

saydın yaşayamazdım, Devrim için bile... Ve bunları söylediğimde beni azarladın, halisünasyonumun içinde benimle öylesine iyi konuştun ki ilk kez seni gerçek anlamda tanıdım..." Kiril ellerini Dora'nın kalçalarına koyarak gözlerinin içine bakmıştı; artık yalnızca gözleri ile gülümsüyorlardı ve çok solgun, çok daha yaşlı, çok daha sorunluydular. "Çok değiştim mi?" diye sordu adam tuhaf biçimde genç bir sesle. "İnanılmayacak kadar aynısın," diye yanıtladı Dora onun yanaklarını okşayarak. "İnanılmayacak kadar... Ancak, bana gelince, kendi kendime hep şunu söyledim, sen yaşamaya devam etmeliydin, yoksa dünya önemsiz bir yer olacaktı ve ben de seninle yaşamaya devam etmeliydim... Belki de o zaman ölme fırsatını kaçırdığımızı düşünüyorum, bunu gerçekten düşünüyorum... Belki de belirli türde insanların yaşamaya değer bulmayacağı dönemler var..." Kiril yavaşça yanıt vermişti: "Dönemler mi dedin? Haklısın. Ancak, şu andaki bilgi düzeyimizle dönemlerin süresini ya da sıralanışını kestiremeyiz, bu nedenle tarihin bize gereksinim duyacağı ânı beklemeliyiz..." Bu konuda "İngiltere'de Kapitalizmin Gelişmesi' dersinde konuştuğu gibi konuşabilirdi... Şimdi ise hücresinin sağ köşesine sıkışmış, doğrudan duvara yaslanmıştı; ve Korkunç İvan'a benzeyen profili pencereye öyle bir açıda dönüktü ki yarım metrekare kadar gökyüzünü görebiliyordu, mırıldandı: "Evet, Dora, evet, Dora, *sonumuz geldi*..."

Yazıları iyi gidiyordu. Her gün ilk paragrafa başlarken biraz kararsız kalıyor, *ama yirmi satır sonra güven geliyordu.* Ve *hızlı el yazısıyla* son onbeş yılın tarihini kâğıda döküyor, sözcükleri boşa harcamıyor, *bir iktisatçı dikkatiyle gizli istatistiklerden (doğru olanlar)* rakamlar veriyor, iktidardakilerin kararlarını ve eylemlerini analiz ediyordu. Hiçbir şeyi atlamayan, korkunç bir tarafsızlığa ulaşmayı başarmıştı. Parti'nin demokratikleştirilmesi için karmaşık savaşlar; sanayileşme konusunda Komünist Akademisi'nde çıkan ilk tartışmalar; kırsal kesimdeki halk kitleleri, zayıflayan sanayi ve Devlet arasındaki ilişkilerde giderek büyüyen gerginlik; N.E.P. bunalımı; dünyadaki bunalımın kendi sınırları içine kapatılan Sovyet ekonomisi üzerindeki etkileri; altın bunalımı; kendisini doğrudan tehdit eden tehlikeler konusunda uzak görüşü ama kendini koruma içgüdüsü ile körleşen bir iktidarca ortaya atılan çözüm yolları: Parti'nin yozlaşması ve entelektüel yaşamının sona ermesi; otoriter sistemin doğuşu; yönetici kesimin iflas etmesini önlemek için geliştirilen bir araç olarak kolektivizasyonun başlangıcı; cüzam gibi yayılan kıtlık... Rublev, Siyasi Parti toplantılarının tutanaklarını biliyordu, bunların en gizli pasajlarından (muhtemelen yok edilmiş sayfalardan) alıntılar yaptı; Genel Sekreter'in her gün bi-

raz daha çok yetkiyi eline geçirmesini anlattı; Merkez Komite lobilerinde dönen entrikaları açıkladı; ve buna karşı bir plan da Şef belirmeye başladı, istifalar arasında, tutuklamalar arasında ve ters dönmüş iskemleler arasında birbirlerine bakan, yüzleri aynı derecede solmuş iki Siyasi Büro üyesinin konuşması arasında: "Kendimi öldürürüm ve cesedim seni lanetler! Şana gelince, mujik'ler bir gün seni paramparça edecekler ve daha çok güç kazanacaklar, ama ülke, Devrim..." Yüzü mezar kadar soğuk olan öteki üye mırıldanmıştı: "Sakin ol, Nicolas Ivanovich. Kabul ediyorsan istifamı hemen veriyorum..." İstifa kabul edilmemişti, yerine geçecek kimse yoktu.

Arka arkaya sayfaları doldurduktan, on yıldır hiç yazmadığı kadar rahatça yazdıktan sonra, Kiril Rublev hücresinde dolaşarak sigara içiyordu. "Evet Dora, ne düşünüyorsun?" Dora'nın görünmez eli sayfaları çevirdi. "Güzel," dedi. "Kesin ve açık. Senin gibi. Devam et, Kiril." Sonra düşünceleri bir başka meditasyona, gelincik tarlasına döndü.

Sabahın erken saatleri. Kırmızı çiçeklerden oluşan, hafif eğimli bir tarla. Her bir çiçek bir alev ve öylesine narin ki dokunur dokunmaz dökülüyor. Kaç çiçek var burada? Saymak olanaksız. Her an bir tanesi soluyor ve bir başkası açıyor. Daha güçlü tohumlardan yetiştikleri ya da toprağın içinde eşit dağılmamış besleyici elementlerden yararlandıkları için ötekilerden daha uzun, daha sağlıklı olanları kesseniz bile tarlanın ne görünüşü, ne doğası, ne de geleceği değişirdi. Onların arasından bir çiçeğe isim versem mi, bir aşk yemini etsem mi? Bana öyle geliyor ki her çiçek kendi başına varoluyor, her çiçek eşsiz ve kendi türünde tek, tüm ötekilerden farklı, bir çiçek koparılırsa bir daha asla aynısı doğmayacak... Böyle görünüyor, ancak bundan emin miyiz? Çiçek her an değişiyor, kendisi gibi olmuyor, içinde bir şey ölüyor ve yeniden doğuyor. Bu andaki çiçek, artık bir an önceki çiçek değil. Birbirini izleyen yapıları arasındaki fark aslında zaman içinde onunla ona benzeyenler arasındaki şimdiki farktan daha mı az, bir saat önce neydi ki bir saat sonra ne olacak?

Bir anlık kalıcı olan, bireysel ile türler, somut ile kavramsal, yaşam ile ölüm arasındaki sınırları izleyen bir araştırma, böylece ortadan kalkıyor. Ölüm, belki de bir mezarlıkta yetişen, belki de çürümüş insanlardan beslenen bu harika gelincik tarlasının içine tümüyle yerleşmiş... Farklı ve büyük bir problem. Bunu araştıran kişi, yok edilen türler arasındaki sınırları da görmüş olmaz mı? "Ancak bu bilimsel olmaz," diye kendi kendisini yanıtladı Rublev, salt deneysel sentezler dışında felsefenin var olmadığı, ya da "köken olarak teolojik olan bir idealizmin kuramsal maskesi" olduğu kanısına vararak.

Kendisi cesur, lirik ve biraz yaşamaktan yorulmuşken, gelincikler onun artık çok uzakta olmayan ölüme, bir sürü yoldaşını alıp götürdüğü için artık ne tuhaf ne de çok korkunç olan ölüme alışmasına yardımcı oldu. Ayrıca, bir araştırma sürerken sanıkların idam edilmediğini de biliyordu. Öyle ise tehdit -veya umut- hemen eşikte değildi. Aklında yalnızca kurşuna dizilmeye götürülmek için uyandırılacağı düşüncesi ile yatağına yattığında tüm sinirleri bir başka duruşmaya çıkıyordu... (Ancak idamlar gündüzleri de yapılmıyor muydu?)

Zvyeryeva, Rublev'i çağırttı. Sorgulamaya dostça bir konuşma havası vermeye çalışıyordu.

"*Yazı mı yazıyorsunuz, Yoldaş Rublev?*"

"Evet, yazı yazıyorum."

"Merkez Komite'ye bir mesaj herhalde?"

"Hayır. Eski Parti'deki anlamıyla bir Merkez Komitenin artık varolmadığı kanısındayım."

Zvyeryeva şaşırmıştı. Kiril Rublev hakkındaki tüm bilgiler onun uyumlu, uysal, disiplinli olduğu yönündeydi; ve disiplin de uygulamada kabullenmeyi sağlardı. Soruşturma başarısızlık tehlikesi ile yüzyüzeydi.

"*Sizi iyi anladığımı söyleyemem, Yoldaş Rublev. Parti'nin sizden* ne beklediğini biliyorsunuz sanırım?"

Cezaevi Rublev'in görünüşünü pek değiştirmemişti, çünkü hep sakallıydı. Bunalmış da görünmüyordu, ancak yorgun olduğu belliydi: Gözlerinin altında siyah halkalar. Bir azizin kararlı yüzü, büyük bir burun, Novgorod ekolü ikonlardaki gibi. Zvyeryeva onu çözmeye çalıştı. Rublev serinkanlılıkla konuştu:

"Parti... Benden ne beklendiğini az çok biliyorum, ancak hangi Parti? Şu anda Parti adı verilen şey çok değişti... Belki de ne dediğimi *anlamıyorsunuz...*"

"Yoldaş Rublev, neden sizi anlamadığımı düşünüyorsunuz? Tam tersine, ben..."

"Devam etmeyin," diye sözünü kesti Rublev. "Dilinizin ucundaki artık bir anlamı olmayan resmi bir cümle... Demek istediğim, siz ve ben tümüyle farklı insan türlerine aitiz. Bunu en küçük bir düşmanlık kastetmeden söylediğime sizi temin ederim."

Normalde hakaret sayılabilecek bu sözler, Rublev'in ses tonu ve nazik bakışı ile yumuşamıştı.

"Sorabilir miyim, Yoldaş Rublev, ne yazıyorsunuz ve kimin için, hangi amaçla yazıyorsunuz?"

Rublev, öğrencilerinden biri kasıtlı olarak can sıkıcı bir soru sor-

muş gibi başını salladı ve gülümsedi.

"Yoldaş Sorgu Yargıcı, 19. yüzyılın başlarında İngiltere'deki makine parçalama hareketi hakkında bir araştırma yazmayı planlıyorum... Lütfen karşı çıkmayın, çok ciddi olarak bunu düşünüyorum."

Şakasının yarattığı etkiyi görmek için bekledi. Zvyeryeva da onu gözlüyordu. Küçük, kurnaz gözlerle.

"Gelecek için yazıyorum. Bir gün arşivler açılacak. Belki de anılarım onların içinde bulunacak. Bizim dönemimizi inceleyen tarihçilerin çalışmaları böylece aydınlatılmış olacak. Bu konuyu, bana sormakla görevlendirildiğiniz sorulardan daha önemli görüyorum... Şimdi, yurttaş, izninizle bir soru sorayım: Tam olarak neyle suçlanıyorum?"

"Bunu kısa bir süre sonra öğreneceksiniz. Yaşam koşullarınızdan memnun musunuz? Yemekler iyi mi?"

"Şöyle böyle. Kimi zaman yeterli şeker verilmiyor. Ancak hiçbir şeyle suçlanmayan pek çok Sovyet işçisi, sizinle benden daha kötü besleniyor, yurttaş."

Zvyeryeva kuru bir sesle konuştu:

"Sorgulama sona erdi."

Rublev harika bir neşeyle hücresine döndü. "O sersemi çıldırttım, Dora. Bir de böyle yaratıkları anlayabilseydim... Ya bana daha iyi birini göndersinler, ya da hiçbir açıklama yapmadan kurşuna dizsinler..."

Gelincik tarlası uzak bir tepede, yağmurun peçesi arasından belirdi. "Zavallı Dora... Şimdi idam sehpamı hazırlamış oldum, değil mi?" Dora buna sevinirdi. Şöyle derdi: "Senden sonra uzun süre yaşayacağımı sanmıyorum, Kiril. Bana yolu göster."

Rublev her kapı açılışında dönüp bakmıyordu. Bu kez kapının kapandığını kesin olarak duyduğunda, arkasında birinin durduğunu hissetti. Yazı yazmaya devam etti - sinirlerinin alt üst olmasını istemiyordu.

"İyi günler, Rublev," dedi kısık bir ses.

Gelen Popov'du. Gri kasketi, eski paltosu, koltuğunun altında yıpranmış evrak çantasıyla hep aynıydı. (Birbirlerini yıllardır görmemişlerdi.)

"İyi günler, Popov, otursana."

Rublev iskemleyi ona uzattı, masanın üzerinde açık duran not defterini kapattı ve yatağın üzerine uzandı. Popov hücreyi inceledi - çıplak, sarı, sessizlikle kuşatılmış. Kuşkusuz gördüklerini beğenmemişti.

"Vay, vay," dedi Ruble, "demek seni de içeri attılar! Hoşgeldin kardeş, bunu çoktan hak etmiştin."

İçten gelerek güldü. Popov kasketini masanın üzerine attı, paltosu-

nu çıkardı, gri bir mendilin içine birkaç kere tükürdü. "Dişim ağrıyor da. Şeytan götürsün... Ama yanılıyorsun, Rublev, henüz tutuklanmadım..."

Rublev ani bir sevinçle uzun bacaklarını havaya kaldırdı. Ve önüne geçilemez biçimde kendi kendine konuşup gülmeye başladı. "Yaşlı Popov henüz değil dedi. Henüz değil! Freud böyle bir lapsus linguae (dil sürçmesi) için neler vermezdi... Baksana Popov, ne söylediğini *sen de duydun mu? Henüz değil!*"

"Henüz değil mi dedim?" Popov kaşlarını çattı. "Ne olmuş dediysem? Ne önemi var? Ne demek istiyorsun... böyle sözcüklerle oynayarak? Ne olmuş henüz değil dediysem?"

"Henüz tutuklanmadım, tutuklanmadım, tutuklanmadım dedin!" diye haykırdı Rublev, gözleri şakayla açılmış şekilde.

Duvar, kirli perdeli pencere, demir parmaklık... Popov bunlara aptalca baktı. Bu çılgınca karşılama onu şaşırtmıştı. Aralarındaki sessizlik giderek büyüdü ve sonunda dayanılmaz bir hal aldı. Rublev kollarını göğsünde kavuşturdu.

"Rublev, buraya seninle kaderini kararlaştırmak için geldim. Senden çok şey bekliyoruz... Ne kadar eleştirel bir beynin olduğunu biliyoruz... ama Partiye sadık olduğunu da biliyoruz... Benim gibi eski kuşaktan insanlar seni tanıyor... Sana bazı belgeler getirdim... Onları oku... Sana güvenimiz var... Yalnız, eğer sence sakıncası yoksa yer değişelim... Yatmayı yeğlerim... Sağlığım iyi değil, biliyorsun - romatizma, kalp yetersizliği, vb... Sağlıklı olduğun için şanlısın, Rublev..."

Dökülen su yayılır, ama karşılaştığı engeller ona belirli bir biçim verir. Böylece Popov avantajını değerlendirdi. Yer değiştirdiler. Popov ranzaya yattı ve gerçekten de hasta yaşlı bir adama benziyordu - dişleri grileşmiş, cildi çamur rengi, birkaç tel saçı kirli beyaz ve darmadağınık. "Evrak çantamı uzatır mısın, Rublev?" Sigara içersem sakıncası var mı?" Çantasından bir sürü kâğıt çıkardı. "İşte, oku bunları... Acele etme... Çok zamanımız var... Çok ciddi bir durum bu, her şey fevkalade ciddi." Kısa cümleleri küçük öksürüklerle sona eriyordu. Rublev doğrularak okumaya başladı. '...daki askeri ateşelerin raporlarının özeti... Polonya'daki stratejik yolların inşaatı ile ilgili raporlar... Yakıt Rezervleri... Londra'daki görüşmeler...' Uzun birkaç dakika geçti.

"*Savaş mı?*" *dedi Rublev sonunda çok ciddi bir sesle.*

"Büyük bir olasılıkla savaş, önümüzdeki yıl... mmmmm..... nakliye ile ilgili rakamları gördün mü?"

"Evet."

"Savaşı Batıya doğru kaydırmak için hâlâ az bir şansımız var..."

"Uzun süre değil...."

"Uzun süre değil..."

Sanki biri ötekini evinde ziyarete gelmiş gibi bu tehlikeden söz ettiler. Seferberlik ne kadar sürecekti? Askerler yeterli miydi? Uzak Doğu'da ikinci bir petrol rafinerisi vardı ve Komsomolosk yol sisteminin son hızla tamamlanması gerekiyordu. Yakutia'daki yeni demiryolu gerçekten bitirilmiş miydi? Kış mevsimi koşullarında dayanabilir miydi?

"Asker kayıplarının çok ağır olabileceğini hesaba katıyoruz.." dedi Popov net bir sesle. "Tüm o delikanlılar..." diye düşündü Rublev. Atletlerin törenlerini izlemekten hoşlanırdı; sokaklarda yürürken gözleri Rusya'nın farklı yerlerinden gelen bu gençleri izlerdi: Büyük burunlu, geniş alınları altında yatay gözleri ile Sibiryalılar; geniş yüzleri ve belirli Moğol çizgileri ile Asyalılar; beyazların uygarlığından çok önce uygarlaşmış ırkların ürünleri. Genç kadınları da yaşamda onlarla birlikte, omuz omuza olurdu (belki de bu görüntüler anımsadığı filimlerden geliyordu) ve hep birlikte yıkılmış kentlerde, bombardıman altında dolaşırlardı; ve yeni betonarme binalarımız, açlıktan ölen onca işçinin yapıtı olan o binalarımız artık yanan iskeletler halinde ve tüm o genç adamlar, tüm o genç kadınlar, milyonlarcası, kanlar içinde yatıyor, mahzenlerde, hastane trenlerinde, kangren ve klorform kokan ambulanslarda yatıyorlar - anastezik ilaçlar sıkıntısı çekeceğimiz kuşkusuz... Ve orada, hastanelerde, yavaş yavaş cesede dönüşme süreçlerini tamamlıyorlar... "Bu görüntülerle düşünmekten vazgeçmeliyim," dedi Rublev, "dayanılmaz oluyor."

"Gerçekten dayanılmaz," dedi Popov.

Rublev neredeyse haykırdı: "Sen hâlâ burada mısın! Ne yapıyorsun burada?"

Ancak Popov daha önce saldırıya geçti:

"İlk yılda birkaç milyon kişi yitirebileceğimizi hesaplıyoruz... Bu nedenle... mmmmm... Siyasi Büro kürtajı yasaklamak gibi alışılmadık bir önlem aldı... Milyonlarca kadın bu yüzden acı çekiyor... Kayıpların milyondan az olacağını sanmıyoruz... Ölecek milyonlarca genç adamın yerine geçmesi için milyonlarca çocuk yapmalıyız ve hemen yapmalıyız... ve bu arada sen oturmuş yazı yazıyorsun... şeytan götürsün yazdıklarını, Rublev... mmmmm..... Ve Parti'ye karşı gelmek gibi aptalca bir şey yapıyorsun.... Dizlerim ve çenem..."

"Ne olmuş çenene?"

"Üst çenem çok ağrıyor... Her yanım ağrıyor... Rublev, Parti sen-

den istiyor, sana emir veriyor... Ben Parti değilim."

"Ne istiyor? Ne emri?"

"*Bunu sen de biliyorsun... Ayrıntılara girmem gereksiz... Sorgu* yargıçlarıyla halledebilirsin... senaryoyu biliyorlar... Bu yüzden maaş alıyorlar... hatta yargıçlardan bazıları, genç olanları, buna gerçekten inanıyor... Sersemler... onların çok yararı dokunuyor... Onların eline düşen sanıklara acıyorum... mmmmmm..... Hâlâ direniyor musun?... Bir oda dolusu kişinin karşısına çıkartılacaksın - tüm diplomatlar, resmi casuslar, yabancı gazeteciler, bizden maaş alanlar, birden fazla maaş bordrosunda olanlar... insanlığın yüz karaları, tümü de aç gözlü, önüne bir mikrofon koyacaklar ve örneğin Yoldaş Tulayev'e yapılan *suikastten ahlaksal açıdan sorumlu olduğunu söyleyeceksin... Ya da* başka birşey... mmmmmm.... Ben nereden bilebilirim? Bunları söyleyeceksin, çünkü Savcı Rachevsky sana bunları sözcüğü sözcüğüne söyletecek, bir kere değil on kere... mmmmmm.... o çok sabırlı, Rachevsky, bir katır gibi... pis bir katır gibi... O ne söylemeni isterse onu söyleyeceksin, çünkü durumu biliyorsun... çünkü başka seçeneğin yok: Boyun eğ ya da ihanet et... Ya da seni yine aynı mikrofonun karşısına *çıkartacağız ve Yüksek Mahkemeye, Parti'ye Şef'e, S.S.C.B.'ye* hakaret olarak masum olduğunu söylemene izin vereceğiz... Ve o anda masumluğun amma büyük bir gösteri olurdu!..."

Karanlık çökmüştü. Rublev sessizce hücresinde gitti geldi. Popov'un mırıldanmaları arasında kimi zaman yükselen, kimi zaman da onların içinde kaybolan ses, onu karmaşık sözcükler yağmuruna tutuyordu; sözcüklerin tümünü duymuyordu, ama tükürük yağmuru altında yürüyormuş duygusuna kapıldı. Bu küçük, gri tükürük damlaları üstüne yağıyordu, verilecek hiçbir yanıt yoktu, zaten yararlı da olmazdı... Haykırabilirdi: "Savaşın eşiğindeyken, tehlike saati gelip çatmışken, ülkenin kadrolarını yok etmişken, orduyu mahvetmişken, Parti'yi, sanayiyi, bir de oturmuş konuşuyorsunuz, aptallar ve suçlular..." Eğer bunları söyleseydi Popov şu yanıtı verirdi: "Dizim ağrıyor... mmm... belki de haklısın, ancak haklı olmak insana ne yarar sağlar? İktidarda olan biziz ve biz bile bir şey yapamıyoruz. Şu anda söz konusu olan senin kellen; ve uluslararası burjuvazi önünde gerçeği söylemeyeceksin herhalde, *değil mi? Kısa bir süre sonra fındık gibi kırılacak olan* o kıymetli kellenin intikamını almak için bile olsa?" İğrenç bir adamdı, ancak bu cehennem çemberinden çıkış yolu var mıydı?

Eski tüniği, buruşuk pantolonu, ellerini göğsünde kavuşturmuş haliyle Popov, monoloğunu sürdürdü. Arada kısa molalar veriyordu. Rublev onun yanında durarak ilk kez görüyormuş gibi yüzüne baktı.

Ve bu defa ona arkadaşça, biraz da üzüntüyle hitap etti:

"Popov, dostum, Lenin'e benziyorsun... Bu çok çarpıcı... Kımıldama, ellerin öyle kalsın... Hayattaki Ilich Lenin'e değil tabii... Onun mumyalanmış cenazesine benziyorsun... Oyuncak bir bebeğin canlıya benzemesi gibi..." Düşsel ve yoğun bir dikkatle onu inceledi. "Gri mezar taşı üzerinde yatan Ilich'e benziyorsun... Seni sefil yaratık, zavallı, zavallı adam..."

Sesinde içten bir acıma vardı. Popov da onu gözlüyordu, büyük bir dikkatle. Rublev onun gözlerinde aynı anda hem gizli hem de yanılamayacağı kadar açık şeyi gördü: Tehlike.

"Seni zavallı yaratık, zavallı enkaz... Kötümser ve pis kokulu herif... Ah!"

Umutsuzca bir üksinti ile Rublev geri döndü ve kapıya gitti. Hücre birden çok küçük gelmişti. Yüksek sesle düşündü:

"Ve bu mezarlık faresi bana savaş haberi getiriyor..."

Popov'un mırıltısı ve tükürmesi arkasından yükseldi:

"Ilich bir zamanlar bir evde bir bezin her zaman işe yaradığını söylemişti... mmmmmm... doğal olarak biraz kirli bir bez, çünkü el bezlerinin kaderi kirlenmektir... Ben o bezim işte... Bireyci değilim... mmmmmmmm... İncil'de, yaşayan bir köpeğin ölü bir aslandan daha iyi olduğu yazar..."

Popov ayağa kalktı, getirdiği kâğıtları topladı ve paltosunu giydi. Rublev elleri ceplerinde durdu ve ona yardım etmedi. Kendi kendine mırıldandı:

"Yaşayan köpek mi yoksa veba taşıyan yarı ölü bir fare mi?"

Popov onun önünden geçerek kapıya gitti ve açması için gardiyana seslendi. Birbirlerine veda etmediler. Eşiği geçmeden önce Popov çabuk bir hareketle kasketini giydi, vizör biraz yukarı kıvrılmıştı. İlk devrimcilik heyecanının yaşandığı yıllarda ilk kez cezaevine atıldığı on yedi yaşındayken de böyle davranmaktan hoşlanırdı. Kapı ağzında durdu, geri döndü ve hâlâ kararlı gözlerle Rublev'e dimdik baktı.

"Hoşçakal, Rublev. Yanıt vermen gerekmiyor... Bilmem gerekeni biliyorum... mmmmmm... Aslında birbirimizi gayet iyi anlıyoruz..." Kapının dışında bekleyen üniformalı görevliler nedeniyle sesini alçattı. "Çok zor, biliyorum... mmmmmm.... benim için de çok zor... Ama... mmmmmmm... Parti sana güveniyor..."

"Cehenneme kadar yolun var!"

Popov iki adım geri atarak tekrar hücreye girdi ve sanki yaşamını kuşatan sis örtüsü kalkmış gibi net bir sesle konuştu:

"Merkez Komite'ye senden nasıl bir yanıt götüreceğim?"

Rublev dimdik durdu ve kesin bir tavırla konuştu:

"Onlara tüm yaşamım boyunca yalnızca Parti için yaşadığımı söyle. Hasta ve yozlaşmış olabilir Partimiz. Parti dışında hiçbir düşüncem veya vicdanım yok.Ne olursa olsun, ne getirirse getirsin, Parti'ye bağlıyım... Ölmem, Partim tarafından ezilmem gerekiyorsa kabul ediyorum... Ancak bizi öldüren katillere Parti'yi de öldürdüklerini söylemek istiyorum..."

"Hoşçakal, Yoldaş Rublev."

Kapı kapandı, iyi yağlanmış kilit yavaşça yerine oturdu. Karanlık neredeyse mutlaktı. Rublev kapıyı yumruk yağmuruna tuttu. Koridorda ayak sesleri duyuldu, gözetleme deliği açıldı.

"Ne oldu, yurttaş?"

Rublev haykırdığını sandı, ancak gerçekte sesi öfkeli bir mırıldanmaydı:

"Işığı yakın!"

".....İşte yandı, yurttaş." Elektrik ampulu yandı.

Rublev, konuğunun başının bıraktığı izi yok etmek için yastığı düzeltti. "Tarif edilemeyecek kadar kötü bir adam bu, Dora. Onu bir uçurumdan aşağı atmak, bir kuyunun, karanlık bir çukurun içine atmak ve sonsuza dek orada kalmasını sağlamak, ne kasketinin ne de evrak çantasının bir daha su yüzeyine çıkmamasını sağlamak ne zevk olurdu... *Sonra nasıl rahatlardı insan, gece daha güzel görünürdü... Dora, Dora...*" Ancak - Rublev'in çok iyi bildiği gibi - kendisini bu simsiyah, dipsiz çukurun içine atan, Popov'un elleriydi... "Tepki dönemlerindeki sosyal güçler arasında yer alan ilişki diyalektikleri..."

7
HİÇLİĞİN KIYISI

Sürgün Ryzhik, bir sürü büroda hep sorun yaratmıştı. İç içe giren otuz lokomotiften bir sıyrık bile almadan kurtulan bir tren makinisti nasıl bir insan olabilirdi? Savaş arkadaşlarından hiçbiri sağ kurtulamamıştı. 1928'de atıldığı cezaevi de onu on yıl süreyle gözlerden uzak tutmuştu. Bir dizi şans eseri, örneğin tümüyle yok olan bir taburdan bir askeri kurtarması, onu büyük duruşmalardan, gizli araştırmalardan ve hatta "cezaevi komploları"ndan kurtarmıştı! Cezaevi komplosu tasarlandığında Ryzhik tek başına, en yüksek karargâhın gözetimi altında Yenisey'de sürgünde yaşıyordu ve bir kolhozda kalıyordu; araştırma sürerken, yani en tehlikeli türden bir siyasi tanık olduğu, suç kavramı ile ahlaksal bütünleşme gerekçesiyle derhal ortadan kaldırılması gereken kişilerden biri olduğunun anlaşılması an meselesiyken, çok gizli emirler uyarınca Karadeniz kıyısında tek başına yaşıyordu! Yine de, dosyası temizlik hareketinin yöneticilerini affettirmeyecek kadar yüklüydü. Ancak, durumunun rezilliği onu kurtaran unsur olmuştu, çünkü pek çok kişinin sorumluluk alması gerekeceği korkusu, ona çok dikkat edilmesini önlemişti. Bürolar sonunda bu tuhaf olaya alıştılar; büroların başkanları bu eski Troçkist'in bir tür gizli koruma altında olduğunu düşünmeye başladı. Daha önce buna benzer olaylar olduğunu duyar gibi olmuşlardı.

Savcı Rachevsky, Güvenlik Yüksek Komiseri Yardımcısı Gordeyev ve Popov (Merkez Komite tarafından "en ciddi davalar için yargı soruşturmacısı" olarak atanmıştı) aracılığı ile, Bürolar şu emri aldılar: Tutumu ne olursa olsun, etkin bir Troçkist'in (bu gerçek bir Troçkist anlamına geliyordu) Erchov-Makeyev-Rublev davasına (Yoldaş Tulayev'e yapılan suikast) eklenmesi gerekiyordu. Fleischman'ın görüşünün tersine, Rachevsky, bu davanın yabancılar için daha inandırıcı olmasından, suçlananlardan birinin bu kez masum olduğunu belirtmesine izin vermekten yanaydı. Savcı Rachevsky kolayca üstesinden gelinebilecek bir ifade ile onu tutuklamayı üstlenmişti. Popov laf arasında bu hükmün yadsımalardan doğan kuşkuları göz önüne alabileceğini, böylece iyi bir etki yaratacağını söylemişti, yeter ki Siyasi Büro bunu uğraşmaya değer bulsun. Zvyeryeva ise bu hâlâ bilinmeyen sanığın yadsımalarını boşa çıkaracak ikincil bir ifade hazırlamaya gönüllüydü. "Elimizde öyle bir malzeme var ve komplo o kadar karmaşık ki, herhangi bir direniş yapılması olanaksız. Bu karşı-devrimci yılanlar topluca suçlu..." Dosyalar üzerinde yapılan araştırmada pek çok aday bu-

lundu, ancak bunlardan yalnızca biri amaca tümüyle uyuyordu: Ryzhik. Popov bu dosyayı yapısı bilinmeyen bir makine ile karşılaşan bir uzman ciddiliği ile ele aldı. Eski muhalefet üyesi Ryzhik'in nasıl hayatta kalmayı başardığını açıklayan olaylar dizisi, Popov'a göre tümüyle uygundu. Ryzhik: Hendrikson Boru Fabrikalarının eski işçisi, 1906'dan bu yana St.Petersburgda Parti üyesi, 1914'te Lena'ya sürgüne gönderilmiş, Nisan 1917'de Sibirya'dan dönmüş; Nisan 1917 konferansından hemen sonra Lenin ile birkaç kez görüşmüş; İç Savaş sırasında Petrograd Komitesi üyesi; 1920'de Petrograd Komitesi önünde İşçi Muhalefeti'ni savunmuş, ancak onlara oy vermemiş. Varşova üzerine yürüyüşte bir taburun komiserliğini yapmış ve o dönemde birlikte çalıştığı Merkez Komite üyesi Smilga, Ukrayna hükümet başkanı Rakovsky ve ordu komutanı Tukhachevsky, halk düşmanı oldukları gerekçesiyle 1938'de ağır biçimde cezalandırılmış... 1927'de Parti'den ihraç edilmiş, 1928'de tutuklanmış, Sibirya'daki Minusinsk'e sürülmüş, 1929 Temmuz'unda Güvenlik Gizli Konseyi tarafından üç yıl çalışma kampına gönderilme cezasına çarptırılmış, Tobolsk çalışma kampına gönderilmiş, orada "Uzlaşmazlar" adı verilen eğilimin lideri olmuş ve "Leninist" adlı el yazısı bir dergi çıkarmış (dört nüshası ekliydi). 1932'de gizli konsey ona iki yıllık ek bir ceza vermiş (Siyasi Büro'nun kararı üzerine) ve o da şunları söylemiş: "İsterseniz on yıl daha ceza verin, çünkü bu körcesine kıtlık siyasetiniz ile altı ay daha iktidarda kalacağınızdan kuşkuluyum." Bu dönemde Merkez Komite'ye "Kıtlık ve Terör Üzerine Açık Mektup" başlıklı bir yazı göndermiş. Devlet kapitalizmi kuramını kanıtlarla çürütmüş ve tersine Sovyet bonapartizmi adını verdiği diktatörlüğün uygulandığını savunmuş. On sekiz gün açlık grevi yaptıktan sonra 1934'te serbest bırakılmış. Chernoe'ye sürgün edilmiş, burada 'Sürgün Troçkistler davası'nın ileri gelenleri Elkin, Kostrov ve ötekilerle birlikte tutuklanmış. Moskova'daki Butirky cezaevine gönderilmiş, sorulara yanıt vermeyi reddetmiş, iki kere açlık grevi yapmış, kalp yetersizliği olduğu için özel bir revire kaldırılmış... "En uzak bölgelere sürgün edilmelidir... Mektuplaşma hakkı verilmemelidir..." 244 sayfalık dosyada yüzden fazla isim geçiyordu ve bunlar, Parti'nin korkunç kılıcı ile doğranmış kişilerdi. Altmış altı yaşındaydı - kötü bir yaş, ya son kez canlanır ya da birden düşüp ölürdü. Popov kararını verdi: "Onu Moskova'ya getirin... İyi koşullar altında yolculuk yapmasını sağlayın..." Rachevsky ve Gordeyev yanıt verdi:

"Elbette."

Ryzhik'e göre çölümsü bölgelerde doğan şafakların eşi benzeri yoktu. Yalnızlık içinde kaybolan iki buzlu ırmağın birleştiği yerdeki

Dyra (Pis Delik) köyünü oluşturan beş evin sonuncusunda oturuyordu. Evler, ilkbaharda sellerin getirdiği kesilmemiş kütüklerden yapılmıştı. Manzarada ne bir çizgi ne de bir yükselti vardı. İlk başlarda, hâlâ mektup yazdığı sıralarda Rhyzik buraya Hiçliğin Kıyısı adını vermişti... İnsanların dünyasının en uzak sınırında, dev bir mezarlığın tam kenarında yaşadığını hissediyordu. Doğal olarak yazdığı mektupların çoğu hiçbir yere ulaşmıyordu, hiçbir yerden gelmediği gibi. Burada mektup yazmak boşluğa seslenmek gibiydi - ki kimi zamanlar bunu yapıyordu, yalnızca kendi sesini duymaktı amacı: ve kendi sesi ile öylesine şiddetle sarhoş oluyordu ki zafer kazanan karşı-devrimcilere hakaretler yağdırıyordu: "Alçaklar! İşçi sınıfının kanını emen vampirler!" Taşlı ova ona yalnızca belirsiz, mırıltı halinde bir yankı getiriyordu, ama farkına varmadığı kuşlar korku ile havalanıyor ve panikleri birbirlerine yayılarak sonunda tüm gökyüzü onlarla doluyordu - ve Rhyzik'in gülünç öfkesi yatışıyordu, kollarını hızla çevirmeye başlıyor, sonunda soluk soluğa kalıp kalbi hızla çarparak, gözlerinde yaşlarla durmak zorunda kalıyordu.

Dyra'da beş balıkçı ailesi yaşıyordu, tümü de eski inananlardan, Büyük Rusya kökenli, ancak yarısından çoğu Ostiak yaşam biçimine alışmıştı - kaçılması olanaksız bir yazgı onları tüketmişti. Adamlar toplu ve sakallıydı, kadınlar ifadesiz yüzlü, çürük dişli, parlak küçük gözlü. Çok az konuşurlar, hiç gülmezler, balık yağı kokarlar, aheste çalışırlar, dedelerinin İmparator Alexander döneminde getirdiği balıkağlarını temizler, balık kuruturlar, kış ayları için tatsız yiyecekler hazırlar, sepet örerler, yüzyıl önce yapılmış kumaşlardan solmuş giysileri onarırlardı. Eylül sonundan itibaren çıplak bir beyazlık, tüm gökyüzünü ufka kadar örterdi.

Ryzhik evi, çocuksuz bir karıkoca ile paylaşıyordu, kendisinden hoşlanmıyorlardı, çünkü hiçbir zaman haç çıkarmazdı ve ikonu görmezlikten gelirdi. Bu iki boş bakışlı insan öylesine suskundu ki, kısır bir tarladan yansıyora benzeyen bir sessizlik yayılırdı benliklerinden. Çalı dalları ile yaktıkları eski püskü sobadan yükselen dumanın içinde yaşarlardı. Evin Ryzhik'e ait köşesindeki küçük pencerenin dörtte üçüne tahta çakılmış ve bezlerle tıkanmıştı, çünkü camların çoğu kırıktı. Ryzhik'in en büyük hazinesi küçük bir dökme demir sobaydı, bir önceki sürgünden kalmıştı. Böylece, Bezdolnya ("Terkedilmiş") ırmağının öteki yakasında, üç km. yukarıdaki korudan odun toplaması koşulu ile biraz ısınabiliyordu. Bir başka hazinesi ise saatiydi, kimi zaman komşu evlerden insanlar saatini görmeye gelirdi. Bir Nyenets avcısı ovayı geçip buraya geldiğinde, köylüler ona aralarında birinin yaşadı-

ğını, cezalandırılmış olduğunu ve zamanı ölçen bir makineye sahip olduğunu, hiç durmaksızın zamanı, görünmez zamanı ölçen bir makinası olduğunu söylemişlerdi. Ve gerçekten de saatin tıkırtısı, sonsuz gibi görünen sessizliği yok ediyordu. Sessiz evden kaçmak için Ryzhik çorak bölgede dolaşırdı henüz bu saati bulmadığı ilk yıl boyunca. Ve saati çok seviyordu, çünkü o ilk yıl salt zamanın, salt hareketsiz çılgınlığın içinde geçmişti. Ve dolaşmaya çıktığında beyazımsı kayaların topraktan çıktığını görürdü; gözleri kısmen pas rengi, kısmen de asit yeşili, birkaç tane fundalığa takılırdı. Ryzhik onlara bağırırdı: "Zaman yok! Hiçbir şey yok!" Boşluk, insanların zaman kavramının ötesindeki boşluk, sesinin küçük, olağandışı varlığını yutardı - kuşlar bile korkmazdı. Belki de zamanın ötesinde kuşlar yoktu. Büyük bir sosyalistin zaferi olarak bir keresinde Yeniseisk sürgünler kolonisi ona armağanlar göndermişti, içinde bir de not vardı: "Bağlılığı bizim için bir örnek oluşturan sana, Eski Muhafızların hayatta kalan en son üyelerinden biri olan sana, yalnızca dünya proletaryası için yaşayan sana..." Kutunun içinde inanılmaz hazineler vardı: Üç yüz gram çay ve şehir kooperatiflerinde on rubleye alınabilen bu saat. Yirmi dört saatte bir saat ileri gitmesi hiç de önemli değildi, hem dolmakalemini pandüle astığında normal çalışıyordu. Ancak Ryzhik ve Pakhomov bu şakadan hiç bıkmıyorlardı. Şaka, birbirlerine sormalarından oluşuyordu: "Saat kaç?" - "Dört." - "Kalemle mi kalemsiz mi?" - Ryzhik bir gün bu soruya çok ciddi bir sesle "köstekle," yanıtını vermişti, çünkü geçen ayın Pravda gazetesini okuyordu, yarım yüzyıllık çöl yaşamını geride bırakmış olan Ryzhik'in ev sahibi ve karısı bu harika aygıta bakmaya gelmişler -adam gür sakalını sıvazlar, kadın da elleri ceplerindeyken- ve onun önünde konuşmuşlardı, tek bir sözcük söylemişlerdi, ancak bu sözcük ruhlarının derinliklerinden geliyordu (ve bu sözcüğü nereden biliyorlardı?):

"Harikulade," demişti adam başını sallayarak.

"Harikulade," diye yinelemişti kadın.

"Saatin iki kolu burada olduğunda," diye açıkladı Ryzhik, "gündüzleri öğle, geceleri de geceyarısı anlamına gelir."

"Tanrının izniyle," dedi adam.

"Tanrının izniyle," dedi kadın.

Haç çıkardılar ve uzaklaştılar, iki penguen gibi sallanıyorlardı.

Pakhomov güvenlik teşkilatında çalıştığı için beş ev içinde en iyi olanın en konforlu (eşyalı) odasında oturuyordu. Ev, köydeki üç köknar ağacının önündeydi. Hemen hemen bir Avrupa ülkesi büyüklüğündeki bu bölgede bulunan tek hükümet görevlisi olduğu için eşdeğerde

zengindi: Eşyaları arasında bir kanape, bir semaver, bir satranç takımı, bir akordiyon, Lenin'in birkaç cilt kitabı, geçen ayın gazeteleri, tütün ve votka vardı. İnsan başka ne isterdi? Her ne kadar bir soylu ve bir mistik (yani bilgisiz) ise de, Leo Nikolayevich Tolstoy bir insanın ne kadar yere gereksinimi olduğunu dikkatle hesaplamıştı: İki metreden biraz uzunlukta, 40 cm eninde, bir metre derinliğinde bir mezar... "Doğru değil mi?" diye sorardı Pakhomov. İlginç bir kara mizah anlayışı vardı, içinde hiçbir kötülük yoktu. Eğer karla kaplı bir yolun sonunda bir evin üzerinde POSTANE - KOOPERATİF tabelasını ve ren geyiği ya da at koşulmuş bir arabada yorgun bir ekip görürse onlarla arkadaşça şakalaşırdı: "Yaşadığınız için mutlu olun, sizler yararlı yaratıklarsınız!" Ryzhik'i gözetlemekle görevliydi ve bu sürgüne karşı mesafeli ancak sıcak bir bağlılığı vardı, yorgun gözlerinde solgun bir ışık yakan bir bağlılık. Şöyle konuşurdu: "Emir emirdir, kardeş. Bize söylenilenleri yaparız. Anlamamız gerekmez, tüm yapmamız gereken şey itaat etmektir. Ben - çok önemsiz bir adamım. Parti Partidir, sizin gibi adamları yargılamak bana düşmez. Vicdanım var, çok küçük bir vicdanım var, çünkü insan, vicdanı olan bir hayvandır. Senin temiz bir insan olduğunu görebiliyorum. Devrim için öldüğünü görebiliyorum ve eğer yanılıyorsan, eğer devrim olmayacaksa, Sosyalizm bizim küçük kemiklerimiz üzerinde tek bir ülkede kurulacaksa, o zaman doğal olarak sen tehlikelisin, soyutlanman gerek, hepsi bu, işte buradayız, ister bu ıssızlıkta isterse de Kuzey Kutbu'nda, her birimiz görevini yapar - ve burada olduğum kadarıyla seninle olduğum için mutluyum." Hiçbir zaman tam sarhoş olmazdı, belki sürekli tetikte kalmak istiyordu, belki de Ryzhik'e saygısızlık yapmaktan kaçmıyordu, çünkü Ryzhik damarsertliğinden şikâyetçiydi ve çok az içebiliyordu, ancak cesaretini arttıracak kadar. Ryzhik bunu Pakhomova anlatmıştı: "Biraz daha düşünebilmek istiyorum." "Haklısın," demişti Pakhomov. Odasının çıplak duvarlarından bıkan Ryzhik, gardiyanının odasına sığınırdı. Pakhomov'un yüzünde hep aynı ifade olurdu, ağlamak istediği halde kendini tuttuğu bir anda tüm yüz çizgileri donmuş gibi... Teni kırmızı ve sertti, gözleri koyu kırmızı, burnu düz ve yukarı kalkık; asla gülümsemezdi, dudakları kirli dişlerini biraz örterdi. "Biraz müziğe ne dersin?" diye sormuştu Ryzhik kanapeye uzandığında. "Biraz votka iç..." Ryzhik içmeden önce biraz salatalık turşusu çıkardı. "Çalsana." Pakhomov akordiyonundan hem hüzünlü hem de dansa çağıran notalar çıkardı. "Bunu dinle, ülkemizde bıraktığımız kızlar için!" Bu tutkulu müziği çok uzaklardaki bir yerde kalan kızlara ithaf etti. "Dans edin kızlar, dans edin! Haydi gel Mafa, Nadia, Tania, Varia, Tanka, Vassi-

lisa, dans edin güzel kızlar! Hip-hop, hip-hop!" Oda birden neşeli hayaletlerle, nostaljiyle hareketlendi. Bitişik evde, sonsuz yarı karanlığın içine gömülmüş yaşlı bir kadın, romatizmalı parmaklarıyla balık ağlarını açtı, yüzünde hayvanca bir zerafet olan genç bir kadın ocağı yaktı; küçük kızlar işlerini bırakarak birbirlerine sarıldı ve masa ile sobanın çevresinde dönmeye başladı; üsten küçük bir lamba ile aydınlatılmış Aziz Vasili'nin siyah sakallı yüzü, günahsız olarak içeri sızmayı başaran bu tuhaf sevinci yargılıyordu... Yaşlı kadınların ellerinden, genç kadınların ellerinden kan yeni bir canlılıkla aktı, ancak hiçbiri konuşmadı, bu duyguda başka hiçbir şeyde görülmeyen bir huzursuzluk vardı. Çitle çevrilmiş bahçede rengeyikleri başlarını kaldırdı, camsı gözlerinde korku belirdi. Ve birden bir köknar ağacından ötekine ve ağaçlardan eve koşmaya başladılar. Sonsuz beyaz boşluk, müziği yuttu. Ryzhik renksiz bir gülümseme ile dinledi. Pakhomov insanı daha çok ağlatmak istiyormuşçasına enstrümanından daha derin notalar çıkarttı, sessizliğin içine yayılan notalar - ve enstrümanı yatağın üzerine bıraktı. Sessizlik taş gibi boşluğun üzerine, rengeyiklerinin, evin, kadınların, çocukların üzerine çöktü. (Dizleri üzerinde kopmuş ipleri onaran yaşlı kadın, bu müziğin şeytandan gelip gelmediğini düşündü. Uzun bir süre dudakları kımıldadı ve dua etti, ancak nedenini unutmuştu.)

"Yüz yıl mı?" Ryzhik bir süre hasap yaptı. "Bence yüz yıl yetmez."

Zaman zaman tüfeklerini alır ve Bezdolnya ırmağının uzak kıyısında avlanmaya çıkarlardı. Manzara tuhaf bir sadeliğe sahipti. Yuvarlak, neredeyse beyaz renkli kayalar gruplar halinde yerden çıkıyor, gözün görebildiğince uzanıyordu. Bunların donmuş, taşlaşmış dev insanlar olduğunu hissediyordunuz. Cüce ağaçlar zayıf dallarıyla uzanıyordu. Bir saat dolaştıktan ve urmandıktan sonra kaybolduklarını farketmeleri hiç de ender bir şey değildi. Kayakları kullanmak kolay değildi ve tek tük hayvanla karşılaşırlardı, onları izlemek, iz sürmek, yanıyarıya kara gömülerek saatlerce pusuda beklemeleri gerekirdi. İki adam bir votka şişesini birbirlerine uzatırlardı. Ryzhik soluk mavi gökyüzüne beğeniyle bakardı. Kimi zaman arkadaşına bundan söz ettiği bile olurdu: "Göğe bak, kardeş. Yakında siyah yıldızlarla dolacak."

Bu sözcükler uzun bir sessizlikten sonra onları tekrar bir araya getirirdi; Pakhomov şaşırmazdı. "Evet, kardeş," derdi. "Büyük Ayı ve Kutup Yıldızı kararacak. Evet. Bunu düşümde görmüştüm."

Birbirlerine söyleyebilecekleri başka bir şey yoktu, gözleriyle bile. Yorucu bir yolculuktan sonra soğuktan donmuş halde kızıl bir tilkiyi aşağı indirirlerdi, hayvanın ölüsü ikisini de rahatsız ederdi. Duygula-

rından söz etmezlerdi. Neşesiz geri dönerlerdi. İki saat sonra, kızıl top biçimindeki güneşe doğru beyaz yamaçtan aşağı alacakaranlıkta inerlerken Pakhomov durur ve Ryzhik'in yetişmesini beklerdi. Yüzünden bir şey söyleyeceği anlaşılırdı. Mırıldanırdı:

"İnsan kötü bir hayvandır, kardeş."

Ryzhik yanıt vermeden ilerlerdi. Kayaklar ona bir tür gerçekdışılık duygusu verirdi. Saatler geçerdi. Müthiş yorgun olurlardı, Ryzhik düşüp bayılacak hale gelirdi. Arkadaşı yanına geldiğinde mırıldanırdı:

"Yine de, kardeş..."

Cümlesini tamamlamak için güç toplamaya çalışırdı, soluk soluğa kalırdı:

"İnsanı değiştireceğiz."

Aynı anda düşünürdü: "Bu son avım olmalı. Çok yaşlıyım. Elveda ödürmeyeceğim hayvanlar. Sizler hayatın büyüleyici ve zalim yanlarısınız ve hayat geçip gidiyor. Yapılması gerekeni başkaları yapacak. Elveda."

Ryzhik birkaç gün süreyle kürküne sarınmış olarak sobanın yanında, tıklayan saatin altında otururdu. Pakhomov gelip ona arkadaşlık ediyordu. İskambil oynadılar - hileye dayanan basit bir oyundu. Pakhomov çoğunlukla kazanırdı. Böylece uzun, karanlık kış boyunca günler akıp gitti. Güneşin kızıl topu ufukta ilerledi. Pakhomov, gözetimi altındaki sürgün hakkında üstleri için raporlar yazdı. "Onlara senin hakkında ne yazayım, kardeş?" - "Bürokratik karşıdevrimin cehenneme kadar yolu olduğunu yaz," dedi Ryzhik.

"Bunu zaten biliyorlar," diye yanıtladı Pakhomov. "Ancak bana bundan söz etmen gerekmez. Ben yalnızca görevimi yapıyorum. Beni kızdırmak zorunda değilsin."

Gün gelir her şey sona erer. Ne zaman olacağını kimse bilemez, ama bir gün olacağını herkes bilir. Sessizlik, beyazlık, sonsuz kuzey sonsuza dek, yani dünyanın sonuna dek devam edecekti - belki ondan sonra da devam edecekti, kim bilir? Ancak bir gün, Ryzhik oturmuş bir sis örtüsü kadar yoğun karanlığın içinde eski gazeteleri okurken Pakhomov geldi. Yüzü olağandan daha kırmızıydı, gözleri parlıyordu:

"Burdan gidiyoruz, dostum. Bu pis delikten kurtulduk artık. Eşyalarını topla. Seni kente götürme emri aldım. Şanslıyız."

Ryzhik taş kesilen bir yüzle ve korkunç soğuk gözleriyle ona baktı.

"Ne oldu?" diye sordu Pakhomov yavaşça. "Memnun olmadın mı?"

Ryzhik omuzlarını silkti. Memnun olmak? Öleceği için memnun

mu olacaktı? Burada ya da başka bir yerde? Değişiklik için, mücadele için, salt mücadele düşüncesi için bile gücünün kalmamış olduğunu hissetti; artık umut ya da korku ya da yenilgi bile hissetmiyordu, cesareti bir anlamda uyuşukluğa dönüşmüştü...

Beş evdeki komşular, gümüş parıltılarla delinen alçak bulutların altında onların gidişini izledi. Evren unutulmuşa benziyordu. En küçük çocuklar kürklere sarılmış olarak annelerinin kucağındaydı. Otuz kısa siluet, köydeki kasvetli beyazlığa düştü. Adamlar öğüt verdiler ve rengeyiklerinin uygun şekilde bağlanmış olup olmadığını kontrol ettiler. Artık yok olmak üzere oldukları için Pakhomov ve Ryzhik bir önceki güne göre daha gerçektiler; onları keşfetmek komşuları duygulandırmıştı. Bilinmeyene doğru gidiyorlardı, biri ötekini koruyordu, özgürlük için ya da cezaevi için, bunu Tanrı bilirdi. Kürk ve balık alışverişi için gelen Nyenet'li Eyno onları kızağına aldı. Kurt postundan paltosu, kemikli yüzü, çekik kahverengi gözlü, seyrek sakallı Eyno, Moğol bir İsa'ya benziyordu. Çizmelerini, eldivenlerini ve başlığını yeşil ve kırmızı kurdelalar süslüyordu. Sakalını dikkatle düzeltti, tek bir bakışla tüm gökyüzünü ve bölgeyi taradı, dilini şaklatarak rengeyiklerine işaret verdi. Kürklere sarınmış Ryzhik ve Pakhomov yanyana uzandılar. Yükleri kuru ekmek, kurutulmuş balık, votka, kibrit ve ateş yakmak için tablet biçimindeki alkoldü. Rengeyikleri ileri sıçradı, sonra durdu. "Tanrı sizinle olsun!" dedi birisi. Pakhomov gülerek yanıtladı: "Bizim gibiler o olmadan daha iyi gider."

Ryzhik kendisine uzatılan tüm elleri sıktı. Her yaştan köylülerdi bunlar. Güçlü eller, kaba ve nasırlı, yaşlı eller, küçük eller, güzel ve narin eller. "Hoşçakalın, hoşçakalın yoldaşlar!" Onu sevmeyen adamlar ve kadınlar bağırdı: "Gülegüle, Yoldaşlar Ryzhik, iyi yolculuklar!" ve ona şimdiye kadar olmadığı gibi şevkatle baktılar. Yeni gözler ufka dek kızağı izledi. Rengeyikleri ileri doğru, boşluğun içine ilerledi; uzakta uyuyan bir orman belirdi, morumsu gölgelerinden tanıdılar. Eyno öne eğildi, hayvanlarını gözledi. Gökkuşakları ile parlayan bir kar örtüsü kızağı çevreliyordu.

"Burdan gitmek ne güzel," dedi Pakhomov neşeyle. "Bu delikten bıkmıştım. Kenti görmek için ölüyorum!"

Ryzhik ise Dyra halkının hiçbir zaman kaçamayacağını düşünüyordu. Kendisi de buraya hiç dönmeyecekti, ne Chernoe'ya, ne bildiği kentlere, ne de güç ve zafer günlerine. İnsanın yaşamında her şeyi umabildiği, yenilginin derinliklerindeyken bile bir şeyler umabildiği anlar vardır. İnsan bir ilçe cezaevinin parmaklıkları arkasında yaşıyordur ve devrimin gelmekte olduğunu biliyordur; darağacının altında bi-

le dünya önünde uzanıyordur. Gelecek asla tükenmez. Ancak yalnız bir adam bir kere geleceğini yitirdiğinde artık her ayrılış sonuncudur. Yolculuğunun hemen hemen sonundaydı - tüm işaretler bunu gösteriyordu. Çok uzun zaman önce aklı başına gelmişti, artık onların elindeydi. Midesindeki soğukluk onu kaygılandırıyordu. Biraz votka içti, yüzünü kürklerle örttü, uyuşukluğa teslim oldu, sonra uyuyakaldı.

Gece oluncaya dek uyudu. Kızak, dünyanın ta kendisi olan hiçliğin üzerinden kayıyordu. Yeşilimsi şeffaf bir geceydi. Gökyüzünde yıldızlar yeniden belirdi, gözkırpışları yıldırım mavisi ile buzul yeşili arasında değişiyordu. Geceyi doldurdular; onların görünürdeki durağanlıkları altında hareketli olduklarını gördü, düşmeye hazırdılar, dev alevler içinde yeryüzüne düşmeye hazırdılar. Sessizliği büyülediler; buz-kristal dünya onların sonsuz ve egemen ışıklarını yansıttı. Tek mutlak gerçek onların içindeydi. Kesintisiz düzlük, güçlükle görülebilen ufuk, deniz gibi kabarıyor ve yıldızlar onu okşuyordu. Eyno sürekli tetikteydi, ileri bakıyordu; omuzları yolculuğun ritmiyle, dönen dünyanın ritmiyle sallanıyordu, omuzları tüm takımyıldızlarını örttü, sonra tekrar gösterdi. Ryzhik, arkadaşının da uyumadığını gördü. Gözleri hiç görmediği kadar açıktı, göz bebekleri altın gibi parlıyor, gecenin büyülü parıltısını soluyordu.

"Her şey yolunda, Pakhomov?"

"Evet, iyiyim. Pişman değilim. Manzara harika."

"Harika."

Kızak onlara ortak bir sevinç veriyordu. Dudaklarında ve burun deliklerinde hafif bir buzlanma vardı. Ağırlıktan, sıkıntıdan, karabasanlardan, kendilerinden kurtulmuşlardı, ışıltılı gecenin içinde yüzüyorlardı. Soluk, neredeyse görünmez olduklarını sandıkları yıldızlar gayet güzel görülüyordu; ve her biri anlatılmaz eşsiz güzellikteydi, ne isimleri ne de biçimleri olmamasına rağmen.

"Kendimi sarhoş gibi hissediyorum," dedi Pakhomov.

"Benim kafam dinç," dedi Ryzhik, "ve bu da aynı şey."

Düşündü: "Dinç olan aslında evren." Bu düşünce birkaç dakika ya da birkaç saat sürdü. En parlak yıldızların çevresinde kocaman ışıltılı daireler belirdi. "Maddenin ötesindeyiz," dedi birisi. "Neşenin ötesindeyiz," dedi öbürü. Rengeyikleri karların üzerinde çevik hareketlerle ilerledi; sanki ufuktaki yıldızlarla buluşmak için acele ediyorlardı. Kızak başdöndürücü bir hızla yamaçlardan indi, sonra şarkı benzeri bir incelikle tırmandı. Pakhomov ve Ryzhik uyudular, sevinç düşlerinde de devam etti, uyanıp şafağın söktüğünü gördüklerinde de devam etti. İnci gibi ışık sütunları gökyüzünde yükseliyordu. Ryzhik rüyasında öl-

mek üzere olduğunu gördüğünü anımsadı. Ne korkutucu ne de acı bir düştü bu, gecenin sonu kadar sadeydi; ve tüm ışıklar, yıldızların parlaklığı, güneşin parlaklığı, kuzey ışıklarının parlaklığı, sevginin daha uzaklardaki parlaklığı, tümü de sonsuza dek dünyanın üzerine yağmayı sürdürdü, hiçbir şey gerçekten yitmiyordu. Pakhomov ona döndü ve tuhaf bir sesle konuştu:

"Ryzhik, kardeşim, şehirler de var... Bu anlaşılmaz bir şey..."

Ve Ryzhik yanıtladı: "Cellatlar da var," ta o anda bilinmedik renkler gökyüzünü çevreledi.

Gökyüzü ve yeryüzünün beyaz bir örtü haline geldiği uzun bir andan sonra "Neden bana hakaret ediyorsun?" diye sordu Pakhomov.

"Bunun senle bir ilgisi yok, kardeş, yalnızca gerçeği düşünüyorum," dedi Ryzhik.

Pakhomov gözyaşı dökmeden ağlıyormuş gibi geldi ona, yüzü neredeyse kararmıştı, inanılmaz bir beyazlığın içinde gittikleri halde. Eğer yüzüne yükselen bu şey ruhunun karalığı ise, zavallı Pakhomov, bırak soğuk günışığından acı çeksin ve eğer ölürse, sen de onunla öl, ne kaybedersin?

Yükselen kızıl güneşin altında mola verdiler, çay içerek bacaklarını gerdiler ve rengeyiklerini karın altındaki yosunlardan oluşan yemeklerini bulması için bıraktılar. Sobayı yaktıktan ve çaydanlığı kaynatıktan sonra Pakhomov birden kavgaya hazırlanıyormuş gibi doğruldu. Ryzhik onun önünde durdu, bacakları ayrık, elleri ceplerinde, dimdik, sessiz bir sevinçle.

"Elimde sarı zarf olduğunu nereden biliyorsun, Yoldaş Ryzhik?"

"Hangi sarı zarf?"

Olağanüstü ıssızlığın ortasında yalnız, birbirlerinin gözlerine dimdik baktılar; soğukta, ışıkta, paylaşacakları güzel sıcak çayla birbirlerine yalan söyleyemezlerdi... Otuz adım ileride Eyno'nun rengeyikleri ile konuştuğunu duydular. Belki de şarkı mırıldanıyordu.

"Öyle ise bilmiyorsun," dedi Pakhomov.

"Aklını mı kaçırdın, kardeş?"

Çaylarını yudumladılar. Sıvı günışığı onları yıkıyordu. Pakhomov sert bir sesle konuştu:

"Gizli servisin sarı zarfı tüniğimin içine dikili. Uyumadan önce tüniği altıma aldım. Ondan bir an bile ayrılmadım. Sarı zarf orada, göğsümün üstünde... İçinde ne yazdığını bilmiyorum, açmaya yetkim yok, ancak yazılı veya şifreli bir emir gelirse açabilirim... Yine de içinde senin kurşuna dizilme emrinin olduğunu sanıyorum... Bilirsin, seferberlik halinde, karşı-devrim halinde, iktidardakiler artık yaşamamana

karar verdiklerinde... O zarf beni uyutmadı. Birlikte içerken onu düşündüm... Sen odun toplamak için Bezdolnya ırmağına giderken onu düşündüm... Sana çingene şarkıları çalarken de onu düşündüm... Ufukta kara bir leke belirdiğinde kendi kendime 'lanet olası zarf, bana, bu küçük adama neler getirdin?' diye sordum. Biliyorsun, ben yalnızca görevimi yapıyorum. Artık sana söyledim."

"Hiç aklıma bile gelmedi," dedi Ryzhik. "Ama kuşkulanmam gerekirdi."

Garip bir satranç oyunu oynadılar. Satranç tahtası yavaş yavaş harika kristal taneciklerinden oluşan tozlarla kaplandı. Ryzhik ve Pakhomov o anda yalnızca çok ince bir kar tabakası altında kalmış olan kayanın üzerinde dolaştılar. Çizmeleri kayanan üzerinde izler bıraktı, sonra yürüyerek uzaklaştılar, düşünüyor ya da düş kuruyorlardı, birkaç dakika sonra unutacakları ufuklara doğru gidiyorlardı. Eyno geldi, satranç tahtasının başına geçti ve oyunu izlemeye başladı. Yüzünde yoğun bir dikkat ifadesi vardı, dudakları kımıldıyordu. Rengeyikleri yavaşça geri geldiler, çok uzaklardan geliyorlardı ve onlar da o pak gözleriyle bu gizemli oyunu seyretiler, ta ki yerde gezinen kar kristalleri sonunda tüm tahtayı kristal beyazlıkla örtünceye dek. Siyah ve beyaz satranç taşları soyut bir kavram olmanın dışında mevcut değildi artık, ancak soyutluğun içinde zekâlar çarpışmaya devam ediyordu. Her zamanki gibi Pakhomov kaybetti, Ryzhik'in stratejisine hayran kalmıştı.

"Kazanmam benim hatam değil," dedi Ryzhik. "Senin daha kaybedecek çok şeyin var, anlıyorsun sanırım."

Pakhomov yanıt vermedi.

Başdöndürücü yolculuk onları açlık çeken çalılıklarla kaplı bir bölgeye getirdi. Yeşil çimen öbekleri karın içinden çıkıyordu. Çimenlerin üzerinde bir arabanın kalıntılarını gördüklerinde aynı duygu üç adamı da sardı. Eyno kötü talihe karşı bir dua okudu. Rengeyikleri tekrar ilerledi. Gökyüzü kasvetli, kurşun rengiydi.

Ryzhik üzüntüsünün geri geldiğini hissetti, yaşamının bir parçası olan ve görmezlikten geldiği hüzün. Eyno onları bir kolhozda bıraktı, buradan iki at aldılar. Buradaki yaşam, toprak renklerinden oluşan, dünyanın üzerine gökmavisi renkler bırakan şafaklarla yıkanan bir kartpostal olmayıldı. Yollar şlarla dolu ormanlara uzanıyordu. Işık, suyu sünger gibi emen toprak, kaya ve köklerde yansıyordu. Üzerinde bulutların yüzdüğü nehirleri geçtiler. Bu bölgeden at arabaları ile geçtiler, köylü sürücüler tek bir laf etmiyorlardı, kuşkuluydular, ancak biraz votka içince çeneleri açılıyordu. Sonra da bitmez tükenmez şarkı-

lar söylüyorlardı.

Ayrılık, Ryzhik ve Pakhomov'u bir pazar kasabasının tek caddesinde, birbirinden ayrı duran büyük karanlık evlerin arasında, hem Sovyet meclisini hem de Güvenlik teşkilatını içeren ahşap ve tuğla bir binanın eşiğinde yakaladı. "Evet," dedi Pakhomov. "Birlikte yolculuğumuz burada sona eriyor. Aldığım emir seni Güvenlik teşkilatına teslim etmemi belirtiyordu. Demiryolu doksan km. ileride. Sana iyi şanslar dilerim, kardeş. Bana kin besleme." Ryzhik son sözcükleri duymamak için cadde ile ilgileniyormuş gibi yaptı. El sıkıştılar. "Hoşça kal, Yoldaş Pakhomov, sanırım anlarsın, ancak bu tehlikeli olabilir..." Güvenlik bürosunda iki genç üniformalı görevli kirli bir masanın üzerinde domino oynuyordu. Yanmayan sobadan soğukluk yayılıyordu. Görevlilerden biri Pakhomov'un verdiği belgelere baktı. "Devlet aleyhine suç işlemiş," dedi görevli arkadaşına, ikisi birden Ryzhik'e düşmanca baktılar. Ryzhik şakaklarındaki beyaz saçların dikildiğini hissetti, morarmış dudaklarında sinirli bir gülümseme dolaştı ve konuştu:

"Okuma biliyorsunuz anlaşılan. Bunun anlamı, Lenin'in yapıtlarına bağlı eski bir Bolşevik olduğumdur."

"Eski bir masal bu. Pek çok halk düşmanı aynı kamuflajı kullanmıştır. Gelin, yurttaş."

Tek bir söz söylemeden onu koridorun sonundaki küçük, karanlık bir odaya götürdüler, kapıyı arkasından kilitlediler ve bir de asma kilit taktılar. Oda ancak bir gardrop büyüklüğündeydi, kedi idrarı kokuyordu, havası da pisti. Ancak ahşap duvarın arkasından çocuk sesleri geliyordu. Ryzhik sevinçle onları dinledi. Olabildiğince rahat uzanarak sırtını duvara dayadı ve bacaklarını uzattı. Temiz bir saman yığını üzerine yatmayı diledi birden... Küçük bir kızın ırmaktaki taşların üzerinden akan suyu kadar taze sesi, dünyanın öteki yanından kulağına geldi, kız kuşkusuz arkadaşlarına dönmüş, Nekrassov'un 'Vlass Amca' kitabından bir bölüm okuyordu.:

"Sonsuz üzüntüsü ile, uzun boylu, dimdik, yüzü güneş yanığı Vlass, acele etmeden kentler ve köylerin arasından ilerledi.

'Uzak yerler onu çağırırdı, o da giderdi -Moskova'yı, annemizi görmüştü- Hazar denizi'ni de ve imparatorluk sarayını da.

'Giderdi, yanında Kutsal Kitabı taşırdı - giderken kendi kendine konuşurdu - giderdi ve demir asası yerde hafif bir ses çıkarırdı.'

"Tüm bunları ben de gördüm," diye düşündü Ryzhik. "Yoluna devam et, yaşlı Vlass, henüz yolumuz bitmedi... Yalnızca Kutsal Kitaplar değişti artık..."

Ve yorgunluğu ile kırılan cesareti altında uyumadan önce aklına

Nekrassov'dan bir başka dize geldi: "Oh ilham perim, kanlar içinde kalmışsın..."

Endişe ve angaryadan başka bir şey değildir bu tutuklu transferleri! Artık Kutup çemberi içinde cezaevleri yoktur; cezaevleri uygarlık olan yerlerde bulunur. Bölge Sovyetleri, kimi zaman insanlara kötü şans getirdiği veya içinde oturulamayacak kadar yıkık olduğu için, hiç kimsenin istemediği terkedilmiş bir evi kullanırlar. Pencerelere üzerinde hâlâ TAHAK KOOPERATİFİ yazısı okunan eski kalaslar çakılmıştır ve rüzgârı, soğuğu, nemi, kan emen sinekleri, olduğu gibi içeri geçirirler. Kapının üzerinde her zaman bir iki harf yanlışı ile yazılmış bir pano durur: KIRSAL CEZAEVİ. Kimi zaman bu yıkık dökük evin çevresine dikenli tel gerilir. Eğer içinde bir suikastçıyı, gözlük takan ve ormanda yeniden yakalanmış bir cezaevi kaçağını, bir at hırsızını, yüksek bir makamdan hakkında tutuklama emri çıkartılmış bir kolhoz müdürünü barındırıyorsa kapıda bir nöbetçi bekler. Bu, çoğunlukla *başka hiçbir işe yaramayan onyedi yaşında bir Genç Komünisttir*, omuzunda eski bir tüfek asılıdır. Şu bilinmelidir ki o tüfek de bir işe yaramamaktadır... Öte yandan, hurda demir kaplanmış eski yük vagonları da kullanılır; kapısının altından dışkı sızar; yıkık dökük ve kötülük doludur; eski, harap bir tabuta benzerler... En olağanüstü şey, bunların içinden ses geldiğini duymamıştır. İnleyen yaşlı adamlar, homurdanmalar, hatta şarkılar! Bunlar hiç boşaltılmaz mı? Yolculuklarının sonuna hiçbir zaman erişemezler. Bunların yok olması için orman yangınları, göktaşı yağmurları, kentlerin yıkılması gerekir... İki çıplak asker, Ryzhik'i beyaz huş ağaçlarının kabukları ile kahkaha gibi aydınlanan yeşil bir yoldan geçirerek köknar ağaçlarının arasında duran bu vagonlardan birine götürdüler. Ryzhik güçlükle içeri tırmandı ve madeni kapı arkasından asma kilitle kitlendi. Kalbi harcadığı çabadan hızla atıyordu; yarı karanlık ve bir tilki yuvasının içini andıran pis koku ile midesi bulandı. İnsanların üzerinden tökezleyerek geçti, her iki kolunu ileri uzatarak bir çatlaktan gelen ışık sayesinde karşı duvarı buldu, çatlaktan baktığında köknar ağaçlarının huzur dolu manzarasını görebiliyordu, çuvalını yere koydu ve sert saman üzerine oturdu. Çevresinde bir kıpırdanma farketti, yarı çıplak vücutlu genç, kemikli yüzleri gördü. "Ah," dedi Ryzhik soluğu düzeldiğinde. "Selamlar, chpana! Selamlar, yoldaş serseriler!" Ve en büyükleri belki de onaltı yaşında olan bu sokak çocuklarına ilkeler üzerine iyi hazırlanmış bir açıklama yapmaya başladı. "Eğer torbamdan bir şey kaybolursa en yakınımdaki iki kişinin burnunu kırarım. Ben böyleyim - bu kötü olduğumu göstermez. Yanımda 1,5 kg kuru ekmek, üç kutu et, iki tütsülenmiş balık ve

biraz şeker -hükümet istihkakı var- bunları eşit olarak ama disiplinle paylaşacağız. Buradaki anahtar sözcük 'bilinç'tir." Paçavralar içindeki yirmi çocuk dillerini şaklatarak "Yaşasın!" diye bağırdılar. "Aldığım en son alkış," diye düşündü Ryzhik. "En azından içten bir alkış..." Çocukların kazınmış kafaları tüyü yolunmuş kuşlarınkine benziyordu. Bazılarında kemiğe kadar inen yaralar vardı ve ateş gibi yanıyordu. Düzenli bir daire oluşturarak bu şaşırtıcı yaşlı adamla konuşmak istediler. Bazıları Kırgız usulü ile bitleri dişleri arasında eziyor ve mırıldanıyordu: "Sen beni yersen ben de seni yerim." - bunu kendilerini rahatlatmak için söylüyorlardı. 'Çalışma Yöntemi ile Rehabilitasyon Ceza Kolonisi' komiserliğini soydukları için bölge mahkemesine gönderiliyorlardı. On iki gündür bu vagonda yolculuk ediyorlardı, ilk altı gün hiç dışarı çıkartılmamışlardı ve yalnızca dokuz kez yemek verilmişti. "Tuvalet ihtiyacımızı kapının altında gideriyorduk. Amca, ama Slavianka'da bir müfettiş geldi, bizim görevliler ona sağlık koşullarından yakındı, böylece artık günde iki kez bizi dışarı çıkartıyorlar... Böylesine büyük bir ormanda kaçamayacağımız için bir tehlike yok - ormanı gördün mü?" Aynı müfettiş -iyi bir adam- onlara yemek verilmesini de sağlamıştı. "O olmasaydı içimizden çoğu ölecekti, kuşkusuz. Kendisi de bu yollardan geçmiş olmalıydı, eski bir kurda benziyordu - yoksa asla yemek vermezlerdi.." Gidecekleri cezaevini bir kurtuluş olarak dört gözle bekliyorlardı, ne var ki, oraya en erken bir hafta sonra varacaklardı, çünkü önce cephane trenlerine yol verilmesi gerekiyordu... Modern bir cezaeviydi. Eğer söylenenler doğruysa ısınma sorunu yoktu, elbise veriliyor, radyo ve sineması vardı, ayda iki kez de banyo. Bu yolculuğa değerdi doğrusu ve yaşı büyük olanlar bir kere hüküm giydikten sonra şansları varsa orada kalabilirdi.

Bir ayışığı sütunu tavandaki bir çatlaktan içeri süzüldü. Kemikli omuzların üzerine düştü, yabani kedilerin gözlerine benzeyen insan gözlerinde yansıdı. Ryzhik kuru ekmeğinin bir kısmını çıkardı ve iki balığı on yedi parçaya böldü. Çocukların ağzının sulandığını hissediyordu. Ziyafetin sevinci, harika ayışığını daha da parlaklaştırdı. Bir zamanlar bir Baptist veya Mennonit aile tarafından evlat edinilmiş olduğu için 'Evangelist' adıyla çağrılan çocuk, "Kendimi harika hissediyorum!" diye bağırdı (ailesi sonra sürgüne gönderilmişti). Tatmin olmuş bir tavırla sırtüstü yere yattı. Kül rengi ışık, yalnızca alnını aydınlatıyordu, Ryzhik çocuğun küçük kara gözlerinin parladığını gördü. Evangelist onlara iyi bir tutuklu transfer öyküsü anlattı: Tyumen'li küçük bir çocuk olan Suçiçeği Yüzlü Gricha, bir kenara kıvrılmış, tek bir sözcük etmeden öylece ölmüştü. Kokmaya başlayana kadar hiç kimse

ilgilenmemişti ve sonra da seslerini çıkarmamaya karar vermişlerdi, çünkü böylece onun tayınını da alıp yiyebiliyorlardı. Dördüncü gün koku dayanılmaz hale gelmişti - ama fazla yiyecek gerekiyordu - ne eğlence!

Pezevenklik yapan Kedi Kot - yüzü sivri, ağzı açık, etobur dişleri görünen - Ryzhik'i dikkatle inceledi ve çok iyi bir tahminde bulundu: "Amca, sen mühendis misin yoksa halk düşmanı mı?"

"Sence halk düşmanı kimdir?"

Sıkıntılı bir sessizlikten sonra yanıtlar gelmeye başladı. "Trenleri raydan çıkartan adamlar... Mikado'nun ajanları... Donetz'de yangın çıkartan adamlar... Kirov'a suikast yapanlar... Maksim Gorki'yi zehirleyenler.?" - "Bir halk düşmanı tanımıştım, bir kolhozun müdürüydü, büyü yaparak atları öldürmüştü.. Bunun sırrını biliyordu..." - "Ben de bir tane tanımışım, ceza kolonisinin müdürü, alçak herifin biriydi, bizim tayınlarımızı piyasada satıyordu..." - "Ben de tanıyorum bir tane, ben de..." Tümü de sorumlu olan alçakları, halkın düşmanlarını, soyguncuları, işkencecileri, kıtlık çıkartanları, tutukluları sömürenleri tanıyordu - onları vurmak doğru bir işti, aslında vurmak yetmezdi, önce gözleri çıkartılmalı, sonrada Korelilerin yaptığı gibi bir telle hadım edilmeliydiler, "Onlara bu iyiliği yapardım. Hem de nasıl! Tam şuraya -görüyor musun Murlyka?- karnının ortasına bir delik açacaksın ve barsaklarını çıkartacaksın, bir kangal ip gibi açacaksın onları, sonra bir ucunu tavana asacaksın, metrelercedir barsaklar ve adam bağırırken ona cehenneme kadar yolu olduğunu söyleyeceksin..." Bu harika işkencenin hayaline kapılıp solgun yüzlü yaşlı adamı, onları dinledikçe yüzü asılan Ryzhik'i unutmuşlardı.

"Küçük kardeşlerim," dedi Ryzhik sonunda, "ben eski iç savaş günlerinden kalma eski bir partizanım ve size çok sayıda masumun kanının döküldüğünü söyleyebilirim..."

Ayışığının bir hançer gibi içine işlediği karanlıkta uyumsuz bir koro onu yanıtladı: "Masumların kanı, bunda haklısın...." Sürüyle itoğlu-it tanımışlardı, ancak daha da çok masumun öldüğünü görmüşlerdi. Ve kimi zamanlar itoğluitler de kurban oluyordu - bu da ne demekti? Bu konuyu gecenin geç saatlerine, ayışığı gözden kaybolup yerini masum bir gökyüzüne bırakana dek tartıştılar - ancak çoğunlukla aralarında konuştular, çünkü Ryzhik başı çuvalların üzerinde, uyuyakalmıştı. Kemikli gövdeler ona yanaştı. "Sen iriyarısın, elbiselerin var, ısınırsın..." Ayışığı ile aydınlanan orman, sonunda yaşlı adamı ve çocukları öylesine kucakladı ki, belki de tüm hastalıklar iyileşirdi.

Ryzhik bir cezaevinden ötekine gönderildi, öylesine yorgundu ki,

artık düşünemiyordu. "Pis bir selle sürüklenen bir taş parçasıyım..." İradesi nerede sona ermiş, ilgisizliği nerede başlamıştı? Belirli karanlık anlarda öylesine zayıf düşüyordu ki, ağlıyordu: "Bunun anlamı artık yaşlandığın, gücünü yitirdiğin, beyninin bilinmedik istasyonların raylarında taşınan sarı vagonlar gibi gidip geldiğidir..." Ağrıyan dişetleri iskorbit hastalığının işaretiydi, eklemleri sızlıyordu, uyuduktan sonra uzun bedenini güçlükle doğrultabiliyordu, romatizması bu denli kötülemişti. On dakika yürüyünce tükeniyordu. Kürk şapkası ile çuvalı çalındıktan sonra, bazıları köylüler (resmi tanım: "özel koloniciler"), ötekiler de eski sanıklar olan elli insan hayaleti ile dev barakalara kapatıldığında neredeyse bir rahatlama hisseti. Ryzhik buraya elleri ceplerinde, başı açık gelmişti. Belki de aslında bu çabaya değmeyecek bilinmedik bir işkencecinin yüzüne son kez tükürme fırsatına kavuşmaktan başka bir şey düşünmüyordu? Belki de bu yararsız tutkuyu bile yitirmişti? Polis, gardiyanlar, soruşturmacılar, yüksek düzeyde memurlar - son dakikada gemiye tırmanmış yükseğe tırmananlar, tümü de cahil, kafaları basmakalıp formüllerle doldurulmuş - Devrim hakkında bilgileri var mıydı, eğer herhangi bir şey hakkında bilgileri varsa? Onunla bu tür insanlar arasında artık ortak bir dil kalmamıştı. Ve yazılı şeyler, dünya temeline kadar sallanıp toprak, o görkemli hükümet binalarını yutuncaya dek açılmayacak gizli dosyalara gömülmüştü. Bir tankın altında kalan bir tavşan gibi mekanizmanın altında ezilen son muhaliflerden birinin son çığlığı kime yararlı olurdu? Çarşafları, yorganı ve başını koyacak bir yastığı olan bir yatağı düşledi aptalca - evet, böyle şeyler vardı. Bizim uygarlığımız böyle iyi bir şey icat etmiş miydi? Sosyalizmin kendisi modern yatağı daha da geliştiremezdi. Yatmak, uyumak, bir daha asla uyanmamak... Geri kalan herkes ölmüştü, hepsi, hepsi! Yeni işçilerin bilinç kazanmaları için bu ülkenin ne kadar zamana gereksinimi vardı? Bunu zorla olgunlaştırmak olanaksızdı. Toprağın altındaki tohumları büyümeleri için zorlayamazdınız. Ancak öldürebilirdiniz... Yine de (rahatlatıcı bir düşünce!) her yerdeki tohumları öldüremezdiniz veya her zaman öldüremezdiniz ya da tümüyle öldüremezdiniz...

Bitler ona işkence ediyordu. Tren vagonlarının cam kapılarına yansıyan görüntüsü, tamıtamına sağlığı hâlâ yerinde yaşlı bir serseriye benziyordu. Şimdi üçüncü sınıf bir vagondaydı, bir astsubay ve ağır çizmeler giymiş askerlerle çevriliydi. Tekrar insanları görmek güzeldi. Ancak insanlar onu pek farketmiyordu - "öyle çok tutuklu geliyor ki." Bu tutuklu ağır suç işlemiş olabilirdi, çünkü çok sıkı korunuyordu, yine de öyle birine benzemiyordu, herhalde bir dindar ya da rahip olma-

lıydı. Kucağında bir çocuk olan köylü bir kadın, tutukluya biraz süt ve birkaç yumurta vermek istediğini, çünkü adamın çok hasta göründüğünü söyleyerek gardiyandan izin istedi -"Hristiyanlık adına, yurttaş." "Bu kesinlikle yasaktır," dedi asker. "Git buradan, yurttaş, yoksa seni trenden atmak zorunda kalırım." - "Binlerce teşekkür, yurttaş," dedi Ryzhik köylü kadına, sesi öylesine derinden çıkmıştı ki, koridordaki herkes dönüp baktı. Yüzü kızaran gardiyan araya girdi: "Yurttaş, birisiyle konuşman kesinlikle yasak."

"Lanet olsun o yasağa," dedi Ryzhik yavaşça.

"Kapa çeneni!"

Üst ranzada yatan bir asker, Ryzhik'in üzerine bir battaniye attı. Ryzhik sonunda battaniyeden kurtulmayı başardığında koridorda kimse kalmamıştı. Üç asker kompartımanın girişini kapatıyordu. Ona öfke ve korku içinde baktılar. Hemen karşısında gardiyan her hareketini izliyordu, üstüne atılıp ağzını tıkamaya, onu durdurmaya (hatta öldürmeye?) hazır bekliyordu - tek bir sözcük daha söylememesi için her şeyi yapabilirdi.

"Sersem," dedi Ryzhik doğrudan ona bakarak. Öfkelenmemişti, yalnızca gülmek geliyordu içinden, ne var ki, gülemeyecek kadar bitkindi.

Soğukkanlılıkla dirseklerini pencerenin kenarına dayadı, gelip geçen tarlaları seyretti. İlk bakışta gri ve çorak görünüyorlardı, ancak gerçekte öyle değillerdi, çünkü artık yeşil buğday filizlerini görebiliyordu. Ufka kadar ve ötesinde gözün görebildiğince bitki tohumları ekilmişti, zayıf ama görünmeyen tohumlar. Akşama doğru uzakta bacalar ve dumanı göründü. Büyük bir fabrika, betonarme kızıl alevin içindeydi. Daha önce Ural sanayi bölgesine gelmişti, sıra dağları tanıdı. "1921'de buraya at sırtında gelmiştim, o zaman tümüyle ıssızdı burası... Ne büyük bir başarı!" Yerel küçük cezaevi temiz, iyi aydınlatılmış, bir hastane gibi bezelya yeşiline boyanmıştı. Ryzhik banyo yaptı, temiz bir çarşaf, sigara ve orta karar bir sıcak yemek verildi... Bedeni aklından bağımsız olarak bu küçük zevklerin tadını çıkarıyordu, sıcak çorbayı içmenin ve içinde soğan olduğunu farketmenin zevki, yıkanmanın zevki, kendini yeni bir yatağın üzerine bırakmanın zevki... "Şimdi," diye içinden mırıldandı, Avrupa'ya dönüyoruz, yolculuğun son ayağı..." Büyük bir sürpriz bekliyordu onu. Solgun bir ışığın aydınlattığı hücresinde, iki yatak vardı ve birinde bir adam uyuyordu. Açılan ve kapatılan kilitlerin sesi adamı uyandırdı. "Hoşgeldin," dedi dostça bir sesle.

Ryzhik öteki yatağa oturdu. Hücrenin loşluğu içinde iki tutuklu

birbirlerine ani bir sempati ile baktılar. "Siyasi suçlu musun?" diye sordu Ryzhik "Tıpkı senin gibi sevgili yoldaş" dedi adam. "Seni görür görmez anladım, yani burnum beni hiç aldatmaz... Sürgüne gönderilmişsin, muhtemelen Verkhne-Uralsk veya Tobolsk, ya da Suzdal veya Yaroslavl?" Bu dördünden biri, kuşkum yok. Bunlardan sonra da Uzak Doğu. Bildim mi?" Kısa bir sakalı olan ufak tefek bir adamdı; kırışık yüzü pişmiş bir elmaya benziyordu, ancak şefkatli, yuvarlak baykuş benzeri gözleri ışıl ışıldı. Uzun parmakları - bir büyücününkine benzeyen parmakları - battaniyenin üzerinde trampet çalıyordu. Ryzhik başıyla onayladı, ancak bu yabancıya güvenmekte biraz çekiniyordu. "Şeytan canımı alsın! Bu kadar zaman sağ kalmayı nasıl başardın?"

"Gerçekten bilmiyorum," dedi Ryzhik. "Ama pek zamanım kaldığını sanmıyorum."

Öteki adam mırıldandı:

"Yaşam dalgalar gibi gelir,
Bana rahatlık şarabını boşaltır..."

"*Ancak gerçekte tüm bu berbat şeyler söyledikleri gibi gelmez.* kendimi tanıtayım: Boguslav Petrovich Makarenko, Kharkov Üniversitesi'nde tarımsal kimya profesörüyüm, 1922'den bu yana Parti üyesiyim, 1934'te Ukrayna olayları ve Skrypnik'in intihar etmesi üzerine Parti'den ihraç edildim, vb...."

Ryzhik de kendini tanıttı: "....Petrograd Komitesi eski üyesiyim, Merkez Komite eski üyesiyim... Sol Muhalefet kesiminden..." Ufak tefek adamın battaniyesi bir kanat gibi kalktı, adam yataktan fırladı, üzerinde gecelik, balmumu renkli teni, kıllı bacakları. Yüzünde gülümseme ve gözyaşları aynı anda belirdi. Kollarını salladı, Ryzhik'i kucakladı, sonra uzaklaştı, geri geldi, sonunda hücrenin ortasında durarak bir kukla gibi kımıldadı.

"Sen! İnanılmaz bir şey! Geçen yıl tüm cezaevlerinde senin öldüğünden söz ediliyordu... Açlık grevinden öldüğün... Siyasi yazılarından söz edildi.. Okudum... Hiç de kötü değildi, ama... Sen! Şu işe bak! Seni kutlarım! Bu müthiş bir başarı."

"Gerçekten açlık grevi yaptım," dedi Ryzhik, "ve son anda fikrimi değiştirdim, çünkü rejimin hemen bunalıma gireceğinden kuşkum yoktu... Kaçmak istemedim..."

"*Elbette... Harika! Olağanüstü!*"

Gözleri nemlenen Makarenko bir sigara yaktı, dumanı içine çekti, öksürdü, ayağa kalkıp beton zeminde yalınayak yürümeye başladı.

"Daha önce bu kadar tuhaf tek bir karşılaşmam oldu. Kansk cezae-

vindeyken. Eski bir Troçkist -bir düşün!- gizli bir yerdeki sürgünden dönüyordu, duruşmalardan hiç haberi yoktu, idamlardan da haberi yoktu, hiçbir şeyden kuşkulanmıyordu, düşünebiliyor musun?" Bana *Zinovyev, Kamenev, Buharin ve Stetsky'nin neler yaptığını sordu...* 'Yazı yazıyorlar mı? Yazıları gazetelerde yayınlanıyor mu?' dedi. Ben de ilk başlarda 'Evet, evet,' dedim, birden hayallerini yıkmak istemedim. 'Neler yazıyorlar?' diye sordu. Aptal rolü oynadım, kuramlardan anlamadığımı söyledim. Sonunda ona baktım: 'Kendini büyük bir şoka hazırla, sayın yoldaş ve sakın aklımı kaçırdığımı sanma,' dedim. 'Tümü de öldü, kurşuna dizildiler, ilkinden sonuncuya kadar ve itiraf ettiler.' 'Ne itiraf etmiş olabilirler ki?'... Bana yalancı ve kışkırtıcı ajan olduğumu haykırdı, hatta boğazıma bile sarıldı - Tanrım, ne gündü! Neyse ki Merkezden telgrafla gelen bir emir üzerine birkaç gün sonra kurşuna dizildi. Düşündüğüm zaman hâlâ rahatlıyorum... Ama sen - inanılmaz bir şey!"

"İnanılmaz bir şey," diye yineledi Ryzhik ve duvara yaslandı. Birden başı ağırlaşmıştı.

Titremeye başladı. Makarenko battaniyesini ona sardı. Uzun parmakları ile bir hareket yaptı.

"Karşılaşmamız kesinlikle olağanüstü... Resmi örgütlerin payına akıl almaz bir ihmal, yıldızların payına ise olağanüstü bir başarı... Artık gökyüzünde olmayan yıldızlar. Sosyalizmin Kıyamet gününü yaşıyoruz, Yoldaş Ryzhik... Neden hayattasın, neden hayattayım? Bir de sana soruyorum! Neden? Harika bir şey bu! Akıl almaz! Keşke bir yüzyıl daha yaşayabilseydim, ancak böyle anlayabilirdim..."

"Ben anlıyorum," dedi Ryzhik.

"Sol tezler, elbette... Ben de Marksistim. Ama gözlerimi bir dakikalığına yumuyorum, dünyayı dinliyorum, duygularımı dinliyorum.. Saçmalıyor muyum sence?"

"Hayır."

Ryzhik bu hiyeroglifleri açıkça anlayabiliyordu (belki de bunları anlayabilen dünyadaki en son kişiydi ve bu da acı dolu bir başdönmesine yol açıyordu) - *ülkenin etine kızgın ütü ile dağlanmış hiyeroglifler.* Üç büyük duruşmanın gerçek dışı raporlarını neredeyse ezbere biliyordu; Kharkov, Sverdlovsk, Novosibirsk, Taşkent, Krasnoyarsk'taki küçük davaların, dünyanın hiç duymadığı davaların tüm ayrıntılarını da iyi biliyordu. Basılmış metinlerin yüzbinlerce satırı arasında sayısız yalanın ağırlığı altında aynı derecede kanlı, ama acımasızca açık seçik olan öteki hiyeroglifleri de görebiliyordu. Ve her bir hiyeroglif bir insandı: Bir isim, bir insan yüzü, değişik ifadeleri olan bir insan yüzü,

bir ses, çeyrek yüzyıl boyunca uzanan yaşanmış tarihin bir bölümü. Ağustos 1937'deki duruşmada Zinovyev'in söylediği falanca sözler, bir sürgünün avlusunda 1932'de söylenen bir cümleyle bağıntılıydı, 1926'da Merkez Komite önünde yapılan çifte anlamlarla dolu bir konuşmanın (görünüşte korkakça, aslında dikkatle tasarlanmış bir sapma) gerisindeki düşünce de Enternasyonal başkanı tarafından 1925'te yapılan falanca açıklama ile ve diktatörlüğün demokratikleştirilmesi ile ilgili ilk tartışmaların başladığı sırada 1923'te bir yemekte yapılan falanca konuşma ile bağıntılıydı... Bunun da ötesinde, bu fikrin kökeni Onikinci Kongre'ye, 1920'de sendikaların rolü üzerine yapılan tartışmalara, ilk kıtlık sırasında Merkez Komite tarafından Savaş Komünizmi üzerine yapılan tartışmalara, teslim olmadan hemen önce ve sonra ortaya çıkan görüş ayrılıklarına, Rosa Luxemburg'un tezleri üzerine yorumları içeren kısa makalelere, Yuri Martov'un itirazlarına uzanıyordu... Eğer kendisinde en küçük şairlik yeteneği olduğunu kabul etseydi, Ryzhik bu güçlü beyninin gösterisi ile sarhoş olma zevkini kendine tanırdı, çeyrek yüzyıl boyunca binlerce başka beyni çalışmak için bir araya getiren, ancak artık zaferinin geri tepmesi ile son birkaç yılda mahvolan, artık yalnızca bin yüzlü bir ayna gibi görüntüleri yansıtan beyninin... Tüm bu beyinler çarpıtılmıştı, tüm o yüzler ezilmişti, kanlar içinde yatıyorlardı. Fikirler bile iğrenç bir ölüm dansına dönüşmüştü, metinler birden belirttiklerinin tam tersi anlama gelmeye başlamıştı, bir çılgınlık insanları, kitapları ve bir zamanlar tümüyle kurulmuş olduğu sanılan tarihi sürükleyerek götürdü; ve artık yalanlar ve sahtekârlıklardan başka hiçbir şey kalmamıştı - bir adam bağrını döverek "Japonlardan para aldım," diye ağlıyordu, bir başkası "Taptığım Şef'e suikast yapmak istedim" diye mırıldanıyordu ve birdenbire yüzlerce pencere havasızlıktan boğulan bir dünyaya açılıyordu... Ryzhik, idam edilen beş yüz kişinin ve ortadan kaybolan üç yüz kişinin sosyal, özel ve ideolojik yaşamlarını içeren özyaşamöykülerini ve belgelerle fotoğrafları içeren eklerini bir çırpıda verebilirdi. Makarenko böylesine ayrıntılı bir tabloya başka ne ekleyebilirdi? Hayatta kalma umudunu küçükcük de olsa elinde tuttuğu sürece Ryzhik araştırmalarını sürdürmüştü. Salt alışkanlık sonucu sorular sordu: "Cezaevlerinde ne oldu? Kiminle karşılaştın? Anlat bana, Yoldaş Makarenko... Bana öyküyü anlat, Yoldaş Makarenko..."

"O kara yıllar boyunca 7 Kasım ve 1 Mayıs kutlamaları giderek ortadan kalktı. Ölümcül bir kesinlik cezaevlerini ve şafakta duyulan silah seslerini aydınlattı. İntiharları, açlık grevlerini, kesin -ve yararsız- ihanetleri (ki onlar da bir tür intihardı) sen de biliyorsun. İnsanlar da-

marlarını çivilerle, kırık şişelerle kestiler, cam parçaları yuttular, bir an önce vurulmaları için muhafızların üzerine saldırdılar... Tüm bunları zaten duymuşsundur. Cezaevi avlularında insanlara ölüm çağrısı yapıldı. Büyük kutlamaların günü geldiğinde yoldaşlar idman yaparken bir daire oluşturdular; gergin ve bunalımlı bir ses isimleri okudu, önce önemli kişiler, sonra da alfabetik sırayla geri kalanlar - ve alfabedeki her harften isimler vardı. Ve herkes sırası geldiğinde yanıt verdi: "Devrim için ölüyorum!" Sonra da ölüm marşını söylemeye başlıyorduk: "Kutsal mücadelede zaferle yere yuvarlanıyoruz", ne var ki, her zaman bu marşı söyleyemiyorduk, çünkü muhafızlar toplanıp kuduz köpekler gibi üzerimize saldırıyordu; yoldaşlar onları göğüslemek için bir zincir oluşturuyordu, böylece kolkola giriyorduk; darbeler, küfürler ve itfaiye araçlarından püskürtülen buz gibi su altında şarkı söyleyerek haykırıyorduk: "Zafer bizimdir, zafer bizimdir!"

"Yeter," dedi Ryzhik, "arkasından ne geldiğini biliyorum."

"Bu gösteriler on sekiz ay sonra kesildi, ancak cezaevleri eskisinden daha kalabalıklaşmıştı. Eski mücadeleler geleneğine hâlâ sadık olanlar toprağın altına girerek ya da Kamçatka'ya gönderilerek yok edildiler, başlarına ne geldiğini hiçbir zaman kesin olarak bilemeyeceğiz; hayatta kalmayı başaran birkaç kişi ise yeni kitlelerin içinde eridi. Hatta karşıt gösteriler bile yapıldı - tutuklular "Yaşasın Parti, Yaşasın Şef"imiz, Yaşasın ülkenin Babası!" diye haykırdılar. Ama bunun onlara yararı olmadı, onlara da buzlu su püskürtüldü."

"Şu anda tutuklular sakin mi?"

"Düşünüyorlar, Yoldaş Ryzhik."

Ryzhik hemen bunu bir formüle bağladı: "Kuramsal sonuçlar, önemli olan kellemizi yitirmemek, Marksist objektifliğin bu karabasanla yozlaştırılmasına izin vermemek."

"Elbet," dedi Makarenko belki de tam tersini kasteden bir ses tonuyla.

"Birincisi: Ülke içindeki gerilemeye karşın devletimiz dünyada bir ilerleme etkeni olmayı sürdürüyor, çünkü eski kapitalist devletlerden daha üstün bir ekonomik yapı oluşturuyor. İkincisi: En kötü belirtilere karşın devletimizi faşist rejim olarak sınıflandırmak yersiz ve mantıksız olur. Terör, bir rejimin yapısını belirlemekte bir unsur olamaz, önemli olan mülkiyet ilişkileridir. Kendi siyasi polisinin egemenliğinde olan bürokrasi, Ekim 1917 Devrimi ile oluşturulan ekonomik rejimi korumak zorundadır; yalnızca ve yalnızca eşitsizliği artırabilir ki bu da kitlelerin eğitiminde bir etken olur... Üçüncüsü: Eski devrimci işçiler bizimle birlikte ortadan kalkıyor. Yeni fabrikalarda köy kökenli

yeni bir işçi sınıfı doğuyor. Belirli bir bilinç düzeyine ulaşabilmek için zaman gerekiyor ve kendi deneyimleri ile aldıkları totaliter eğitimin etkisinden kurtulmaları gerekiyor. Savaşın bu gelişmeyi durduracağından ve köylüler arasındaki çelişkili karşı-devrim eğilimlerini açığa çıkaracağından korkuluyor... Aynı görüşte misin, Yoldaş Makarenko?"

Ranzasında yatan Makarenko sakalını sinirli bir hareketle düzeltti. Baykuş gözleri hafifçe parlıyordu.

"Elbet," dedi, "tümüyle...Ryzhik, sana şeref sözü veriyorum ki seni asla unutmayacağım... Şimdi birkaç saat uyumalısın..."

Şafakta uyandırıldıklarında hücre arkadaşına veda etmek için Ryzhik'in birkaç saniyesi vardı: Birbirlerini öptüler. Özel birlikten bir grup asker, arkası açık kamyonda Ryzhik'in çevresini sardı, böylece hiç kimse onu göremeyecekti; ancak sokakta kimse yoktu. İstasyona geldiklerinde iyi donatılmış bir cezaevi kamyonetinin kendisini beklediğini gördü. Moskova'ya giden ana otoyolda olduğunu anlar gibi oldu. Yanındaki koltuğun üzerine konulmuş yiyecek sepetinin içinde uzun süredir unutmuş olduğu lüks yiyecekler vardı: Sosis ve krem peynir. Başka bir şey düşünemiyordu, çünkü karnı çok açtı; gücü tükenmek üzereydi. Olabildiğince az, yalnızca ayakta durabilecek kadar yemek yemeye karar verdi; ve biraz midesine düşkün olduğu için daha lezzetli ve alışılmadık yiyecekleri esas aldı. Bindirildiği ekspres trenin sarsıntısı arasında tahta kanapenin üzerine uzandı, zevkle ve düşünceli bir tavırla yiyeceklerin tadını çıkardı. En küçük bir korku duymaksızın ve gerçekte büyük bir rahatlama ile yakında öleceğini düşündü. Rahat bir yolculuk yaptı. Moskova'ya vardıklarında tek görebildiği bir yük istasyonu oldu. Uzaktaki ark lambaları, gecenin içinde rayları aydınlatıyor ve belirsiz bir kırmızı hale kenti gizliyordu. Polis kamyoneti uyuyan caddelerden geçti, Ryzhik'in duyabildiği yegâne sesler motorun homurtusu, bezgince kavga eden sarhoşların gürültüsü ve sessizliğin içine birkaç müzikal, dağılan nota döken sihirli saat çanları oldu. Sabahın üçüydü. Tanımlanması olanaksız bir ortam, Butirky cezaevinin avlularından birini tanımasını sağladı. Yeni yapılmış küçük bir binaya götürüldü, buradan da yerden iki metre yüksekliğe kadar griye boyanmış bir hücreye. Hücreler eski rejime uygun olarak boyanmıştı, neden? Yatakta çarşaf vardı, tavandaki elektrik ampulu solgun bir ışık veriyordu. Hiçlikte bu, Hiçliğin kıyısı...

Ertesi sabah erken bir saatte sorgulamaya götürüldü. Oda koridorda birkaç adım ilerideydi. Bitişik hücrelerin kapıları açık ve içleri boştu - kullanılmayan bir bina. Bir masa ve üç sandalye ile döşenmiş bu hücrelerden birinde oturan Zvyeryeva'yı hemen tanıdı. Onu yirmi yıl-

dır, Petrograd Çeka'sı, kaas komplosu, Arkadi davası, Pulkovo çarpışmaları, N.E.P.'in başlangıcındaki ticari manevraların günlerinden bu yana tanıyordu. İsterik, iliklerine kadar yozlaşmış, tatminsiz arzularla kemirilen bu kadın, kimbilir kaç cesur adamdan daha uzun yaşamıştı? "Bunu tahmin etmem gerekirdi," diye düşündü. Ryzhik, "son darbe bu!" Yüzünde buruk bir gülümseme belirdi. Kadını selamlamadı. Kadının yanında yuvarlak yüzlü, dikkatle taranmış yağlı saçlı bir adam duruyordu. "Sana göz kulak olan pis bürokrat mı bu, pis fahişe?" Ryzhik hiçbir şey söylemedi, oturdu ve soğukkanlılıkla kadına baktı.

"Beni tanıdınız sanırım," dedi Zvyeryeva yavaşça, üzüntülü gibi bir tonla.

Omuzunu silkti.

"Sanırım nakliniz çok rahatsız olmayan koşullar altında gerçekleşmiştir... Bu konuda emir vermiştim. Siyasi Büro hizmetlerinizi unutmadı..."

Yine omuzunu silkti, bu kez daha belirsizce.

"Sürgünlük döneminizi sona erdirmeye karar verdik..."

Ryzhik rahatsız olmadı. Yüzünde alaycı bir ifade belirdi.

"Parti sizden kendi kurtuluşunuz için cesaret göstermenizi bekliyor..."

"Kendinizden utanmıyor musunuz?" dedi Ryzhik tiksintiyle. "Bu gece aynada kendinize bir bakın - kusacağınızdan kuşkum yok. Eğer kusmaktan ölseydi insan, ölürdünüz..."

Çok derinden bir sesle konuşmuştu: Mezardan gelen bir ses. Beyaz saçı, solgun yüzü, dağınık sakalı - ölü sayılacak kadar zayıf, yaşlı bir ağaç kadar sert. Pudralı saçlı, bebek yüzlü yüksek komisere yalnızca bir an baktı, burun delikleri tiksintiyle açılıp kapandı.

"Öfkemi frenlemem gerek, buna değmezsiniz. Utançtan da daha alçaksınız. Olsa olsa bir gün kafanıza sıkılacak işçi kurşununa değersiniz, tabii efendileriniz daha önce, örneğin yarın sizi tasfiye etmezse..."

"Kendi güvenliğiniz için, yurttaş, kendinize hakim olmanızı rica ediyorum. Burada hakaretler ve şiddet hiçbir işe yaramaz. Ben görevimi yapıyorum. Çok ağır bir suçla yargılanıyorsunuz, size kurtuluşunuz için bir yol gösteriyorum..."

"Yeter. Şunu kafanıza yerleştirin: Sizinle sohbet etmeyi ya da sorularınıza yanıt vermeyi kesinlikle reddediyorum. Son sözüm budur."

Başka yere baktı - tavana, hiçliğe. Zvyeryeva elini kaldırdı, saçlarını düzeltti. Gordeyev çok güzel bir sigara kutusu çıkardı, üzerinde karlar içinde bir svastika resmi bulunan kapağını açtı ve Ryzhik'e ikram etti:

"Çok sıkıntı çektiniz, Yoldaş Ryzhik, sizi anlıyoruz..."

Öylesine sert bir bakışla yanıt verdi ki, Gordeyev kendine güvenini yitirdi, sigara kutusunu cebine koydu, yardım ister gibi Zvyeryeva'ya baktı ancak onun da kendisi kadar çaresiz olduğunu gördü. Ryzhik ikisine de hakaret eder gibi gülümsedi.

"En katı tutukluları bile konuşturmanın yollarını biliyoruz..."

Ryzhik yere sert bir tükürdü, yalnızca kendisinin duyacağı kadar alçak bir sesle "ne iğrenç bir yılan!" diye mırıldandı, onlara sırtını döndü, kapıyı açarak bekleyen üç özel birlik askerine seslendi: "Beni hücreme götürün!" ve hücresine döndü.

O gider gitmez Gordeyev hemen saldırıya geçti. "Bu sorgulamayı önceden hazırlamalıydınız, Yoldaş Zvyeryeva." Böylece tüm sorumluluğu ona atıyordu. Zvyeryeva aptalca, manikürlü tırnaklarını süzdü. Duruşmanın yarısı elinden gitmiş miydi? "İzninizle," dedi, "onu konuşturacağım. Suçlu olduğundan hiç kuşkum yok. Sırf tutumu bile bunu gösteriyor..." Sözcükleri Gordeyev'in tekrar sorumlulukla başbaşa kalmasına yol açıyordu. "Eğer itirafta bulunmasını sağlamamız gereken bu adamı zorlamak için sizden açık kart alamazsam, duruşmayı mahveden siz olursunuz..."

"Hallederiz," dedi Gordeyev kaçamak bir tavırla.

Ryzhik kendini yatağın üzerine attı. Tepeden tırnağa titriyordu. Kalbinin gürültüsünü duyabiliyordu. Acımasız bir ateşin içine atılan paçavralar gibi düşünce kırıntıları, uçları bir anda alevlenen ve acı çeken karşılaştırma parçacıkları beynine doldu - yine de bunları bir sıraya koymakta zorluk çekiyordu. Her şey ölçülmüş, tartılmış, sonuca bağlanmış ve bitmişti. İçindeki bu fırtına elinde olmadan yüzeye çıkmıştı. Masanın üzerindeki yemeği gördüğünde fırtına dinmeye başladı: Siyah ekmek, bir kâse çorba, iki kesme şeker... Acıkmıştı. Ayağa kalkıp çorbayı koklama (kuşkusuz ekşi kabak ve balık çorbasıydı!) isteğine güçlükle karşı koydu. Bir an son kez, son kez yemek yeme isteği duydu, son kez!.... Bu çok iyi gelecekti... Hayır. İradeni kullan! Ona tümüyle iradesini yeniden kazandıran ve geri dönülmez kararı vermesini sağlayan da bu düşünce oldu. Bir yamaçtan yuvarlanan birtaş, dibe kadar iner, düşer... Onu harekete geçiren hafif itiş ile içine yuvarlandığı derinlikler karşılaştırılamaz. Sakinleşen Ryzhik düşünmek için gözlerini yumdu. Bu yılanların niyetleri belli olana dek birkaç gün geçecekti. Ölmem ne kadar sürer? Otuz beş yaşında bir adam, günde birkaç bardak su içmesi koşulu ile açlık grevinin onbeşinci ile onsekizinci günleri arasında biraz canlı olabilir. Benim gibi altmış altı yaşında, kronik beslenme yetersizliği ve yorgunluğu olan, direnme gücü kal-

mamış biri ise son aşamaya bir haftada gelir... Su içilmezse açlık grevi altıncı ile onuncu gün arasında ölüme yol açar, ancak görülen halisnasyonlardan dolayı üçüncü günden sonra birşey belli etmemek olanaksızdır. Ryzhik daha az acı çekmek ve bilincini yitirmemek için su içmeye, ancak süreci kısaltmak için olabildiğince az içmeye karar verdi. En büyük zorluk, tetikte nöbetçilere belli etmeden yemekleri yok etmek olacaktı. Ne olursa olsun zorla beslenme denilen korkunç uygulamadan kaçınmalıydı... Tuvaletin sifonu iyi çalışıyordu; Ryzhik yiyecekleri güçlük çekmeden yok edebildiğini gördü, ancak ekmeğe gelince iş değişiyordu, onu ufalamak zorundaydı, bu da uzun zaman alıyordu ve daha kötüsü burnuna çavdar kokusu geliyor, yaşamın kendisi olan bu yiyeceğin duygusu parmaklarına, sinirlerine geliyordu. Birkaç gün sonra zayıflayan parmakları ve gerilen sinirleri ile bunu yapmak daha da zorlaşacaktı. Zvyeryeva denilen o iğrenç yaratıkla pudralı saçlı o yılanın bunu tahmin edemeyeceğini düşündüğünde Ryzhik kahkahalarla güldü (ve kapıdaki delikten ondakikada bir ona bakma emri verilen nöbetçi muhafız, onu kahkahalarla gülerken görünce hemen II. Koridordan sorumlu gardiyana rapor verdi: 4. Hücrede kalan tutuklu sırtüstü yatmış gülüyor ve kendi kendine konuşuyor...). Açlık grevi yapanlar genelde sırtüstü yatarlar, çünkü her hareket, güçlerinin biraz daha yitmesi demektir.. Ryzhik olabildiğince dolaşmaya karar verdi.

Yeni boyanmış duvarlarda hiç yazı yoktu. Ryzhik gardiyanı çağırttı ve kitap istedi. "Derhal, yurttaş." Gardiyan sonra geri dönerek şunları söyledi: "Kitap isteğinizi bir sonraki sorgulamada görevli yargıca bildirmeniz gerekiyor." "Artık kitap okumayacağım," diye düşündü Ryzhik, kitaplara veda etmeyi böylesine rahatlıkla karşıladığına şaşırarak. Günümüzde gereken kitaplar, yıldırım gibi çarpan, saptırılmamış tarihi gerçeklerle dolu, acımasız tanımlamalarla dolu, bugünleri yargılayan, her zekâyı kusursuz gösteren, salt ateşle basılmış kitaplardı. Bu kitaplar bir gün olacaktı. Ryzhik ona göre yaşam duygusu ile bağlantılı olan kitapları gözünün önüne getirmeye çalıştı. Gazetelerin gri baskıları onda tatsız bir duygu uyandırırdı. Çok uzakta kalan bir geçmişten çok net bir görüntü geldi: Hücresinde dolaşan genç bir adam, penceredeki parmaklıklara tutunarak kendini yukarı çekiyor ve sarı cepheli bir binadaki üç sıra pencereyi, öteki tutukluların odun kestiği bir avluyu, içmek istediği harika bir gökyüzünü görüyor... Bu uzaktaki tutuklu (ben, canlı mı yoksa ölü mü olduğunu bilmediğim ben, bana gerçekte, geçen yıl kurşuna dizilen kişilerin çoğundan daha yabancı olan ben) bir gün, ona gökyüzüne ulaşma isteğini unutturan birkaç kitap almıştı- Buckle'ın 'Uygarlık Tarihi' ve huzursuzlukla say-

falarını karıştırdığı lüks bir cilt olan 'Popüler Masallar'. Ancak cildin ortalarına doğru kitap değişmiş ve G.V.Pilehanov'un 'Tarihsel Materyalizm'i olmuştu. Bu genç adamın o güne dek ilkel bir dayanıklılık, içgüdüler ve antrenmanlı kaslardan başka bir şey olmadığını anlamıştı, kendini kırlarda bir tay gibi hissetmişti; ve kasvetli sokaklar, atölye, para cezaları, parasızlık, eskimiş ayakkabılar, cezaevi onu bağlanmış bir hayvana çevirmişti. Birdenbire yaşamak için yeni bir amaç, normalde yaşam adı verilen şeyden açıklanamaz ölçüde büyük bir şey olduğunu keşfetmişti. Aynı sayfaları tekrar tekrar okumuş, hücresinde bir aşağı bir yukarı dolaşmıştı, anladığı için öylesine mutluydu ki, koşup haykırmak istiyordu. Tania'ya mektup yazmıştı: "Burada bu kitapları okuyup bitirecek kadar kalmak istediğim için beni affet. En azından seni neden sevdiğimi artık biliyorum..." Bilinç nedir? Solgun alacakaranlık, gökyüzünde bir yıldız gibi mi görünür? Bir gün öncesine dek sisler içinde yaşayan kendisi, artık gerçeği görüyordu. "Bu işte, o gerçekle temas kurmak." Gerçek basitti, kollarınıza alıp "Sevgilim!" dediğiniz ve gözlerinde aydınlık ile karanlığın karıştığını farkettiğiniz bir kadın kadar yakındı. Gerçeğe sonsuza dek sahip oldu. 17 Kasım günü bir başka Ryzhik - yine de aynı mıydı? - Kazıl Muhafızlarla birlikte büyük bir matbaaya gitmiş ve Parti adına el koymuştu. Kitapları ve kâğıtları üreten büyük makinelerin önünde durup bağırmıştı: "Yoldaşlar, sahtekârlık günleri artık sona erdi! İnsanlık yalnızca gerçeği yayınlayacak artık!" Matbaanın sahibi olan şişman, soluk yüzlü, sararmış dudaklı adam zalimce araya girmişti: "Baylar, buna izin vermiyorum!" ve Ryzhik onu oracıkta öldürmek istemişti, ama barbarlık getirmiyorduk, savaş ve cinayetlere son veriyorduk, işçi sınıfının adaletini getiriyorduk. "Görürüz, yurttaş; ne olursa olsun bundan sonra soylu centilmenler olmayacak, ne şimdi ne de sonra..." O günlerdeki Ryzhik kırk yaşındaydı ve bu da bir işçi için zor bir çağdı, ancak kendisini yine ergenlik çağında hissediyordu: "İktidara gelmek, dedi, hepimizi yirmi yaş gençleştirdi."

Yemek yemeden geçirdiği ilk üç gün pek acı çekmedi. Çok mu su içiyordu? Açlık yalnızca bağırsaklarında bir işkenceydi, bunu da olumlu karşılıyordu. Başağrıları onu yatmaya zorluyor, sonra da geçiyordu, ancak başdönmesi nöbetleri onu yürüyüşünün ortasında yakalayıp duvara savuruyordu. Kulakları bir deniz kabuğundan duyulan ses gibi uğulduyordu. Düşündüğünden çok daha fazla derin düşüncelere dalıyordu, ancak hem derin düşünceleri hem de ölümü düşündüğünde aklına gelen şeyler gülünç derecede yapaydı. "Kesinlikle negatif bir kavram, bir eksi işareti; yalnızca yaşam vardır.." Bu kesinlikle doğruy-

du, korkutucu derece yanlıştı. Gerçek ve yanlışın ikisi de aptalcaydı... Battaniyenin ve kalın kışlık paltosunun altında yatarken üşüyordu. "Yaşamın sıcaklığı beni bırakıp gidiyor..." Uzun süre titriyor, fırtınadaki bir yaprak gibi sarsılıyordu - Hayır, bu daha çok çalan bir elektrik ziline benziyordu, ting-ting-ting-ting... Renkli ışık sütunları, Kuzey Işıkları gibi gözünün önündeydi; ayrıca alevli ışıklar da görüyordu: Şimşekler, daireler, sönmüş gezegenler... Belki de insan beyinsel maddesi dağılırken pek çok gizemli şeyi görebiliyordu? O da dünyalar ile aynı maddeden yapılmamış mıydı? Muhteşem bir sıcaklık uzuvlarına yayıldı, ayağa kalktı, çok hesaplı hareketlerle ağrıyan parmaklarını kımıldattı, ekmeği parçalaması gerekiyordu, yoldaşları pahasına, büyüleyici kokusuna, ne pahasına olursa olsun parçalaması gerekiyordu.

Sonunda artık ayağa kalkacak gücü kendinde bulamadığı gün de geldi. Çenesinin dağılmakta olduğunu hissediyordu, bir apse gibi patlayacaktı - ne büyük bir rahatlama olurdu kocaman bir sabun köpüğü gibi patlamak, içinde kendi yüzünü, gülünç, sırıtan bir güneşi tanıdığı şeffaf sabundan yapılmış kocaman bir kabarcık gibi. Güldü. Kulaklarının altındaki gıddeler şişmişti, çürük diş gibi ağrıyordu... Bir hemşire geldi, ona içtenlikle, bir zamanlar sahip olduğu ilk adıyla hitap etti, Ryzhik doğruldu ve ona gitmesini söyledi, ancak onu tanımıştı: "Sen, sen, çok uzun zaman önce öldün ve işte buradasın ve aslında ölmekte olan benim, çünkü böyle olması gerekiyor, sevgilim. Gel yürüyüşe çıkalım, ne dersin?" Beyaz gecenin içinde yürüyerek Yaz Bahçesi'ne gelinceye dek Neva kıyısını izlediler. "Susadım, çok susadım, sevgilim, müthiş susadım... Sayıklıyorum... farketmedikleri sürece her şey yolunda demektir. Büyük bir bardak bira, dostum, çabuk!" Bardağa uzanırken eli öylesine titredi ki, bardak yere düşerek küçük bir çan gibi sesler çıkardı ve kocaman, harika boynuzları olan mavi ve sarı benekli inekler, Karelian'daki bir tarlada çimenler üzerinde otlandılar; huş ağaçları her geçen saniye biraz daha büyüdü, yapraklarını sallayarak insan elinden çok daha güzel bir işaret verdiler: İşte ırmak burada, berrak pınar burada, iç, iç! Ryzhik içmek için çimenlerin üzerine uzandı...

"Hasta mısınız, yurttaş? Neyiniz var?"

Gardiyan elini Ryzhik'in alnına koydu, serin, rahatlatıcı bir el, bulutların ve karın kocaman eli... O günün yemeği dokunulmamış olarak yerde duruyordu, tuvalette bir parça ekmek görülüyordu, Ryzhik'in gözleri karanlık yuvalarında parlıyordu, uzun boylu bedeni öylesine titriyordu ki, yatak sallanıyordu, nefesi çok kötü kokuyordu... Gardiyan birdenbire durumu anladı (ve kendisinin mahvolduğunu da anladı: Ne büyük bir ihmal!):

"Arkhipov!"

Özel birlik askeri Arkhipov gürültüyle içeri girdi; bu ses Ryzhik'in kafasının içinde tabutunun üzerine kapatılan kapağın sesi gibi çınladı - çok garipti, ölmek bu denli kolay mıydı, iyi ama kuyruklu yıldızlar neredeydi?

"Arkhipov, ağzına biraz su damlat - yavaşça..."

Gardiyan telefona uzandı: "Yoldaş Şef, rapor veriyorum: 4 no.lu tutuklu ölüyor..." Hâlâ yaşamakta olan 4 no.lu tutuklunun ölüm haberi telefondan telefona tüm Moskova'yı dolaştı, gittiği her yerde panik yarattı; Kremlin'de de çaldı, Hükümet Konağı, Merkez Komite ve İçişleri Komiserliği'nde kısık sesler çıkmasına yol açtı, Moskova ormanının derinliklerinde, sessizliğin kuşattığı bir villada kendini duyurmak için sert olmaya çalışan bir adamın sesini benimsedi; bu sesin sinirli mırıltısı, Çin-Moğolistan sınırındaki bir çatışmayı ve Chelyabinsk fabrikasındaki ciddi bir arızayı duyuran öteki mırıltıları bastırdı. "Ryzhik ölüyor mu?" diye sordu Şef'in öfkesini bastırmaya çalışan sesi. "Onu kurtarmanızı emrediyorum!"

Ryzhik kar ve güneş ışığı ile karışmış nefis bir suyu içerek susuzluğunu gideriyordu. "Hep beraber, hep beraber," dedi neşeyle, çünkü tüm yoldaşları, Eski Kuşak, enerjili ve istekli kişiler, devrimci cenazelerindeki gibi kolkola girmiş onu buzun üzerinde çekiyorlardı... Birdenbire ayaklarının dibinde bir uçurum açıldı, yıldırım düşmüş gibi düzgün bir uçurum, en dibinde karanlık, düzgün bir su birikintisi parlıyordu. Ryzhik haykırdı: "Yoldaşlar, dikkat edin!" Korkunç bir sancı - ki o da bir yıldırım gibiydi- göğsünde patladı. Buzun altından patlama sesleri geldiğini duydu... Özel birlik askeri Arkhipov, tutuklunun gülümsemesinin tümüyle yayıldığını gördü, dişlerine kadar ulaştı, birden bardağın kenarına değen dişlerin titremesi durdu. Heyecanlı gözler artık görmüyordu.

"Yurttaş, yurttaş!"

Diken diken olmuş beyaz sakallı yüzde tek kıpırtı yoktu.Arkhipov bardağı yavaşça masanın üzerine bıraktı, bir adım geriledi, hazırola geçti ve dehşet ve acıma ile donup kaldı.

Önemli kişiler telaşla içeri girdiklerinde hiç kimse farketmedi. Beyaz gömleğiyle doktor, parfümlü saçlı çok yüksek rütbeli bir subay, üniformalı ufak tefek bir kadın (yüzü o kadar solmuştu ki, dudakları yok gibi görünüyordu), eski bir palto giymiş ufak tefek bir yaşlı adam - subay omuzundaki general rütbesine rağmen bu yaşlı adamın önünüde eğilerek konuşuyordu..." Doktor elindeki steteskopu salladı: "Özür dilerim, yoldaşlar, tıp bilimi bu tutukluya hiçbir şey yapamaz artık..."

ve canı çok sıkılmış gibi görünmeye çalıştı, çünkü kendisinin güvende olduğunu biliyordu: Neden bu kadar geç çağırdılar? Hiç kimse ne diyeceğini bilmiyordu. Asker Arkhipov kiliselerde ölüler için bir dua okunduğunu anımsadı: "Onu affet, tanrım!" Günümüzdeki bir insanın olması gerektiği gibi ateist olan Arkhipov, bunu anımsadığı için, birden pişman oldu, ama şarkıya benzeyen dua elinde olmadan kafasında yankılanmaya devam etti. Dua etmek çok mu yanlıştı? Kimse bilmiyordu. "Onu affet, Tanrım! Bizi affet!" Cezaevinin tüm sessizliği bir anlığına herkesin üzerine çöktü. Önemli kişiler sonuçları hesaplıyordu: Üstlenilecek sorumluluk, farklı bir açıdan baştan başlanılacak soruşturma, haber verilecek Şef - Tulayev davası şimdi neye bağlanacaktı?

"Tutuklu kimin sorumluluğu altındaydı?" diye sordu Popov kimseye bakmaksızın, çünkü yanıtı çok iyi biliyordu.

"Yoldaş Zvyeryeva'nın," diye yanıtladı Güvenlik Yüksek Komiser Yardımcısı Gordeyev.

"Tutuklu buraya geldiğinde onu tıbbi incelemeden geçirttiniz mi, Yoldaş Zvyeryeva? Sağlık durumu ve davranışları hakkında günlük rapor alıyor muydunuz?"

"Ben... Hayır..."

Popov öfkeyle patladı:

"Duyuyor musun, Gordeyev, duyuyor musun?"

Öfkesinin de etkisiyle kendini hücreden dışarı attı. Dev bir kukla gibi aksak hareketlerle neredeyse koşarak çıktı; ancak görünmez bir iple Gordeyev'i de peşinden sürükledi. Zvyeryeva hücreden ayrılan son kişiydi. Arkhipov'un yanından geçerken askerin kendisine nefretle baktığını hissetti.

8
ALTIN YOLU

İspanya'dan döndüğünden bu yana Kondratiev bir boşlukta yaşıyordu. Gerçekler ondan çok uzaktı. Hükümet Konağı'nın onbeşinci katındaki odası bir ihmal kaosuydu. Küçük masanın üzerine birbiri üstüne kitaplar yığılmıştı. Gazeteler kanapenin üzerine yayılmıştı, kimi zaman kendini bu kanapeye atıyor, kalbinde zayıf bir panik duygusu ile kafası bomboş, tavana bakıyordu. Yatak her zaman dağınıktı, ancak tuhaftır yaşayan bir insanın yatağına benzemiyordu, Kondratiev de ona bakmaktan hoşlanmıyordu, soyunmaktan ve yatmaktan, uyumaktan hoşlanmıyordu... Ertesi gün tekrar kalkmak, aynı beyaz tavanı, aynı gösterişli otel perdelerini, neredeyse yakılır yakılmaz unutulan yarım kalmış sigaralarla dolu aynı kül tablalarını, bir zamanlar sevdiği, ancak artık neredeyse anlamsız görünen fotoğrafları görmek zorunda olduğunu düşününce... Görüntüler nasıl da soluyordu! İnşaat halinde olan büyük Sovyetler Sarayı, Moskova nehrinin kıvrımı, Kremlin'in üstüste binmiş kuleleri ve binaları, son tiranların (bizimkilerden öncekiler) dörtköşe barakaları, antik kiliselerin kubbeleri, Korkunç İvan'ın beyaz kulesine bakan pencere dışında dairesindeki hiçbir şeye katlanamıyordu... Nehrin kıyısında her zaman yürüyen birileri vardı, bir görevlinin arabası, bir önceki yüzyıldan kalan bir duvarcının atlı arabasının yerini almıştı - sürekli bir geliş ve gidiş, karınca gibi kaynayan insanlar, at arabaları ve motorlu araçlar onu büyülüyordu. Öyle ise karıncalar yapacak bir şeyleri olduğunu, bir dakikalık varoluşlarının bir anlamı olduğunu sanıyorlardı. İstatistikler dışında bir anlam mı? Peki bu kasvetli düşünceler nereden geliyor aklıma? Bilinçli olarak yaşamadım mı? Nevrotik mi oluyorum? Nevrotik olmadığını çok iyi biliyordu, ama bu odanın hastalıklı havasından tek kaçış yolu pencereydi. Sivri uçlu kuleler antik taşların acımasızlığını koruyordu, gökyüzü çok genişti, dev kentin duygusu içinde yeşeriyor, huzur getiriyordu. Hiçbir şey sona ermez. Bir insanın sona ermesinin ne önemi var? Kondratiev dışarı çıktı, bir tramvaya binerek kendi rütbesinde hiç kimsenin uğramadığı bir banliyöye gitti, boş arsalarla ve mavi ya da yeşil perdeli evlerle çevrili kasvetli sokaklarda yürüdü. Köşelerde çeşmeler vardı. İçlerinden sıcak bir yuva havasının yayıldığı evlerin pencereleri önünde adımları yavaşlıyordu, çünkü bunların temiz ve güzel perdeleri, pervazlarda çiçek saksıları, bunların arasına soğuması için konulmuş güveçler vardı. Cesaret edebilseydi durup insanların hayatını izlerdi: İnsanlar yaşıyorlar, ne tuhaf sade bir yaşam sürüyorlar, bu boşluk onlar

için geçerli değil, hemen yanlarında, tümüyle farklı bir dünyada, hiçbir zaman başka bir yolu öğrenemeyecek kişilerin bir boşluğun içinde yürüdüklerini düşünemiyorlar. Üstünden at bunları, sevgili ülkem, hastalanıyorsun! Kendini zorlayarak Yakacak Maddeleri Tröstü'ne gitti, çünkü Askeri Malzemeler Merkez Bürosunun özel planlarını uygulamakla görevliydi. Öteki görevliler çalışıyor ve olağan saygıyla ona tuhaf gözlerle bakıyorlardı, iyi ama neden uzak duruyor ve korkmuş görünüyorlardı? Sekreteri Tamara Leontiyevna cam bölmeli büroya çok sessizce girdi, dudakları cart kırmızı boyalı, gözleri korku dolu, neden Kondratiev'e yanıt verirken sesini alçaltıyor ve hiç gülümsemiyordu? Kafasında bir anlığına beliren bir düşünceyle belki kendisinin de öyle olduğunu, yüzündeki ifadenin, soğukluğunun, kendi endişesinin (gerçekten endişeliydi) ilk bakışta görüldüğünü düşündü. Acaba bulaşıcı mıyım? Kendisine bakmak için tuvalete gitti ve aynanın karşısında uzun bir süre, hiç düşünmeksizin, kaskatı durdu. Kendimize bu denli ilginç gelmemiz ne gülünç! Bu yorgun adam, bu solmuş yüz, bu çirkin ağız, bu pas rengi dudaklar benim, benim, benim, bu insan taslağı, bu canlı hayalet benim! Aynadaki gözler ona öteki Kondratiev'leri, ortadan kaybolmaları şu andaki Kondratiev'e pişmanlık uyandırmayan kişileri anımsattı. Bu kadar yaşadıktan sonra böyle bir aşamaya gelmek ne gülünç! Öldüğüm zaman çok mu farklı olacağım? Herhalde kurşuna dizilen kişilerin gözlerini kapatma zahmetine katlanmıyorlardır, sonsuza dek böyle bakacağım, daha doğrusu kısa bir süre, ta dokular çürüyünceye ya da krematoryumda yakılıncaya dek. Omuzlarını silkti, ellerini yıkadı, otomatikman çok uzun süre sabunladı, saçını taradı, bir sigara yaktı, düşlere daldı. Burada ne yapıyorum? Aynanın karşısında durup sigarasını içti, hiçbir şeye bakmıyor, hiçbir şey düşünmüyordu. Bürosuna döndü. Tamara Leontiyevna onu bekliyor ve o günkü postayı inceliyormuş gibi yapıyordu. "Lütfen şunu imzalayın..." Neden ona 'yoldaş' ya da daha samimi olarak 'Ivan Nicolayevich' diye hitap etmiyordu? Kadın gözlerini kaçırdı, anlaşılan ellerini, sade ve güzel ellerinin çıplaklığını görmesinden hoşlanmıyordu. Tırnakları boyalı değildi, onları belgelerin arkasında saklıyordu. İnsanlar ölen birinin ellerinden de böyle korkmaz mıydı? "Ellerinizi gizlemekten vazgeçin, Tamara Leontiyevna," dedi Kondratiev öfkeyle, hemen arkasından da kaşlarını çatarak özür dilemeye koyuldu: "Benim için farketmez, isterseniz gizleyin, özür dilerim; bu mektubu Malakhovo Kömür madenine gönderemeyiz, yazılmasını istediğim şeylerle ilgisi yok!" Kadının açıklamalarını dinlemedi, ama rahatlayarak karşılık verdi: "Hepsi bu kadar - mektubu şöyle yazın..." Kendisine

çok yakın duran, yarı kapalı, sorgulayan ya da korkmuş kahverengi gözlerdeki şaşkınlıktan hayrete düştü, mektubu imzaladı, önemsemiyormuş gibi davrandı: "Ne de olsa işler böyle... Yarın gelmeyeceğim..." - "Baş üstüne, Ivan Nikolayevich," dedi sekreteri, sesi şefkatli ve doğal çıkıyordu... "Baş üstüne," diye yineledi Kondratiev amaçsızca ve başını güzel bir jestle salladığını düşünerek gitmesi için izin verdi, gerçekte ise yüzünde müthiş bir hüzün vardı. Yalnız kaldığında bir sigara yaktı ve masanın üzerinde hareketsiz duran parmakları arasında yanıp bitmesini izledi.

Müdürler onunla görüşmekten kaçınıyordu, her zaman önemsiz konularla meşgul olan büro şeflerini görmekten de kendisi kaçınıyordu. Kondratiev tam asansörün düğmesine basmıtı ki, Tröst başkanı bürosundan çıktı. Koyu abanoz kabinle aşağıya berab .r inmek zorundaydılar, kabindeki aynalar bu iki iriyarı adamın görüntüsünü çoğaltıtlar. Birbirleri ile olağan biçimde konuştular, ancak Tröst başkanı Kondratiev'e onu arabasıyla bırakmayı önermedi, öylesine baştan savma bir el sıkışmadan sonra arabasına daldı ki, bir an sonra Kondratiev bu duygudan kurtulmak için ellerini oğuşturdu. Bu şişman, domuz suratlı yaratık nasıl tahmin etmişti? Nereden biliyordu? Kondratiev nereden anlamıştı peki? Bu soruya verilecek mantıklı bir yanıt yoktu, ancak Kondratiev biliyordu, onunla ilişkisi olan herkes de biliyordu. Tarım Enstitüsü'ndeki bir konferansta, konuşmayı yapan çok yetenekli, çok hevesli, adı Transbaykal Orman Tröstü müdür yardımcılığı görevi için geçen genç adam arka kapıdan gizlice kaçtı, herhalde bir zamanlar elinden tutan Kondratiev ile birkaç dakika konuşmak istememişti. Kondratiev salonun bir köşesinde tek başına oturdu, kimse yanına gelmedi. Yoldaşlarının sıkıntılı selamlamalarından kaçmak için konferanstan sonra birkaç çok genç öğrenci kızla sohbet etti - yalnızca onlar bilmiyordu, buna kuşku yoktu, kızlar ona güler yüzle, doğallıkla bakıyordu, onu hâlâ önemli bir kişi, eski bir Parti üyesi olarak görüyor ve hatta hayranlık duyuyorlardı, çünkü söylentiye göre Şef'e yakındı, görevli olarak İspanya'ya gitmişti, özel bir kişi, eski rejimde hüküm giymiş biri, bir İç Savaş kahramanıydı, buruşuk bir takım elbisesi, dikkatsizce bağlanmış bir kravatı, şefkatli ve yorgun gözleri (gerçekten yakışıklı bir adam) vardı; iyi ama bir gece önce Büyük Tiyatro'da gördüğü Teknik Üniversite öğrencisi kız neden yanından kaçmıştı? Yavaşça uzaklaşır ve ağır adımlarla yürürken iki kız arkasından baktılar. "Mutsuz olmalı," dedi birisi, "alnındaki kırışıklıkları ve nasıl kaşlarını çattığını gördün mü? Aklından neler geçtiğini tanrı bilir..." Gerçekte ise aklında şundan başka bir şey yoktu: "Nereden biliyorlar, nereden bili-

yorum, peki gerçekten biliyor muyum, belki de insanlar yüzümdeki nevrotik endişeyi görüyorlar..."

Bakıp da görmediği insanlarla dolu bir otobüs onu Sokolniki Parkına götürdü. Burada büyük, soğuk ağaçların altında, yalnızlık dolu karanlığın içinde yürüdü, işçilerin serserilere, gangasterlerin de işçilere benzediği, herkesin bira ve sigara içtiği bir tavernaya girdi. Bir köşeden sonu gelmez bir kavgaya tutuşmuş öfkeli sesler yükseliyordu: "Sen pis bir faresin, kardeş ve bunu neden kabul etmediğini anlamıyorum. Hemen öfkelenme, ben de pis bir fare olduğumu kabul ediyorum..." Salonun öteki yanından genç bir ses geliyordu: "İşte gerçek bu, yurttaş!" ve sarhoş bir adam yanıt verdi: "Hem de nasıl gerçek, hepimiz pis fareleriz..." Sarhoş adam ayağa kalktı -iri yarı, kızıl saçlı, parlak yüzlü, mevsime uygun olmayan kalın elbiseli - ve arkadaşını kolundan tutarak yürüttü: "Gidelim kardeş, hâlâ birer Hristiyanız ve bu gece hiç kimsenin kafasını kırmayacağım... Ve pis bir fare olduklarını bilmiyorlarsa bırak öğrenmesinler..." Adam Kondratiev'i gördü, iriyarı, üzgün yüzlü, Avrupa'da dikilmiş bir takım elbise giyen, gözleri boşluğa dalmış, dirseği ıslak masanın üzerinde. Sarhoş adam durdu, şaşırmıştı. Sonra kendi kendine konuştu: "O da pis bir fare mi? Anlaması zor... Özür dilerim, yurttaş, ben yalnızca gerçeği arıyordum..." Kondratiev yarı gülümseyerek dişlerini gösterdi: "Ben de hemen hemen senin gibiyim, yurttaş, ancak karar vermek kolay değildir..." İçten bir sesle konuşmuş ve çevresindekiler duymuştu. Çok dikkat çektiğini düşündü; ayağa kalkıp tavernadan çıktı. Dışarıdaki karanlıkta sinsi görünüşlü, kasket giymiş bir adam belirdi, elindeki feneri Kondratiev'e çevirip kimliğini göstermesini istedi, Merkez Komite Kimliğini gördüğünde gölgelerin içine karışacakmış gibi geriledi: "Özür dilerim, yoldaş, görevimi yapıyorum.." "Yıkıl karşımdan," diye homurdandı Kondratiev, "ve elini çabuk tut." Sinsi görünüşlü adam karanlıkta kaybolmak üzereyken elini biçimsiz kasketine götürerek askeri selam verdi. Hafif adımlarla karanlıkta yürürken Kondratiev artık iki gerçeğin farkındaydı: Yanılması olanaksızdı, kanıt kırıntıları üzerinde düşünmeye değmezdi ve savaşacaktı.

Biliyordu ve onunla ilişkisi olan herkes biliyordu, çünkü üzerinde KONDRATIEV, I.N. yazan bir dosya bürodan büroya, çok gizli olarak dolaşıyor, her gittiği yerde büyük kaygı uyandırıyordu. Gizli haberciler mühürlü zarfları Genel Sekreterliğin gizli servisindeki bir masaya bırakıyor, burada dikkatli eller zarfları açıyor ve Güvenlik Yüksek Komiserliği tarafından eklenen yeni bir belge üzerinde notlar alıyordu; açık zarf daha sonra tıpkı başka yerlerdeki kapılara benzeyen

kapılardan geçiyor ve tüm sırların kendilerini açıkladıkları o çıplak, sessiz, çoğunlukla öldürücü, ölümcül basitlikteki yere geliyordu. Burada Şef belgelere bir süre bakıyordu- aynı eski gri yüzü, derin çizgili alnı, küçük koyu kırmızı gözleri, ödün vermez sert görünüşü olmalıydı. "Yapayalnızsın, kardeş, tümüyle yalnızsın, varolmasını emrettiğin *tüm o zehirli belgelerle birlikte. Seni nereye götürüyorlar? Bizi nereye* götürdüklerini biliyorsun, ama seni nereye götürdüklerini bilemezsin. Yolun sonunda boğulacaksın, kardeş, sana acıyorum. Korkunç günler gelecek ve milyonlarca yalan söyleyen yüzle, binaların cephelerine yerleştirilmiş dev portrelerinle, kafataslarında bir kurşun deliği görünen hayaletlerle, onların kemiklerinden oluşan piramidin tepesinde, kendi kendisini terkeden bu ülke ile, en az bizim bağlı olduğumuz kadar *bağlı olan, bağlılıkla bozmuş, kuşkularla çıldırmış, tüm yaşamın* boyunca bastırdığın kıskançlıklarında çıldırmış senin tarafından ihanete uğrayan bu ülke ile yapayalnız kalacaksın... Yaşamın karardı, yalnızca *sen kendini olduğun gibi görebiliyorsun, zayıf, zayıf, zayıf,* sorunlarla çıldırmış, zayıf bağlı ve kötülük dolu olan sen, çünkü üzerinden hiç çıkarmayacağın ve içinde öleceğin o zırhın altında sen zayıfsın, bir hiçsin. Senin trajjedin işte bu. Dünyadaki tüm aynaları parçalayacaksın, böylece kendini onlarda hiç görmeyeceksin, gözlerimiz senin aynaların ve sen onları parçalıyorsun, içinde kendini gördüğün, kendini yargıladığın, aynen yansıdığın gözleri yok etmek için kafaları *uçurman gerekiyor... Gözlerim sana sıkıntı mı veriyor, kardeş?* Yüzüme bak,insanları parçalamak için mekanizmamızın ürettiği belgeleri bir yana at. Seni hiçbir şeyle itham etmiyorum, yaptığın tüm *yanlışları değerlendiriyorum, ama yalnızlığını görüyor ve yarını* düşünüyorum. Kimse ölüleri geri getiremez ya da kaybolmuş, ölmekte olanları kurtaramaz, uçuruma doğru bu gidişi yavaşlatamayız, çarkı durduramayız. İçimde nefret yok, kardeş, içimde korku yok, ben de senin gibiyim, yalnızca senin için ve ülkem için korkuyorum. Ne büyük ne de akıllı bir adamsın, ancak senden daha iyi olan ve ortadan kaldırdığın tüm kişiler gibi güçlü ve bağlısın. Tarih bize bu pis oyunu *oynadı: Elimizde birtek sen varsın. Gözlerimin sana söylediği işte* bunlar, beni öldürebilirsin, bu yalnızca daha da savunmasız kalmana yol açar, belki de beni unutmayacaksın, ötekileri unutmadığın gibi... "Hepimizi öldürdüğün zaman, kardeş, sen sonuncu olacaksın, kardeş, içimizden hayatta kalan en son kişi, kendin için de son kişi ve kurduğun yalanlar, tehlikeler mekanizmasının ağırlığı seni ezecek..."

Şef başını yavaşça kaldırdı, çünkü onun tüm hareketleri yavaştı ve korkunç biri değildi, yaşlanıyordu, saçları beyazlaşıyordu, gözkapak-

ları sarkıktı, omuzundaki kemikler kadar ağır bir sesle sordu: "Ne yapılacak?"

"Ne mi yapılacak?" diye yineledi Kondratiev ürpertici karanlığın içinde. Yolun ortasındaki kırmızı lekeye doğru yürüdü. Yıldızlar Spartaküs Sarayı'nın tuğla binalarından da yüksekteydi, sağ yanda hasta ağaçlar bulunan karanlık bir meydan vardı.

"Ne yapılacak, eski dost? Senden itiraf etmeni istemiyorum... Eğer itiraf etmeye başlarsan her şey paramparça olur. Dünyayı elinde parçalanmadan tutmak sana kalmış: Konuşmamak koşuluyla..."

Küçük kırmızı fenerin birkaç adım ilerisinde, hâlâ sıcak olduğu kuşkusuz bir katran fıçısının içinde birkaç kişi vardı, tümü de sigara içiyordu; ve fıçıdan heyecanlı sesler duyuluyordu. Ellerini ceplerine sokmuş, başını öne eğmiş Kondratiev bir sorunla karşılaşmıştı, çünkü yol bir ip çekilerek kapatılmıştı, çünkü bu kırmızı fener yolun kazılmış olduğunu göstermek için konulmuştu. Çok iyi görebiliyordu, ama yalnızca kendi benliğinin içinden ve benliğinin çok dışından görebiliyordu. Ilık fıçının içindeki başlar doğruldu ve bu yabancıya doğru döndü, ancak bu yabancı polise benzemiyordu, zaten aynasızların sabahın üçünde dolaşmadığını herkes bilirdi. Öyle ise bu, sarhoşun biri olmalıydı, yani cepleri boşaltılabilirdi. Hey, Berbat Yeromka, sıra senin ve bu işlerde bir uzman sayılırsın, yalnız dikkatli ol... Yeromka doğruldu, bir kız kadar zayıf ama sırım gibiydi, bıçağı paramparça giysilerinin altında hazırdı, karanlığın içindeki yabancıya baktı - elli beş yaşlarında, dörtköşe omuzlu, dörtköşe çeneli, iyi giyimli, kendi kendine konuşan biri. "Merhaba, amca!" dedi Yeromka tıslar gibi bir sesle, ancak sesi karanlığın içinde yok oldu. "Kafan iyi mi, amca? Sarhoş musun?" Kondratiev fıçıdaki serseri gençleri farketti ve neşeyle bağırdı:

"Selam! Hava çok soğuk değil mi?"

Adam sarhoş değildi ve sesi güvenle çıkıyordu: Kuşkulu bir durum. Yeromka yavaşça fıçıdan çıktı ve ilerledi, biraz ayağı aksıyordu (kendini normalden daha zayıf göstermek için bir hile, aslında gergin tel üzerinde yürüyen bir akrobat kadar çevikti). Aralarında yalnızca ip ve kırmızı fener olan Yeromka ve Kondratiev karanlığın ve sessizliğin içinde birbirlerini incelediler. "İşte çocuklarımız, işte terkedilmiş çocuklarımız, Yossif, çocuklarımızı sana takdim ederim," diye düşündü Kondratiev ve dudaklarında karanlık bir gülümseme dolaştı. "Yırtık elbiselerinin altında bıçakları gizli, onlara vermeyi bildiğimiz tek şey bu. Bu bizim hatamız değil, biliyorum. Ve sen, sen özel birliklerin tüm silahlarına sahipsin ve kendine bir şey vermeyi de bilmiyorsun,

tüm servetimizi elinde bulunduran sen..." Yeromka onu yukardan aşağı süzdü, bir kızınkine benzeyen tehlikeli gözlerle onu inceledi. Sonra konuştu: "Amca, yoluna devam et, burada bir şey yitirmemişsindir... Burada yerel bir konferans yapıyoruz, anlıyorsun değil mi? İşimiz var; yoluna devam et." - "Pekala," dedi Kondratiev, "Yoluma devam edeceğim. Konferansa saygılarımı sunarım." - "Delinin biri," diye açıklama yaptı Yeromka fıçıdaki yoldaşlarına, "Endişelenecek bir şey yok." Kondratiev üç demiryolu istasyonunun kulelerine doğru yürüdü: Ekim, Yaroslavl, Kazan - Devrim istasyonu, içimizden 18 kişinin vurulduğu ve 350 kişinin yakalandığı istasyon ve Kazan istasyonu, bir savaş gemisinin güvertesinde Troçki ve Raskolnikov ile birlikte Beyaz filoyu ateşe verdiğimiz yer... Burada ne büyük başarılar kazandığımız, nasıl zafer kazandığımız, nasıl terkedildiğimiz ve yakalandığımız (Yaroslavl'da gizli bir cezaevinden başka hiçbir şey yoktu) inanılmaz bir şey ve şimdi bu üç istasyonu kapsayan bölgede bu küçük serseriler soygun, dilencilik ya da hırsızlık yapmak için planlar yapıyorlar - ancak yaşıyorlar, savaşıyorlar, dilenmeye, öldürmeye, çalmaya ve konferans yapmaya hazırlar, savaşıyorlar... Kondratiev kendi kendisine konuşurken kürsüdeymiş gibi ellerini sallıyordu.

Eve geldiğinde uzaktaki avlularda horozlar ötmeye başlamıştı, kırsal kesim görünüşünde, ahşap ve tuğladan yapılmış kalabalık ve düzensiz küçük evleri, bakımsız küçük bahçelerinde eski moda ağaçları, köşelerde çöp yığınları, her bir odada bir ailenin uyuduğu, çocukların ayak ucunda yattığı, birbirine dikilmiş parlak renkli bezlerden yapılmış yamalı yorganlarla örtündüğü semtten geliyor olmalıydı. Odaların duvarlarına ikonlar asılmıştı, sararmış duvar kâğıtlarına çocukların çizdiği resimler çivilenmişti ve pencerelerin pervazlarında ölmeyecek kadar yiyecek duruyordu. Kondratiev bu insanları kıskanıyordu, çünkü yaşamlarının uykusunu uyuyorlardı, karı koca yan yana, birbirine karışmış vücutlarının hayvansı kokusuyla. Kendi odası soğuk, temiz ve boştu: Kül tablası, kâğıtlar, takvim, telefon, Planlı Ekonomi Enstitüsü'nden alınmış kitaplar - tümü de yararsız görünüyordu, odada yaşayan hiçbir şey yoktu. Yatağına sıkıntı ve endişeyle baktı. Bir kere daha örtülerin içine girmek (kefene benzer örtüler), yararsız ve güçsüz düşüncelere dalmak, salt çaresizliğin uğursuz saatinin geleceğini kesinlikle bilmek, yaşamın anlamını yitirdiğini bilmek; ve eğer yaşam artık boşuna endişelenmekten başka bir şey değilse, "ne işe yarar" düşüncesinin bilincine varırsa kendini nasıl kurtarabilirdi? Çevreyi tarayan gözleri bir an komodinin üzerinde duran Browning tabancaya takıldı... Kondratiev pencerenin önünden ayrılarak komodine yaklaştı,

Browning'i aldı ve zevkle elindeki ağırlığını hissetti. Bizi tekrar ve gülünç derecede güçlü yapan şey nedir? Sabah ışığı penceresini aydınlatıyordu, Moskova nehri boyunca uzanan sokak hâlâ ıssızdı, bir nöbetçinin süngüsü Kremlin'in dış duvarlarındaki mazgalların arasında parladı, altın sarısı bir ışık demeti Korkunç İvan kulesinin solgun kubbesine dokundu, zorlukla görülebilen bir ışıktı, ama şimdiden zafer kazanmış gibiydi, neredeyse pembe renkli, gökyüzü de pembe renkliydi, safağın pembesi ile sona ermekte olan gecenin mavisi arasında kesin bir çizgi yoktu, son yıldızlar da sönmek üzereydi. "Onlar en güçlü yıldızlar ve sönecekler, çünkü güneş ışığı onlara baskın çıkıyor..." Gökyüzü ve kent manzarasından olağandışı bir tazelik duygusu yayıldı ve gökyüzü kadar sınırsız bir güç duygusu taşlardan, yoldan, duvarlardan, inşaatlardan, sokakta beliren ve yavaşça hareket eden at arabalarından yayıldı. Milyonlarca dayanıklı, yok edilemez, sabırlı, yorulmayan canlı uykularından uyanacaktı, çünkü gökyüzü aydınlanıyordu, tekrar milyonlarca yola düşeceklerdi, tümü de geleceğe uzanan. "Evet, yoldaşlar," dedi Kondratiev onlara, "Kararımı verdim, savaşacağım. Devrim açık bir vicdana gereksinim duyuyor..." Bu sözcükler az kalsın tekrar umutsuzluğa kapılmasına yol açıyordu. Bir insanın vicdanı, kendisinin aşınmış ve felç olmuş vicdanı - temiz olmuş ya da olmamış artık ne işe yarardı? Günışığı daha açık fikirler getirdi. "Her ne kadar yalnız, sonuncu olsam da yitireceğim yalnızca hayatım ve onu yitirebilirim ve HAYIR diyorum. Yalanlar ve delilik içinde pek çok kişi, çok fazla kişi öldü. Parti'den geriye kalan kısmın daha da ahlaksızlaştırılmasına izin vermeyeceğim... HAYIR. Yeryüzünün bir yerlerinde tanımadığım ama uyanan bilinçlerini kurtarmam gereken genç insanlar var. HAYIR." İnsan açık seçik düşündüğünde olaylar sabah gökyüzü gibi berrak görülüyordu: insan entelektüellerin düşündüğü gibi düşünmemeli, beyin etkinlik gösterdiğini hissetmeli... Hava çok soğuk olduğu halde açık pencerenin önünde soyundu, böylece doğan güneşi izleyebiliyordu. "Uyuyamayacağım..." Aklından geçen son düşünce kırıntısı bu oldu uykuya dalarken. Salt ateşten oluşan dev yıldızlar, kimisi bakır renkli, kimisi şeffaf mavi, kimisi de kızıl, düşündeki geceyi doldurdu. Yıldızlar gizemli biçimde dolaşıp baklava biçiminde bir nebula karanlığın içinde belirdi, tanımlanamaz bir ışıkla doldu, büyüdü. Bak, bak, sonsuz dünyalar! - bunu kime söylemişti? Birinin varlığını hissediyordu, ancak kimdi bu? Nebula gökyüzünü doldurdu, yeryüzüne aktı, artık yalnızca büyük, parlak bir ayçiçeğiydi, kapalı bir pencerenin altındaki avluda duruyordu, Tamara Leontiyevna'nın eli bir işaret yaptı, taş merdivenler vardı, çok geniş basamaklı, yukarıya tırma-

nıyordu ve amber renkli bir akıntı tam ters yönde akıyordu, akıntının dalgalarında büyük balıklar sıçrıyordu, nehirlerde sıçrayan som balıkları gibi...

Öğlen kalkıp traş olurken Kondratiev gördüğü düşün bazı sahnelerinin aklında olduğunu farketti; bu ona iyi gelmişti. Bu durumda bir psiko-analist ne söylerdi? Psiko-analistlerin canı cehenneme! Parti Komitesinden gelen mesajlar içinde hiçbir duygu uyandırmıyordu. Ve gerçekten de bir hiçtüler, yalnızca önemsiz bir görevi, başkanlık etmesi gereken bir kutlama törenini belirtiyordu: Ilich fabrikasındaki işçilerin bir tank birliğine bayrak sunması amacıyla Serpukhov'da yapılacak törene başkanlık edecekti. "Tankçı askerler olağanüstü, Ivan Ivanovich," dedi Komite Sekreteri, "yalnız, bu birlikte bazı sorunlar çıktı, bir iki asker intihar etti, siyasi komiser beceriksiz biriymiş, bu nedenle iyi bir konuşmaya gereksinim duyuyoruz... Şef'ten söz et, onu gördüğünü söyle..." Herhangi bir yanlış anlamaya meydan vermemek için Kondratiev'e bir dizi konu verildi. "İyi bir konuşma yapacağımdan emin olabilirsin," dedi Kondratiev. "Ve intihar etmeyi deneyip de başaramayan delikanlıya bir iki iyi seçilmiş cümle söyleyeceğim!" Bu tanımadığı delikanlıyı sevgi ve öfke duyarak düşündü. Yirmi beş yaşındasın, hizmet edecek bir ülken var, çıldırdın mı oğlum? Büfeye giderek en pahalı sigaralardan satın aldı, bu lüksü arada bir olsa kendine tanırdı. Zamoskvoryechie'li bir gurup işçi kadın, üretim Kadroları Müdürü ve Kadın Kolu'nun organizatörleri ile çay içiyordu. Birkaç masa birleştirilmişti. Masa örtülerinin üzerindeki ıtır çiçekleri kırmızı benekler oluşturuyordu; öteki, daha güzel kırmızı benekler ise gençlerin alnındaki mendillerce sağlanıyordu. Organizatörlerden biri fısıldadı: "Bu Kondratiev, Merkez Komite üyesi..." ve birkaç kişi bu orta yaşlı, elindeki sigara paketini açan adama döndü. "Merkez Komite" sözcükleri masalarda kulaktan kulağa dolaştı. Bu orta yaşlı adam iktidarın, geçmişin, bağlılığın, gizliliğin bir parçasıydı. Masalardaki sohbetler kesildi, üretim Kadroları Müdürü genizden gelen sesiyle yüksek sesle konuştu: "Merhaba, Kondratiev, gel de Zamoskvoryechie'li genç kuşakla çay iç!" O anda beyaz saçlı başında kasketi ile Popov ortaya çıktı ve iki elini birden Kondratiev'in omuzlarına koydu. "Merhaba, kardeş, görüşmeyeli ne kadar uzun zaman oldu! İşler nasıl?"

"Çok kötü değil, ya sen nasılsın? Sağlığın nasıl?"

"Yakınacak bir şey yok. Çok çalışıyorum. Ve bizi tekrar gençleştirecek bir aygıt icat edemeyen Antropoloji Enstitüsü'nün cehenneme kadar yolu var!"

Birbirlerinin gözünün içine baktılar ve gülümsediler. Tekstil işçile-

rinin büyük masasına yan yana oturdular. İskemleler neşeyle yana kaydı. Kadınlardan bazılarında ortak-çekiç amblemi vardı, çok sayıda güzel yüz, çıkık elmacık kemikleri ve koca gözlerle gülümsedi. Genç bir kadın hemen görüşlerini öğrenmek istedi: "Yoldaşlar, üretim indeksinden söz ediyorduk. Yeni rasyonelleştirmenin yeterince geniş kapsamlı olmadığını söylüyordum..." Konuya kendisini öylesine kaptırmıştı ki, her iki elini de kaldırdı ve yüzü kızardı, çok açık renkli bir teni, dolgun dudakları, dondurucu soğukta kalmış yaprak yeşili gözleri ve saçına bağlı kırmızı eşarp ile çok güzel bir kadındı, ancak sıradan bir kişiydi, toprağın kızıyken makinelere ve rakamlara tutku duyan bir fabrika kızına dönüşmüştü... "Sizi dinliyorum, yoldaş," dedi hem eğlenen hem de memnun kalan Kondratiev. "Ona önem vermeyin," dedi bir başka kadın düz siyah saçları altındaki kararlı yüzüyle. "Efremovna, sen her zaman olayları abartırsın, üretim kotasına ulaşıldı - hatta % 104'ü oranında üretim sağlandı- ancak yirmi yedi tane büyük arıza oldu, bizi gerileten de bunlar..." Yaşlı işçi kadınlar heyecanlandı: Hayır, hayır, hayır, öyle olmadı! Popov'un yaşlı bir köylününkilere benzeyen elleri onlara susmalarını işaret etti ve eski Parti üyelerinin... mmmmmın.... tekstil sanayi konularında uzman olmadıklarını... mmmmmm.... bu masadaki gençlerin uzman olduğunu ve mühendislerle birlikte Plan komutlarının uygulanacağını.... mmmm... kararlı ve mmmmmm, demirden bir ülke olmamız gerektiğini çelik gibi bir iradeye sahip olmamız gerektiğini belirtti. Doğru! Doğru!" dedi yaşlı ve genç sesler ve koro halinde mırıldandılar: "Çelik irade, çelik irade..." Kondratiev onların yüzlerine tek tek baktı, söylediklerinin ne kadarı resmi, ne kadarı içtendi acaba, kuşkusuz büyük bir bölümü içtendi ve bu geleneksel tümce de temelde içtendi. Çelik irade, evet. Popov'un gri profiline bakarken yüzü sertleşti. Göreceğiz!

Bir an sonra Popov ve Kondratiev kendilerini bir büroda, deri koltuklarda oturuyor buldular. "Biraz konuşalım mı, Kondratiev?" - "Elbette..." Sohbet sürdü. Kondratiev kuşkulanmıştı. Bu yaşlı tilkinin kafasında ne vardı? Şu dolambaçlı sözlerle ne demek istiyordu? siyasi Büro'nun ona güveni vardı, belirli görevler yapıyordu... Burada karşılaşmamız gerçekten bir raslantı mı? Sonunda, Paris'ten, Fransız Komünist Partisi'nden ve onu yöneten ajanlarından söz ederlerken Popov sordu:

"...anladığım kadarıyla o ajanı değiştirecekler... Bu arada, duruşmalar yurt dışında nasıl bir izlenim uyandırdı?"

"Ah," diye düşündü Kondratiev, "demek gelmek istediğin nokta buydu?" Kendini iyi ve soğukkanlı hissediyordu, bu sabah serin, şafa-

ğın ışığıyla yıkanan odasında durmuş, Browning tabancasını o dikkatli ve cesur beyninden otuz cm uzakta tutarken, pembe şafak en son yıldızları, en parlak yıldızları soluklaştırır ve gökyüzünün yuttuğu beyaz noktalar haline getirirkenki denli soğukkanlı. Tuhaf bir soru, hiç sorulmamış, tehlikeli bir soru. Bunu mu soruyorsun, kardeş? Belki de salt bu soruyu sormak için buraya geldin? Ve sonra da gidip raporunu vereceksin, öyle mi pis fare? Ve yanıt verdiğim zaman riske girecek olan benim başım mı? Pekala, kabul ediyorum.

"İzlenim mi? Berbat, bundan daha moral bozucu olamazdı? Hiç kimse bir anlam veremedi. Hiç kimse inanmadı... En çok para ödediğimiz ajanlarımız bile inanmadı..."

Popov'un küçük gözlerinde dehşet belirdi. "Şşş, yavaş konuş... Hayır, bu olanaksız..."

"Gerçek bu, kardeş. Öteki türlüsünü belirten raporlar şeytanca, aptalca yalanlarla dolu... Genel Sekreterliğe bu konuda bir yazı yazıp göndermek isterim... İspanya'da işlenilen bazı aptalca suçlar hakkında bir yazı..."

İstediğini elde ettin mi, Popov? Artık ne düşündüğümü anladın. Beni anlamadın -beni kesinlikle anlayamazsın- evet, beni bir ceset haline getirebilirsin, ama hepsi bu. Boyun eğmiyorum, vazgeçmiyorum, dosya canının istediği yere gidebilir, ancak ben boyun eğmiyorum, bu kesin.

Bunu yalnızca düşünmüştü, ama Kondratiev'in ses tonu, gergin çenesi, kırpmadığı gözleri sayesinde Popov mükemmelen anlamıştı. Popov ellerini yavaşça oğuşturdu ve döşemeye bakıt:

"Pekala, mmmmmmm.... Bu söylediklerin çok önemli... O yazıyı yazma - hayır, yazmasan daha iyi olur... Ben.. mmmmm.... ilgili yerlere bildiririm... mmmmm..." Durakladı. "Bir kutlama için Serpukhov'a gidiyormuşsun sanırım?"

"Bir kutlama için, evet."

Bu yanıt öylesine alaycı bir ses tonu ile verilmişti ki Popov gülümsemesini güçlükle bastırabildi. "Keşke ben de gidebilseydim... mmmm.... Lanet olası romatizmam..."

Popov son birkaç gün içinde çeşitli can sıkıcı belgelerle daha da kabaran Kondratiev dosyasının gizli yolculuklarını öteki görevlilerden çok daha iyi biliyordu: Odessa gizli servisinde görevli doktorun Kuban gemisinde limana yanaşmadan bir gün önce ölen tutuklu N (resmi eklenmişti) hakkında verdiği rapor: Bünyesel zayıflık, aşırı gergin sinirler ve muhtemelen de duygusal bunalımdan kaynaklanan beyin kanaması. Öteki belgeler de tutuklu N'nin kimliğini açıklıyordu ve so-

nuçta insan bunun gerçekten belirtildiği gibi Troçkist Stefan Stern olduğundan kuşkulanıyordu, her ne kadar Barselona'lı iki ajan ölenin Stern olduğunu teşhis etmişse de, ifadelerinden kuşku duyulabilirdi, çünkü kuşkusuz korkmuş olmalıydılar. Stefan Stern bu kuşkulu belgelerde tümüyle ortadan kaybolduğu gibi Odessa'daki gizli servisin morgundan da kaybolmuştu, çünkü askeri hastanedeki bir görevli "otopsi bölümü tarafından A4-27 numarası altında teslim edilen erkek cesedi"nin gönderilmesini emrettiğinde ceset bulunamamıştı. Hangi sersem bu raporu da Kondratiev'in dosyasına eklemişti? Macar asıllı (ve Bela Kun'u tanıdığı için kuşkulu) bir ajanın verdiği rapor, Barselona'daki Troçkist komplo ve Stefan Stern'in rolü ile Kondratiev'in hain olduğuna ilişkin Yuvanov'un raporu ile çelişiyordu. Çünkü Stefan Stern'in gizlice iki kere buluştuğu kişinin Yuvanov raporunda belirtildiği gibi K (Kondratiev) değil bir hava kuvvetleri yüzbaşısı olduğu yazılıydı. Bir yanlışlık sonucu eklenen ama müthiş yararlı olan bir başka belge, ajan Yuvanov'un gemide hastalandığını, yetkisini kötüye kullanarak Marsilya'da gemiden ayrıldığını ve şu anda Aix-en-Provence'de bir hastanede yattığını belirtiyordu. Bundan dolayı, Kondratiev'in Yuvanov aleyhine bildirdiği görüşü doğruluyordu - belki de bu nedenle Gordeyev bu belgeye mavi kalemle bir not düşmüş ve iki suçlamanın birbiri ile çeliştiğini kaydetmişti... Ne olursa olsun, orjinal tutanaklar, Kondratiev'in 1927'de Dış Ticaret parti hücresi üyesiyken Muhalefet'e oy verdiği suçlamasının doğru olmadığını gösteriyordu; bu noktada Arşivler gizli servisi büyük bir hata yapmış ve 1936'da idam edilen halk düşmanı Apollon Nicolayevich Kondratenko ile Ivan Nicolayevich Kondratiev'i karıştırmıştı! Ekte Şef'in bir notu vardı: "İsimlerin karıştırılması büyük bir suç, gereken araştırma yapılsın..." Yani Şef'in demek istediği... Şef dosyayı Popov'a geri verirken hiçbir şey söylememişti; görünüşe göre bir karara varmamıştı, kaşları çatılmış, çizgileri derinleşmişti ancak herhalde Tulayev'in suikastçıları ile İspanya'daki Troçkistler arasındaki bağlantıyı gösteren bir duruşma istiyordu; bu duruşmayla ilgili belgeler birkaç dile çevrilebilir ve kimi zaman çok az para karşılığında, kimi zaman da hiç para almaksızın sizin için her şeyi kanıtlayabilecek bazı yabancı hukukçular tarafından yazılmış güzel önsözler eklenebilirdi. Bir dizi balıkağına benzeyen bu belgelerin içinden Ivan Kondratiev'in hava borusu geçiyordu, ne Orel'deki cezaevinde yatmanın, ne Yakutia'ya sürgüne gönderilmenin, ne de patlayıcı madde bulundurma suçundan Berlin'de hüküm giymenin kopartamadığı güçlü bir boru. Devrimin eşiğinde iken Orta Sibirya'da bir yerlerde, özel yaşamının bataklığında neredeyse kopacak

olan boru: Tarım uzmanı Kondratiev evlenmiş ve kendisinin unutulmasını sağlamıştı, ancak arada bir bölgesel Komite ile yazışıyordu. "Devrimsiz devrimci olmaz," diyordu o günlerde omuzunu neşeyle silkerek. "Belki de bir hiç olacağız ve yaşamım tohumları test etmekle ve bitki parazitleri üzerinde makaleler yazmakla geçecek! Ama Devrim gelirse, bir işe yarayıp yaramadığımı görecekler!" Görmüşlerdi - Devrim geldiğinde süvari olmuş, Orta Yenisey'li partizanların başına geçmiş, eski av tüfeklerini silah, araba çeken beygirleri de at olarak kullanarak ulusal ve imparatorluk eşkiyalarının peşinde Türkmenistan'a kadar uzanmış, geriye Baykal'a dönmüş, üç ülkenin bayraklarını taşıyan bir treni saldırmış, Japon, İngiliz ve Çek subayları ele geçirmiş, her defasında onları yenmiş, neredeyse Amiral Kolçak'ın geri çekilmesini bile bozmayı başarmıştı...

"Önceki gün eski bir dergiyi okurken senin anılarına rastladım..."

"Hangi anılar? Ben hiç anı yazmadım ki."

"Evet, yazdın. 1919 veya 1920'deki başrahip olayı.."

"Elbette. *Parti Tarihi inceleme dergisinin o sayıları toplatılmamış mıydı?*"

"*Toplatılmıştı.*"

Popov resmen saldırıya geçmişti! Bu da ya öfkeden kudurduğu, ya *da huzursuz bir karara vardığı anlamına geliyordu...* 1919 veya 1920'deki Başrahip Arkhangelsky olayı: Savaştan önce kutsadığı Beyaz Ruslarla birlikte savaşta esir düşmüştü. Yaşlı, sakallı, sağlıklı görünüşlü bir adamdı. Hem mistik hem de şarlatandı, sırt çantasında bir paket müstehcen kartpostal, sayfalarında nikotin lekeli parmakların bıraktığı sarı izler olan bir İncil ve semboller ve ünlem işaretleri konulmuş İncil'in Kıyamet Bölümü vardı: Tanrı bizi bağışlasın! Kasırga bu lanetli dünyayı temizlesin! Günah işledim, günah işledim; sefil bir köleyim ben, bin kere lanetlenmiş bir suçluyum! Tanrım, beni kurtar! Kondratiev, Köy Sovyeti'nin önünde başrahibin kurşuna dizilmesine karşı çıkmıştı: "Bunların hepsi aynıdır... ülkenin bu kesiminde herkes iyi birer Hristiyandır... Onları yok etmek istemiyoruz... Değiştokuş yapmak için rehinelere gereksinim duyuyoruz..." Başrahibi 10'u kadın yetmiş partizan ile birlikte bir mavnaya bindirmişti. Sonra içlerinden şafakta ya da akşam karanlığında belli ki, çok keskin nişancıların mavnayı kullanan kişilere ateş açtığı derin ormanların arasından akan bir nehir boyunca ilerlemişlerdi. Geceleri yolculuk etmek ve gündüzleri de mavnayı küçük bir adanın karşısında şamandıraya bağlamak ya da sığ sularda demirlemek zorundaydılar. Yaralılar alt güvertede yatıyor, sürekli inliyor, kan kaybediyor, küfür ve dua ediyorlardı, hepsi çok aç-

tı. Deri kemerlerini parçalayarak kaynatıyor ve sonra da kemiriyorlardı. Gece çok az balık tutuluyordu. Onları da en zayıflar arasında paylaşıyor, daha güçlü olanların gözleri önünde çiğ çiğ yiyorlardı... Savaşmaları gerekiyordu ama savaşamıyorlardı; uzun günler boyunca kendilerini kötü kokan bir tabutun içinde hissediyorlardı, güvertede kendilerini göstermeye cesaret edemiyorlardı. Kondratiev gözetleme deliğinden bakarak kıyıları, mor ya da bakır kırmızısı veya altın sarısı kayalar üzerinde yükselen ormanı seyrediyordu, gökyüzü beyazdı, su da beyaz ve soğuktu, ölümcül düşmanlıkta bir ortamdaydılar. Gece olunca temiz hava alabiliyor ve yıldızları görebiliyorlardı, ama güverte merdiveninden tırmanmak giderek daha yorucu oluyordu. Sonra gizli toplantılar başladı. Kondratiev neler konuşulduğunu iyi biliyordu: Teslim olmaktan başka çaremiz kalmadı, bu Bolşevik başrahibi teslim etmeliyiz - bırakalım onu kurşuna dizsinler, yalnızca bir kişi, bir kişi eksik ya da fazla ne önemi var? Teslim olalım yoksa güvertede yatan ve artık inlemeyen şu üç kişi gibi olacağız... Sondan bir önceki gece henüz hızlı akıntılara gelmemişken, bir tabanca sesi güvertede kırbaç şaklaması gibi duyulmuş, ardından o anda bulundukları sığ sularda ağır bir gövdenin denize atılma sesi gelmişti. Hiç kimse kımıldamadı. Kondratiev merdivenden indi, gaz lambasını yaktı ve konuşmaya başladı: "Yoldaşlar, hepiniz yanıma gelin... Toplantıyı açıyorum..." çevresini titreyen hayaletler, kurukafalar, saç yığınları, tek bir kıvılcımın parladığı göz bebekleri sardı. Dışarıdaki siyah, soğuk suyun sesini duyabildikleri bir köşede toplandılar. "Yoldaşlar, yarın şafakta son savaşımızı vereceğiz... Innokentievka yalnızca dört verst ileride ve Innokentievka'da ekmek ve sığırlar var..." - "Ne savaşı?" dedi birisi, "sersem! Birer cesetten farksız olduğumuzu görmüyor musun?" Kondratiev uyuşmuş gibiydi, dişleri takırdıyordu. Adamı duymamazlıktan geldi; ve ağzından köpükler saçarak bildiği en korkunç küfürü etti. Sonra konuştu: "Ayaklanan halkın adına o cüppeli yılanı, o sakallı şeytanı vurdum, uğursuz ruhu doğrudan efendisine gitsin..." ölmek üzere olan adamlar birden artık bir kurtuluş yolu kalmadığını anladılar. Mezar gibi bir sessizlik birkaç saniye hepsini sardı, sonra mırıldanarak lanet okudular ve Kondratiev çılgın hayaletlerden oluşan bir gurubun kendisine doğru geldiğini gördü, bir an kendisini ezeceklerini sandı, ama uzun boylu, titreyen bir gövde üzerine eğildi, ateşler içinde yanan gözler yüzüne baktı, iskelet gibi kollar onu sevgiyle kucakladı, sıcak bir kadavra nefesini yüzünde hissetti: "Çok doğru bir iş yaptın, kardeş! Onların tümü de pis köpekler!" Kondratiev önderleri bir araya getirerek "genel kurmay" heyetini kurdu ve ertesi sabah için hazırlıklara

başlandı. Şiltesinin altından son çuval siyah ekmeği çıkardı ve kendi eliyle bölüştürdü. Bu çuvalı en son saldırı için saklamıştı. Herkese avucunda tutabileceği büyüklükte iki parça ekmek verdi. Ölmekte olan adamlar ekmeklerini aldılar. Liderler lambanın ışığı altında toplanmışken duyulan tek ses, yorgun çenelerin ekmeği çiğnemesiydi. Uzak geçmişinden kalma bu serüvenden geriye Kondratiev ile Popov için yalnızca belgesel bir anı kalmıştı. Birbirlerini yoklamaya devam ettiler.

"O olayı neredeyse unutmuştum," dedi Kondratiev, "zaferimizden yirmi yıl sonra insan yaşamının bu kadar değersiz olacağı aklıma bile gelmezdi."

Bu sinirli bir yorum değildi, Popov bunun mümkün olan en yumuşak ifade biçimi olduğunu çok iyi biliyordu. Kondratiev gülümsedi:

"Evet... Şafakta uzun süre ıslak kumlar üzerinde yürümüştük... Yeşil, sessiz bir şafaktı... Kendimizi çok güçlü hissediyorduk, ölüler kadar güçlü olduğumuzu düşünüyorduk. Ve savaşmak zorunda bile kalmadık; üzerlerine vahşi bir neşeyle yürüdük ve teslim aldık.. Evet dostum, böyle oldu."

"Artık elli yaşını geçtin," diye düşündü Popov, "o gücün ne kadarı kaldı sende?"

Daha sonra Kondratiev, nehirdeki ulaşımı sağlamakla görevlendirilmişti; terkedilmiş mavnalar kıyılarda çürüyordu; unutulmuş yerleşim birimlerindeki usta ve cesaretini yitirmiş balıkçılara gösterişli nutuklar çekmiş, gençleri yanına almış, onyedi yaşındaki delikanlıları kaptan yaparak salların yönetimini vermiş, ilke olarak ekonomi politika öğreten bir Nehir Navigasyon Okulu kurmuş, bölgenin baş organizatörü olmuş, Plan Komisyonu ile mücadele etmiş, Uzak Kuzey Kürk Depolarının başına getirilmiş, Szechwan Kızıl Ejderleri için görevle *Çin'e gönderilmişti... Korkak bir adam değil, diye düşündü Popov*; psikolojik açıdan ideolog değil asker sayılırdı. Günümüzün yetersiz ve karmaşık diyalektiklerinden kuşkulanan ideologlar kolayca teslim oluyor; ancak on olayın yedisinde bir askere yapabileceğin tek şey onu vurmak ve hiçbir şey söylememektir. Yargıçların ve dinleyicilerin önünde istenilen şeyleri söyleyeceğine söz verse bile hiç emin olamazsın, ne yapacağını kim bilebilir? Deneyimler, gizli araştırmalar, kapalı duruşmalar, açık olabilen duruşmalar, anılar, dosyalar - tüm bunlar ve öteki biçimsiz, karmakarışık, açıklık gerektiğinde hemen açık olabilen şeyler bir anlığına Popov'un ölçülemez unsurları tarayan aklından geçti... Kondratiev bir anlığına kendi yaşamını unutmuş, dudaklarında hakaretemiz bir gülümseme ile koltuğunda dimdik oturuyordu. Popov

içinde büyük bir huzursuzluğun uyandığını hissetti. Bu adamdan hiçbir şey alınamazdı, işin en can sıkıcı yanı buydu. Ryzhik'in ölümü duruşmanın yüzde ellisini mahvetmişti; ideal bir sanık olan Kondratiev ise öbür yarısını mahvetmek üzereydi - Şef'e ne söyleyecekti? Bir şeyler söylemesi gerekiyordu... Acaba aradan sıyrılıp işi Savcı Rachevsky'ye bırakabilir miydi? Rachevsky bir eşekti, arabalar dolusu suçlamayı çekmekten başka bir şey yoktu kafasında. Yükleri taşıdıktan sonra bu sersem hayvanı öldürmek gerekiyordu, başka bir işe yaramazdı... Çok uzun görünen birkaç saniye sessiz kaldığını hisseden Popov başını kaldırdı ve tam o anda Kondratiev'in öldürücü sözleri duyuldu:

"Görüşlerimi açıkça anlatabildim mi?" Sesini yükseltmeden konuşmuştu. "Sana birkaç sözcükle pek çok şey anlattım sanıyorum... Ve bildiğin gibi söylediklerimi asla geri almam..."

Neden bu kadar üsteliyordu? Biliyor muydu? Nereden biliyordu? Bilmesi olanaksızdı. "Kesinlikle, kesinlikle," diye mırıldandı Popov. "Seni tanıyoruz, Ivan Nicolayevich... Seni takdir ediyoruz..."

"Çok sevindim," dedi Kondratiev. Ve düşünüp de söylemediği şeyi Popov çok iyi anlamıştı: Ben de seni iyi tanıyorum.

"Öyle ise Serpukhov'a gideceksin?"

"Yarın, otomobille."

Popov söyleyecek başka bir şey bulamıyordu. En sahte gülümsemesini takındı, yüzü hiç bu denli gri, ruhu hiç bu denli perişan olmamıştı. Telefondan istendiği bildirildi. "Hoşça kal, Kondratiev... gitmem gerekiyor... çok kötü... Birbirimizi daha sık görmeliyiz... Hayat zor.. mmmm.. Açık sözlü sohbet etmek çok güzel..."

"Gerçekten güzel!"

Kondratiev onu görmeyen gözlerle kapıya kadar izledi. "Onlara söyle avazım çıktığı kadar bağıracağım, bağırmaya cesaret edemeyenler için de haykıracağım, kendi kendime haykıracağım, yeraltında haykıracağım, başıma sıkılacak mermiye aldırmıyorum, ne sana ne de kendime aldırmıyorum, çünkü sonunda birisinin haykırması gerekiyor, yoksa her şey biter... İyi ama bu enerji nereden geliyor bana? Gençliğimden, Innokentievka'daki o şafaktan, İspanya'dan mı? Ne farkeder? Haykıracağım."

Serpukhov'daki gün, düş gibi geçti. Kondratiev o gece, ya da bir Güvenlik görevlisinin kullandığı Merkez Komite otomobilinde tutuklanmayacağından nasıl emin olabilirdi? Biliyordu, soğukkanlılıkla sigara içti, huş ağaçlarını ve uçan bulutların altındaki koyu kırmızı ve gri tarlaları seyretti. Görevden önce yerel komiteyi araması gerekirdi,

ama aramadı: Ne kadar az yönetici görürsem o kadar iyi olur (gerçi, bu taşra bürokratları arasında bazıları gerçekten iyi insanlar). Bir sokağın ortasında iken sürücüyü başından savarak otomobilden indi, sonra bir kooperatif bakkalı ile kırtasiyecinin önünde durdu, vitrinlerindeki yazılara baktı: "Numuneler", "Boştur" (bu yazı bisküit kutularının üzerindeydi), "defter kalmamıştır"; tekrar yürümeye başladı, sokaklarda dolaştı, Sanayi Araştırma Komisyonu'nun kapısına asılmış gazeteyi okudu, tüm taşra kentlerindeki gazetelerle aynı boyutlardaydı, kuşkusuz Merkez Komitenin Bölgesel Basın Bürosu tarafından gönderilen günlük haber gazetesiydi. Yalnızca birkaç haberi okudu, ilk iki sayfanın içeriğini ezbere biliyordu, sonra aradığı tuhaflıkları buldu. Yerel köşe yazarı şunları yazmıştı: " 'Sosyalizmin Zaferi' kolhozunun Başkanı, yoldaş, Parti Komitesinden sürekli gelen uyarılara rağmen ve Kolhozlar Komiserliğinin talimatlarını dinlemeden, inek, karşıt ideolojik sapmasında ısrar etmektedir..." İnek karşıt! Ne harika bir cahillik örneği! Tanrı bizi korusun! Cahil kişilerin yazdıklarını gösteren böyle örnekler onu hem öfkelendirir hem de üzerdi... "Yoldaş Andriuchenko ineklerin çift sürmekte kullanılmasına izin vermemelidir. Ona en son konferansta Veteriner Trochkin tarafından hazırlanan rapor üzerine oy birliği ile alınan kararı anımsatmamız mı gerekiyor?" Bir keresinde steplerin üzerindeki uçsuz bucaksız gökyüzünün altında bir yerde bir ineğin, içinde beyaz bir tabutla bir demet kâğıt çiçekten başka bir şey olmayan bir arabayı çektiğini gördüğünü anımsadı; arabanın arkasından bir köylü kadınla iki çocuğu yürüyordu. Pekala, eğer bir inek zavallı bir adamın tabutunu ufuktaki mezarlığa götürebiliyorsa neden bir sabanı da çekmesin? Eğer süt üretimi Planlama Dairesinin belirlediği kotanın altına düşerse mandıranın müdürü her zaman mahkemeye verilebilirdi... Kolektifleştirme sırasında onaltı ile onyedi milyon arası at yitirdik, yani tüm atlarımızın yüzde ellisi ile yüzde elliikisini. Rus inekleri için durum daha da kötü, çünkü sabanları Merkez Komite üyelerine çektiremiyoruz! Gazetede başka ilginç bir yazı yoktu. Çar I.Nicholas resmi mimarlarına kiliseler ve okullar tasarlatmış, bu modeller daha sonra imparatorluktaki tüm inşaatçılar tarafından izlenmişti. Biz ise bu tektip gazeteyi basıyor ve "inek karşıtı ideolojik sapmalar" gibi cümleler düşleyebilen yazarlara yazı yazdırıyoruz. İnsanların bilinçlenmesi yavaş bir süreçtir, özellikle de omuzlarına bu denli ağır yükler koyulduğunda ve ayaklarına böylesine ağır prangalar bağlandığında... Kondratiev geleneklerle bizlerin sorumlu olduğu yanlışlar arasındaki karmaşık ilişkiyi düşündü. Tank okulunun siyah deri üniformasını giymiş uzun boylu genç bir adam bir dükkândan aceleyle

çıktı, birden kendini Kondratiev ile yüz yüze buldu; ve genç, soğuk ifadeli yüzünde şaşkınlık ve sevinç belirdi. "Hiçbir şey belli etmemeye kararlı gözler..."

"Sacha, sen!" diye yavaşça fısıldadı Kondratiev heyecanla ve o anda kendisinin de hiçbir şey belli etmeyeceğini hissetti.

"Evet, Ivan Nicolayevich, benim," dedi genç adam, öylesine sıkılmıştı ki yüzü kızarmıştı.

Kondratiev az kalsın "güzel bir gün, değil mi?" diyecekti aptal gibi, ama kendini tuttu... Erkekçe bir güzellik, düzgün yüz çizgileri, yüksek alın, büyük bir Rus'un geniş burun delikleri, deri başlık altında yakışıklı bir yüz.

"Çok yakışıklı bir savaşçı olmuşsun, Sacha. İşler nasıl?"

Sacha inanılmaz bir soğukkanlılıkla aradaki buzları kırdı:

Babam tutuklandığında askeri okuldan atılacağımı sandım... Ama atmadılar. En iyi öğrencilerden biri olduğum için mi, yoksa idam edilen kişilerin oğullarının özel birliklerden atılmasını yasaklayan bir yasa olduğu için mi, bilmiyorum. Siz ne dersiniz, Ivan Nicolayevich?"

"Bilmiyorum," dedi Kondratiev ve yere baktı.

Çizmelerinin uçları çamurluydu. İki kaldırım taşı arasındaki çamurlu boşlukta üstüne basılmış bir solucan kıvranıyordu. Kaldırımda ayrıca bir çivi ve biraz ilerisinde bir balgam yığını vardı. Kondratiev gözlerini kaldırdı ve doğrudan Sacha'nın gözlerine baktı.

"Senin görüşün ne, Sacha?"

"Bir süre herkesin babamın masum olduğunu düşündüğünü sandım, kuşkusuz bunun önemi olmazdı. Ayrıca Siyasi Komiser bana adımı değiştirmemi öğütledi, kabul etmedim."

"Yanılıyorsun, Sacha. Bu senin için büyük bir dezavantaj olur."

Birbirlerine söyleyecekleri başka bir şey yoktu.

"Savaşa girecek miyiz?" dedi Sacha aynı duygusuz sesle.

"Büyük bir olasılıkla."

Sacha'nın yüzü zayıf bir gülümseme ile aydınlanır gibi oldu.

Kondratiev de gülümsedi. Düşünüyordu: Başka bir şey söyleme, evlat. Biliyorum. Düşman önce gelir.

"Kitaba gereksinimin var mı?"

"Evet, Ivan Nicolayevich. Tank taktikleri ile ilgili Almanca kitaplar istiyorum... Daha üstün taktiklerle karşılaşacağımız kesin..."

"Ama moralimiz daha yüksek olacak."

"Evet," dedi Sacha kuru bir sesle.

"Senin için kitap bulmaya çalışacağım... İyi şanslar, Sacha."

"Size de iyi şanslar," dedi genç adam.

Gözlerinde tuhaf bir parlaklık, sesinde bir ima, el sıkışmasında bir anlam mı vardı?

"Benden nefret etmekte çok haklı," diye düşündü Kondratiev, "beni aşağılamakta da haklı, ancak yine de beni anlıyordur..." Şehrazat Kuaför Kooperatifi'nin ('perma otuz ruble' - bir işçi kadının aylık maaşının üçte biri) mankenleri önünde bir kız Sacha'yı bekliyordu. Kondratiev daha ciddi hesaplar yapmaya koyuldu. Merkez Komite Bültenlerinin artık güncelleştirilmeyen istatistiklerine göre, üç yıldan kısa bir süre içinde, Komünist görevlilerin, yöneticilerin ve subayların % 62'sini ortadan kaldırdık. Başka bir deyişle, Parti kadrolarını temsil eden 200.000 kişiyi yok ettik, bunların 124.000 ile 140.000 arası bir bölümü Bolşeviklerdi. Yayınlanan verilere dayanarak kaç kişinin kurşuna dizildiğini, kaç kişinin ise toplama kamplarında yok edildiğini hesaplamak olanaksızdı, tek yol kişisel deneyimlere dayanarak tahmin yapmaktı... Hükümet çevrelerinde kurşuna dizilenlerin sayısının daha yüksek olduğu kesin, bu da kuşkusuz bana yanlış bir bakış açısı sağlar...

Konuşmasından birkaç dakika önce kendini Kızıl Ordu Evi'nin beyaz sütunları arasında buldu. Endişeli sekreterler koşarak onu karşılamaya geldi... Yürütme Komitesi sekreteri, Genel Kurmay sekreteri, yerel Komutanlık sekreteri ve ötekiler - tümü de öylesine yeni üniformalar giymişlerdi ki sanki parlıyordu. Sarı dizlikler, parlak çizmeler ve parlak yüzler, çekingen el sıkışlar; büyük mermer merdivenlerden çıkarken heykel gibi duran genç subaylar selam verdi. Sorduğu tek soru "Konuşmama kaç dakika kaldı?" oldu. İki sekreter birden aynı anda "Yedi dakika, Yoldaş Kondratiev," dedi. Saygılı bir ses adeta fısıldayarak "Bir kadeh şarap alır mısınız?" diye sordu, sonra alçakgönüllü bir tonla ekledi: "Çok iyi Tsinondali şarabımız var..." Kondratiev başını salladı ve zorlukla gülümsedi. Sanki kusursuz mankenlerle çevrelenmişti. Gurup, kabul odası ile büfe karışımı bir salona girdi. Yemek masasının her iki yanında, krem rengi duvarlara iki kocaman tablo birbirine bakar biçimde asılmıştı: Bir tanesi Maraşal Klimentii Efremovich Voroshilov'u atına binmiş, elindeki süvari kılıcı ile ufukta bir noktayı işaret ederken betimliyordu; süngülerin çevrelediği kızıl bayraklarla kuşatılmıştı. Altındaki at olağanüstü bir özenle çizilmişti ve hayvanın burun delikleri ile gözlerinde betimlenen canlılık, eyere gösterilen dikkatten bile daha ayrıntılıydı. Binicinin yuvarlak başı resimli bir kitaptan alınmış gibiydi; ancak omuzundaki yıldızlar parlıyordu. Öteki büyük tabloda ise Şef vardı; beyaz bir tünik giymiş, bir kürsüde konuşuyordu. Ve Şef tahtadan yapılmış gibi ruhsuzdu, gülümsemesi

yapaydı. Kürsü boş bir büfe gibiydi, Şef de bozuk bir aksanla "hiç yemek kalmadı" diyen Kafkasyalı bir garsonu andırıyordu. Öte yandan, *salondaki gerçek büfede havyar, Volga mersin balığı, tütsülenmiş som* balığı, kızartılmış yılan balığı, av etleri, Kırım ve Türkistan'dan gelmiş meyvalar vardı. Kondratiev "Asıl vatanımızdan meyvalar," diye neşeyle şakalaştı ve büfeye giderek çarpıcı bir sarışın kızın tombul elinden bir kadeh Tsinondali şarabını aldı. Kendisine hizmet etme şerefini üstlenen garson kızın arkasında, duvarda kendisinin bir fotoğrafının kırmızı kurdele ile bağlanarak asılmış olduğunu gördü, üzerinde altın *yaldız harflerle şu yazı okunuyordu: HOŞGELDİNİZ MERKEZ KOMİTE ÜYESİ YOLDAŞ KONDRATİEV*... Bu kıç yalayıcı sersemler bu eski resmini hangi cehennemden bulmuşlardı? Kondratiev yavaşça Kafkasya şarabını içti, gülümsemeleri iade etti, uzatılan sandviçleri reddetti ve Ordu Propaganda Dairesi tarafından hazırlanmış basılı konuşma metnine bir göz attı. "Özür dilerim, yoldaşlar..." Çevresindekiler hemen geriledi ve onu iki metre çapında boşluğun ortasında yalnız *bıraktı. Cebinden birkaç buruşmuş kağıt çıkardı. Kocaman beyaz gözleriyle* bir mersin balığı masanın üzerinden ona bakıyordu. Avizelerdeki lambalar amber rengi jölenin üzerinde yansıyordu. Basılı metinde uluslararası konum, halk düşmanlarına karşı verilen savaş, teknik eğitim, ordunun görünmezliği, milliyetçi duygular, ve "Halkımızın yol göstericisi, eşsiz stratejist Şefimiz"den söz ediliyordu. Sersemler! Bana general rütbeli Moral Bürosu temsilcileri için olan standart konuşma metnini vermişler!.... "Büyük Partimizin ve görünmez Ordumuzun Şefi, Anavatanın düşmanlarına karşı demir bir irade ile çıkmakta ve aynı zamanda işçiler ve tüm dürüst yurttaşlara çok büyük ve tarifsiz bir sevgi duymaktadır. "İnsanları düşünün!" Şefin XIX. Konferansta söylediği bu unutulmaz tümce, her bir komutanın, her bir siyasi komiserin *bilincine alevli harflerle kazınmalıdır*..." *Kondratiev bu bayat klişelerle* dolu yazıyı tekrar arka cebine tıktı. Çevresine bakınarak birisini aradı. Bir alay yüz gülümseyerek gönüllü olduklarını belirtti: Buradayız, tümüyle emrinizdeyiz Yoldaş Merkez Komite Üyesi! Kondratiev sordu:

"Bazı intiharlar mı oldu burada?"

Kısa saçlı bir subay çok hızlı konuşarak yanıt verdi:

"*Yalnızca bir tane. Kişisel nedenlerle. İki kişi de intihara kalkıştı* - her ikisi de yanlış davrandıklarını kabul ettiler, haklarındaki rapor çok iyi."

Tüm bunlar gerçekdışı bir dünyada, bir serap kadar içeriksiz ve yapay bir ortamda yer alıyordu. Sonra gerçek birdenbire tüm ağırlığıyla

omuzlarına çöktü; üzerinde ağır, mavi damarlı, kıllı, kendi başına bir yaşamı olan elini koyduğu boyanmış tahtadan bir kürsüydü bu gerçek. Elinin farkına vardı, uzun bir süre baktı ona, bu arada kürsünün tüm küçük ayrıntılarını da gözlemledi ve bu gerçek tahta ile bu elden basit bir karara vardı: O anın, farklı ancak yine de benzer üç yüz suratın, her biri tektiplilik üzerinde sessiz bir zafer kazanan bu yabancıların gerçekliğini olduğu gibi karşılayacaktı. Dikkatli, anonim, madeni anımsatan etten yapılmış bu kişiler ondan ne bekliyordu? Onlara temelde gerçek olacak neler söyleyebilirdi? Zaten kendi sesini duyuyor, sinirli bir hoşnutsuzlukla duyuyordu, çünkü boş sözler söylüyordu, basılı metinde gördüğü sözler, uzun süredir ezbere bildiği sözler, gazetelerde binlerce kere okuduğu sözler, bir zamanlar Troçki'nin 'söylerken ağzınızda pamuk çiğniyormuş gibi hissettiğiniz sözcükler' olarak tanımladığı sözler... Neden buraya geldim? Neden buraya geldiler? Çünkü bize boyun eğmemiz öğretildi. İçimizde boyun eğmekten başka bir şey kalmadı. Henüz bunu bilmiyorlar. Benim boyun eğme duygumun öldüğünü bilmiyor, kuşkulanmıyorlar. Onlara söylediğim her şey, karın beyazlığı kadar gerçek olsa da bu boyun eğiş yüzünden sahte ve yalan görünüyor. Ben konuşuyorum, onlar dinliyorlar, bazıları belki de beni anlamaya çalışıyor ve böylece var olmuyoruz: Boyun eğiyoruz. İçinde bir ses yanıt verdi: Boyun eğmek de var olmak demektir. O ise tartışmaya devam etti: Sayılar ve makineler gibi var olmak. Hazırlanmış konuşmayı sürdürdü. Kazınmış kafalı Rusları gördü. Bu güçlü ırk, önce serfleri özgürlüklerine kavuşturarak, sonra iradelerini yok ederek, sonra da sonsuza dek bize direnmelerini öğreterek oluşturduğumuz, böylece yeni bir irade yarattığımız ırk. Ön sıralardan birinde, kollarını kavuşturmuş, ufak başını dik tutmuş, doğrudan Kondratiev'in yüzüne bakan bir moğol oturuyordu. Gözleri zalimlik derecesinde dikkatliydi. Her sözü tartıyordu. Sanki kararlı bir sesle mırıldanır gibiydi: "Yanlış yoldasın, yoldaş, tüm söylediklerin boş şeyler, inan bana... "Konuşmaktan vazgeç, ya da yaşayan sözcükler bul... Ne de olsa biz yaşıyoruz..." Kondratiev ona öylesine güvenle yanıt verdi ki sesi değişti. Arkasında, garnizon komutanı ile birlikte prezidyumu oluşturan sekreterler arasında bir kaynaşma oldu. Artık bu tür kutlamalarda duymaya alışık oldukları bildik cümleleri duymuyorlardı; bu nedenle fiziksel olarak rahatsız olmuşlardı - sahra manevralarında komuta yanlışından doğan türden bir rahatsızlık... Tankların oluşturduğu hat birden çözülür, dağılır, her şey birbirine girer, komutanlar birden aşağılık birer paçavra yığınına dönüşür. Tank Okulu'nun Siyasi Komiseri hoşnutsuzlukla dikleşti, tükenmez kalemine uzanarak öylesine hızla not-

lar almaya başladı ki, harfler birbirine giriyordu... Konuşmacının söylediği cümlelerin anlamını kavrayamıyordu, ki bu konuşmacı, Merkez Komite üyesiydi, Merkez Komite, - bu olabilir miydi? Konuşmacı şunları söylüyordu:

"...Suçlar ve yanlışlarla kuşatıldık, evet, günden güne yaşayabilmek için asıl ilkeleri unuttuk ve evrenin önünde, geleceğin önünde, muhteşem ve zavallı anavatanımızın önünde kendimizi haklı çıkartmaya çalıştık. Anavatanımız Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği değildir, Rusya değildir, Devrimdir... söylediğimi duydunuz mu?... Devrimdir, tanımlanabilen coğrafi bir bölge değildir... parçalanmış, evrensel, insanca Devrimdir... şuna emin olun ki, yarın tepemizde patlayacak olan savaşta tüm güçlerimiz üç ay içinde ölecektir... Ve güçlerimiz sizsiniz... Nedenini bilmeniz gerekiyor... Dünya ikiye ayrılacak..." Konuşmacıyı durdurmalı mıydılar? Böyle şeyler söylemesine izin vermek suç değil miydi? Okulda bir konuşmacının söylediklerinden sorumlu olan kişi Siyasi Komiserdi, ama Merkez Komite konuşmacısını durdurmaya yetkisi var mıydı? Komutan olacak sersem kesinlikle bunun tek kelimesini bile anlamayacaktı, herhalde yalnızca mırıldanma halinde duyuyordu; okul müdürü mosmor olmuş ve bütün dikkatini kül tablasına vermişti... Konuşmacı şunları söylüyordu (ve komiser bu ateşli konuşmayı bölük pörçük duyabiliyor, aralarında bir bağlantı kuramıyordu):

"Benim kuşağımdan eski Parti üyelerinin tümü yok edildi... çoğu karmaşa içinde, umutsuz, yanlışlar yapıyorlar... Dünyayı harekete geçirmişlerdi... tümü de gerçeğin hizmetindeydi... Hiç unutmayın... Sosyalizm... Devrim... yarın Avrupa'da savaş çıkacak, dünya bunalımı eşikte... Dün, Barselona, başlangıç... Çok geç kaldık orada, çok büyük yanlışlar yaptık... ve uluslararası proletaryayı, insanlığı unuttuk... çok geç, artık yenildik..." Konuşmacı Aragon cephesinden, hiç gelmeyen silahlardan söz etti - neden? Bu 'neden' sözcüğünü savunur gibi söyledi ve yanıtlamadı - neye gönderme yapıyordu? "Anarşistlerin kahramanlığı"ndan söz etti... Konuştu, (ve komiser büyülenmiş gibi gözlerini ondan ayıramıyordu), konuştu:

"Belki de gençler, belki de bir daha asla konuşamayacağım... Buraya büyük Partimizin, demir taburun Merkez Komitesi adına gelmedim..."

Demir tabur mu? Bu deyim halk düşmanı, yabancı haberalma örgütlerinin ajanı Buharin tarafından uydurulmamış mıydı?

"Size Lenin'in komünist yalanlar, 'komü-yalan' adını verdiği basmakalıp cümleleri getirmek için gelmedim! Size gerçekleri görmenizi

söylüyorum, gençliğinizin verdiği cesaretle özgürce düşünmenizi, bizi vicdanlarınızda kınamanızı söylüyorum - bizi, eski kuşağı, daha iyisini yapmayı bilmeyen kuşağı; disiplin zırhınızın altında özgür insanlar olduğunuzu hissetmenizi istiyorum... Her şeyi kendi açınızdan yargılayın, üzerinde düşünün. Sosyalizm bir makineler örgütü değildir, insanların robotlaştırılması değildir - açık düşünebilen, kararlı, beklemeyi ve vermeyi bilen insanların örgütüdür... Böylece ne kadar büyük, tek ve bir bütün olduğumuzu göreceksiniz - bizler sonuncuyuz, sizler ise yarının ilklerisiniz... Gelecek için yaşayın... Aranızda firar etmeyi, kendini asmayı düşünenler var, kendini asmak ya da başına bir kurşun sıkmak da firar etmektir... Onları çok iyi anlıyorum. Aynı şeyi yapmayı ben de düşündüm - yoksa burada onlara karşı konuşmaya hakkım olmazdı... Onlara önlerindeki bu dev ülkeyi, bu dev geleceği görmelerini söylüyorum... Onlara söylüyorum... Yalnızca kendi hayatını, kendi ölümünü düşünen, hiçbir şey anlamayan kişi zavallı bir insan demektir... onları bırakın gitsinler, en iyi yapabildikleri şey budur, bırakın sefillikleri ile gitsinler..." Konuşmacı bu inanılmaz şeyleri söylemeye öylesine büyük bir güçle devam etti ki, Siyasi Komiser kendine hakimiyetini yitirdi, ancak Kondratiev'in Şeften çok tuhaf sözlerle bahsettiğini duyunca kendine gelebildi: "Aramızdaki en yalnız kişi, hiç kimseye güvenemeyen, insanüstü görevinin altında ezilen, yeni bilinçlenmenin hastalıklı olduğu, kuşkularla yozlaşmış bu ülkedeki ortak yanlışlarımızın yükü altında ezilen kişi odur..." Ancak sonda yeniden güven duygusu verdi: Şef "esinlendirici ve yol gösterici", "kararlı bir pilot" ve "Lenin'in yolunu sürdüren" liderdi... Konuşmasını bitirdiğinde tüm dinleyiciler acı dolu bir kararsızlık içinde kaldılar. Prezidyum alkışlama işaretini vermedi, üç yüz dinleyici Kondratiev'in daha konuşmasını bekledi. Genç Moğol ayağa kalkarak heyecanla alkışlamaya başladı, düzensiz ve metalimsi alkışlamaları arasında sessizlik adaları vardı. Salonun arkasında Sacha'nın durduğunu gördü, alkışlamıyordu, saçları karmakarışıktı... Siyasi Komiser sahneye dönerek eliyle telaşlı işaretler verdi, orkestra "Yarın Savaş Çıkarsa" marşını çalmaya başladı, dinleyiciler koro nakaratını söylemeye başladı, üzerlerinde madalyalar ve Hava Kuvvetleri Kimya Fabrikasının üniforması olan üç işçi kadın kürsüye çıktı, içlerinden biri altın yaldızla işlenmiş kırmızı ipekten yeni okul bayrağını taşıyordu.

Balo sırasında Kondratiev'in çevresini yeni üniformaların üzerinden zorlama gülümsemeler aldı. Konuşmanın tek bir kelimesini bile anlamayan, ancak hafif bir sarhoşlukla da desteklenen bir gülmece duygusuna sahip olan garnizon komutanı, bal bulmuş bir ayının tüm

zerafetini gösterdi. Üç oda ötedeki büfeye gidip getirdiği sandviçleri Kondratiev'e önerirken akıllıca şeyler söylüyordu: "Bu harika havyarı bir tadın, sevgili yoldaş, yaşamın ta kendisi!" Elinde tepsi ile dolaşırken dansedenlerin arasından geçiyor, yüzünden sevinç okunuyordu. Çizmeleri öylesine boyalıydı ki kadınların ipek elbiselerini yansıtıyordu, bir an, geriye yuvarlanacakmış gibi dengesini yitirdi, ama son anda bir step süvarisinin inanılmaz hafifliği ile kendini topladı. Her şeye soğuk ve çelik gibi mavi gözleriyle bakan bir buldog köpeğine benzeyen okul müdürü, ne konuşuyor ne de hareket ediyordu. Bacak bacak üstüne atmış, yüzünde bir şark gülümsemesi donup kalmış, öylece Merkez Komite üyesinin yanında oturuyordu. Arada bir kendisine söylenilen anlaşılmaz cümleleri anımsıyor, bunların korkunç şeyler olduğunu ve bir kötülük bulutu gibi üzerinde asılı durduğunu anlıyordu. "Suçlarla kuşatıldık, evrenin önünde... Sizden yaşlı tanıdıklarınızın tümü de yok oldu..." Bu öylesine inanılmaz bir konuşmaydı ki, ilgisizliği bir yana atarak gözünün ucuyla Kondratiev'i gözlemeye başladı - bu adam gerçekten de Merkez Komite üyesi Kondratiev miydi? Ya da büroların güvenini kötüye kullanarak, yabancı ajanların yardımıyla sahte belgeler düzenleyerek Kızıl Ordu'nun kalbinin attığı yerde yenilgi mesajı okuyan bir halk düşmanı mıydı? Kuşkunun pençesi onu öylesine sıkı yakalamıştı ki, yerinden kalkarak büfeye gitti ve Yoldaş Kondratiev'in fotoğrafına baktı. Fotoğraf tüm kuşkuları ortadan kaldırıyordu, ancak düşmanın hileleri binlerce türlüydü - komplolar, duruşmalar, hain oldukları anlaşılan maraşaller, hep bunu kanıtlıyordu. Bu adam sahtekâr olmalıydı, haberalma örgütleri yüz benzerliklerini kullanmakta çok ustaydılar; fotoğraf da sahte olabilirdi! Kısa bir süre önce albay rütbesine terfi eden ve üç yılda üç üstünün ortadan kaybolduğunu (muhtemelen kurşuna dizildiğini) gören Yoldaş Bulkin tümüyle paniğe kapılmıştı. İlk düşüncesi kapılara muhafız dikmek ve gizli servise haber vermek oldu. Ne büyük bir sorumluluk! Alnında ter taneleri birikmişti. Tango yapan çiftlerin ötesinde şehir Güvenlik Şefinin, Kondratiev ile samimi bir sohbete dalmış olduğunu gördü. Belki de Şef onun bir sahtekâr olduğunu anlamış, belli etmeden sorguya çekiyordu. Buldoga benzeyen, alnındaki derin çizgilerden ne kadar gergin olduğu görülen Albay Bulkin, odaları dolaşarak Siyasi Komiseri aradı ve onun da düşüncelere dalmış, doğrudan başkente bağlı telefon kulübesinin önünde durduğunu gördü. "Saveliev, dostum," dedi onu kolundan tutarak, "Neler olduğunu bilmiyorum... Düşünmesi bile korkunç... konuşmacının gerçekten Merkez Komite üyesi olduğundan emin misin?"

"Ne dedin, Filon Platonovich?"

Bu yanıt değildi. Dehşete kapılmış seslerle bir süre fısıldaştılar, sonra salonu boydan boya geçerek tekrar Kondratiev'i incelemeye geldiler. Kondratiev bacak bacak üstüne atmış sigara içiyor, çok rahat görünüyor ve dans edenleri izliyordu. Aralarında gerçekten mükemmel insanlar olan birkaç kız ve birkaç delikanlı yok değildi. Görünüşü iki adamın da saygı ile oldukları yere çivilenmesine yol açtı. İki adamın içinde daha az akıllı olan Bulkin, gizlice arkadaşının kulağına fısıldadı: "Ne dersin, Yoldaş Saveliev, Merkez Komitenin siyasetinde bir değişiklik olmuş olabilir mi?... astların siyasi eğitiminde bir değişiklik yapılmış olabilir mi?"

Komiser Saveliev, biraz önce Kondratiev'in konuşmasının bir özetini telefonla Moskova'ya bildirmekle bir çılgınlık yapıp yapmadığını düşündü. Ne olursa olsun, Merkez Komite üyesine veda ederken ona "bu çok ilginç konuşmanızdaki değerli direktifler, bundan sonra eğitim çalışmalarımızın temelini oluşturacaktır," diyecekti. Yüksek sesle kararını bildirdi: "Olabilir, Filon Platonovich, ama tam bir emir alıncaya dek kendi insiyatifimizle bir şey yapmamalıyız..."

Kondratiev ayağa kalkarak uzaklaştı, bu subaylardan kaçmak istiyordu. Çok kısa bir süreyle bunda başarılı oldu, derken olmadık bir şansla kendini büyük salonun kapısında yalnız buldu. Salon müzik ve hareketle kaynıyordu. Dans eden çiftlerin yüzleri önünde belirdi, biri büyüleyici, duru pınar suyu denli güzel gülümseyen gözler, öteki ise kısıtlı bir ışıkla aydınlanıyormuş gibi görünen gözler: Sacha. Sacha kız arkadaşını döndürdü, tek bir noktada dönüp durarak yavaşça dansettiler, böylece genç adam Kondratiev'in kulağına eğilebildi:

"İvan Nicolayevich, bize söylediklerıniz için teşekkürler..."

Ritmik dönüş öteki yüzleri de Kondratiev'e yaklaştırdı, kestane rengi saçların çevrelediği bir yüz, düzgün bir alın, altın sarısı kaşlar; dönüş yine sürdü, bu kez Sacha yaklaştı, dudakları bembeyaz, gözleri dikkatli ve düşünceli. Müziğin arasından Sacha yavaşça, duygularını belli etmeden konuştu:

"İvan Nicolayevich, sanırım yakında tutuklanırsınız..."

"Bence de öyle," dedi Kondratiev ve elini sallayarak onlara veda etti.

Bu rahatsız edici toplantıdan kaçmak için sabırsızlanıyordu, tüm bu iyi beslenmiş akılsız kafalar, bu rütbe işaretleri, çok dikkatli yapılmış saçları ile ipekli giysiler altında gizlenmiş genç cinsel organlardan başka bir şey olmayan genç kızlar, ellerinde olmadan huzursuzlaşmış, disiplin yasakladığı için gerçekten düşünemeyen ve yaşamlarını ne-

şeyle aslında anlamadıkları fedakârlıkları yapmaya adayan genç adamlar... Belki de aklımızı tümüyle yönetmemiz ve aklımızın bize görmezlikten gelmeyi yeğleyeceğimiz fikirleri ve görüntüleri zorla sunması iyi bir şeydi; böylece egoizm ve bilinçsizliğe rağmen gerçek kendini gösteriyordu. Büyük, iyi aydınlatılmış odada bir valsin ritmine kendini kaptıran Kondratiev, birden bir sabah Ebro kıyısında yapılan bir teftişi anımsadı. Pek çok benzeri gibi yararsız bir teftişti. Generaller artık durumu düzeltecek birşeyler yapamıyordu. Bir anlığına bir leoparın derisi gibi çalılıklarla bezenmiş kızıl tepeler üstündeki düşman siperlerine profesyonelce bakmışlardı. Sabah dünyanın başlangıcı kadar tazeydi, mavi sis sıradağların eğimleri üzerinde dağılıyordu, gökyüzünün berraklığı her geçen an biraz daha artıyordu, güneş ışınları onun içinde yükseliyordu, dümdüz, görünürde, orduları ayıran nehirin parlak kıvrımının hemen üzerinde... Kondratiev emirlerin yerine getirilemeyeceğini, getirilmeyeceğini, bu emirleri veren adamların, bu albayların, içlerinden bazıları pek çok uykusuz geceden sonra tükenmiş teknisyenlere, bazıları da zarif centilmenlere (gerçekten de öyleydiler) benzeyen, cephede bir hafta sonu geçirmek için rahat bürolarından ayrılan ve her an uçakla veya Pulman trenle Paris'e gizli bir göreve gitmeye hazır, tüm yenilgi liderleri gibi hem kahraman hem de değersiz olan bu kişilerin, artık herhangi bir yanılsamaya kapılmadıklarını biliyordu... Kondratiev onlara sırtını dönmüş, beyaz çakıl taşları ile kaplı bir keçi yolunu izleyerek tek başına tepeye tırmanmış ve tabur komutanının sığmağına gitmişti. Patikanın bir dönemecinde boğuk, ritmik sesler duyarak yakındaki yamaca yönelmişti; bu yamacın üstünde dikenli, yalnız kalmış birkaç devedikeni taşlı topraktan çıkıyordu, her nasılsa bir önceki günkü bombardımandan kurtulmuşlardı. Bu minyatür ıssızlık manzarasının hemen altında bir gurup milis işbaşındaydı, öbür milislerin cesetlerini koydukları büyük bir mezarı dolduruyorlardı. Ölüler ve canlılar aynı üniformaları giyiyordu ve hemen hemen yüzleri de aynıydı. Ölülerin yüzü, toprağın rengini almış, korkutucu olmaktan çok, rahatsız edici, ağızları yarı açık, dudakları şişmiş, gizemli bir şekilde kansızdı; canlıların yüzü ise açlık çeken, dikkatli, yere doğru eğilmiş, terden sırılsıklam olmuş, sabah ışığı onları bilmiyormuş gibi başka bir şey görmeyen. Adamlar hızla ve tek vücut halinde çalışıyordu; kürekleri bir parça toprağı alıyor ve yavaş bir sesle mezara atıyordu. Başlarında hiç subay yoktu. Hiçbiri dönüp Kondratiev'e bakmadı, muhtemelen onun varlığını bile farketmemişlerdi. Onların arkasında durduğu için utanan, yararsız olduğunu hisseden Kondratiev tekrar yamaçtan aşağı inmiş ve çakıl taşların ayağının altından yuvar-

lanmamasına dikkat etmişti... Şimdi de aynı şekilde balo salonuna bakıyor ve hiç kimse dönüp ona bakmıyordu - İspanya'daki mezar kazan milislerden ne denli uzaksa, bu dans eden genç subaylardan da o denli uzaktı. Ve tıpkı İspanya'da olduğu gibi, burada da Genel Kurmay onu yönetiyor, görüşünü soruyordu. Bu büyük mermer basamakların üzerinde. Çevresini saran komiserler ve komutanları yararak, davetlerini geri çevirerek aşağı indi. En yüksek rütbelilerden bazıları o gece onu konuk etmeyi, ertesi sabah manevralara götürmeyi, fabrikaları, okulları, barakaları, kütüphaneyi, yüzme havuzunu, disiplin bölümünü, motorize süvarileri, örnek hastaneleri, gezici matbaayı göstermeyi önerdiler... Gülümsedi, onlara teşekkür etti, tanımadığı kişilerle samimi biçimde konuştu, hatta şakalaştı, aslında hepsine haykırmak için korkunç bir istek duyuyordu: "Yeter! Kapatın çenenizi! Ben 'genel kurmay'a ait değilim - bunu yüzümden anlamıyor musunuz?" Bu kuklalardan hiçbiri önümüzdeki günlerde tutuklanabileceğini düşünmüyordu, onu yalnızca Merkez Komitenin onay damgasının dev gölgesi altında görüyorlardı...

O gece Merkez Komitenin Lincoln otomobilinde uyudu. Şafak sökmeden biraz önce, yoldaki bir sarsıntı ile uyandı. Manzara karanlıktan çıkmaya başlıyordu - solgun yıldızlar altında siyah tarlalar. Kondratiev birkaç saat sonra aynı karanlık ıssızlığı bir kadının gözlerinde, Tamara Leontiyevna'nın yüzünde gördü. Yakacak Maddeleri Tröstü'ndeki bürosuna ona rapor vermek için gelmişti. Kondratiev kendisini neşeli hissediyordu, sağlıklı bir adamın olağan jestiyle kadını selamladı, kolundan tutarak gülümsedi ve anında kadının duyduğu dehşeti hissetti. "Bu Donetz Sendikası işi halledilmek üzere, yirmi dört saat içinde tümüyle çözülenecek, ancak sorun nedir, Tamara Leontiyevna, hasta mısınız? Kendinizi iyi hissetmiyorsanız bu sabah işe gelmemeliydiniz..." - "Ne olursa olsun gelmem gerekiyordu," diye mırıldandı kız, dudakları bembeyazdı, "özür dilerim, sizi, sizi uyarmam gerekiyor..." Kadın umutsuz görünüyordu, aradığı sözcükleri bulamıyordu. Sonra fısıldadı: "Kaçın, İvan Nicolayevich, hemen gidin ve bir daha gelmeyin. Müdürle..... tanımadığım biri arasındaki telefon görüşmesini dinledim, daha doğrusu istemeden kulak misafiri oldum, kiminle konuştuğunu bilmiyorum, bilmeye hakkım da yok, size söylemeye de hakkım yok. Tanrım ben ne yapıyorum!" Kondratiev onun ellerini tuttu - buz gibi soğuktu. "Haydi, haydi, ben hepsini biliyorum, Tamara Leontiyevna, sakin olun... Tutuklanacağımı mı sanıyorsunuz?" Kadın başını salladı. "Hemen gidin, çabuk!"

"Olmaz," dedi adam. "Kesinlikle olmaz."

Kendini kadından kurtardı, özel planlarla görevli müdür yardımcısı görevini üstlendi:

"Size çok müteşekkirim, Tamara Leontiyevna, lütfen belgelerin saat ikide Yuzovka Rafinerileri'nde olmasını sağlayın. Bu arada bana telefonda Parti Genel Sekreterini bulun. Benim adımı kullanın ve Genel Sekreterlik bürosunun bağlanmasında ısrar edin. Hemen, lütfen."

Bu gördüğü son gün ışığı olabilir miydi? Binde bir şansla Şef onu kabul edecekti... Ya kabul ettikten sonra? Her biri boğulmakta olan evrenin tüm ışığını yansıtan pullarla bezenmiş harika bir balık, ağın içinde çırpınıyordu, boşuna bir çabaydı bu, boğuluyordu, ama hazırım. Öfkeyle sigara içti, her sigaradan bir iki nefes çekiyor, sonra masanın kenarına bastırarak söndürüyor ve yere atıyordu. Hemen arkasından bir tane daha yakıyor, çeneleri gergin, müdür koltuğunda oturuyor, bu gülünç büronun, kestirilemez işkencelerin yeri olan bu odanın varlığını unutuyordu. Tamara Leontiyevna kapıyı vurmadan içeri girdi. "Sizi çağırmamıştım," dedi soğuk bir sesle, "lütfen beni yalnız bırakın... Ah, evet, lütfen hattı benim telefonuma bağlayın..." Kaçmak - belki de kaçmak için zayıf bir olasılık vardı. "Şimdi ne var? Gorlovka Rafinerileri mi?" - "Hayır, hayır," dedi Tamara Leontiyevna, "sizi kabul etmesini istedim. Şef sizi saat tam üçte Genel Komite'de bekliyor..."

Ne, ne! Ne yaptın? Kim sana izin verdi bunu yapman için? Sen delisin, bu gerçek olamaz? Sana söylüyorum, çıldırmışsın! "ONUN SESİNİ duydum," diye devam etti Tamara, "telefona KENDİSİ geldi, inanın bana..." Kadın Şef'ten dehşetle söz ediyordu. Kondratiev donakaldı - büyük balık ölmeye başlıyordu.

"Çok iyi," dedi kuru bir sesle. "Donetz ve Gorlovka raporlarını hazırlamayı sürdürün... Ve başınız ağrıyorsa aspirin alın."

Saat üçe on vardı, Genel Sekreterin kabul etmesine on dakika kalmıştı. İki Federal Cumhuriyet başkanı alçak sesle konuşuyordu. Söylentilere göre, Şef ile konuştuktan hemen sonra öteki Cumhuriyet başkanları ortadan kaybolmuştu... Saat üç. Boşluk. Boşlukta adımlar.

"İçeri girin, lütfen..."

Boşluğa giriş.

Şef, dev bürosunun beyazlığı içinde ayakta duruyordu. Gergindi. Kondratiev'i selamlamadan kabul etti. Kahverengimsi sarı gözlerinden bir şey anlaşılmıyordu. İfadesiz bir sesle "Merhaba," dedi. Kondratiev korkmuyordu; kendini neredeyse pasif hissettiği için şaşırmıştı. Güzel - artık yüz yüzeyiz, ben ve Şef, yaşıyor mu yoksa ölü mü olduğumu bilmediğim ben ve Şef - küçük bir önem süresini hesaba katmayalım. Evet?

Şef ona doğru iki üç adım attı, elini uzatmamıştı. Şef onu tepeden tırnağa süzdü, ağır ağır, sert bakışlarla yukarıdan aşağıya süzdü. Kondratiev sözlü sorulamayacak kadar ciddi soruyu hissetti: Düşman mısın? ve dudaklarını kıpırdatmadan sessiz yanıtı verdi: Düşman mıyım? Çıldırdın mı?

Şef yavaşça sordu:

"Öyleyse sen de bir hainsin, öyle mi?"

Güven dolu bir soğukkanlılıkla Kondratiev de yavaşça yanıt verdi:

"Ben de hain değilim."

Bu korkunç cümlenin her bir hecesi, Arktik beyazlıktaki bir buz parçası gibi ortada kaldı. Bu sözcüklerden geriye dönüş yoktu. Birkaç saniye daha, sonra her şey bitmiş olacaktı. Böyle bir yerde bu sözcükleri *söyleyen kişi hemen oracıkta, anında yok edilirdi. Kondratiev* cesaretle sözünü tamamladı:

"Ve senin bunu bilmen gerek."

Şef hemen birini çağırarak öfkeden katılaşmış bir sesle emir verecek miydi? Şef'in hâlâ iki yanında duran elleri kararsız bir harekette bulundu. Zilin düğmesini mi arıyordu? Bu yaratığı gözümün önünden alın, tutuklayın, işini bitirin! Söyledikleri hainlikten bın kere daha kötü! Soğukkanlı ve tümüyle içten bir kararlılık Kondratiev'i konuşmaya zorladı:

"Öfkelenme, iyi olmaz. Tüm bunlar bana çok acı geliyor... Dinle.. Bana inan, ya da inanma, hiç önemli değil, gerçekler yine gerçek kalacakur. Ve öyle kalıyorlar, her şeye rağmen..." HER ŞEYE rağmen mi?"

"Ben sana bağlıyım... Anlamadığım pek çok şey var. Anladığım da' pek çok şey var. Acı çekiyorum. Ülkemi düşünüyorum, Devrimi, seni, evet seni - onları düşünüyorum... Seninle açık konuşuyorum, her şeyden önce onları düşünüyorum. Onların sonu bana dayanılmaz bir üzüntü verdi: Ne büyük insanlardı! Ne insanlar! Tarih böylesine büyük *insanları yaratmak için binlerce yıla gerek duyuyor! Bozulmayan,* akıllı, otuz kırk kararlı yıldan sonra oluşturulan insanlar ve çok temiz insanlar! Lütfen konuşayım, haklı olduğumu biliyorsun. Sen de onlar gibisin, bu senin asıl değerin..."

(Böylece Habil ve Kabil aynı yıldızın altında aynı rahimden doğdular...)

Şef iki eliyle görünmez engelleri bertaraf etti. Duyguları anlaşılmaksızın uzaklara baktı ve ilgisiz bir tavır takınarak konuştu:

"Bu konuda tek bir sözcük bile söyleme, Kondratiev. Yapılması gerekenler yapılmalıydı. Parti ve ülke beni izledi... Yargılamak sana

düşmez... Sen bir aydınsın..." Yorgun yüzünde bir gülümseme belirdi. "Bildiğin gibi ben hiçbir zaman bir aydın olmadım..."

Kondratiev omuzunu silkti.

"Bunun bizimle ne ilgisi var?... Aydınların başarısızlıklarını tartışmanın sırası değil... Aydınlar pek çok yararlı işler de yaptılar, değil mi?.. Yakında savaşa gireceğiz... Hesaplar görülecek, tüm eski pis hesaplar görülecek, sen bunu benden daha iyi biliyorsun... Belki de hepimiz öleceğiz, en sonuncumuz bile - ve seni de peşimizde sürükleyeceğiz. Her şeyi olduğu gibi kabul edelim: Sen sonuncuların da sonuncusu olacaksın. Bizim sayemizde, kemiklerimiz sayesinde bizden bir saat daha fazla dayanacaksın. Rusya insan sıkıntısı çekiyor, beyinleri bizim bildiklerimizi bilen, onların bildiklerini bilen insanlar... Marks'ı öğrendik, Lenin'i tanıdık, Ekim Devrimini yaşadık, her şeyi yaşadık, en iyi ve en kötü şeyleri! İçimizden kaç kişi kaldı geriye? Rakamları biliyorsun, sen de onlardan birisin... Ve dünya sallanacak, tüm yanardağlar birden patlamışçasına, bir anakaradan öteki anakaraya. Ve uğursuz an geldiğinde hepimiz yerin altında olacağız - ve sen yalnız kalacaksın. Hepsi bu."

Kondratiev aynı melankolik ve inandırıcı ses tonuyla sözünü sürdürdü:

"Çığın altında tek başına olacaksın, son acılarını yaşayan ülke de peşinde olacak, düşmanlar da çevrende olacak... Sosyalizmi böylesine anlamsız bir barbarlıkla başlatuğımız için hiç kimse bizi affetmeyecek... Senin omuzların güçlüdür, biliyorum... Bizimkiler kadar güçlü: Bizimkiler seni taşıdı... Yine de, tarihte özel bir yerin var... çok büyük bir yer değil, özellikle de insan kendini gücün zirvesinde soyutladığında... Umarım binalar kadar büyük portrelerin seni bu konuda yanıltmıyordur."

Konuşmasının sadeliği bir mucize yarattı. Beyaz halının üzerinde birlikte aşağı yukarı yürüdüler. Hangisi ötekini yönlendiriyordu? Mercator projeksiyonunun önünde durdular: Okyanuslar, anakaralar, sınırlar, sanayiler, yeşil alanlar, yeryüzünün altıda birini oluşturan ülkemiz, ilkel, güçlü, tehdit altında... Kalın bir kırmızı çizgi, buzlarla kaplı bölgedeki büyük Arktika yolunu gösteriyordu... Şef, Ural Dağlarındaki işaretleri inceledi: Magnitogorsk, yeni gurur kaynağımız, Pittsburgh, ABD'deki kadar gelişmiş yüksek fırınlarla donatılmış sanayi bölgesi. Önemli olan da bu! Şef Kondratiev'e doğru döndü, jestleri belirgin, sesi daha rahatlamıştı. Gözleri artık daha az deler gibi bakıyordu:

"Her zaman bir yazar oldun sen! Psikoloji öğrenimi görmeliy-

din..."

İşaret parmağı ile alaycı bir hareket yaparak sözünü vurguladı... Şef gülümsedi:

"Dostum, Çehov ve Tolstoy günümüzde yaşasalardı gerçek birer karşı-devrimci olurlardı... Yine de yazarları severim, onları okuyacak zamanım olmamasına karşın... Bazıları çok işe yarıyor... Onlara iyi para ödenmesine dikkat ediyorum... Bir roman kimi zaman birkaç işçinin yaşamından çok daha fazla yarar sağlıyor. Bu adil mi değil mi? Gereksinim duyduğumuz bir şey... Ancak senin psikoloji derslerine gereksinimim yok, Kondratiev."

Bunu tuhaf bir sessizlik izledi. Şef piposunu doldurdu. Kondratiev haritaya baktı. Ölüler artık pipolarını dolduramazlar, ya da inşa ettikleri Magnitogorsk ile gururlanamazlar! Eklenecek hiçbir şey yoktu, her şey ne manevra yapmaya ne korkmaya izin veren, kişisel olmayan bir ışığın altında ortaya konmuştu. Sonuçlar olması gerektiği gibiydi: Geri dönüşü olmayan.

Şef konuştu:

"Suçlandığını biliyor musun? Hainlikle suçlandığını biliyor musun?"

"Elbette! O yılanlar beni suçlamaktan başka ne yapabilirlerdi? Onlar bunun için yaşıyor. Gece gündüz suçlamalar üretiyorlar"

"İleri sürdükleri bazı şeyler hiç de mantıksız değildi..."

"Elbette! Böyle şeyleri kotarmayı iyi bilirler. Günümüzde bundan daha kolay ne var? Ancak sana kimbilir ne aptalca saçmalıklar göndermişlerdir..."

"Biliyorum. Dosyayı okudum. İspanya'daki olay bir aptallık örneğiydi, ya da daha kötüsü... Kendini bu işe karıştırman bir hataydı, bunda kuşku yok... Orada ne kadar berbat ve aptalca işler yapıldığını herkesten iyi biliyorum... Savcı olacak sersem senin tutuklanmanı istedi... Bir kere başladılar mı tüm Moskova'yı tutuklayacaklar. Zalimin biri, günün birinde ondan kurtulmamız gerekecek. Bir tür manyak.

"Bu kadar söz yeter. Kararımı verdim. Doğu Sibirya'ya gideceksin, atanma kararın yarın sabah hazır olur. Tek bir gün bile yitirme... Zolotaya Dolina (Altın Vadisi)'ya gideceksin, ne olduğunu biliyor musun? Bizim Klondike'ımız (Klondike: Kanada'nın Yukon eyaletinde çok zengin altın madenlerini içeren bölge - çev.), altın üretimi her yıl yüzde kırk-elli artıyor... Harika teknisyenler var, birkaç sabotaj olayı da bekleniyor..."

Bu şakasını beğenen Şef gülmeye başladı. Şaka yapmasını sevmezdi, yapıldığı zaman da biraz sinirlenirdi. Ciddi görünmekten hoş-

lanırdı. Gülüşü her zaman biraz zorlama görünürdü.

"Altından nefret ederim," dedi Kondratiev, neredeyse öfkeyle.

Yaşamak? Yakutia dağlarında, gizli geçitler arasındaki o beyaz çalılık ülkesinde, evrenin bilmediği o bölgede mi? Tüm varlığı ile kendini bir felakete hazırlamış, bu beklentiyle katılaşmış, kendini buna istekli olmaya alıştırmıştı, yükseklik korkusu olan bir adamın bilinçaltında düşmeye özlem duyduğu için bir uçurumdan aşağı bakması gibi. Ya şimdi? Buraya gelip sana söylediklerimden sonra beni serbest mi bırakacaksın? Beni aptal yerine mi koymaya çalışıyorsun? Buradan ayrıldıktan sonra ilk köşede ortadan kaybolmayacak mıyım? Güveninizi kazanman için artık çok geç, içimizden pek çok kişiyi öldürdün, artık sana inanmıyorum, tuzak oldukları sonra anlaşılan o görevlerinden hiçbirini istemiyorum! Sana söylediklerimi hiçbir zaman unatmayacaksın ve bugün beni bıraksan bile altı ay sonra, pişmanlık ve kuşku kafana girdiğinde beni tutuklatacaksın..." "Hayır, Yossif, bana yaşamımı bağışladığın için teşekkür ederim, sana inanıyorum, buraya kurtuluşumu bulmak için gelmiştim, sen her şeye rağmen büyük bir insansın, hücuma geçtiğinde kimi zaman kör oluyorsun, kıskançlıklar seni kemirip bitiriyor, ama hâlâ Devrimin liderisin, senden başka hiç kimsemiz yok, teşekkür ederim." Ancak Kondratiev hem protesto hem de patlama isteğini engelledi. Duraklamamıştı. Şef tekrar güldü:

"Sana her zaman bir yazar olduğunu söylemiştim. Bana gelince, altın hakkında şöyle veya böyle bir duygum yok... Beni bağışla, bugün kabul günü. Altın dosyasını sekreterden al ve incele. Raporlarını doğrudan bana göndereceksin. Sana güveniyorum. İyi yolculuklar, kardeş!"

"Pekala. Sağlıcakla kal! Hoşçakal."

Görüşme on dört dakika sürmüştü... Bir sekreter üzerinde altın yaldız harflerle sihirli sözcüklerin yazılı olduğu deri evrak çantasını uzattı: Doğu Sibirya Altın Tröstü. Mavi üniformalı görevlilerin yanından onları görmeden geçti. Günışığı şeffaftı. Bir süre yürüdü, sokaktaki insanların arasına karıştı ve hiçbir şey düşünmedi. İçinde fiziksel bir mutluluk büyüyor, ancak beyni bunu paylaşmıyordu. Yararsızlık duygusuna benzer bir üzüntü hissediyordu. Meydandaki bir park sırasına oturdu. Önünde hiçbir anlamı olmayan ağaçlar ve yeşil alan vardı. Yaşlı bir kadın torunlarının çamurdan adam yapmalarını izliyordu. Daha ileride tramvaylar gidiyor, sesleri cam, çelik ve betondan oluşan yeni yapılmış bir binanın cephesinde yankılanıyordu. Sekiz katlı bir iş hanı: Yüz kırk büro, her birinde de Şef'in aynı portresi, aynı hesap makineleri, müdürlerin ve muhasebecilerin masalarında aynı çay fincan-

ları, aynı kaygı dolu yaşamlar... Dilenci bir kadın elinden tuttuğu birkaç küçük çocukla geçti. "İsa aşkına..." diyerek güzel esmer elini uzattı. Kondratiev ona bir avuç dolusu bozuk para verdi. Ve her bir bozuk paranın üzerinde şu cümlenin yazılı olduğunu anımsadı: Bütün ülkelerin işçileri, birleşin! Elini alnında gezdirdi. Karabasan bitmiş miydi? Evet, bitmişti, en azından bir süreliğine - benim küçük, kişisel karabasanım. Ancak geri kalan her şey devam ediyordu, hiçbir şey çözülmemişti, mezarların üzerinde şafak sökmüyordu, yarın için bir umut beslemiyorduk, hâlâ karanlığın, buzların, ateşin içinden geçmek zorundaydık... Stefan Stern kuşkusuz ölmüştü. Onun iyiliği için ölmüş olmasını dilerim. Kiril Rublev ortadan kaybolmuştu; onunla birlikte eski büyük günlerden kalan kuramcılar da yok olmuştu... Yüksek öğrenim *kurumlarımızda yetersiz, sersem, dörtte üçü ölü olan bir engizisyon* diyalektiğiyle damıtılmış öğretmenlerden başka bir şey yok. Her zamanki gibi isimler ve yüzler belleğinden yükseldi. Ne kadar huzurlu bir hareketti Ebro kıyısındaki milislerin hareketi, yoldaşlarını açtıkları toplu mezara gömerken! aynı adamlar, mezarın içindeki ve yanındakiler *aynıydı, gömülenler ve gömenler aynıydı. Toprakla örttükleri* kendileriydi, yine de yaşama ve savaşma isteklerini yitirmemişlerdi. Asıl olan devam etmektir, yoldaşlar. Altın içeren kumları elemektir. Kondratiev Altın Tröstü dosyasını açtı. Onu yalnızca haritalar ilgilendiriyordu, çünkü belirli bir sihire, toprak matematiğine sahiptiler. Dizleri üzerinde Vitim haritası açıkkken Kondratiev yükseklikleri gösteren sembollere, ormanları gösteren yeşil işaretlere, ırmakları gösteren mavi çizgilere baktı... Köyler yoktu, yalnızlık, ıssızlık, kayalarda yetişen çalılar, gökyüzünün ve kayaların rengini almış soğuk ırmaklar, kayaları kaplayan parlak yosunlar, taygaya özgü bitkiler, birbirinin aynı gökler verdi. O dünyanın garip güzellikleri altında insan kendisini hiçbir insanca anlamı olmayan bir buzul hürriyetine teslim edilmiş sanırdı. *Geceler parlak, insanı önemsemez olurdu, kimi zaman parlaklıkları* yorgun birinin uyumasına ve bir daha uyanmamasına yol açardı. Bodaibo kuşkusuz yabani ormanların derinliklerinde bir yönetim yerleşim birimiydi, sürekli olarak çakan bir şimşek gibi metalik bir parlaklık altında uzanan. "Tamara Leontiyevna'yı beraberimde götüreceğim," *diye düşündü Kondratiev, "gelecektir". Ona şunları söyleyeceğim:* O dağlardaki huş ağaçları kadar dimdiksin, gençsin, sana gereksinim duyuyorum, altın için savaşacağız, anlıyor musun?" Kondratiev'in gözleri haritadan ayrılarak görsel şeyler ötesindeki sevinçleri aradı. Ve yanında oturan adamın yıpranmış, bağ yerine iple bağlanmış ayakkabılarını, tozlu pantolonunu farketti. Adamın tek bir çorabı vardı

ve kirli bir paçavra gibi ayak bileğinden sarkıyordu. Ayakları şiddet ve teslimiyet, umutsuz bir kararlığı gösteriyordu - ne için? Bir ormanın içinde ilerler gibi kentin içinde yürümek, ertesi güne sağ çıkmak için yemek, bilgi, fikirler aramak, elektrik lambalarının yüceliklerine geri gönderdiği yıldızları görememek. Kondratiev yavaşça dönerek yanında oturan adama baktı, bir not defterine denklemler yazarak hesap yapan bir delikanlı. Delikanlı birden kalemi bıraktı, gri gözleri çevreyi dikkatle araştırdı. Ava çıkmıştı, ancak hep aynı issiz acılara mı av olacaktı? "Bu bunalım ve isteksizliğin içinde hiç kimsenin elini tutamam," demişti şair, ama gezgin Maxim "Acılı" Gorki bunu şöyle düzeltmişti: "Kırabileceğim hiçbir çene yok..." Genç adamın geniş alnına bir kasketin vizörü inikti, kasketi eski moda yöntemle geriye itmişti. Düzensiz yüz çizgileri, içindeki kansız şiddet duygusuyla işkence çeken yüzü; tebeşir rengi teni. Berrak gözler - ama bir alkolik değildi. Hareketleri hâlâ çevik ve esnekti. Hiç Sibirya'nın çıplak toprağında uyumuş muydu, yıldızların parlaklığı onu öldürmezdi, çünkü umutsuz kararlılığı hiç uyumayacaktı. Kondratiev bir anlığına onu unuttu.

Yukarı Angara çevresinde, Vitim'de, Chara çevresinde, Zolotaya Dolina - Altın Vadisi'ndeki taygalarda av arayan avcılar da böyle olmalıydı. Yabani hayvanları görünmez işaretlerden izler, fırtınaları önceden anlar, ayılardan korkar, kardeş bile olsalar birbirlerine saygı göstermek için "siz" diye hitap ederlerdi. Bu yalnızlık dolu yöre yerlerine gelen Sovyetler Birliği'nin savaş bütçesine konulması için gümüş rengi kürkler ve deri çantalara doldurdukları altın parçacıklarını getirenler onlardı. Konuşma alışkanlığını yitirdiği için sessiz, karısı, köpeği, makineli tabancası ve havadaki kuşlarıyla ağır, siyah kütüklerden yapılmış isba (kulübe)'sında oturan küçük bir memur bu altın tanelerini terazisinde tartar, rubleleri sayar, votka, kibrit, barut, tütün, değerli boş şişeleri satar ve Altın Arayıcıları Kooperatifi'nin verdiği bloknota notlar alırdı. Gülümser, bir kadeh votka yuvarlar, biraz hesap yapar ve taygalı adama şöyle derdi: "Yoldaş, bu kadarı yeterli değil. Plan kotasından % 8 geridesiniz... Bu kurallara aykırı. Kotayı doldurun, yoksa size artık votka satamam..." Bunu ifadesiz bir sesle söyler, sonra eklerdi: "Palmyra, bize çay getir..." Karısının adı Palmyra'ydı, ama bunun bir başka dünyada, bir kum, palmiyeler ve güneş dünyasında yok olmuş bir kentin sihirli adı olduğunu bilmezdi... O avcılar, o altın arayıcıları, o altın yıkayıcıları, o mühendisler, Yakutlar, Buriatlar, Moğollar, Tunguslar, Oiradlar, başkentlerden gelen Büyük Ruslar, Genç Komünistler, büyücülerin ayinlerini görmüş Parti üyeleri, yalnızlıktan yarı çıldırmış memurlar, karıları, bir paket tahıl ya da bir paket sigara

karşılığında kendilerini satan küçük Yakut kızları, Tröst'ün müfettişleri, Transvaal'daki en son istatistikleri ve derinlerde yatan katmanlara ulaşmak için gereken yeni hidrolik delme yöntemlerini bilen mühendisler - bunların tümü de, tümü de Plan ile aydınlık gecelerin sembolü altında, sürekli ilerleyen insanlığın öncü karakolu olarak Samanyolu ile birlikte harika bir yaşam sürerlerdi! "Zolotaya Dolina Altın Madenlerinde Sosyalist İhanet ve Sabotaj" başlıklı raporun önsözünde şu satırlar yer alıyordu: "Dünya emperyalizminin hizmetindeki Troçkist teröristlerce öldürülen büyük yoldaşımız Tulayev'in dediği gibi, altın üretiminde çalışan işçiler Sosyalist Ordunun mızrağını oluştururlar. Wall Street ve Londra Borsası'na karşı kapitalizmin kendi silahları ile savaş verirler..." Ah Tulayev, seni sersem ve kötülük duygusuyla sarhoş olmuş savcıların bu zehirli yalanları. Sönük bir betimlemeydi, ancak altın açısından bakıldığında yeterince gerçek sayılırdı... Kuzeyden gelen buzlu rüzgârlar, menekşe renkli kar bulutlarını o bölgeye getiriyordu. Onların arkasında beyazlık evreni kaplıyor ve onu bir tür boşluğun içine yuvarlıyordu. Onların önünde uçan kuşlar öylesine çoktu ki gökyüzünü örtüyorlardı. Günbatımında beyaz kuş sürüleri havadan aşağıdaki yılanları izliyordu. Plan kış gelmeden önce uygulanmalıydı.

Kondratiev yanında oturan yoksul delikanlının eski ayakkabılarını tekrar farketti.

"Öğrenci misin?"

"Teknoloji mühendisliği üçüncü sınıftayım."

Kondratiev aynı anda pek çok şeyi birden düşünüyordu. Kış mevsimini, onunla gelecek olan Tamara Leontiyevna'yı, yaşama yeniden başlamayı, bugün gönderilmeyi beklediği cezaevindeki tutukluları, ölüleri, Moskova'yı Altın Vadisini. Genç adama bakmaksızın -bu zayıf, acılarla dolu yüzü niye önemsiyordu?- konuştu:

"Kışla, bozkırla, yalnızlıkla, yeryüzüyle, geceyle savaşmak ister misin? Savaşmak - anlıyor musun? Ben bir kuruluşun yöneticisiyim. Sana Sibirya'da iş teklif ediyorum."

Öğrenci hiç düşünmeden yanıt verdi:

"Gerçekten ciddi iseniz kabul ediyorum. Yitirecek hiçbir şeyim yok."

"Benim de öyle," dedi Kondratiev neşeyle.

9
MASUMLUK İHANET OLDUĞUNDA

Savcı Rachevsky masasının üzerinde yabancı bir gazete buldu, kırmızı kalemle dikkatle daire içine alınmış bir haber. Yoldaş Tulayev'in suikastçılarının mahkemeye çıkarılacağını duyuruyordu. "Özel muhabirimiz bildiriyor: İlgili çevreler, önde gelen sanıkları eski Yüksek Güvenlik Komiseri Erchov; tarihçi Kiril Rublev (Merkez Komite eski üyesi); Kirgansk Bölge Sekreteri Artyem Makeyev olarak gösteriyor ve bu sanıkların suçlarını itiraf ettikleri söyleniyor... bu duruşmada önceki duruşmalarda karanlıkta kalan noktaların aydınlatılması bekleniyor..." Dışişleri Komiserliği basın bürosu ayrıca bu haberin kaynağı ile ilgili bilgi de istiyordu. Esas olarak Yüksek Mahkeme'den gelen istek, resmen basın bürosu tarafından aktarılmaktaydı... Felaket. Öğleye doğru Savcıya birkaç gün önce yaptığı görüşme isteğinin kabul edildiği *bildirildi.*

Şef onu küçük salonda, cam kaplı bir masanın önünde kabul etti. Görüşme üç dakika kırk beş saniye sürdü. Şef meşgul görünüyordu. "İyi günler. Oturun. Evet?" Rachevsky kalın camlı gözlükleriyle Şef'i iyi göremiyordu. Gözlük camları görüntüyü çarpıtarak salt ayrıntılara dönüştürüyordu: Gözlerinin çevresinde karışıklar, birkaç tane beyaz olan gür kaşlar... Hafifçe öne eğilerek ve ellerini masanın kenarına koyarak (çünkü konuşurken jest yapmaya cesaret edemiyordu) Savcı raporunu verdi. Ne dediğini çok iyi bilmiyordu, ama profesyonel alışkanlığı ile kısa ve öz bir açıklama yaptı: 1. Önde gelen sanıkların tümü de itiraf etmişti; 2. Bu suikastın lideri görünümündeki Troçkist Ryzhik'in beklenmedik ölümü, ön soruşturma ile görevli Yoldaş Zvyeryeva'nın affedilmez ihmalinden doğuyordu; 3. Ryzhik aleyhine çok güçlü varsayımsal kanıtlar toplanmıştı, suçu kanıtlanabilseydi suikastçılar ile yabancı güçler arasındaki bağlantıyı gösterecekti... İlke olarak Kondratiev'in de sorguya çekilmesi gerekiyordu... Ancak...

Şef sözünü kesti:

"Kondratiev konusunu araştırdım. Artık onunla bir ilginiz kalmadı."

Savcı öne eğildi, boğulacak gibi olmuştu. "Ah, böylesi çok daha iyi. Teşekkür ederim..." Neden teşekkür ediyordu? Kendini düşüyormuş gibi hissediyordu. Bilinmedik bir kentte bir gökdelenden düşen biri de böyle olurdu, dikdörtgen pencereleri geçerek düşmek, dikdörtgen, dikdörtgen, beş yüz kat aşağıya...

"Devam edin."

Neye devam edecekti? Savcı yutkunarak 'önde gelen sanıkların tümüyle itiraf ettikleri' konusuna döndü...

"İtiraf ettiler mi? Ve kuşkunuz yok mu?"

Bin kat aşağıya, kaldırımın üstüne. Başı bir göktaşı hızıyla kaldırıma çarpıyordu.

"Hayır, yok," dedi Rachevsky.

"Öyle ise Sovyet yasalarını uygulayın. Savcı sizsiniz."

Şef ayağa kalktı, elleri ceplerindeydi. "Güle güle, Yoldaş Savcı." Rachevsky robot gibi yürüdü. Kafası bomboştu. Arabasına bindiğinde uyuşukluğa teslim oldu - sersemleyen birinin uyuşukluğu. Sekreterine "Hiç kimse ile görüşmeyeceğim," dedi, "Beni yalnız bırakın." Masasında oturdu. Geniş bürosunda gözlerini dikebileceği hiçbir şey yoktu (Şef'in normal boyutlardaki portresi Savcının koltuğunun arkasındaydı). "Çok yorgunum," dedi kendi kendine ve başını elleri arasına aldı. "Her şey sona erdiğinde bana tek bir çıkış yolu kalıyor: Kendimi vurmak..." Bu fikir kendi kendine aklında belirmişti: O anda aklındaydı, bu kadar basit. Telefon çaldı- İçişleri Komiserliği'ne bağlı direkt telefon. Rachevsky telefona uzanırken uzuvlarındaki halsizliği farketti. İçinde o fikirden başka hiçbir şey yoktu, kişisel olmayan bir güce indirgenmişti, duygular olmadan, görüntüler olmadan, tartışma olmadan, kesin bir fikir. "Merhaba..." Arayan Gordeyev'di, bilgi istiyordu: "Bazı Avrupa gazetelerine bu söylentiyi aktaran bu lanet olası muhbir kimdir? Bu konuda bir şeyler biliyor musun, İgnatii İgnatiyevich?" Gordeyev çok kibardı, "*bir soruşturma yapıyorum,*" *dememek için* üstü kapalı sözler ediyordu. Rachevsky saçmalamaya başladı. "Hangi muhbir?" Ne dedin? Bir İngiliz gazetesi mi? İyi ama bu nitelikteki tüm yazışmalar Dışişleri basın bürosu aracılığı ile yapılır..." Gordeyev ısrar etti: "Sanırım durumu anlamadınız, İgnatii İgnatiyevich, size bu paragrafı okuyayım: Özel muhabirimiz bildiriyor..." Rachevsky kabaca araya girdi: "Ah, evet, biliyorum... Sekreterliğim sözlü bir açıklama yayınlamıştı... Yoldaş Popov'un önerisi üzerine..." Gordeyev bu açıklamanın kesinliğinden sıkılmışa benziyordu. "Pekala, pekala," dedi sesini alçaltarak. "Önemli olan şu," sesi bir oktav yükseldi: Belki de Gordeyev'in yanında birisi vardı? Belki de telefon görüşmeleri banta alınıyordu? - "Yoldaş Popov'dan aldığınız yazılı bir talimat var mı?" - "Hayır, ama çok iyi anımsadığına eminim..." - "Çok teşekkürler. İzninizle, İgnatii İgnatiyevich..."

Rachevsky işlerinin ağırlığı altında kaldığında Hükümet Binasında uyurdu. Burada küçük, sade döşenmiş, dosyalarla dolu bir dairesi vardı. İşlerin büyük bir kısmını kendisi yapardı, çünkü sekreterleri nasıl

kullanacağım bilmediği gibi hiç kimseye de güvenmiyordu. Yatmadan önce incelemesi gereken altmış sabotaj, ihanet, casusluk dosyası mobilyaların üzerine saçılmıştı. En gizli dosyalar yatağın başucundaki kasada duruyordu. Rachevsky kasanın önünde durdu ve uyuşukluğu üzerinden atmak için gözlüğünü silmeye başladı. "Kuşkusuz, kuşkusuz." Olağan yemeği geldi, pencerenin yanında oturarak yedi, sayısız altın kıvılcımların ışık saçtığı kent manzarasını görmüyordu. "Yapacak tek şey bu, tek şey bu..." Ve böyle bir konuyu düşünmek zordu. İçindeydi düşünce, hiçbir zorluğu yoktu. Beynine bir kurşun - bundan daha basit ne vardı? Hiç kimse bunun basit olduğundan kuşkulanmazdı. Cesur bir adamdı, ne acı çekmekten ne de ölümden korkardı, çünkü çok sayıda idamda hazır bulunmuştu. Belki de gerçek bir acı yoktur, yalnızca sonsuza dek süren bir şok duygusu. Hem bizim gibi materyalistler hiçlikten korkmamalıdır. Uykuya dalmayı, karanlığı özledi, hiçlik hakkında en iyi fikri veren, var olmayan karanlık. Karanlığa gönderin beni, karanlığa gönderin beni! Hiçbir şey yazmayacaktı. Böylesi çocukları için daha iyi olurdu. Tam çocuklarını düşünürken Masha telefon etti: "Bu gece eve gelmeyecek misin, baba?" - "Hayır." - "Baba, bugün tarihten ve siyasi ekonomiden pekiyi aldım..." Tiopka tırnağını kırmıştı, Niura ilk yardım kitabına bakarak onun parmağını sarmıştı, annenin başağrısı geçmişti. İçişleri Cephesinde her şey yolundaydı! "İyi Uykular, Yoldaş Savcı Baba!" - "İyi uykular hepinize," dedi Rachevsky.

Oh Tanrım. Dolabı açarak bir şişe konyak çıkardı ve şişeden içti. Gözleri sulandı, içini bir sıcaklık kapladı, çok iyi. Şişeyi masanın üzerine sertçe bıraktı, şişe ileri geri yuvarlandı. Düşecek miydi düşecek miydi? Düşmedi. Şişenin her iki yanında masayı birkaç kere yumrukladı, ancak bir yandan da düşmesi halinde tutmak için hazır bekliyordu. "Düşmeyeceksin, lanet olsun, ha-ha-ha-ha!" Kahkahayla gülüyor ve hıçkırıyordu. "Beynime bir kurşun -güm-güm-güm-güm! Şiyeye bir kurşun - güm-güm-güm-güm!" Masanın üzerine öylesine eğilmişti ki az kalsın dengesini yitiriyordu, duvarın yanındaki sehpanın üzerinde duran mavi dosyaya uzanmaya çalışıyordu. Harcadığı çabadan karnına ağrı girmişti. "Sana uzanamayacak mıyım, kahrolası... kahrolası!" Parmakları dosyanın ucuna değdi, dikkatle kendisine çekti, öteki kâğıtlar halının üzerine düşerken dosyayı havada yakaladı, masanın üzerine koydu, gözlüğünü omuzunun üstünden arkaya fırlattı, işaret parmağını yaladı ve dosyanın kapağındaki sözcükleri hecelemeye başladı: Kimya Sanayinde Sabotaj, Armolinsk Olayı. Heceler birbiri üzerine bindi, birbirlerini kovaladı ve siyah dolmakalemle yazılmış her

bir harf alev aldı. Parmakları ile heceleri yakalıyordu, ama heceler fare gibi, sıçan gibi, Türkistan'da küçük bir çocukken bir dal parçası ile yakaladığı küçük kertenkeleler gibi kaçıyordu - ha ha ha! "Sopa kullanmakta her zaman bir uzmandım!" Dosyayı yırttı, yırttı, paramparça etti. Buraya gel, şişe, buraya gel, kahretsin, hurra!" Gülme isteğini, bilincini yitirinceye dek içti...

Ertesi gün öğleden sonra bürosuna geldiğinde Popov onu bekliyordu, yanında bir sürü bölüm şefi de vardı ancak onları bir el hareketiyle başından savdı. Popov yorgun ve hasta görünüyordu. Yüzü sararmıştı. Savcı, Şef'in büyük portresi altında oturdu, evrak çantasını açtı, gülümsemeye çalıştı, ancak başının ağrısından gözleri kapanıyordu. Ağzının içi pas gibiydi, güçlükle soluk alıyordu. "Kötü bir gece geçirdim, Yoldaş Popov, astım krizim tuttu, kalbim, ne yapacağımı bilmiyorum, doktora gitmeye zamanım olmadı... Emrinizdeyim!"

Popov yavaşça sordu:

"Gazeteleri okudunuz mu, İgnatii İgnatiyevich?"

"Zamanım olmadı."

Gelen mektupları da okumamıştı, açılmamış zarflar masanın üzerinde duruyordu. Popov ellerini ovuşturdu. "Evet, evet... Yoldaş Rachevsky, size vermem gereken bir haber var..." Anlaşılan bu pek kolay bir iş değildi, çünkü Popov cebinden bir gazete çıkardı, açtı, üçüncü sayfanın ortalarındaki bir haberi gösterdi. "İşte, bunu okuyun, İgnatii İgnatiyevich... Zaten her şey düzenlendi, bu sabah her şeyi hallettim.."

".....'nın kararıyla, Yüksek Mahkeme Savcısı Yoldaş Rachevsky, İ.İ., görevinden alınmıştır... Bir başka göreve atanacaktır..."

"Mantıklı bir gerekçesi var," dedi Rachevsky duygusuz bir sesle, aslında çok farklı bir neden olduğunu anlıyordu.

Yorgunlukla, iki eliyle ağır evrak çantasını Popov'a itti. "Al bakalım."

Hiçbir anlamı olmayan bir sürü el ovuşturma, öksürme ve gülümseme eşliğinde Popov konuşmaya devam etti: "Anlıyorsunuz değil mi, İgnatii Ignatiyevich?... Bir göreviniz vardı... insanüstü bir görev... Hatalar yapılması kaçınılmazdı... Size bir süre dinlenme olanağı sağlayacak bir görev düşündük... Yeni atandığınız görev..." - Uyuşukluğunun içinde Rachevsky kulak kabarttı - "Turizm Bürosu Müdürü oldunuz... Önce iki ay tatil yapacaksınız... Bir dostunuz olarak Sochi'de ya da Suk-Su'da tatil yapmanızı öneriyorum - en iyi dinlenme evleri oradadır... Mavi deniz, çiçekler, Alupka, Alustha, manzaralar, İgnatii İgnatiyevich! Döndüğünüzde dinlenmiş olacaksınız... On yıl daha gençleşmiş... ve turizm hiç de ihmal edilir bir konu değildir!"

Eski Savcı Rachevsky doğruldu. Eliyle bir hareket yaptı. Gözlüğünün kalın camları parlıyordu. Bir kahkaha ile konkav yüzünde yatay bir aralık belirdi.

"Harika! Seyahat, turlar, yaşamının en büyük düşü! Ormanlarda küçük kuşlar! Çiçekli kiraz ağaçları! Svanetia otoyolu! Yalta! Bizim Riviera'mız! Teşekkürler, teşekkürler!" Kıllı elleriyle Popov'un tombul ellerini tuttu. Popov biraz geri çekildi, gözleri huzursuzlaştı, gülümsemesi kayboldu.

Büro personeli onların eski dostlar gibi kolkola dışarı çıktığını gördü. Rachevsky gülümseyerek tüm sararmış dişlerini gösteriyor, Popov da ona bir fıkra anlatıyormuş gibi görünüyordu. Birlikte Merkez Komite otomobiline bindiler. Rachevsky sürücüye Maxim Gorki Caddesinde büyük bir bakkalın önünde biraz durmasını söyledi. Dükkândan çıktığında elinde bir paket vardı, bunu dikkatle Popov'un kucağına bıraktı. Tekrar eski benliğini kazanmıştı. "Bak, dostum!" Paketin içinde bir şişe içki vardı. "İç dostum, iç," dedi Rachevsky arkadaşça ve kolunu Popov'un omuzuna attı. "Hayır, teşekkürler," dedi Popov, "Ayrıca sana bir öğüt vermek isterim ki..." Rachevsky birden patladı:

"Bana öğüt mü verirsin, sevgili dostum! Ne kadar iyisin!"

Ve açgözlülükle şişeden içti, başını geriye atmış, şişeyi elinde sıkıca tutarak, sonra dudaklarını yaladı. "Yaşasın turizm, Yoldaş Popov! Neye pişmanım, biliyor musun? Yaşamıma kertenkeleri asarak başladığıma pişmanım!" Bundan sonra hiçbir şey söylemedi, paketi açtı, şişede ne kadar içki kaldığına baktı. Popov onu evine kadar götürdü, kendi evi başka bir semtteydi. "Aileniz nasıl, İgnatii İgnatiyevich?" - "Çok iyi, teşekkür ederim," dedi. "Bu haber onları korkunç sevindirecek. Ya sizinkiler?" Alay mı ediyordu? - "Kızım Paris'te," dedi Popov biraz huzursuz. Eski savcının solmuş ortancalarla çevrili bir villanın önünde inişini izledi. Rachevsky çamurlu kaldırımda sendeledi, güleerek ve terleyerek ilerledi. Şişe, paltosunun cebinden sarkıyordu, onu pençe gibi eliyle kavramıştı. "Hoşçakal, dostum," dedi neşeyle, ya da alayla ve küçük bahçe kapısına doğru koştu.

"İşi bitmiş," diye düşündü Popov. Ne farkederdi? Zaten pek işe yaramamıştı.

Paris, hiç de Xenia'nın hayal ettiği gibi değildi. Yalnızca bazı anlarda ve bir raslantı sonucunda onun hayalindeki iki yönlü kenti andırıyordu - çürüyen bir dünyanın başkenti ve ayağa kalkmış işçilerin başkenti... Öylesine yüzyıllar önce yapılmış, öylesine çok yağmur, günışığı ve karanlık görmüştü ki eski taşlar hayat kazanmıştı, bunun eşsiz bir başarı olduğu düşüncesi sürekli aklındaydı. Bulanık, yine de

mavimsi Seine nehri dağınık, antik ağaçların arasından, asıl renkleri anlaşılmayan taş rıhtımların arasından akıyordu. Taşların düzensiz olduğu görülüyordu, dev kentin atıkları ile kirlenmiş nehir suyu ne tatsız ne de tehlikeliydi - ve başka hiçbir yerde boğulmuş cesetler böylesine alışılmış gözyaşlarına yol açmazdı. Paris'in trajedisi aşınmış, neredeyse kınlgan bir muhteşemliğe sarınmıştı. Zayıf bir ağacın altındaki bir kitapçı rafının önünde durmak ve bir bakışta kitapları taramak başlıbaşına bir zevkti: Önündeki kitaplar (canlı sayılmazlardı, ancak ölü de değildiler, bilinmeyen ellerin parmak izleriyle lekeliydiler), nehrin karşısındaki Louvre Müzesi'nin taşları, daha da ilerideki Belle Jardiniere'nin tabelası, karınca gibi kaynayan insanlarla dolu bir meydan, Pont-Neuf'un heykeli, onun altında duran, hemen hemen su düzeyindeki tuhaf, küçük, üçgen biçimli park ve sonra da uzaktaki damların arasında Saince Chapelle'nin karanlık kulesi. Kasvetli ve eski, bir uygarlığın cüzam hastalığı ile damgalanmış semtler Xenia'yı çekiyor ve korkutuyordu; dinamitle havaya uçurulmayı bekliyorlardı; onların durduğu yerde hava ve güneş ışığına açık apartmanlar yükselmeliydi. Yine de burada yaşamak güzel olurdu, küçük otellerin, karanlık merdivenlerden çıkılan, ancak yine de pervazlarındaki çiçek saksıları ile hasta bir çocuğun yüzündeki gülümseme kadar şaşırtıcı olan çok eski evlerdeki bölmelerle ayrılmış odaların yoksulluk dolu yaşamı bile güzel olurdu. Öğleden sonraları antik yoksulluk ve aşağılanmaya sahne olan semtleri dolaşan Xenia, dev kentin içinde terkedilmiş, geniş caddelerden, soylu rıhtımlardan, asil mimari yapılardan, zaferleri duyuran anıtlardan, gösterişli bulvarlardan uzakta kalmış bu terkedilmiş semtlerin garip şefkatini algılıyordu... Dik bir sokağın sonunda, Sacre-Coeur'un yüksek, krem rengi kubbeleri tüm akşam güneşini yakalıyordu. Işık onların o ruhsuz çirkinliğini bile aydınlatıyordu. Bu sokakta, her türlü acıma duygusundan uzakta, Hristiyan ya da ateist kadınlar, kapılarda ya da kirli pencere camlarının arkasından, zehirleyici yarı karanlık kasvetli odalardan çevreyi gözetliyordu. Sokağın öbür ucundan bakıldığında sıkıca örtülmüş şalları veya üstünde kollarını kavuşturdukları giysileri ile ilk bakışta güzel görünüyorlardı; ama yaklaşınca öfkeli yüzleri, makyajlı basma resimlere benzeyen, zalim ve melodramatik yüzleri farkediliyordu. "Onlar da kadın, ben de kadınım..." Xenia bu gerçeği tartışmaya gerek görmemişti. "Ortak yanımız ne, aramızdaki fark ne?" Buna yanıt vermek çok kolaydı: "Ben Sosyalist devrimi başarmış bir ulusun kızıyım, onlar ise çok eski kapitalist sömürünün kurbanları" - bu öylesine sıradan bir yanıttı ki boş bir formül bile sayılırdı. Moskova'nın bazı sokaklarında da böyle kadınlar yok

muydu? Şimdi ne diyecekti? Meraklı gözler, yabancı olduğuna kuşku olmayan bu beyaz ceketli ve beyaz bereli kızı dik sokaktan çıkarken izledi - bu mahallede ne arıyor olabilirdi? Mutluluğunu değil - bu kesindi - iş için de gelmemişti, bir erkek için de değildi - öyle ise ne için? -kötülük mü?- Yine de güzel bir parçaydı, şu bacaklara baksana, on yedi yaşındayken benim bacaklarım da öyleydi, şaka yapmıyorum! Xenia kasvetli görünüşlü bir Doğuluyu, Kırımlı bir Tatar'a benzeyen birini geçti, adam merakla pencereler ve kapılardan içeri bakıyordu ve adamın kendi açlığından daha büyük bir açlığın dürtüsü altında olduğunu gördü. Bu genelevlerin bitişiğindeki en yıkık dökük bakkallarda bile çikolatalar, sigaralar, peynirler, ithal meyvalar vardı. Xenia Moskova'daki kooperatiflerin yoksulluğunu anımsadı. Nasıl olabilirdi bu? - yoksullukları bile belirli bir bolluk sağlayacak kadar mı zengindiler? Bu genelevlerin getirdiği dehşet, yiyecek içecek dolu dükkânların üzerinden yayılarak duygusal sevişmeye ve cinsel huzursuzluklara yol açıyordu.

Xenia Sol Kıyıya döndü. Chatelet, alışveriş merkezlerinin bittiği *yeri işaret ediyordu - doyurulacak karınlar ve barsaklar. Kalabalığın* hayvansallığı bunu arıyordu. Bir yeşillik ve iki iskemleden oluşan bir vaha ile çevrilmiş Tour St-Jacques, taş üzerinde yararsız bir şiirdi. "Dinsel yönetim çağının bir izi," diye düşündü Xenia, "ve bu kent şu anda ticaret çağında..." Tek bir köprüden - Prefecture ile Adalet Sarayı'nın arasında- geçerek yönetim çağına ulaşabilirdi. Yedi yüz yıl öncesine uzanan cezaevleri, yuvarlak kuleleri ile Seine nehrine bakıyordu, öylesine soylu bir tasarımları vardı ki insana antik işkence hücrelerini unutturuyorlardı. Mahkemeler bir dolu insanı çekiyordu, ama bir çiçek pazarı da vardı.

Aynı sular üstündeki bir başka köprü ve kitaplar tezgâhlarda yaşıyordu, öğrenciler koltukları altında defterlerle yürüyor, kafeteryalarda gülümseyen yüzler aynı anda Justinian çağı Roma hukuk kitaplarını, Sezar'ın "Yorumlar"ını ve Sigmund Freud'un "Düşler Kitabı"nı ve sürrealist şiirleri okuyorlardı. Yaşam kafeteryaların terasları boyunca uzanarak sessiz bir bahçeye gidiyordu; ve bahçenin bitiminde, lüks apartmanlarının arasında, insan şekilleri ile desteklenen bronz bir küre duruyordu, metalik ama şeffaf, dünyalı ama gururla duran bir küre. Xenia eve gitmek için bu alandan geçmeye karar verdi, çünkü gökyüzü burada daha açık görünüyordu. İvonovo-Voznesensk Tekstil Tröstü'nün istediği basılı kumaşlar zamanının çok az bir bölümünü alıyordu - sunulan numunelerle ilgili olarak haftada bir konferans düzenleniyordu. Artık kendini yaşamaya vermişti, bu inanılmaz bir şeydi, ama

bir o kadar da kolaydı.

Rue St Honore'da 16. yüzyıldan kalma bir kapının önünde durmak, Robespierre ve Saint-Just'un giyotine giderken buradan geçtiklerini anımsamak, bunun yanında Akdeniz ülkelerinden gelen kumaşları sergileyen bir mağaza keşfetmek, bir şişe parfümün fiyatını sormak, Eyfel Kulesinin bahçelerinde gezinmek... Paris'in üzerinde göğe yükselen bu madeni iskelet güzel mi yoksa çirkin miydi? Ne olursa olsun şiirseldi, etkileyiciydi, dünyada bir eşi yoktu! Xenia bu kuleyi Menilmontant'ın tepelerinden, kentin ufkunda gördüğünde nasıl bir duyguya kapılmıştı? Sukhov bir keresinde Sovyetler Sarayımızın Moskova göklerine yükselen Şef'in çelikten bir heykelini dikeceğini ve bunun bir başka büyüklük ve sembolizm simgesi olacağını söylemişti! Onların küçük Eyfel Kulesi, 19. yüzyılın sonunda sanayi tekniği anısına dikilmiş bu modası geçmiş kule Sukhov'u güldürüyordu. "Bu şeyi nasıl oluyor da ilginç buluyorsun?" ('Etkileyici' sözcüğü Sukhov'un sözlüğünde yoktu). "Bir şair olabilirsin," demişti Xenia, "ama bazı konularda bir bitki kadar bile bilgin yok,"; ve ne demek istediğini anlamadığı için adam gülmüştü, üstünlüğünden emindi... Bu nedenle Xenia yalnız dolaşmaya karar vermişti.

Geç bir saatte, dokuzda kalkan Xenia giyindi, sonra pencereyi açtı, Boulevard Raspail ile Boulevard de Montparnasse'nin kesiştiği yeri görüyordu. Yaşamanın verdiği sevinçle bu manzarayı bir tablo gibi inceledi - evler, iskemlelerin hâlâ ters çevrili durduğu kafeteryalar ve kaldırımlar. Bir metro istasyonu: Metro Vavin, midye ve istiridye satan tezgâh hâlâ kapalı; gazete satan kadın taburesini açmakla meşgul... Geçen günler hiçbir şeyi değiştirmiyordu. Xenia otelin kafeteryasında *kahvaltı etti, bu güzel bir dinlenme oldu. Sabaha özgü ortam, ona* huzurlu bir güvenlik duygusu veriyordu. Bu insanlar böyle kaygısız, gelecek için bir heyecan duymadan, kendilerini ve başkalarını keder, acıma ve katılıkla düşünmeden nasıl yaşayabiliyorlardı? Bu bir anlamda boşluk içeren dinginliği nereden elde ediyorlardı? Xenia arkasında bulvarın taş gölgeleri altında göründüğü perdelere yakın her zamanki masasına yeni oturmuştu (sonunda o da alışkanlıklara kurban olmaya başlamıştı) ki Madam Delaporte büyük ve onurlu bir kedi gibi sessizce çıkageldi. Yirmi üç yıldır kafeterya-restoranın kasadarlığını yapan Madam Delaporte, kendini huzursuzluğun yasak olduğu bu ülkenin kraliçesi gibi hissederdi - lalelerle kaplı ülkesini yöneten Hollanda Kraliçesi Wilhelmina gibi. Birkaç eski müşterinin hâlâ ödenmemiş faturaları bile bir güven duygusu verirdi. Kafeterya borcunuzun vadesini uzatır, efendim - neden olmasın? Rue d'Assas'ta bir evin sahibi olan,

ayrıca Bon Marche hisselerine sahip olan Dr.Poivrier'in beş yüz frank borcu varsa ne olmuş, o para kasamızda sayılır! Madam Delaporte, buraya gelen saygın ve düzenli müşterileri kendi sanat yapıtları olarak görürdü. Eğer Leonardo da Vinci "Mona Lisa"yı yaratmışsa Madam Delaporte de bu müşterileri yaratıyordu.

Öteki, daha imtiyazsız kadınların büyüyen, evlenen, boşanan çocukları vardı, torunları hastalanırdı, çocuklarının işleri bozulurdu, kısacası bu ve buna benzer şeyler! "Bana gelince, efendim, bu kafeterya benim, burası benim yuvam ve ben burada oldukça işler olması gerektiği gibi olacak!" Madam Delaporte bu son sözleri dinleyenin kafasında hiçbir kuşkuya yer bırakmayacak bir güvenle söylerdi. O sabah işe yazar kasayı açarak ve gözlüğünü, örgüsünü, kütüphaneden ödünç aldığı bir kitabı ve resimli bir dergiyi yakınına koyarak başladı. Boş kaldığı anlarda, acıma ve alaycı bir yarı gülümseme ile bu dergide Solange Teyze'nin 'Myosotis, yaş 18', 'Sarışın, Lyons' ve "Mutsuz Gül" rumuzları ile mektup yazan okurlarına verdiği yanıtları okurdu: "Sizce beni seviyor mu?" Madam Delaporte saçlarının arasına parmaklarını sokarak her biri güzelce örülmüş bukleleri düzeltti. Sonra da kafeteryaya ilk kez dikkatle baktı. Değişmeyen düzen hâlâ yerindeydi. Garson Mösyö Martin son kül tablalarını son masalara koyuyordu; sonra da aşırı bir bilinçlilikle masanın tahtası pırıl pırıl olana kadar belirsiz bir lekeyi sildi. Xenia'ya gülümsedi, Madam Delaporte da ona gülümsedi. İki dostça ses hep birlikte ona "Günaydın," dedi. "Her şey istediğiniz gibi mi, matmazel?" Bu cümleler kendi kendilerine söyleniyor gibiydi - her şey var olduğu için mutluydu ve yapı olarak sosyaldiler. Saat on ile on onbeş arasında ilk düzenli müşteri olarak Mösyö Taillandier geldi, yazar kasanın yanındaki tezgâha yaslandı ve kahve ısmarladı. Kasadar ve müşteri biraz sohbet ettiler, bunların niteliği öylesine aynı kalırdı ki Xenia ne konuştuklarını ezbere biliyordu... Madam Delaporte on iki yıldır çeşitli mide rahatsızlıkları için ilaçlar alıyordu - gaz, ekşime vb.. Mösyö Taillandier ise eklem iltihabı olduğu için perhiz yapıyordu. "İşte görüyorsunuz, madam, kahve bana yasak olan şeylerin başında geliyor, ama - gördüğünüz gibi... Onlardan zevk aldığımı yadsımıyorum, madam! doktorların söylediklerine kulak asmıyorum; yegâne yolgöstericim içgüdelerimdir! Yirmi dört yaşındayken, askerliğimi yapmağım sırada..." - "Bana sorarsanız, mösyö" - bu noktada Madam Delaporte'un uzun örgü şişleri dans etmeye başlamıştı - "En pahalı ilaçları da denedim, vizite ücretine aldırış etmeden en ünlü tıp uzmanlarına danıştım, inanın bana mösyö... Ve sonuçta sade ev ilaçlarında karar kıldım; bana en iyi gelen şey, Marais'teki bir şifalı

bitki uzmanının benim için hazırladığı bir ada çayı karışımı oldu ve gördüğünüz gibi hiç de kötü görünmüyorum..." Tam bu sırada çoğunlukla Mösyö Gimbre de gelmiş olurdu. At yarışları hakkında her şeyi bilirdi: "Nautilus II'ye oynamayı unutmayın! Ondan sonraki yarışta ise Cleopatra'ya!" Bu konu üzerinde daha fazla konuşmak istemeyen Mösyö Gimbre, kendisi ile sohbete girecek birisini bulabilirse siyasetten söz ederdi; Çekoslovakları eleştirir, hatta onları Suriyeli Kürtlerle karıştırıyormuş gibi yapardı, sonra da Leon Blum'un satın aldığı şatonun tam fiyatını açıklardı. Xenia elindeki gazetenin üstünden ona baktı. Adamın gururlu tavrı, aptalca bakış açısı onu rahatsız ederdi, bu nedenle kendi kendine sorardı: Böyle bir yaratığın yaşamı ne gibi bir anlam taşıyabilir? Madam Delaporte ustaca bir taktikle konuyu değiştirirdi. "Normandiya hâlâ satış bölgeniz mi, Mösyö Taillandier?" ve sohbet hemen Norman yemeklerine dönerdi. "Ah, evet," diye içini çekti kasadar. Mösyö Taillandier gitti, Mösyö Gimbre telefon külübesine kapandı, garson Mösyö Martin açık kapının önündeki yerini aldı, çünkü burası karşı taraftaki Chez Monique mağazasında çalışan modelistleri gözetlemek için en iyi yerdi. Yaşlı, tekir, müthiş bencil bir erkek kedi hiç kimseye görünmeksizin masaların arasında dolaşırdı. Madam Delaporte ona seslenirdi: "Buraya gel, Mitron." Mitron yoluna devam ederdi, muhtemelen bu dikkat gururunu okşuyordu. Madam Delaporte "Hayırsız hayvan!" diye mırıldanırdı ve Xenia bakarsa sözünü sürdürürdü: "Hayvanlar, matmazel, insanlar kadar hayırsızdır. Eğer bir öğüt vermemi isterseniz ikisine de güvenmeyin!" Düzenli ve huzurlu bir evrendi burası, insanlar Plan kotalarını tartışmadan, temizlik hareketlerinden korkmadan, kendilerini geleceğe adamaksızın, Sosyalizmin sorunlarını gözönüne almaksızın yaşıyorlardı. O sabah Madam Delaporte her zamanki olağan vecizelerinden birini patlatmaya hazırlanarak örgüsünü bıraktı, yüksek taburesinden indi, başıyla garsona işaret etti ve yüzünde büyük bir ilgiyle Xenia'nın kahve, çörekler ve bir gazetenin önünde oturmuş, dirseklerini dayadığı masaya doğru ilerledi.

Xenia'nın tuhaf tarafı hareketsizliğiydi. Bir eli yanağında, Madam Delaporte'un sonradan belirttiği gibi "kefen gibi bembeyaz" bir yüzle durmuş, gözlerini kocaman açmış bakıyordu. Kadını görmedi, onun telaşla geldiğini de görmedi, garsona seslendiğini de duymadı: "Çabuk, çabuk, Martin, bir Marie Brizard getir, hayır, en iyisi yatıştırıcı bir ilaç getir, çabuk ol, bayılmak üzere, Tanrım!"... Madam Delaporte ilacı masaya kendisi getirdi ve Xenia'nın önüne koydu, genç kızda bir tepki yoktu... "Matmazel, güzel çocuğum, ne oldu sana?" Beyaz bere-

sine ve saçlarına dokunan şefkatli el, Xenia'yı kendine getirdi. Madam Delaporte'a baktı, gözyaşlarını silmeye çalıştı; dudaklarını ısırdı ve Rusça bir şeyler söyledi. (Ne yapabilirim? Oh, ne yapabilirim?) Madam Delaporte'un dudaklarından sevgi dolu sözcükler döküldü: "Bir gönül sorunu mu, çocuğum? Adam seni aldattı mı? Sana bağlı değil *mi?" ama bu balmumuna dönmüş yüz, inanılmaz şaşkınlık ifadesi bir* gönül sorununa benzemiyordu, daha kötü bir şey olmalıydı, duyulmamış ve inanılmaz bir şey... bu Rusları kim anlayabilirdi?

"Teşekkür ederim," dedi Xenia.

Tuhaf bir gülümseme çocuksu yüzünün biçimini bozdu. İlacı yuttu, ayağa kalktı, artık ağlamıyordu ve kahvaltısına dokunmaksızın neredeyse koşarak kafeteryadan çıktı, bulvarı geçti, otobüslerin arasından sıyrılarak metro istasyonunun merdivenlerinde gözden kayboldu. *Masanın üzerindeki açık gazete, dokunmadığı kahvesi ve çörekleri,* çok olağanüstü bir sorunun tanıkları gibi duruyordu. Mösyö Martin ve Madam Delaporte birlikte gazetenin üzerine eğildiler. "Gözlüğüm olmadan okuyamıyorum, Mösyö Martin - gözünüze bir haber çarpıyor *mu? Bir kaza, bir suç?" Bir an sonra Mösyö Martin yanıt verdi: "Tüm* görebildiğim Moskova'daki bir duruşma ile ilgili bir haber... Bilirsiniz, Madam Delaporte, orada insanları nedensiz yere bir an içinde kurşuna dizerler..."

*"Bir duruşma mı?" dedi Madam Delaporte kulaklarına inanamaya*rak. "Sizce nedeni bu olabilir mi? Zavallı kıza acıyorum. Kendimi çok kötü hissediyorum, Mösyö Martin. Bana da bir yatıştırıcı verin, lütfen - oh hayır, en iyisi bir Marie Bizard getirin. Ne kötü bir olay..."

*Xenia yalnızca iki şey düşünebiliyordu: "Kiril Rublev'in idam edil*mesine izin veremeyiz... Onu kurtarmak için belki de yalnızca bir hafta kaldı, bir hafta..." Metronun onu götürmesini izledi, St.Lazare istasyonunun yeraltı koridorlarında kalabalığa karışarak ilerledi, bilmediği *istasyonların adını okudu. Kafasında saplantı halindeki düşünceden* başka hiçbir şey yoktu. Birdenbire, istasyonun duvarında kocaman bir afiş gördü, siyah renkli, dev boynuzları olan bir boğa, bir gözü canlı, öbür gözü ise kanlar içinde açık bir yara. Vurularak öldürülmüş bir hayvan, berbat bir görüntü. Afişten kaçan Xenia kendisini Madeleine'ın karşısındaki Trois Quartiers'in önündeki kaldırımda kendi kendine konuşurken buldu.

Ne yapacaktı? Yaşlıca bir bay şapkasını çıkartarak ona selam verdi, adamın altın dişleri vardı, kadife gibi bir sesle bir şeyler söylüyordu. Adam "Afedersiniz," dedi, Xenia bir tek "Af" hecesini duydu. Hemen bir telgraf yazmalıydı: "Af, af, Kiril Rublev'i affedin!" Yaşlı

adamı kızın keskin çizgili, çocuksu yüzünün aydınlandığını gördü, Xenia ayağını yere vurdu, adamı farketti ve çocukken en öfkeli anlarında yaptığı gibi yere tükürdü... Adam hemen uzaklaştı, Xenia gürültülü bir kafeteryaya girdi. "Kâğıt ve zarf lütfen, bir de kahve... çabuk, lütfen." Garson ona sarı bir zarf ve bir dosya kâğıdı getirdi. Şef'e mektup yazacaktı, Kiril Rublev'i ancak o kurtarabilirdi. "Siz şefkatli, büyük ve adil bir kişisiniz, yüce Şefimiz... Yoldaş!" Xenia'nın kalbi durur gibi oldu. "Şefkatli" - yazarken bile bir anlamda nefretini bastırmış olmuyor muydu? Bu korkunç bir düşünceydi. "Büyük" - ancak neden bu duruşmaya izin vermişti? "Adil" - ve Kiril Rublev yargılanacak, öldürülecekti, bir azize benzeyen Rublev... ve bu duruşmalar kuşkusuz Siyasi Büro tarafından kararlaştırılıyordu! Düşündü. Rublev'i kurtarmak için neden kendisini alçaltmasın, yalan söylemesindi? Ama mektup zamanında varmayacaktı - ve varsa bile Şef okuyacak mıydı, O, günde binlerce mektup alıyordu ve bunları sekreterleri okuyordu. Kime yalvarabilirdi? Başkonsolos Nikifor Antonich sersem, duygusuz, ruhsuz bir korkaktan başka bir şey değil miydi? Xenia'ya briç öğreten, Tabarin'e götüren, onu sadece Popov'un tatlı kızı olarak gören Misyon Birinci Sekreteri Willi yardım eder miydi? Elçinin casusluğunu yapan, yükseklere tırmanmak için biçilmiş kaftandı Willi, onun da ruhu yoktu. Başka isimleri düşündü, tümü de birden iğrenç görünüyordu. Aynı akşam, gazetedeki haber doğrulanır doğrulanmaz Parti toplanacaktı, sekreterlik, Kiril Rublev, Erchov, Makeyev, hainler, suikastçılar, halk düşmanları, insanlığın yüzkaralarının oybirliğiyle en ağır cezaya çarptırılması kararının alınmasını önerecekti. Willi evet oyu verecekti, Nikifor Antonich evet oyu verecekti, geri kalan herkes de evet oyu verecekti... "Elimi sizinkilerle birlikte kaldırırsam karılsın o elim, alçaklar!" Yardım isteyecek hiç kimse yoktu, konuşabileceği hiç kimse yoktu, hiç! Rublevler tek başlarına ölüyorlardı, yapayalnız! Ne yapacaktı?

Birden aklına geldi: Babam! Baba, bana yardım et! Rublev'i tüm yaşamın boyunca tanıdın, Baba, onu kurtarabilirsin, onu kurtaracaksın. Şef'e gideceksin, ona anlatalacaksın... Bir sigara yaktı: Kibritin alevi parmakları arasında bir tılsım gibi parladı. Xenia postaneye giderek bir telgraf yazmaya başladı, yazdığı ilk sözcük duyduğu güveni yok etti. Kâğıdı yırttı, yüzü kasılmıştı. Duvardaki bir posterde şunlar yazıyordu: "Yirmi beş yıl boyunca ayda elli frank ödeyerek yaşlandığınızda huzurlu bir yaşam sürebilirsiniz." Xenia kahkahalarla gülmeye başladı. Dolmakaleminin mürekkebi bitmişti, çevresine bakındı. Sihirli bir el ona altın sarısı bir dolmakalem uzattı. Xenia kararlılıkla yazdı:

"Babacağım, Kiril'i kurtarmalısın stop kiril'i yirmi yıldır tanıyorsun stop O bir aziz kadar iyi bir insandır stop Masumdur stop Maşumdur stop Onu kurtarmazsan bu bizim için büyük bir suç olur stop Baba, onu kurtar..."

Bu gülünç sarı dolmakalemi kim vermişti? Xenia kalemi ne yapacağını bilmiyordu, ancak aynı el uzanıp kalemi geri aldı; Charlie Chaplin'inkine benzer bıyıklı bir adamdı, kibarca bir şeyler söyledi ama Xenia anlamadı. Cehenneme gitsin! Genç bir kadın olan görevli memur, Xenia'nın telgrafındaki sözcükleri saydı. Xenia'nın gözlerinin içine baktı ve yavaşça mırıldandı:

"Dilerim başarırsınız, matmazel."

Boğazına bir şey düğümlenen Xenia yanıt verdi:

"Olanaksız gibi."

Tezgâhın öte yanındaki kahverengi gözler ona dehşetle baktı, ama şefkatli ifade Xenia'nın kendine gelmesini sağladı: "Hayır, her şey mümkündür, teşekkür ederim, teşekkür ederim." Haussmann Bulvarı solgun güneşin altında kalabalıktı. Bir köşede insanlar bir mağazanın vitrini önünde toplanmış, sezonun giysilerini tanıtan mankenleri seyrediyordu... Xenia, Sukhov'u Marbeuf'ta bulabileceğini biliyordu. Her ne kadar bu konuda düşünmediyse de genç bir kadının kendisini arzulayan bir erkeğe duyduğu güveni duyuyordu içinde. Şair olan ve Şairler Sendikası'nda bölüm sekreterliği yapan Sukhov'un yazdığı sıradan, kişiliksiz şiirler, gazetelerde yayımlanıyordu, ayrıca Devlet Basımevi bu şiirlerin bir bölümünü bir kitapta toplamıştı: "Davullar, Adım Adım, Sınırı Korur..." Mayakovsky'nin benzetmelerini kullanırdı: "Notre Dame mı? Harika bir sinema olurdu." Güvenlik örgütü ile bağlantısı olan Sukhov görevle yurt dışına giden genç diplomatların hücrelerini ziyaret eder, onlara bir pazar satıcısının erkeksi sesi ile şiirler okur ve bu memurların kapitalist ortamdaki davranışları hakkında gizli raporlar yazardı. Sukhov ve Xenia bahçede yalnız kaldıklarında Sukhov kolunu onun omuzuna attı, çimenler ve toprağın kokusu onlara aşkı çağrıştırıyor, koşma isteği uyandırıyordu. Xenia'nın dediğine göre. Adamın ona sarılmasına izin verdi ve zevk aldı, ancak ona aralarında arkadaşlıktan başka bir şey olmadığını tekrar belirtti, "bana yazmak istersen lütfen, lütfen düzyazı olsun!" Hayır, hiçbir şey yazmayacaktı. Adamın öpmek isteyen dudaklarını reddetti, Porte Dore semtindeki bir otele giderek "Fransız usulü bir aşk macerası" yaşama önerisini de reddetti: "Xeniauşka, belki de Puşkin'in anlattığı gibi lirik bir aşk olurdu! Beni şiir hatırına sevmelisin!" Sukhov kızın elini öptü. "Her *geçen gün biraz daha güzelleşiyorsun, sendeki o küçük Champs-*

Elysees havası beni büyülüyor, Xeniauşka... Ama iyi görünmüyorsun. Biraz yaklaşsana." Bir park sırasına dizdize oturdular, adam kolunu kızın beline doladı ve güzel bir aygırınkine benzeyen gözleri ile kızı süzdü. Ancak Xenia'nın söyledikleri karşısında donup kaldı. Geri çekildi. Sert bir sesle konuştu: "Xeniauşka, aptalca bir şey yapma. Bu işten uzak dur. Rublev tutuklanmışsa suçlu demektir. İtiraf etmişse onu yadsıyamazsın. Eğer suçluysa artık yaşamıyor demektir. Benim görüşüm bu ve başka bir bakış açısı olamaz." Xenia o sırada yardım isteyebileceği başkalarını düşünmeye başlamıştı bile. Sukhov elini tuttu. Bu dokunma içinde öylesine ani bir tiksinti uyandırdı ki onu basturmak ve sakin kalmak için kendini zorladı. Sukhov'un, Rublev'i kurtarmaya çalışacağını düşünmekle delilik mi ettim? "Hemen gidiyor musun, Xeniauşka, kızmadın, değil mi?"

"Ne saçma bir laf! İşim var. Hayır, benimle gelme."

Sen bir zalimden başka bir şey değilsin, Sukhov, tam matbaalar için şiir yazacak karakterde bir adamsın. Ceketin çok adi, kösele ayakkabıların ise korkunç. Xenia bu tiksintiyle yeniden neşelendiğini hissetti. "Taksi... Bois de Boulogne'a... Hayır, Buttes-Chaumont'a gidelim..." Buttes-Chaumont yeşil bir sisin içindeydi. Yaz sabahları Petrovsky Parkı'ndaki ağaçlar ve fundalar böyle görünürdü. Xenia yapraklara baktı. Yapraklar, beni sakinleştirin. Havuza eğilerek baktı ve uzun süredir ağlıyormuş gibi göründüğünü farketti. Ördekler ona doğru yüzdüler... Çılgın bir karabasan, o sersem gazete yanlış haber vermiş olmalıydı. Yüzünü pudraladı, rujunu tazeledi, derin bir soluk aldı. Ne korkunç bir düş! Bir an sonra umutsuzluk yine üzerine çöktü - ama bir isim anımsamıştı: Passerau. Nasıl olmuş da daha önce anımsayamamıştı? Passerau büyük bir adamdı. Şef'le görüşmüştü. Passerau ve babası birlikte Rublev'i kurtaracaklardı.

İki yarımkürede de ünlü, Kültürü Savunma Kongresi Başkanı, Moskova Bilimler Akademisi üyesi, Paris'e yaptığı teftiş gezisinde Popov'un bile görüşmek istediği Profesör Passerau'ya gittiğinde saat üçe geliyordu. Bir uşak adını aldı, arkasından bekleme odasının kapısı hemen açıldı. (Duvarlar suluboya tablolarla donatılmıştı), Profesör Passerau onu sevgiyle omuzundan tutarak sarıldı. "Matmazel! Sizi gördüğüme çok sevindim! Bir süre Paris'te mi kalacaksınız? Matmazel, çok güzel olduğunuzu biliyor musunuz? Eski arkadaşımın kızı umarım bu iltifatımı affedecektir... Gelin, gelin!" Kızı kolundan tutarak çalışma odasındaki kanapeye oturttu ve dürüst, askerce yüzünün tüm hatlarıyla gülümsedi. Kentin gürültüsü bu odaya gelmiyordu. Odanın bir köşesinde çeşitli bilimsel ölçü aygıtları ve cam fanuslar vardı. Bahçeye açı-

lan camlı kapıdan yapraklar görülüyordu. Duvardaki büyük bir portre Xenia'nın dikkatini çekti. Profesör açıkladı: "Kont Montessus de Ballore, matmazel, depremlerin sırrını çözen bir dâhi."

"Siz de bir dâhisiniz," dedi Xenia heyecanla, "siz de..."

"Oh, ama benimki çok daha kolaydı. Bilimsel konularda bir kez yol açıldı mı onu izlemek çok daha kolaydır."

Xenia bu sohbetten hoşlanmıştı, çünkü sorununu düşünmeye biraz ara vermek çok iyi olacaktı. "Harika ve gizemli bir bilim sizinki, değil mi?" Profesör güldü: "Tüm bilim dalları gibi harika. Ama gizemli değil. Gizemler bizden kaçamaz, matmazel, onları her zaman yakalarız!" Profesör bir dosya açtı. "Burada 1908'de olan Messina depreminin koordinatlarını görüyorsunuz, bunda artık gizemli bir yön yok. Tokyo Kongresi önünde bunu açıkladığımda..." Ancak Xenia'nın dudaklarının titrediğini gördü. "Matmazel... Ne oldu? Babanızla ilgili kötü haberler mi var?... Başınız dertte mi? Lütfen söyleyin..."

"Kiril Rublev," dedi Xenia.

"Tarihçi Rublev mi?... Yani Komünist Akademisi'ndeki Rublev mi? Ondan söz edildiğini duydum, hatta bir ziyafette onunla tanışmıştım bile... babanızın bir arkadaşı, değil mi?"

Xenia tutmaya çalıştığı gözyaşlarından utandı, bu gülünç aşağılanma duygusundan utandı, belki de birazdan olacak şeylerden utandı. Boğazı kurudu, burada bir düşman gibi olduğunu hissetti.

"Hemen müdahele etmezsek Kiril Rublev bu hafta sonunda kurşuna dizilecek."

Profesör Passerau koltuğuna yığılıp kaldı. Adamın göbekli olduğunu, saat zincirinde eski moda süslemeler bulunduğunu farketti. "Ah," dedi adam, "Bana söylediğiniz şey çok korkunç..." Xenia, Moskova'dan verilen ve bu sabahki gazetede çıkan haberi anlattı, "tümüyle itiraf ettiler" şeklindeki şeytani cümleden, Tulayev'e suikast yapılmasından söz etti... Profesör bu noktayı vurguladı: "Bir suikast mı yapılmıştı?" - "Evet, ama Rublev'in bundan sorumlu olduğunu söylemek çılgınca bir şey..." - "Anlıyorum, anlıyorum..." Başka söylenecek bir şey yoktu. Parlayan, gösterişli sismografi makineleri sessizce duruyordu. Hiçbir yerde deprem yoktu.

"Matmazel, size büyük sempati duyduğumu belirtmeme lütfen izin verin... Sizi temin ederim ki, bu çok korkunç bir şey... Devrim kendi çocuklarını yer - biz Fransızlar bunu çok iyi öğrendik... Girondin'ler, Danton, Hebert, Robespierre, Babeuf... Bu tarihin kaçınılmaz bir akışıdır..." Xenia onun söylediklerini bölük pörçük duyabiliyordu. Aklı adamın cümlelerinin özünü algılıyor, parçaları bir araya getirdiğinde

farklı bir resim çıktığını görüyordu. "Tarihin ölümcül bir şakası, matmazel... Ben de eski bir materyalistim, ama bu duruşmalar karşısında antik trajedileri anımsıyorum..." (çabuk ol da ne söyleyeceksen söyle, diye düşündü Xenia.)

"Bu arada, partizanca tutku ile komplo ruhununun takdir ettiğim bu eski devrimci için biraz fazla çekici gelmiş olabileceğini düşünmüyor musunuz?" Profesör Dostoyevski'nin "Suç ve Ceza"sından bir alıntı yapmıştı.

"Eğer şimdi de Slav ruhundan söz ederse bir çığlık atarım," diye düşündü Xenia... Ya senin kendi ruhun, seni pis kukla? Umutsuzluğu bir tür nefrete dönüştü. Keşke şu sersemce sismograflara bir tuğla atabilseydi, balyozla parçalayabilseydi, ya da eski bir Rus baltasıyla kırabilseydi...

"Kısacası, matmazel, bence hiç umut yok. Eğer Rublev masumsa yüksek mahkeme ona adil davranacaktır."

"Bu söylediğinize kendiniz de inanıyor musunuz?"

Profesör Passerau takvimin eski sayfasını kopardı. Bu beyazlar giymiş, bere takmış, düşmanca gözleri ve huzursuz elleri olan genç kadın tuhaf biriydi, biraz tehlikeliydi, onun huzurlu çalışma odasına fırtına gibi girmişti. Eğer hayal gücü edebi olsaydı Passerau onu bir fırtına kırlangıcına benzetirdi, kız ona huzursuzluk veriyordu.

"Moskova'ya hemen bir telgraf çekmelisiniz," dedi Xenia. "Bilim Akademisi adına telgraf gönderin. Rublev için garanti vermelisiniz, onun masum olduğunu belirtmelisiniz. Rublev bilim dünyasına aittir!"

Profesör Passerau içini çekti. Kapı açıldı, uşak bir tepsi içinde bir kartvizit uzattı. Adam saatine baktı ve "beye bir dakika beklemesini söyleyin," dedi. Uzak ülkelerde ne trajediler yaşanırsa yaşansın, olağan sorumluluklarımız sürer. Bu kartvizitin yarattığı duraklamada düşüncelerini toplayabilmişti.

"Matmazel... duygularımı ifade edemiyorum lütfen inanın... Ama, şunu unutmayın ki çok saygı duyduğum Rublev ile hayatımda tek bir kez, bir davette karşılaştım... Böylesine karmaşık bir durumda onun için nasıl garanti verebilirim ki? Hiç kuşkum yok ki, kendisi çok yetenekli bir bilim adamıdır ve sizin gibi ben de tüm kalbimle onun bilim dünyasında kalmasını istiyorum... Öte yandan ülkenizin adalet sistemine sonsuz saygı duyuyorum... Eğer Rublev herhangi bir açıdan gerçekten suçluysa -bunu yalnızca bir varsayım olarak söylüyorum- Partinizin Şef'i büyüklüğünü göstererek onu affedecektir... Matmazel, kendi adıma tüm duygularınızı paylaşıyorum, ama elimden bir şey gelmez... Ülkenizin içişlerine hiçbir zaman karışmamayı ilke

edinmişimdir, bu benim için vicdani bir konudur... Bilimler Akademisi ayda bir kere toplanır, önümüzdeki ilk toplantı üç hafta sonra, ayın yirmi yedisinde ve toplantıyı daha önceye alma yetkim yok, çünkü ben yalnızca yönetim kurulu başkan yardımcısıyım... Ayrıca, Akademi'nin tek bir amacı vardır: Faşizme karşı mücadele. Bunun tersine bir öneri, benden bile gelse büyük itirazlarla karşılaşacaktır. Eğer üstelersek bu örgütün kalbinde bir yara açılabilir ki bu da soylu görevlerini yerine getirmesini engeller. Şu anda yürüttüğümüz Carlos Prestes, Thaelmann ve Yahudiler lehine kampanyalar da zarar görebilir. Beni dinliyor musunuz, Matmazel?"

"Korkarım dinlemiyorum!" dedi Xenia kabaca. "Yani herhangi bir girişimde bulunmayacaksınız?"

"Çok üzgünüm, matmazel - Benim etkimi biraz büyütüyorsunuz. İnanın bana, durumu anlamaya çalışın! Ne yapabilirim ki?"

Xenia'nın kararlı gözleri soğuk bir ifadeyle baktı.

"Öyle ise Rublev'in kurşuna dizilmesi uykunuzu kaçırmayacak?"

Profesör Passerau üzüntüyle yanıtladı:

"Çok haksızlık ediyorsunuz, matmazel. Ama yaşlı bir adam olarak sizi anlıyorum..."

Adama bir daha bakmadı, elini de uzatmadı. Orta sınıf bir sokakta yürüyordu; yüzü asıktı. "Bilim dalı iğrenç, aygıtları iğrenç, çalışma odası iğrenç! Ve Kiril Rublev'i yitiriyoruz, hepimiz yitiyoruz, artık çıkış yolu kalmadı, çıkış yok!"

Aşırı solcu bir haftalık derginin yazılışleri bürosunda otuz beş yaşlarında bir başka profesör onu dinledi, büyük bir üzüntüye kapılmış gibi davrandı. Eliyle saçlarını düzeltmeyecek miydi? Adam böyle bir şey yapmadı. Rublev'in adını hiç duymamıştı, ama Rusya'daki bu felaketler onu gece gündüz düşündürüyordu. "Bunlar Shakespeare trajedileri, matmazel... Bu dergide yazdığım yazılarda kaç kez söz ettim bu konulardan. 'Merhamet edin!' diye haykırdım, 'Rus Devrimi'ne duyduğumuz sevginin ve bağlılığın adına merhamet edin!' diye haykırdım. Hiç kimse duymadı, yalnızca birkaç kişi tepki gösterdi, istifamı genel müdürlüğe sundum, ancak kabul edilmedi. Günümüzdeki siyasi durum artık böyle makalelerin yayınlanmasına olanak vermiyor. Çeşitli partilere üye olan bir okuyucu kitlemiz var. Şu anda Komünistlerle bir sürtüşmeye girmek felaket doğrur... Ayrıca Dublev'i nasıl kurtarabiliriz?"

"Rublev," diye düzeltti Xenia.

"Evet, Rublev, onu nasıl kurtarabiliriz? Talihsiz deneyimlerim bunu başaramayacağımızı gösteriyor... Gerçekten bir yol göremiyorum.

En çok sizin elçiyi arar ve en derin üzüntülerimi bildiririm."

"Hiç değil, bunu yapın," diye mırıldandı Xenia, cesareti tümüyle kırılmıştı, çünkü durum belli olmuştu: "Hiçbir şey yapmayacaklar, hiç kimse bir şey yapmayacak, anlamıyorlar bile..." Başını duvara çarpıyormuş gibi hissediyordu... Öteki dergileri de dolaştı, öylesine umutsuz ve öylesine üzüntülüydü ki, nerelere gittiği hakkında belli belirsiz anılar kaldı. Lekeli bir kravat takmış eski bir komünist, ısrarı karşısında öfkelenmiş ve neredeyse kaba davranmıştı, "İyi öyleyse, gidip Troçkistleri görün. Bizim haberalma kaynaklarımız var ve kararımızı verdik. Tüm devrimlerde hainler vardır ve görünürde ya da hatta gerçekte saygın insanlar olabilirler. Bunu kabul ediyorum. Tüm devrimler belirli örneklerde büyük adaletsizliklere yol açmıştır. Bunu olduğu gibi kabullenmeniz gerekir!" Bir kâğıt bıçağı almış ve öfkeyle sabah gazetesini açmaya başlamıştı. "Buradaki görevimiz tepkiyle savaşmaktır!" Bir başka yerde özenle makyaj yapmış yaşlı bir hanım öylesine üzüldü ki, Xenia'ya 'sevgili çocuğum' diye hitap etti. "Yazışleri müdürü üzerinde bir etkim olsaydı, sevgili çocuğum, inanın bana bir şeyler yapmaya çalışırdım... Yine de arkadaşımızın çalışmalarının önemini belirten bir paragrafı araya sıkıştıracağım - adı Uplev mi dediniz yoksa Rulev mi? Şuraya adını yazın, lütfen. Bir müzisyen mi demiştiniz? Ah, tarihçi, evet, evet, bir tarihçi..." Yaşlı hanım solmuş bir ipek atkıyı boynuna doladı. "Ne günler yaşıyoruz, sevgili çocuğum! Düşünmesi bile korkutucu!" Öne doğru eğildi, gerçekten etkilenmişti: "Söyleyin bana - kabalık ediyorsam bağışlayın - ama bir kadın olarak - Kiril Rublev'e âşık mısınız? Ne kadar güzel bir isim, Kiril..."

"Hayır, hayır, ona âşık değilim," dedi Xenia sıkıntıyla, artık gözyaşlarını olduğu kadar öfkesini de bastırmakta zorluk çekiyordu.

Hiç neden yokken Avenue de l'Opéra'daki bir Amerikan kitap ve kırtasiye mağazasının önünde durdu. Çok güzel çıplak kadınların fotoğrafları sigara tablalarının üzerinde duruyordu, biraz ötede ise bölünmüş Çekoslovakya'nın haritaları vardı. Kitapların lüks bir görünüşü vardı. Büyük sorunlara yol açan, aptalca kitaplardı: Aysız Gecenin Esrarı, Maskeli Yabancı, Zavallı Kadınlar! Tümü de iyi beslenen, iyi banyo yapan, iyi parfümler süren insanların lüks yararsızlıklarını, ipek yorganlar altında uykuya dalmadan önce biraz korku ya da acıma ile karşılaşma isteklerini yansıtıyordu. Onlar kendi bedenlerinde, kendi sinirlerinde korku ve acımayı öğrenmeden bu çağ sürecek miydi? Bir başka beyaz-altın yaldızlı rafta bir akvaryumun içindeki deniz atları, mücevher satın alanlara şans diliyordu. Aşkta şans, iş hayatında şans, broşlarımızla, yüzüklerimizle, gerdanlıklarımızla -en son şey- yıldızlı

deniz atları. Buradan kaçmalıydı! Xenia Paris'in öteki ucunda bir park sırasına oturdu ve hastane pencereleri ile beyaz badanalı duvarların gri görüntüsüne daldı. Birkaç dakikada bir yakındaki köprüden geçen bir trenin gökgürültüsü gibi sesi, sinirlerinin derinliklerine sızıyordu. Eve gitti, ölü gibi yorgundu - nerelere gitmişti, nasıl uyuyacaktı? Ertesi sabah giyinirken uyuşuklukla savaşmak zorunda kaldı, ruj sürerken elleri titriyordu, Madam Delaporte geldikten sonra aşağı indi, kendisini selamlayan meraklı ve acıyan bakışları farketmeksizin her zamanki masasına oturdu, elini yanağına dayadı, Raspail Bulvarı'nı seyretti... Madam Delaporte kendisi gelerek haber verdi: "Telefon, matmazel, daha mı iyisiniz?" - "Oh, evet, bir şeyim yok," dedi Xenia. Telefon kulübesinde kadife gibi, güvenli, kıyametin sesine benzer bir erkek sesi Rusça konuştu:

"Krantz konuşuyor... Tüm bu... gereksiz ve suç niteliğindeki girişimlerinizi biliyorum... Buna derhal son vermeniz gerekiyor... Anlıyor musunuz? Bunun sonuçları çok ciddi olabilir, yalnız sizin için değil..."

Xenia yanıt vermeden telefonu kapattı. Elçilik Birinci Sekreteri Willi kafeteryaya girdi - gri reglan paltosu, kusursuz kürk şapkası, iyi dikilmiş elbisesi, İngiliz modası; tam da çıplak kadınlarla süslenmiş sigara tablaları, Esquire dergisi, sarı domuz derisi eldivenlere yakışacak bir tipti, bunların tümünü birden onun yüzüne atmak isterdi. Sürüngen! Sahte bir centilmen, sahte bir komünist, sahte bir diplomat, sahte, sahte! Adam şapkasını çıkardı, selam verdi: "Xenia Vassilievna, size bir telgraf getirdim.." Kız mavi zarfı açarken onu dikkatle inceledi. Yorgun, sinirli, kararlı. Dikkatli olmalıydı.

Telgraf Popov'dan geliyordu:

ANNEN HASTA - İKİMİZ DE HEMEN EVE GELMENİ RİCA EDİYORUZ...

"Çarşamba günü kalkan uçakta size yer ayırttım..."

"Gitmeyeceğim," dedi Xenia.

Adam ona sormadan masanın karşısına oturdu. Birbirlerine doğru eğilmişken kavga etmiş, şimdi barışmakta olan iki sevgiliye benziyorlardı. Madam Delaporte artık her şeyi anlıyordu.

"Krantz bana talimat vererek eve dönmeniz gerektiğini söylememi istedi, Xenia Vassilievna... Çok akılsızca davrandınız. Xenia Vassilievna, bunu bir arkadaşınız olarak söylememe izin verin... Hepimiz Parti'ye aitiz..."

Bu söz hiç de doğru olmadı. Willi devam etti:

"Krantz iyi bir adamdır... Sizin için endişeleniyor. Babanız için de endişeleniyor... Babanızı ciddi bir tehlikeye atıyorsunuz... Babanız ar-

tık genç sayılmaz... Ve burada hiçbir şey yapamazsınız, hiçbir şey elde edemezsiniz... Başınızı duvara çarpıyorsunuz..."

Bu daha doğru bir tanımdı. Xenia'nın bembeyaz yüzü yumuşar gibi oldu.

"Aramızda kalması koşuluyla söylemek istiyorum, kanımca geri döndüğünüz zaman tutuklanacaksınız... Ama bu ciddi bir şey olmayacak, Krantz devreye girecek, bana söz verdi... Babanız da sizin için kefil olur... Korkmanıza gerek yok..."

Korkuya değinmesi işe yaramıştı... Xenia konuştu:

"Sizce korkuyor muyum?"

"Kesinlikle hayır! Sizinle bir yoldaş, bir arkadaş olarak konuşuyorum..."

"Yapmam gerekeni yaptıktan sonra döneceğim. Krantz'a böyle söyleyin. Ona söyleyin, eğer Rublev kurşuna dizilirse sokaklarda protesto edeceğim... Tüm gazetelere mektup yazacağım..."

"Duruşma olmayacak, Xenia Vassilievna, bu konuda bilgi aldık. Bir yadsıma yayınlamayacağız, çünkü kanımızca bu talihsiz duyuru ne kadar çabuk unutulursa o kadar iyi olacak. Krantz Rublev'in gerçekten tutuklanıp tutuklanmadığını bile bilmiyor. Eğer tutuklanmışsa bu çabalarınız ona yalnızca zarar verir... Söylediğiniz şeyler beni dehşete düşürüyor. Bu, size hiç yakışmıyor. İhanet edecek biri değilsiniz. Ne olursa olsun hiç kimseye bir şey söylemeyeceksiniz. Kime şikâyet edeceksiniz? Çevremizdeki bu düşman dünyaya mı? Bu burjuva Paris kentine, bizi lanetleyen faşist gazetelere mi? Faşistlerin ajanı olan Troçkistlere mi? Bir avuç Sovyet karşıtı yayın organının zevkten dörtköşe olacağı bir karşı devrimci skandaldan başka ne elde edebilirsiniz? Xenia Vassilievna, bana söylediklerinizi unutacağıma söz veriyorum. İşte biletiniz. Uçak 9:45'te La Bourget havalimanından kalkıyor. Paranız var mı?"

"Evet."

Bu doğru değildi, Xenia parasal açıdan kötü durumdaydı. Otel faturasını ödedikten sonra hiç parası kalmayacaktı. Bileti geri uzattı: "Alın bunu, yoksa gözünüzün önünde yırtıp atarım." Willi bileti soğukkanlılıkla cüzdanına geri koydu. "Düşünün, Xenia Vassilievna, yarın sabah tekrar geleceğim." Hiçbir sevgi belirtisi olmadan ayrıldıklarında Madam Delaporte hayal kırıklığına uğradı. "Korkunç kıskanç olmalı, Rus kadınlarının kaplandan farkı yoktur." - "Ya kaplan ya da ahlaksız olurlar - bu yabancılarda karakter diye bir şey yoktur..." Xenia perdelerin arasından baktı ve Willi'nin Chrysler otomobiline binmeden önce bulvarın başında duran bej paltolu bir adama başıyla işaret

verdiğini gördü. Peşine birini takmışlardı. Beni gitmeye zorlayacaklar. Onları hiçbir şey durduramaz. Canları cehenneme! Ama..."

Kalan parasını saydı. Üç yüz frank. Dış Ticaret Bürosu'na mı gitmeliydi? Ama avans vermezlerdi. Hatta gitmesine bile izin vermezlerdi. Leica kol saatini satabilir miydi? Bavulunu topladı, evrak çantasının içine pijaması ile ufak tefek eşyalarını yerleştirdi ve hiç arkasına bakmadan Ruve Vavin'de yürümeye başladı. İzlendiğinden kuşkusu yoktu. Luxemburg Bahçesi'nde bej paltolu adamın elli metre arkadan geldiğini göz ucuyla gördü. "Artık ben de bir hainim, Rublev gibi... Ve babam da bir hain oldu çünkü onun kızıyım..." Bu düşünce selinden, bu utanç, bu kızgınlık, bu öfkeden nasıl kurtulacaktı? Aynen Neva ırmağında buzların çözülmesine benziyordu: Dev büyüklükte buz parçaları, parçalanmış yıldızlar gibi birbirleri ile çarpışır, savaşır, yok olurlardı, sonunda durgun suların altında kaybolana dek. Düşüncelerine kapılmamalı ve en son sınırlarına kadar onları izlemeliydi, şu ya da bu biçimde kaçınılmaz an gelip her şey sona erinceye dek. O an gelecekti, gelebilir miydi, gelmemezlik edebilir miydi? Xenia işkencesinin hiç bitmeyeceğini sanıyordu. İyi ama bitecek olan neydi? Yaşam mı? Beni vururlar mı? Neden? Ne yaptım ki? Rublev ne yaptı ki? Korkunç bir olasılık. Burada kalsam? Parasız mı? İş arasam? Ne iş yapabilirim? Nerede kalabilirim? Neden yaşamalı ki? Çocuklar büyük yuvarlak havuzlarda oyuncak gemilerini yüzdürüyordu. Bu Fransız dünyasında yaşam çocukların oyunu kadar sorunsuz ve sakindi - yalnızca kendileri için yaşayan insanlar! Kendim için yaşamak - ne gülünç! Parti'den ihraç edilirsem bir daha hiçbir işçinin yüzüne bakamam, hiç kimseye bir şey anlatamam, hiç kimse anlamaz. Willi denilen canavar ne demişti: "Kabul ediyorum, belki de suçlar işleniyor insanlara karşı, bunlar hakkında hiçbir şey bilmiyoruz. Bizim görevimiz güvenmek, gözü kapalı güvenmektir. Çünkü bizim için yapacak başka bir şey yoktur. Suçlamak, protesto etmek yalnız ve yalnız düşmanın işine yarar. Bunu yapacağıma kendimi yanlışlıkla vurmayı yeğlerim. Ne suçlar ne de hatalar bizim görevimizi değiştirir..." Bu doğruydu. Willi'nin dudaklarında papağan gibi ezberlenmiş sözcüklerdi, çünkü o hiç riske girmemeyi her zaman başarırdı. Ama söyledikleri doğruydu. Rublev ne yapacaktı, ne söyleyecekti? İhanetin en küçük bir düşüncesi bile aklına gelmezdi.

Xenia peşindeki bej paltolu dedektiften St.Michel metro istasyonunda kurtuldu. Paris'te dolaştı, aradabir mağaza vitrinlerinin önünde durarak kendisine baktı: Bezgin silueti, buruşmuş ceketi, solgun yüzü ve çökmüş gözleri - kendisine acıma duymak için bakmıyordu, çirkin olduğunu görmek için bakıyordu, çirkin olmak istiyorum, çirkin olma-

lıyım! Yanından geçen kadınlar sadece soluk almakla tatmin olan insanımsı yaratıklardı, onları görünce içinden yaşamına son vermek geçiyordu... Gece olduğunda kendini iyi aydınlatılmış bir meydanda buldu. Yürümekten yorulmuştu. Elektrik lambalarının çağlayanı büyük bir sinemayı aydınlatıyordu, barbarca ışıltı iki dev yüzün öpüştüğü afişi çevreliyordu, en anlamsız, hayvansılıklarıyla tiksindirici iki yüz. Meydanın öteki köşesi kırmızı ve altın sarısı lambalarla ışıl ışıldı, hoparlörlerden yükselen aşk şarkılarına gelip geçenlerin ayak sesleri eşlik ediyordu. Xenia'ya göre tüm bunların birleşik etkisi uzun ve ısrarlı bir kediler kavgası gibi insanlık adına utanç vericiydi. Kadınlar ve erkekler barlarda içki içiyor, kendi türlerine zalimce davranan, bir akvaryum içine toplanmış acaip böceklere benziyordu. Bu iki yapı - sinema ve kafeterya- arasında geniş bir sokak vardı,ışıklı panolarla parlıyordu: OTEL, OTEL, OTEL. Xenia sokağa girdi, ilk kapıda durdu ve o gece için bir oda istedi. Uykusundan uyandırdığı ufak tefek, yaşlı, gözlüklü adamı telefon santralı ile tezgâh arasından ayırmak zordu. "On beş frank," dedi kalın gözlüğünü okuduğu gazetenin üzerine koyarak. Tavşan gibi gözleri parladı: "Tuhaf, sizi tanımıyorum. Adınız Paula mıydı? Her zaman Hotel du Morbihan'da kalmaz mıydınız? Yabancı mısınız? Bir dakika..." Eğilerek bir an gözden kayboldu, sonra tezgâhın altından geçerek koridora saptı ve tekrar gözden kayboldu... Sonra otel müdürü geldi, yukarı kıvırdığı gömleğinin kollarından kasap gibi kocaman, kıllı kolları görünüyordu. Müdür Xenia'ya baktı, sanki onu satışa çıkaracakmış gibi süzdü, tezgâhın altında bir şeyler aradı, sonunda konuştu: "Pekala, şu formu doldurun. Kimliğiniz var mı?" Xenia diplomatik pasaportunu uzattı. "Yalnız mısınız? Pekala... Size 11 no.lu odayı veriyorum, otuz frank, banyo hemen yanınızdaki kapıdır." Xenia'yı merdivenlerden çıkarttı, tombul parmakları ile bir yığın anahtardan birini seçti. İki komodinin üzerinde duran abajurların soğuk, soluk bir aydınlık sağladığı 11 no.lu oda Xenia'ya bir dedektif romanını anımsatıyordu. Cinayete kurban giden kızın cesedi şu köşede bulunmuştu! Lambaları söndürdükten sonra sokaktan gelen mavi neon ışıkları odayı doldurdu, aynadan tavana ışıklı arabesk figürler çizdi. Bu figürler arasında Xenia çocukluğundan tanıdığı şekilleri kolayca seçti: Kurt, balık, cadının çıkrığı, Korkunç İvan'ın profili, büyülü ağaç. Düşünmekten ve yürümekten öylesine yorgundu ki, hemen uykuya daldı. Cinayete kurban giden kız tabutunun kapağını yavaşça açtı, ayağa kalktı. "Korkma," dedi Xenia ona, "Masum olduğunuzu biliyorum." Kızın gözleri yabani papatyalara benziyordu. "Birlikte Altın Balık masalını okuruz, müzik dinleriz..." Xenia kızı ısıtmak için yanı-

na aldı... Alt katta İki Ay Oteli'nin müdürü telefonda emniyet müdürü yardımcısı Mösyö Lambert ile konuşuyordu.

Yaşam her sabah yeniden başlar. Umutsuzluğa kapılamayacak kadar genç olan Xenia da karabasanı üstünden atmıştı. Eğer duruşma yapılmazsa Rublev sağ kalırdı. Onu öldürmeleri olanaksızdı - öylesine büyük, sade, masum bir insandı ki - ve Popov bunu iyi biliyordu, Şef de biliyor olmalıydı. Xenia'nın mutluluğu geri geldi, giyindi, aynaya baktı ve yine güzelleştiğini farketti. Dün o cinayet saçmalığını da nereden çıkarmıştı? Artık korkmadığı için sevinçliydi. Kapıda bir tıklama duydu, kapıyı açtı. Geniş omuzlu, geniş ve üzgün yüzlü bir adam koridorun loş ışığında belirdi. Adam kalın, kadife gibi bir sesle kendini tanıttı:

"Krantz."

İçeri girdi, tüm odayı gözleriyle taradı, gözünden hiçbir şey kaçmıyordu. Xenia yatağı düzeltmeye başladı.

"Xenia, buraya babanın talimatıyla geldim. Aşağıda bir araba bekliyor.. Gel."

"Ya gelmezsem?"

"Sana söz veriyorum, istediğini yapabileceksin. Bir hain değilsin, hiçbir zaman bir hain olamazsın. Sana zor kullanacak değilim.Parti bana güvendiği kadar sana da güveniyor. Gel."

Xenia arabada isyan etti. Onu gözetleyen ve bu arada piposunu dolduruyormuş gibi yapan Krantz fırtınanın yaklaştığını anlamışu. Otomobil Rie de Rivoli boyunca ilerledi. Parlaklığı biraz solmuş, ama hâlâ çok güzel görünen Jeanne d'Arc heykeli elinde çocuksu kılıcı ile kaidesinde duruyordu. "İnmek istiyorum," dedi Xenia ve doğrulur gibi yaptı. Krantz onun kolundan tuttu ve zorla oturttu.

"İstersen inebilirsin, Xenia Vassilievna, sana söz veriyorum, ama o kadar kolay değil."

Xenia'nın penceresini indirdi. Vendome Sütunu kemerlerin altından geçerek solgun ışıkta gözden kayboldu.

"Sana yalvarıyorum, kendini duygularına bırakma. Ne yaparsan aklınla ve bilerek yap. Yol üzerinde pek çok polisin yanından geçeceğiz. Hızlı gitmiyoruz. İstersen bir polise seslenebilirsin, sana engel olmayacağım. Sen bir Sovyet yurttaşısın, istersen Fransız polisinin korumasına sığınabilirsin... Benden de kimliğimi göstermemi isterler. Sen kendi yoluna gidersin. Akşam gazeteleri kaçışını yazacaktır, bu da İHANETİNİN kanıtı olur. Elçiliğe, babana, Partiye, ülkene çamur atmış olursun. Ben de Çarşamba günü uçağa yalnız binerim. Yasaları biliyorsun: Hainlerin yakın akrabaları en azından Sovyetler Birliği'nin

en uzak bölgelerine sürgün edilmelidir, bu da baban Popov demektir."

Kızdan biraz uzaklaştı, güzel piposunun üstündeki denizkızı figürüne baktı, tütün torbasını açtı ve sürücüye seslendi:

"Fedia, bir polisin yanından geçerken yavaşla."

"Emredersiniz, Yoldaş Şef."

Xenia'mn elleri acıyla kıvrandı. Polislerin kasketlerine neredeyse nefretle baktı. Sonra konuştu:

"Ne kadar güçlüsünüz, Yoldaş Krantz ve ne kadar alçak!"

"Ne düşündüğün kadar güçlü ne de alçağım. Ben Parti'ye bağlıyım. Ve sen de, Xenia Vassilievna, ne olursa olsun bağlı olmalısın."

La Bourget Havalimanından Çarşamba günü kalkan uçağa birlikte bindiler. Eyfel Kulesi altlarında küçülerek kayboldu, çevresini tarlalar aldı, Zafer Tak'ı yalnızca bir taş parçası haline geldi. Paris'in harika güzelliği bulutların altında kayboldu, Xenia'yı parmak ucuyla dokunduğu, anlamadığı, belki de hiç anlayamayacağı bir dünyanın pişmanlığıyla bıraktı. "Rublev'i kurtarmak için hiçbir şey yapamadım, Moskova'da onun için savaşacağım, zamanında varabilirsek! Babamı harekete geçireceğim, Şef'ten randevu almasını isteyeceğim. Bizi öylesine uzun süredir tanıyor ki, beni dinlemeyi reddetmeyecektir ve beni dinlerse Rublev kurtulacaktır." Xenia düş benzeri bir ruh haliyle Şef ile yapacağı görüşmeyi hayal etti. Kendine güvenle, korkusuzca, alçalmadan, bir hiç olduğunu ve Şef ile Parti için yaşaması ve ölmesi gerektiğini bilerek az ve öz konuşacaktı, çünkü dakikaları çok kıymetliydi. Şef her gün dünyanın altıda birinin tüm sorunlarını çözmek zorundaydı; onunla tüm ruhuyla konuşmalı ve birkaç dakika içinde ikna etmeliydi... Krantz anlayışlı davranarak onu düşünmeye bıraktı. Çeşitli dillerde aptalca dergiler ve askeri incelemeler okuyarak zamanını geçirdi. Bulutların şiiri, yuvarlanan toprağın üzerinde belirdi. Uzak kaynaklarından akan nehirler büyüleyiciydi. Varşova'da yemek yediler. Varşova Paris'ten daha zarif ve lüks bir kent gibi görünüyordu, ancak gökyüzünden bakıldığında yoksulluğun hışmına uğramış bölgelerle çevrili olduğu farkediliyordu. Bulutların arasından büyük, kasvetli ormanlar göründü... "Neredeyse geldik," diye mırıldandı Xenia ve birden öylesine büyük bir sevinç kapladı ki içini yol arkadaşına anlık bir sempati duydu. Krantz pencereye doğru eğildi; yorgun görünüyordu. Sıkıntılı bir tatmin duygusuyla konuştu: "Kolhozlar bölgesine geldik sayılır - bak, küçük arazi şeritleri artık görülmüyor..." Kırmızı ile grimsi kahverengi arasında anlatılmaz bir renkte sonsuza dek uzanan tarlalar göründü. "Yirmi dakika sonra Minsk'e geliyoruz..." Krantz, Fransa Piyade Dergisinin altından bir Vogue dergisi çıkardı ve parlak

sayfalarını çevirdi.

"Xenia Vassilievna, beni affetmenizi istiyorum. Aldığım emirler kesin. Şu andan itibaren tutuklanmış sayılıyorsunuz. Minsk'ten sonra yolculuğunuzu Güvenlik Bölümü üstlenecek... Endişelenmeyin, kanımca her şey düzelecek..."

Derginin kapağında değişik yüzler, farklı saç biçimleri ve ten renklerine göre farklı tonlarda ruj sürmüş modeller görülüyordu. Dört bin beş yüz metre aşağıda, yeni sürülmüş tarlaların arasında toprak rengi eski giysiler giymiş köylüler yüklü ağır bir at arabasını izliyordu. Yorgun atı dürttüklerini, tekerlekler çamura saplandığında arabayı ittiklerini görebiliyordunuz.

"Öyle ise Rublev için hiçbir şey yapamayacağım," diye düşündü Xenia umutsuzca. At arabasını izleyen o köylüler de dünyada hiç kimseye yardım edemezlerdi, dünyadaki hiç kimse de onlara yardım edemezdi. Gözden kayboldular, çıplak toprak giderek yaklaştı.

Kızının çektiği büyük bir suç niteliğindeki çılgınca telgrafı aldığından bu yana Yoldaş Popov huzursuzlukla halsizlik arası bir durumdaydı ve bir de bunun yanında romatizması ona gerçekten çok ağrı veriyordu. İnsanların ona gösterdiği soğuk davranış, yanılgıya yer bırakmayacak kadar açıktı. Yeni savcı olan ve selefinin etkinliklerini araştıran Atkin, belirsiz küstahlığını öylesine ileri götürmüştü ki, Popov onu aradığında ya da davet ettiğinde iki kez reddetmişti. Havayı koklamak için Genel Sekreterliğe geldiğinde Popov yalnızca birkaç kişinin kendisine sahte bir ilgi gösterdiğini farketti. Hiç kimse onu karşılamaya gelmemişti. Her zaman gündemdeki konular için ona danışan Gordeyev, birkaç gündür ortalıkta yoktu. Ancak Popov'un sağlığının kötü olduğunu ve evde oturduğunu öğrendiğinde dördüncü gün ortaya çıktı ve akşam altıda Popov'a uğradı. Popovlar Bykovo Ormanı banliyösünde Merkez Komite'ye ait bir villada oturuyordu. Gordeyev üniformalı olarak geldi. Popov onu sabahlığıyla karşıladı; odayı geçerek Gordeyev'in elini sıktı ve bir kanepeye oturttu. Elinde bir baston vardı. Gordeyev romatizmasını sorarak söze başladı, çok yetenekli olduğunu bildiği bir doktoru göndermeyi önerdi, ısrar etmedi ve bir kadeh konyak kabul etti. Mobiyla, halılar, sessiz odadaki her şey tozlu olmadığı halde tozluluk, antikalık duygusu uyandırıyordu. Gordeyev öksürerek boğazını temizledi.

"Kızınızla ilgili haberler getirdim. Kendisi çok iyi... Tutuklandı. Paris'te aptalca bazı şeyler yapmış - duydunuz mu?"

"Evet, evet," dedi Popov tümüyle ezilerek. "Tahmin edebiliyorum... Bir telgraf aldım ondan, durum sizce ciddi mi?"

Çok korkak olduğu için aslında kendi durumunun ciddi olup olmadığını anlamak istiyordu.

Gordeyev kuşkuyla tırnaklarına baktı, sonra da odadaki solmuş eşyaları, pencerenin dışındaki siyah köknarları inceledi. "Ne söyleyebilirim? Henüz bilmiyorum. Her şey soruşturmaya bağlı. Teorik olarak durum ciddi olabilir: Yabancı bir ülkede görevli iken kaçmaya çalışmak, Sovyetler Birliği'nin çıkarlarına aykırı etkinliklerde bulunmak... Bunlar yasal terimler, ama kesinlikle umuyorum ki gerçekte bilgisizlikten ya da daha uygun bir ifade kullanırsak düşüncesizlikten doğan etkinlikler, cezalandırılması değil ihtar verilmesi gereken bir davranış..."

Sürekli titreyen Popov öylesine yaşlı görünüyordu ki, tüm özünü yitirmiş gibiydi.

"İşin en zor yanı, Yoldaş Popov, size açıklamam gereken konu... Bana yardım edin..."

Bu yaratık yardım etmesini mi istiyordu!

"Yoldaş Popov, bu durum sizi nazik bir konuma getiriyor. Yasaların ilgili maddeleri bir yana -ki bu durumda elbette yukarıdan kesin bir emir almadıkça bu maddeleri uygulamayacağız- yani suçlu kişilerin yakın akrabaları ile ilgili önlemleri almayacağız... Biliyorsunuz Yoldaş Atkin bir soruşturma açtı... ve bu gizli tutuluyor... Rachevsky hakkında. İnanılmaz gibi görünse de Rachevsky'nin Aktyubinsk sabotaj olayına ilişkin dosyayı imha ettiğini saptadık. Yurt dışında yeni bir duruşma ile ilgili o talihsiz haberin yayınlanmasına yol açan kaynağı bulduk gibi... Hatta bir ara bunun yabancı ajanların bir manevrası olduğunu bile düşündük! Rachevsky ile konuşmak çok zor çünkü sürekli sarhoş, bu haberle ilgili bir açıklama yaptığını kabul ediyor, ama sizden sözlü emir aldığını öne sürüyor... Rachevsky tutuklanır tutuklanmaz onu kendim sorguya çekeceğim, bundan kuşkunuz olmasın ve onun sorumluluklarından kaçmasına izin vermeyeceğim... Ancak, bu olay ile kızınızın üzerindeki suçlamanın aynı ana rastlamasından doğan raslantı -nasıl söyleyeyim- sizi talihsiz bir durumda bırakıyor..."

Popov yanıt vermedi. Ani bir sancı kaburgalarında dolaştı. Gordeyev onu anlamaya çalıştı: Son nefesini vermek üzere olan biri mi, yoksa hâlâ bir çıkış yolu bulmaya çalışan yaşlı bir tilki mi? Karar vermesi zordu, ancak ilk varsayım daha doğru görünüyordu. Popov'un sessizliği onu bir karar vermeye yöneltti. Popov avlanan bir hayvanın delici gözleriyle ona bakıyordu.

"Yoldaş Popov, kendi adıma ne kadar üzgün olduğumu size anlatamam..."

Popov gözünü bile kırpmadı: Ya bu duygulardan kuşkulanıyor, ya hiç önem vermiyor, ya da önem veremeyecek kadar kendini kötü hissediyordu. Duyguları ne olursa olsun Gordeyev hiç de içten görünmüyordu.

"Geçici olarak kararlaştırılan bir önlem olarak... evde kalmanız ve telefon konuşması yapmamanız gerekiyor..."

"Parti Şefiyle de mi?"

"Üzülerek belirtmem gerekiyor: Hiç kimseyle. Ayrıca telefon etmeniz zaten olanaksız, çünkü hattınız kesildi..."

Gordeyev gittikten sonra Popov yerinden kalkmadı. Oda giderek karanlığa büründü. Yağmur köknar ağaçlarının üzerine düşmeye başladı. Ormana uzanan yollarda gölgeler giderek uzadı. Koltuğunda oturan Popov çevresindeki şeylerin karanlığı ile birleşti. Karısı içeri girdi - beyaz saçlı, gürültü çıkarmadan yürüyen - o da bir gölgeydi.

"Işığı açayım mı, Vassili? Kendini nasıl hissediyorsun?"

Yaşlı Popov çok alçak bir sesle yanıt verdi:

"Çok iyiyim. Xenia tutuklanmış. Senle ben, ikimiz de tutuklandık. Müthiş yorgunum. Işığı açma."

10
VE BUZ KÜTLELERİ HALA GELİR...

'Geleceğe Giden Yol' olarak tanımlanan kolhozlardaki yaşam, gerçekte bir engelli koşuya benziyordu. 1931'de kurulmasından ve zengin ailelerle yanlış bir ruh sergileyen birkaç yoksul ailenin sürgün edilmesinden (tanrı bilir nereye!) ve köyde iki temizlik hareketi yapılmasından bir yıl sonra, kolhozda ne sığır ne de at kalmıştı, çünkü çiftçiler kolektife vermektense hayvanlarını imha etmeyi yeğlemişlerdi. Sonunda Molchansk'ta bir Makine ve Traktör İstasyonu (MTİ) kurulduğunda yem yokluğu, dikkatsizlik ve salgın hastalıklar çoktan tüm hayvanların kökünü kazımıştı. Bir Baptist mezhebe üye olduğu için suçlu bulunan kasaba veterinerinin tutuklanması da durumu düzeltmemişti. Molchansk ile bölge merkezi arasındaki yolun doğurduğu ulaşım zorlukları, MTİ'nin hemen motor yakıtı ve yedek parçalardan yoksun kalmasına yol açtı. Syeroglazaya (Gri Gözlü Nehir) Nehrinin yanında kurulu bulunan Pogoryeloye (eski yangınların anısını korumak için bu isim verilmişti) Köyü, MTİ'den en uzak köylerden biriydi ve en son ona hizmet veriliyordu. Bunun sonucunda köyde hiç motor yoktu; mujikler (köylüler) artık kendilerinin olmadığını düşündükleri toprakları ekmekte hiç de istekli değildi, üstelik Komünist kolhozu başkanının gözetimi altındaydılar, bu adam eskiden Penza'daki bisiklet fabrikasında işçiydi ve bu göreve Bölge Merkezi tarafından atanmıştı. Köylüler hasatta elde edecekleri tüm ürünlerin devlet tarafından zorla alınacağından kuşkulanıyordu. Son üç hasatta yetersiz ürün elde edilmişti. Kıtlık giderek yaklaşıyordu. Çok sayıda köylü ormana kaçmıştı, akrabaları tarafından besleniyordu ve yetkililer bu dönemde bu durumu rapor etmeye cesaret edemiyordu. Kıtlık geldi, küçük çocukları, yaşlıların yarısını ve hatta birkaç yetişkini alıp götürdü. Kolhoz yöneticilerinden biri boynuna bir taş bağlayıp Syeroglazaya Nehrine atlayarak intihar etti. Merkez Komite tarafından birkaç kez düzeltilen yeni yasa, kolektif kuruluşla aile mülklerine yeniden izin vererek üstünkörü bir barış sağladı. İyi bir tarım mühendisi kolhozu teftiş etti, seçkin tohumlar ve gübreler gönderilmesini sağladı, olağanüstü bir sıcak ve yağışlı yaz mevsimi sürüyordu ve köylülerin öfkelerine ve kavgalarına rağmen buğdaylar yerden fışkırıyordu. Dikkatsizlik, beceriksizlik ve yetkileri kötüye kullanma suçlarından yargılanan bisiklet fabrikası işçileri üç yıl çalışma kampına gönderilme cezasına çarptırıldı. "Umarım yerime gelen iyi eğlenir," dedi içlerinden biri. Kolhozun başkanlığı o köyün yerlisi olan ve kısa bir süre önce ordudan terhis edilen bir Komü-

niste, Vaniuchkin'e devredildi. Yeni Merkez Komite talimatları, yağmur ve karın yararları, ılımlı geçen mevsimler, Genç Komünistlerin enerjisi ve -yaşlı kadınlarla iki üç sakallı dindarın görüşüne göre- üç yıllık sürgün cezasından sonra affedilerek köye dönen din adamı Peter Guerassim sayesinde 1934-35 döneminde kolhoz kıtlıktan verimlilik aşamasına sıçradı. Her ne kadar mevsimlik bunalım sürdüyse de ekim dönemlerinin, seçilen tohumların ve makine kullanımının yaygınlaşmasının toprak verimini arttırdığı yadsınamazdı. Bu durumu 'sonsuza' dek korumak için sahneye önce meraklı bir tip olan Tarım Uzmanı Kostiukin çıktı; sonra da Kostia adında, Genç Komünistlere bağlı bir militan olan ve Bölge Komitesi tarafından atanan görevli geldi, kendini hemen sevdirdi. Sonbahar ekiminden kısa bir süre önce, Tarım Uzmanı Kostiukin bir parazitin tohumlara zarar verdiğini saptadı (tohumların bir kısmı daha önce çalınmıştı). MTİ söz verdiği iki traktörden birini verebildi, aslında mutlaka üç traktör gerekiyordu; ve gelen tek traktöre koyacak mazot yoktu. Mazot geldiğinde traktör bozulmuştu. Çift sürme işlemi atlar kullanılarak büyük zorluklarla yapıldı, ancak atlar artık kasaba kooperatiflerinden kolhoza taşıma yapılması için kullanılamadığı için kolhozda fabrikasyon ürünler sıkıntısı çekilmeye başlandı. Bölgedeki kamyonların yarısı petrol yokluğundan yatıyordu. Kadınlar söylenmeye başladı. Yeni bir kıtlık geliyordu ve bu, günahlarının cezasıydı.

Burası dümdüz uzanan bir bölgedir, bulutların altında uzanır ve ufuktan ufuğa beyaz meleklerin birbirini izlediği açıkça görülebilir. Mevsime göre çamurlu ya da tozlu toprak yollardan gidildiğinde Molchansk kasabası 57 km uzaktadır; tren istasyonu kasabadan 150 km uzaktadır. Kısacası, ulaşım açısından oldukça ayrıcalıklı bir yerleşim birimidir. Bazıları boş olan altmış beş ev kütüklerle veya kalaslarla yapılmış, damları gri kremitle kaplıdır, nehrin kıvrım yaptığı yerdeki bir tepenin üzerinde yarım daire çizerler: Çevrelerindeki küçük tarlalar, yaşlı kadınların geçit töreni gibi sarsılarak uzanır. Pencereleri bulutlara, sakin gri suya, uzak kıyıdaki arazilere, ufuktaki ormanların kasvetli çizgisine bakar. Nehire inen patikalarda her zaman omuzlarındaki sırığa bağlı eski fıçılarla su taşıyan çocuklar ya da genç kadınlar görülür. Fıçılardan su dökülmesini önlemek için üzerlerine tahta bir kapak kapatılır.

Öğleden sonra. Pas rengi tarlalar güneşin altında uzanır. Tohuma açtırlar. Onlara baktığında insan bunu düşünmeden edemez. Tohum verin, yoksa aç kalırsınız. Çabuk olun, güneşli günler yakında sona erecek, çabuk olun, toprak bizi bekliyor... Tarlaların sessizliği sürüp

giden bir yakınmadır... Beyaz bulutlar tembelce gökyüzünde dolaşır. İki teknisyen evin arkasındaki bozuk traktörün başında konuşur ve umutsuzca küfür eder. Başkan Vaniuchkin öfkeyle esner. Bekleyen tarlalar ona acı verir, Plan Dairesinin emirleri onu rahatsız eder, geceleri uykusunu kaçırır, içecek hiçbir şeyi kalmamıştır, votka stoğu tükenmiştir. Molchansk'a gönderdiği haberci üstü toz içinde, yorgun ve hayal kırıklığına uğramış halde döner ve bir kâğıt parçasına kurşun kalemle yazılmış mesajı uzatır: "Dayan, Yoldaş Vaniuchkin. Bulacağım ilk kamyonu sana göndereceğim. Komünist selamları ile. Petrikov." Bu, hiçbir şey gelmeyecek demektir. Bölgedeki tüm kolhozlar ondan aynı şeyi istediği için bulacağı ilk kamyonu ne yapacağını görmek isterdim! Ayrıca, hiç kamyon bulabilecek midir? Odasındaki yegâne mobilya çıplak bir masadır, üzerinde ölü yapraklar gibi sararmış kâğıtlar durur. Pencereler tarlalara bakar. Odanın öteki ucunda Şef'in portresi durur, altındaki sobanın üstünde isli bir çaydanlık kaynar. Onun yanında ölü hayvanlar gibi üst üste duran çuvallar yer alır, hiçbirinde belirtilen miktarda tohum yoktur. Bu durum Bölge Kolhozlar Müdürlüğü'nün talimatlarına aykırıydı ve Kostia çuvalları tartarken bu gerçeği karamsarca özetlemişti: "Birisinin bize eksik çuvallar gönderdiğini anlamak için bilim adamı olmaya gerek yok, Yefim Bogdanovich! Mujiklerin ellerinde terazi olmadığı için eksik gönderdiklerini düşünüyorsan yanılıyorsun! O şeytanları tanırsın, çuvala bir göz atıp ağırlığını hemen anlarlar - kimbilir arkamızdan nasıl gülüyorlardır..."

Vaniuchkin sönmüş sigarasını çiğnedi:

"Peki bu konuda ne yapabileceğini sanıyorsun, bay ukala? Tamam, kasaba mahkemesine gideriz. Bu olay beni aşar..."

Ve tarım uzmanı Kostiukin'in tarlalardan geçerek yanlarına geldiğini gördüklerinde ikisi birden aynı anda mırıldandı: "İşte yine geliyor!"

"Bize ne söyleyeceğini istersen şimdiden söyleyeyim," dedi Kostia alayla.

"Kapat çeneni!"

Kostiukin içeri girdi. Sarı kasketini gözlerine kadar indirmişti, burnundan ter damlıyordu; sakalında saman parçaları vardı. Hemen şikâyet etmeye başladı: "Plandan beş gün gerideyiz." Söz verilen tohumları Molchansk'tan getirmek için kamyon bulunamıyordu. MTİ söz vermişti, ama sözünü tutmayacaktı. "Sözlerini nasıl tutarlar,bilmiyor musun?" Acil onarımlar için gereken yedek parçalara gelince, İstasyon da 10 gündür bu parçaları bekliyordu, çünkü demiryollarında tıkanma vardı - "Bundan eminim. İşte durumumuz bu! Ekim planı güme bitti,

tıpkı size önceden söylediğim gibi. Her şey yolunda giderse % 40 eksiğimiz olacak. Don olayı görülürse % 50 - % 60 ..."

Vaniuchkin'in, bir göktaşı ile yamyassı olmuş sıkılı bir yumruğa benzeyen kırmızı yüzünde karışıklar belirdi. Tarım uzmanına nefretle, haykırmak istermişçesine baktı: "Şimdi mutlu musun?" tarım uzmanı Kostiukin konuşurken ellerini sinek yakalamaya çalışıyormuş gibi sallar, pek çok jest yapardı; sulu gözleri parlar, sesi giderek derinden çıkardı. Ancak tam sesinin artık duyulmayacağını düşündüğünüzde birden gökgürültüsü gibi patlardı. Kolhoz müdürleri ondan genelde çok korkardı, çünkü her zaman olay çıkartır ve şanssızlıkları önceden kestirirdi ve bu uzağı görme özelliği, tahmin ettiği felaketlere kendisi yol açıyor duygusu uyandırırdı. Ya kendisi nasıl bir insandı? Kısa bir süre önce bir toplama kampından serbest bırakılmıştı, suçu tüm bir ürünün tarlada çürümesine yol açmak, yani sabotajdı. Kendisine sorarsanız işçi eksikliğinden ürünler çürümüştü! Cezaevi çiftliklerinde yaptığı kayda değer çalışmalara dayanılarak cezası bitmeden serbest bırakılmıştı; soğuk bölgelerde tarıma elverişli topraklar açılmasına ilişkin yeni yöntemler hakkında yazdığı bir yazıdan dolayı gazetelerde adı geçmiş, sonunda kuraklık mevsiminde kullanılmak için Votiak kolhozlarında yeni bir sulama sistemi kurduğu için Emek Onur Madalyası almıştı... Kısacası çok yetenekli bir teknisyen, belki de gerçekten pişman olmuş bir karşı-devrimci, ya da çok akıllıca davranarak kendini kamufle etmiş bir karşı-devrimciydi. Onun yanında insan dikkatli olmalıydı, saygıyı hakediyordu, onu dinlemek gerekirdi - ve sonuçta iki kat dikkatli olmak gerekirdi. Eski bir duvarcı ustası ve elit piyade alayı askeri olan Başkan Vaniuchkin, tarım konusundaki kısıtlı bilgisini kolektif çiftlik yöneticileri için açılan kısa bir kursta edinmişti ve hangi yolu tutacağını iyi bilmiyordu. Kostiukin sözünü sürdürdü: "Bu kış kıtlıktan ölmemek için çalışmak zorundayız!" Kim sabotaj yapıyordu? Bölge merkezine bir mektup yazmaya karar verdiler. "Bir toplantı yapmalı ve her şeyi açıklamalıyız." Kostia tırnaklarını yiyordu. Sordu:

"Kasaba ne kadar uzaklıkta?"

"Elli yedi km."

Tarım uzmanı ve Kostia birbirlerini hemen anladılar: İkisi de aynı şeyi düşünüyordu. Tohum, erzak, kibrit, kadınlara söz verilen pamuklu kumaşlar - neden köylüler bunları Molchansk'tan sırtlarında getirmesinlerdi? Güçlü kadınların ve onaltı yaşlarındaki çocukların taşıyıcılara yardım etmesi koşulu ile üç dört günde bu iş başarılabilirdi. Gece ve gündüz çalışmaları için iki misli ücret verilecekti. "Kooperatifin özel bir parti sabun, sigara ve dikiş ipliği dağıtacağına söz veririz.

Eğer Kooperatif karşı çıkarsa Parti Komitesi'ne giderim ve 'Ya bunları verirsiniz, ya da Plan güme gider!' derim. Reddedemezler - ellerinde neler olduğunu biliyoruz. Tüm malları Parti kadrolarına, teknisyenlere vb. vermeyi yeğlerler, bunu biliyoruz, ama bu defa teslim olmak zorundalar, hepimiz gidip onlarla konuşuruz!" - "Bize bir miktar iğne bile verebilirler, yadsıyorlar ama, bir parti iğne aldıklarını biliyoruz." Tarım uzmanı ve Kostia bu inandırıcı cümleleri Vaniuchkin'e taş atar gibi arka arkaya sıraladılar. Kostiukin cepleri kâğıt dolu gri gömleğini düzelterek düşündü. Kostia onu dirseğinden tutarak yüzüne baktı: Genç, enerjik profil yaşlı, aralık dudaklı yüz, dişlerinde eksikler. "Toplantı isteyeceğiz. İziumka halkı gelirse yüz elli kişilik bir taşıma ekibi kurabiliriz!"

"Rahibin konuşmasını da sağlayalım mı?" diye önerdi Başkan Vaniuchkin.

"İyi bir konuşma yapacağını bilsem şeytanı bile çağırırdım," diye haykırdı Kostia. "Herhalde şeytan uzun toynaklı ayakları çizmelerinden çıkarak, alevler saçan dilini göstererek 'ekim planını başaralım!' diye haykırırdı! Razıyım, şeytan gelip ruhumu alsın!"

Kahkahalarla gülerek rahatladılar. Yalnızca onların anlayabildiği biçimde pas rengi toprak da güldü; ufuk biraz gülümsedi, komik bir bulut gökyüzünde dolaştı.

Toplantı şafak sökerken, sivrisineklerin çekilmez bir hal aldığı bir saatte yönetim çiftliğinde yapıldı. Köy halkının çoğu geldi, çünkü tüm kolhoz tehlikede olduğunu hissediyordu; kadınlar Peder Guerassim'e konuşması için yalvardılar. Kadınlar için sıralar konulmuştu, erkekler ayakta durarak dinliyordu. Önce Başkan Vaniuchkin konuştu, karşısındaki iki yüz mırıldanan surattan dehşete kapılmıştı. Birisi arkadan haykırdı: "Neden Kibotkin'leri tutuklattın? Kolera!" Başkan bunu duymamış gibi yaptı. Görev-Plan-kolhozun onuru-iktidarın istekleri-çocuklar- bu kış açlık tehlikesi- bu bulutumsu sözcükleri korkutucu bir sisin içinde karanlık ufka doğru batan büyük kırmızı topa doğru yuvarladı. "Şimdi kürsüyü Yoldaş Guerassim'e bırakıyorum!" Kalabalık tek bir vücut halinde heyecanla kımıldadı. Peder Guerassim kürsüye çıktı.

Şef federe halklara Büyük Demokratik Anayasa'yı verdiğinden bu yana rahip artık kendini kamufle etmiyor, eski moda uzun saç ve sakalla dolaşıyordu, ancak yeni Kiliseye bağlıydı. Kendi elleriyle onardığı ve yine kendi elleriyle yaptığı tahta haçı astığı terkedilmiş bir isba (kulübe)'da hizmet veriyordu... İyi bir marangoz, orta karar bir balıkçıvan (Beyaz Deniz Adalarındaki Çalışma-Islah kampında öğrendiği sa-

natlar) olan rahip tüm İncili ezbere bilirdi ve ayrıca yasaları, yönetmelikleri ve Tarım Komiserliği ile Merkezi Kolhoz Bürosu tarafından yayınlanan bültenleri de bilirdi. Damarlarında halk düşmanlarına, komploculara, sabotajcılara, hainlere, yabancı ajanlara - kısacası isba'sındaki duvara dayalı merdivenin üzerinde verdiği vaazlarda yok edilmesi çağrısında bulunduğu tüm Faşist-Troçkistlere duyduğu nefret akardı. Bölge yetkililerinin onun hakkındaki düşünceleri olumluydu. Ötekilerden daha uzun boylu olsa da, basit bir mujik'ti ve sütçü bir kadınla evliydi. Tüm dinleyiciler etkilenerek ve heyecanla ona döndü, askerlik görevlerini yeni tamamlamış Genç Komünistler bile. "Hristiyan kardeşlerim! Dürüst yurttaşlar! Rus toprağının çocukları!" Biraz karmaşık ancak etkileyici cümlelerle anavatan, Rusya, yoksulları koruyan yüce Şefimiz (Tanrı onu korusun!), bizi gözeten Tanrı, tembelleri ve asalakları lanetleyen Hz.İsa ve dünyaya "Çalışmayan Yemek Yiyemez!" diye haykıran St.Paul'dan söz etti. Sonra cebinden buruşmuş bir kâğıt çıkardı: "Toprağın halkı, buğday savaşı bizim savaşımızdır... Cehennemden kaçmış bir yılan hâlâ ayaklarımızın altında sürünüyor! Zafer kazanan halkımızın gücü, alevden kılıcı ile üç suikastçıyı daha, Şeytan'ın üç hizmetkârını daha, Parti'yi sırtından bıçaklamaya çalışan üç korkağı daha yok etti! Bizler hasadımızı kurtarmaya çalışırken onlar sonsuz alevlerin içinde yansınlar!"

Kostia ve Maria birlikte alkışladılar. Son sıralardan birinde karşılaşmışlardı, buradan sadece rahibin kabarık saçlarını kasvetli mavi gökyüzüne karşı görebiliyorlardı. Orada burada bazı insanlar hıçkırıyordu. Kostia Maria'nın boynuna sarıldı. Çıkık elmacık kemikleri, minyon bir burun. Kız onu ısıtıyordu. Onun yanında iken kanın damarlarında daha hızlı aktığını hissediyordu. Kızda hem hayvanca bir zerafet hem de ışıklı bir mutluluk vardı. "Bu adam Orta Çağ'dan kalma biri, Maria, ama çok iyi konuşuyor! İş olmuş sayılır, bir kez başlattı artık..." Kızın sert göğsünü kolunda hissetti, ondan yükselen kokuyu duydu, gözleri başını döndürdü. "Kesin bir karara varmalıyız, Kostia; yoksa halkımız hâlâ sürüklenip gidebilir."

Peder Guerassim konuşuyordu:

"Yoldaşlar! Hristiyanlar! Kendimiz gideceğiz! Tohum, aletler, erzak - onları sırtımızda taşıyacağız, terimizle taşıyacağız, tanrının köleleri olan bizler özgür yurttaşlarız! Ve Şeytan, Planın başarısızlığa uğramasını isteyen iblis, hükümetin bize sabotajcıymış gibi davranmasını isteyen, aç kalmamızı isteyen şeytanın boğazından aşağı kötülüğünü zorla yuttaracağız!"

Gergin ve tiz bir kadın sesi haykırdı: "İleri, Peder!" Ve çuvalları

taşımak için hemen ekipler kuruldu. O gece, ayışığı altında, tanrının izniyle Plan ve toprak için gideceklerdi!

Birbirlerinden işi devralarak altmış araba yükü taşıyabilecek yüz altmış beş kişi o gece tek bir sıra halinde karanlığın içinde yürüyerek yola çıktı. Ay yükseliyordu, ufukta kocaman ve parlak görünüyordu. Kostia ilk ekibi yönetiyordu, gençlerle birlikte yoruluncaya dek şarkı söylediler:

Eğer savaş çıkarsa,
Eğer savaş çıkarsa,
Sevgili büyük ülkemiz,
- Bizi güçlü yap!
Küçük kız, küçük kız,
Küçük gözlerini öyle seviyorum ki!

Peder Guerassim ve tarım uzmanı Kostiukin geride kaldılar, böylece geride kalan tembellere fıkralar anlatarak onları harekete geçiriyorlardı. Gece griden çok süt beyazı görünen Syeroglazaya, gri gözlü nehirin kıyısında kamp kurdular; sazlıklardan güzel bir koku yükseliyordu. Şafağın soğuk çiği onları iliklerine kadar üşüttü. Kostia ve Maria birkaç saat yan yana uyudular, ısınmak için aynı battaniyeye sarındılar, konuşamayacak kadar gergindiler ama ay büyüleyici güzellikteydi, dünya kadar büyük bir soluk ışık çemberi ile çevriliydi. Gün doğarken tekrar yola çıktılar, öğle güneşinden kaçınmak için ormanda yine uyudular, ana yola ulaşarak bir toz bulutu içinde onu izlediler ve bürolar kapanmadan önce kasabaya ulaştılar. Parti Komitesi onlara iyi bir yemek verdi - balık çorbası ve yulaf; yola çıkarlarken kamyon sürücüleri orkestrası onlar için müzik çalmaya başladı, taşıyıcılardan bazıları çuvalların ve paketlerin ağırlığı ile iki kat olmuştu, ötekiler şarkı söylüyordu, Komünist Gençlik bayrağı yoldaki ilk viraja dek onları izledi. Yine de Kostiukin, Kostia ve Peder Guerassim Komite'ye acı sözler söylemişlerdi. "Sizin ulaştırma bölümünüz bizi kandırıyor - ne kamyon, ne traktör ne de at arabası veriyor - şeytan götürsün onları!" Kostiukin'in yüzü öfkeden kıpkırmızı, alıcı bir kuş gibi acımasızdı. "İnsanlar yük hayvanı değildir! Biz bu defalık başardık, ama 90 km ve daha uzakta olan kolhozlar var - onlar ne yapacak?" - "Çok doğru yoldaşlar!" diye yanıtladı kasaba sekreteri, yardımcılarından birini eliyle işaret ederek: "Ulaştırmadan sen sorumlusun!" Peter Guerassim görüşmenin sonuna dek bir şey söylemedi, sonra alçak bir sesle konuştu: "Bu aksamaların altında bir sabotaj olmadığından emin misiniz, Yoldaş Sekreter?"

Sekreter kararlı bir sesle yanıtladı:

"Şahsen garanti veririm, Yoldaş Mezhep Yöneticisi! Mazot teslimatları gecikti, hepsi bu."

"Sizin yerinizde olsam garanti vermezdim, Yoldaş Sekreter, insanların vicdanlarında ve yüreklerinde neler olduğunu ancak tanrı bilir."

Karşısındaki bir kahkaha attı. "Biraz fazla etkili olmuyor musunuz?" diye mırıldandı Güvenlik temsilcisi, iki emir arasında kaldığı için huzursuzdu; ilke kilise üyelerinin siyasi güç elde etmemesini, öteki ise din adamlarına baskı yapılmamasını emrediyordu. Rahibe sorulan bu soruyu Sekreter yanıtladı: "Kendiniz karar verin." Kostia söylediği cümleyle huzursuzluklarını bilerek daha arttırdı: "Yoldaş mezhep yöneticisi bugünkü organizatörümüzdür."

Her saatin önemi vardı, çünkü ulaşım için bekledikleri onca günün yanısıra şimdi de programa göre yedi iş günü gerideydiler. Yüz altmış beş kişi yükleri altında eğildi, terledi, homurdandı, küfür etti, dua etti ve yorgunluktan düşme noktasına gelinceye dek ilerledi. Yollar berbattı -ayakları altında eriyen çamur ya da tökezlemelerine yol açan çakıl. Artık çamur ve çakıl taşlı bir yolda ilerliyorlardı. Ay yükseldi, kocaman, kırmızı ve kötümser. Kostia ve Maria otuz beş kilogramlık bir çuvalı sırayla taşıyorlardı, Kostia olabildiğince uzun süre taşımak için elinden geleni yapıyordu. Sıra Maria'ya geldiğinde her yanından terler damlayan genç kadından hayvanca bir koku yayılıyordu. Yük taşıyıcılar gümüş renkli bir ormana girdiler. Ay en yüksek noktadaydı ve artık başlarının üzerinde beyaz görünüyordu; gölgeleri fosforlu zemine düşüyordu. Guruplar dağılmaya başladı. Maira çuvalı başının üzerinde taşıyordu; koltukaltları çıplaktı; yerçekimine karşı direnen omuzları, göğüsleri, boğazının gergin çizgisine ışık vuruyordu. Dudakları aralık, dişlerini geceye gösteriyordu. Kostia birkaç saat önce şakalaşmayı bırakmış, neredeyse hiç konuşmuyordu. "Şu anda çalışan kaslardan başka bir şey değiliz... kaslar ve irade... İşte insanlar bundan oluşuyor... Kitleler de..." Birdenbire süt rengi gökyüzü, ayışığı ile aydınlanan gece sanki şarkı söylemeye başladı: "Seni seviyorum, seni seviyorum, seni seviyorum..." yorulmayan, bir inatçılıkla şarkıyı sürdürdü. "Çuvalı bana ver, Maria!" - "Biraz sonra; şu ağaçlara vardığımızda. Bir şey söyleme, Kostia." Yavaşça soluk alıyordu. Kostia sessizce şarkısını sürdürdü: "Seni seviyorum... Seni seviyorum..." ve yorgunluğu geçti, ayışığı bir mucizeyle üzerindeki yükü aldı.

Yüz altmış beş taşıyıcı şafaktan önce birkaç saat uyumak için Syeroglazaya, Gri Gözlü Nehirin kıyısında kamp kurduklarında, Kostia ve Maria çuvalın yanında yatarak gökyüzüne baktılar. Çimenler yumuşak, soğuk ve nemliydi. "İyi misin, Maruşya?" diye sordu Kostia, bu

kısa cümlenin ilk hecesinde normal çıkan sesi son hecede birden şefkatli bir tona bürünmüştü. "Uyudun mu?" - "Daha değil," dedi kız, "İyiyim. Her şey ne kadar basit - gökyüzü, yeryüzü, ve biz..."

Yanyana, sırtüstü yatarlarken, omuzları birbirine değerken, sonsuza dek birbirlerine yakındılar, birbirlerine sonsuza dek bağlıydılar, gökyüzüne baktılar.

Kımıldamaksızın, hafifçe aydınlanan gökyüzüne gülümseyerek Kostia mırıldandı:

"Maria, beni dinle, Maria, söylediğim doğru. Maria, seni seviyorum."

Kız kımıldamadı, elleri başının altındaydı. Düzenli soluk alıyordu. Bir süre hiçbir şey söylemedi, sonra sakin bir sesle yanıtladı:

"Evet, Kostia. İyi bir çift olabiliriz."

Kostia'nın içini bir hüzün dalgası sardı, sonra bunu yenerek yutkundu. Ne söyleyeceğini ya da ne yapacağını bilmiyordu. Bir an geçti. Gökyüzü harika bir parlaklık kazanıyordu. Kostia konuştu:

"Moskova'da bir Maria tanımıştım; yeraltında, metro inşaatında çalışıyordu. Üzücü bir sonu oldu, bunu hak etmemişti. Sinirleri yeterince güçlü değildi. Onu anımsadığım zamanlar hep Mutsuz Maria olarak düşünüyorum. Senin Mutlu Maria olmanı istiyorum. Mutlu olacaksın."

"Geçiş dönemlerinde mutlu olunacağına inanmıyorum," dedi Maria. "Beraber çalışacağız. Yaşamı göreceğiz. Savaşacağız. Bu kadarı yeterli."

Adam düşündü. "Ne tuhaf, burada karı koca olduk ve iki eski arkadaş gibi konuşuyoruz; onu kollarıma almak istiyorum ve sadece bu an sürsün istiyorum..."

Bir sessizlik olmuştu, sonra Maria konuştu:

"Ben de başka bir Kostia tanımıştım. Genç Komünistlerdendi, senin gibi ve senin kadar yakışıklıydı, ama sersemin biriydi, bir kokarcadan farksızdı..."

"Sana ne yaptı ki?"

"Beni hamile bıraktı ve tanrıya inandığım için beni terketti."

Kostia kolunu onun omuzuna doladı ve gözlerine baktı, gece kadar karanlık ve ışıklı gözlerine.

"Kilisenin laf kalabalığına inanmıyorum, Kostia, lütfen beni anlamaya çalış. Var olan her şeye inanıyorum. Çevrene bir baksana!"

Kızın yüzü ve dudakları ona evreni göstermek için döndü: Sade gökyüzü, ova, sazların arasındaki görünmez nehir, boşluk.

"Neye inandığımı anlatamam, Kostia, ama inanıyorum. Belki de

bu yalnızca gerçeklik. Beni anlamalısın."

Düşünceler Kostia'ya hücum etti: Aklında olduğu kadar yüreğinde de hissetti onları. Gerçek, tüm evrenin tek bir hareketi ile kucaklanan gerçek. Yıldızlardan ayrılamayız; hiç mucize olmayan bu gecenin özgün büyüsünden, bekleyen yeryüzünden, içimizde yatan tüm o çelişkili güçlerden... İçini sevinç kapladı. "Haklısın, Maria, senin gibi ben de inanıyorum, görüyorum..." Gökyüzü, yeryüzü, gece gölgelerin olmadığı gece onları anlatılmaz bir biçimde bir araya getirdi. Yanak yanağa, *saçları birbirine karıştı, göz göze, ağız ağıza, dişleri bir şok duygusuyla* birleşti. "Maria, seni seviyorum..." Bu sözcükler derin, karanlık, çamurlu, akıntılı, kendinden geçmiş sulara bıraktığı yaldızlı kristallerdi sadece... Maria bastırılmış bir şiddet duygusuyla yanıt verdi: "Ama seni sevdiğimi biraz önce söyledim, Kostia." Maria yine konuştu: "Sanki gökyüzüne küçük beyaz çakıl taşları atıyormuşum ve onlar göktaşlarına dönüşüyormuş gibi hissediyorum, onların gözden kaybolduğunu görüyorum, ama yere hiç düşmeyeceklerini biliyorum... İşte seni böyle seviyorum..." "Bizi sallayan ne acaba... Galiba uyumak üzereyim..." Yanağı çuvalın üzerinde, buğdayı koklayarak uykuya daldı. Kostia onu bir an seyretti. Sevinci öylesine büyüktü ki hüzün gibi geliyordu. Sonra onları sallayan şey onu da uyuttu.

Önce sabah sisi içinde, sonra da güneş altında yaptıkları son yolculuk, en zoru oldu. Tökezleyen taşıyıcıların oluşturduğu sıra ufuktan ufuğa uzanıyordu. Kolhoz başkanı Vaniuchkin at arabalarıyla onları karşılamaya gelmişti. Kostia elindeki çuvalı Vaniuchkinin önce başına, sonra da omuzuna bıraktı, "Sıra senin, başkan!" Tüm manzara *sakin ve parlaktı.*

"Ekinler artık güvencede, kardeş. Hemen şimdi iki haftalık izin belgesi imzalayacaksın, Maria ile benim için. Evleniyoruz."

"Tebrikler," dedi başkan.

Dilini şaklatarak atları harekete geçirdi.

Romachkin'in yaşamı son zamanlarda biraz daha düzelmişti. Her ne kadar hâlâ Moskova Konfeksiyon Tröstü'nün altıncı katındaki aynı büroda çalışıyorsa ve hâlâ Parti üyesi değilse de terfi ettiğini hissediyordu. Bir akşam koridordaki panoya yapıştırılmış bir duyuruda şunları okumuştu: 'Maaş bölümündeki kâtip yardımcısı Romachkin, dakik ve *çok çalışan bir memur olduğu için baş asistan görevine getirilmiş*, maaşı eli ruble artırılmış ve Onur Kurulunca tebrik edilmiştir.' Mürekkep ve yapışkan lekeleri ile kaplı sıradan masasından Tarifeler ve Maaşlar Bölümü Müdürüne ait masanın karşısında duran vernikli, daha büyük bir masaya terfi etmişti. Romachkin'e ayrıca bir de dahili te-

lefon verilmişti, çaldığı zaman hesaplarına verdiği dikkati dağıttığı için aslında can sıkıcı bir aygıttı, ama bu hiç beklemediği yetkinin bir simgesiydi. Tröst başkanı bile kimi zaman onu arayarak bilgi istiyordu. Bunlar ciddi anlardı. Romachkin nedense otururken yanıt vermeye alışamamıştı, eğilip gülümseyerek yanıt vermek daha kolaydı. Büroda yalnızsa kesinlikle ayağa kalkarak yanıt verirdi: "Derhal, Yoldaş Nikolkin; tüm rakamlar on beş dakika sonra elinizde olacak..." Romachkin sırtı döner koltuğunun arkasına değinceye dek doğruldu ve kasılarak bürosundaki beş masaya baktı, sonra sürekli karaciğer hastalığından şikâyetçi olan ve kendisinden boşalan sıradan masaya verilmiş üzgün yüzlü Antochkin'e baktı. "Yoldaş Antochkin, Tröst Başkanı için bazı bilgiler hazırlıyorum. Fiyatlar ve ücretlere ilişkin son konferansın dosyasına ve Merkez Komite emirlerinin uygulanmasına ilişkin olarak Tekstil Sendikası'nın gönderdiği mesaja gereksinimim var. Size yedi dakika veriyorum." Hiçbir ödün vermeyen kararlı bir sesle konuşmuştu. Asistan Kâtip Antolıckin bir eşeğin arabacının kamçısına baktığı gibi saate baktı; parmakları dosyaları karıştırdı; bir şey çiğniyormuş gibi görünüyordu... Yedi dakika dolmadan Romachkin ondan belgeleri almış ve teşekkür etmişti. Odanın öteki ucundaki yaşlı bir daktilo ile ulak ona açık bir saygıyla bakıyorlardı. (Çünkü düşünüyorlardı: "Oh, şu sersem herife bakın, kendisini ne sanıyor! Umarız karnın iyi doyuyordur, Yağcı Yurttaş!") Her zaman herkes için iyi düşünen Romachkin hiç kuşkulanmıyordu. Büro şefi mektupları imzalamakla meşgul olduğu halde onaylarcasına başını salladı. Romachkin yetki ve otoriteyi keşfediyordu, bu da bireyi geliştirir, organizasyonu sağlamlaştırır, çalışmayı arttırır, zaman tasarrufu sağlar, masrafları azaltırdı... "Bir hiç olduğumu ve sadece itaat etmeyi bildiğimi sanırdım, şimdi ise emir verebiliyorum. Daha önce bir değeri olmayan insana değer kazandıran bu ilke nedir? Hiyerarşi ilkesi." İyi ama hiyerarşi adil midir? Romachkin birkaç gün süreyle bunu düşündü, sonunda yanıtın olumlu olduğuna karar verdi. Adil insanların hiyerarşisi olmazsa hükümet ne işe yarardı?

Terfi etmesi ona bir ödül daha getirmişti: Pencere sağ yanındaydı, başını çevirdi mi, avlulardaki ağaçları, tellere asılmış çamaşırları, eski evlerin damlarını, modern bir binanın yanında alçak gönüllülükle ayakta kalmış sarı ve solmuş pembe renkli bir kiliseyi görebiliyordu. Kendini tümüyle işine vermesini neredeyse önleyecek kadar çok boşluk, çok çarpıcı şey vardı. İnsan niçin düşlere bu kadar gereksinim duyar? Romachkin büro pencerelerine buzlu cam takılması gerektiğine karar verdi, böylece dış dünyanın görüntüsü çalışanların kafasını meş-

gul etmez ve yapılan iş artardı. Kilisenin beş tane küçük, neredeyse yuvarlak kulesi ve çevrelerindeki haçlar, unutulmuş bir bahçenin, bir buçuk yüzyıllık düzensiz evlerin ortasında ayakta kalmıştı. İnsanı dua etmeye çağırıyorlardı, belki de var olmayan bilinmedik açıklıklara uzanan orman patikaları gibi... Romachkin onları sevdiği halde biraz da korkuyordu. Belki de insanlar çelik, beton, cam ve taş ile çizilmiş düz çizgiler içine matematiksel biçimde yerleştirilmiş yeni kentin kalbinde, bu anlamsız ve neredeyse renksiz kulelerin altında hâlâ dua ediyorlardı.

"Çok tuhaf," dedi Romachkin kendi kendine. "İnsan nasıl dua edebilir?" iyi bir çalışma temposu sürdürmek için Romachkin iki iş arasında birkaç dakika dinlenirdi. Bu dakikaları düş kurmaya ayırırdı - doğal olarak bunu belli etmezdi, elinde kalem kaşlarını çatarak dururdu... Hangi hiç yürümediğim sokak o olağanüstü bir başarıyla ayakta duran kiliseye gidiyor?

Romachkin bunu gidip gördü ve sonuçta yaşamında bir başarı daha elde etti: Bir arkadaşlık. Çıkmaz bir sokakta ilerlemesi, bir araba kapısından geçmesi ve atelyelerle dolu bir avluyu geçmesi gerekmişti; böylece dünyanın geri kalan bölümünden soyutlanmış küçük, antik bir meydana çıkmıştı. Çocuklar bilya oynuyordu ve kilise oradaydı, merdivenlerinde üç dilenci oturmuştu, içeride üç kadın dua ediyordu. Yakındaki panoları okumak bir zevkti, uyumlu ve anlamsız sözcükler ve isimlerden oluşan bir şiir ortaya çıkıyordu: Filatov, Yorgan ve Yatak Yapımcısı, Olendra, Ayakkabıcılar Kooperatifi, Tikhanova, Ebe, 4. Çocuk Yuvası, İlk Sevinç. Romachkin burada Filatov ile tanıştı: Yorgan ve yatak yapımcısı, çocuksuz bir dul, artık içki içmeyen, sigara içmeyen, tanrıya inanmayan ve elli beş yaşında olduğu halde makine mühendisliği ve astrofizik öğrenmek için Yüksek Teknik Okul'da verilen ücretsiz gece derslerini izleyen biri. "Bilimden başka ne kalıyor ki bana? Yarım yüzyıldır yaşıyorum, Yurttaş Romachkin ve şimdiye dek kör gibi bilimin hiç farkına varmamıştım." Filatov eski moda, en az on beş yıllık bir deri önlük ve işçi kasketi giyiyordu. Odası 2.7 m x 1.5 m boyutlarında, dehlizden bozma bir yerdi, ama arka duvara açtığı pencere kilisenin bahçesine bakıyordu; ve pencerenin pervazında eski kutulardan yaptığı çiçek saksıları vardı. Çiçeklerinin önündeki sehpayı Eddington'un 'Yıldızlar ve Atomlar' adlı kitabını elyazısıyla defterine kopya etmek ve arada notlar eklemek için kullanıyordu... Bu beklenmedik arkadaşlık, Romachkin'in yaşamında önemli bir yer tutmaya başladı. İlk başlarda iki adam birbirlerini tam olarak anlayamamışlardı. Filatov şunları söyledi:

"Mekanik kuralları tekniği yönetir, teknik ise üretimin ve dolayısıyla toplumun temelidir. Uzay mekanik kuralları da evrenin yasasıdır. Her şey fiziksel dir. Eğer tekrar dünyaya gelseydim mühendis ya da astronom olurdum; kanımca dünyayı anlamak için gerçek bir mühendisin biraz da astronom olması gerekir. Ancak ben çarlık döneminde *bir serf'in torunu olarak doğdum. Otuz yaşına gelinceye dek okuyup* yazmayan bir cahil, kırk yaşına dek de bir alkoliktim, sevgili Natassia'am ölünceye dek evreni anlamadan yaşadım. Eşim Vagankovskoye'de gömüldükten sonra mezarına küçük kırmızı bir haç diktim, çünkü o dindardı; Sosyalist çağda yaşadığımız için şöyle düşündüm. Proletaryanın haçı kırmızı olmalıdır! Ve mezarlıkta tek başına kaldım, Yoldaş Romachkin, bekçiye elli köpek verdim, böylece kapanış saatinden sonraya, yıldızlar gökte belirene dek orada kaldım. Ve düşündüm: İnsan bu dünyada nedir? Düşünen, çalışan ve acı çeken bir toz zerresidir. Geride ne bırakır? Yapıtlarını, çalışma mekaniğini. Dünya nedir? İnsanların çalışmaları ve acıları ile ve bitkilerin sessizliği ile gökte dönen bir toz zerresidir. Dünyayı döndüren nedir? Uzay mekaniğinin demir yasaları. 'Natassia,' dedim ona mezarında, 'Beni artık duyamıyorsun, çünkü artık yoksun, çünkü ruhlarımız yok, ancak her zaman toprakta, bitkilerde, havada, doğanın enerjisinde olacaksın. Sürekli sarhoş gezerek seni incittiğim için senden özür diliyorum ve söz veriyorum içkiyi bırakacağım ve kendimi eğiteceğim, böylece yaradılışın büyük mekanizmasını öğrenebilirim'. Sözümü tuttum çünkü güçlüydüm, proleteryanın gücüne sahiptim ve belki bir gün yeniden evlenirim, herhalde okuldaki ikinci yılımı bitirdiğimde evlenebilirim, çünkü şimdi evlenirsem kitap almak için para ayıramam. İşte yaşamım böyle, yoldaş. Huzurluyum, insanın görevinin anlamak olduğunu artık biliyorum ve anlamaya başlıyorum."

Akşamüstü Filatov'un atelyesinin önündeki küçük bir sırada oturmuş konuşuyorlardı - Romachkin solgun ve yorgundu, henüz yaşlı sayılmazdı ama tüm gençliği ve cesareti tükenmişti, hiç sahip olmuşsa elbet; sakalsız ve kafasını kazıtmış Filatov ise simetrik kırışıklar olan yüzüyle bir ağaç kadar sağlamdı. Olendra Kooperatifi'nden deriyi döven çekiçlerin sesleri geliyordu, kestane ağaçları alacakaranlıkta daha büyük görünüyordu. Kentin trafik gürültüsü olmasaydı eski bir köyün meydanında, öteki yanında ormanın uzandığı bir nehir kıyısında olduklarını sanabilirlerdi... Romachkin yanıt verdi:

"Evren hakkında düşünmeye zamanım olmadı, Yoldaş Filatov, çünkü adaletsizlikten çok acı çektim."

"Adaletsizliğin nedenleri sosyal mekanizmada yatar," dedi Filatov.

Romachkin ellerini oğuşturdu, sonra dizleri üstüne koydu. Orada dümdüz, güçsüz halde durdular.

"Dinle, Filatov ve yanılıyorsam bana söyle. Hemen hemen bir parti üyesi sayılırım, toplantılara gidiyorum ve bana güveniyorlar. Dünkü toplantıda çalışmaların rasyonelleştirilmesinden söz edildi. Ve Sekreter bize Merkez Komite ve Moskova Komitesi üyesi Yoldaş Tulayev'e suikast yapan üç halk düşmanının idam edilmesi ile ilgili gazete haberini okudu. Her şey kanıtlanmış, suçlular itiraf etmişler, isimlerini anımsamıyorum, zaten isimlerin ne önemi var? Artık öldüler, onlar katildi, sefil yaratıklardı, suçlarının cezasını çektiler. Sekreter bize her şeyi açıkladı: Parti ülkeyi savunur, savaş çıkmak üzere, insanlık için kuduz köpekleri öldürmemiz gerekiyor... Bunların tümü de doğruydu, çok doğruydu. Sonra sekreter şunu söyledi: 'Bunu onaylayanlar elini kaldırsın!' Bu idamlardan dolayı Merkez Komite'ye ve Güvenlik Kuvvetlerine teşekkür edeceğimizi anladım, bu bana acı verdi, düşündüm: Acıma, hiç kimse acımayı düşünmüyor mu? Ama elimi kaldırmamaya cesaret edemedim. Yalnızca bir hiç olan ben mi acıma kavramını anımsıyordum? Ve ötekilerle birlikte elimi kaldırdım. Acımaya ihanet mi etmiştim? Elimi kaldırmasaydım Parti'ye mi ihanet etmiş olurdum? Yanıtın ne, Filatov, sen dürüst bir insansın, gerçek bir proletersin, düşünceн ne?"

Filatov düşündü. Karanlık çöktü. Romachkin'in yüzü arkadaşına döndü.

"Çark," dedi Filatov, "geriye dönmeden çalışmalıdır. Yoluna çıkanları eziyor olması insanlık dışıdır, ancak evrensel yasa budur. İşçi, makinenin mekanizmasını bilmelidir. İleride aydınlık ve şeffaf makineler yapılacak, o zaman öbür tarafını açıkça görebileceğiz. En masum şey göklerse, gökler kadar masum makineler yapılacak. İnsanların yasaları astrofizik yasaları kadar masum olacak. Hiç kimse ezilmeyecek. Artık acıma duygusu gerekmeyecek. Ne var ki, Yoldaş Romachkin, günümüzde acıma hâlâ gerekiyor. Makineler karanlıklarla dolu ve içlerinde nelerin döndüğünü bilmiyoruz.Gizli duruşmalardan, mahzenlerde yapılan idamlardan, kurgu mekanizmalarından hoşlanmıyorum. Anlıyorsun; her zaman iki kurgu vardır, olumlu ve olumsuz - hangi kurgunun adil, hangisinin suç olduğunu kim bilebilir? İktidardaki kişilerin bile kafaları uçuyorken hangisinin doğru olduğunu nereden bilebiliriz? Senin örneğinde, Romachkin. Evet oyu vermen gerekiyordu, yoksa, kötü şeyler gelirdi başına ve yapabileceğin hiçbir şey yoktu, değil mi? Acıyarak oy verdin - bu çok iyi. Geçen yıl aynı şeyi ben de yaptım. Başka ne yapabiliriz ki?"

Romachkin ellerinin hafiflediği duygusuna kapıldı. Filatov onu bir fincan çay içmeye ve siyah ekmekle salatalık turşusu yemeye davet etti. Oda öylesine küçüktü ki, birbirlerine değiyorlardı. Bu yakınlık aralarındaki dostluğu daha da artırıyordu. Filatov, Eddington'un kitabını açarak ışığa tuttu:

"Elektron nedir, biliyor musun?"

"Hayır."

Romachkin yorgancı arkadaşının gözlerinde sitem değil şefkat olduğunu farketti. İnsan bu kadar uzun süre yaşasın ve bir elektronun ne olduğunu bilmesin!

"Sana anlatmama izin ver. Maddenin her atomu yanlamasına bir sistemdir..."

Evren ve insan yıldızlardan yapılmıştı, bazıları sonsuz küçüklükte, öbürleri ise sonsuz büyüklükteydi, 45. sayfadaki Şekil 17 bunu açıkça gösteriyordu. Romachkin bu takdire değer gösteriyi izlemekte güçlük çekiyordu, çünkü kurşuna dizilen üç kişiyi, onların ölümünü onaylamak için kalkan elini, o zaman çok ağır hissettiği, ancak makinelere ve yıldızlara karşı acıma duyduğu için artık -tuhaf bir şekilde- hafif hissettiği elini düşünüyordu.

Bitişik avluda bir çocuk ağladı. Ayakkabıcı atelyesindeki ışıklar söndü, kilisenin merdivenlerinde bir çift kucaklaştı. Filatov arkadaşını meydanın ucuna kadar götürdü. Romachkin kiliseye doğru ilerledi. Odasına girmeden önce Filatov nedenini bilmeden durdu ve siyah zemine baktı. Bu insan mekanizmasında acıma duygusuna yer verdik mi? Üç kişi daha idam edildi... Ölenlerin sayısı yıldızlarınkinden daha çok, çünkü kuzey yarımküresinde gözle görülebilen yalnızca üç bin yıldız var. Eğer o üç adam birini öldürdülerse öldürmek için pek çok nedenleri, hareketin sonsuz yasaları ile bağlantılı nedenleri yok muydu? Bu nedenler üzerinde kim durmuştu? Nefret duymadan durmuşlar mıydı? Filatov yargıçlara acıdı: En büyük acıyı yargıçlar çekiyor olmalıydı... Gölgeler içinde kucaklaşan, sonsuz çekim yasası uyarınca tek bir güç olan çiftin görüntüsü onu yatıştırdı. İnsan yaşamının günbatımına geldiğinde gençlerin yaşadığını görmek güzel bir şeydi. Onların önünde yarım yüzyıl var, ortalamalar yasasına göre: Belki de gerçek adaleti, şeffaf makineleri göreceklerdi. Tükenmiş bir toprağı beslemek için çok gübre gerekirdi. Rusya toprağını beslemek için daha kaç kişinin idam edilmesi gerektiğini kim bilebilirdi? Devrim günlerinde geleceği çok açık gördüğümüzü sanıyorduk, şimdi ise yine karanlıktayız; belki de bu kibirlenmemizin bir cezası. Filatov içeri girdi, kapıyı demir sürgüyle kapattı ve soyundu. Kutuların üzerine serdiği

şiltede uyudu ve gece lambasını açık bıraktı. Örümcekler tavanda gece gezintilerine başladı: Küçük siyah yaratıklar, ışın demeti gibi bacakları ile yavaşça kımıldadı ve hareketlerinin anlamını kavramak kesinlikle olanaksızdı. Filatov yargıçları ve idam edilen kişileri düşündü. Yargıçları kim yargılayabilir? Onları kim affedebilir? Affedilmeleri gerekir mi? Adil değillerse onları kim kurşuna dizecek? Her şey kendi zamanında olacaktır. Yerin altında, her yerde, kentin altında, tarlaların altında,sevgililerin kuşkusuz hâlâ sevgiyle kucaklaşmayı sürdürdükleri küçük karanlık meydanın altında pek çok göz Filatov için parladı, görünebilirliğin sınırında, yedinci büyüklükte yıldızlar gibi. "Bekliyorlar, bekliyorlar," diye mırıldandı Filatov, "sayısız gözler, bizi affedin."

Romachkin bir kez daha kendini odasının yoksullukla ezilmiş beyazlığında bulduğunda endişeleri geri geldi. Kolektif apartmanın gürültüsü, sürekli olarak kendi sessiz odasını kaplıyordu: Radyodan gelen müzik, çocukların sesleri, sifonu çekilen tuvaletler, gaz sobalarının tıslaması... Sadece kalastan yapılmış bir bölmenin ayırdığı bitişik odada oturan çift, elden düşme bir elbise almak konusunda tartışıyorlardı. Romachkin pijamasını giydi: Soyunukken iyice güçsüz görünüyordu; çıplak ayaklarında kıvrık parmaklar... İnsan bedeni çirkindir - ve insan yalnızca bedenine sahipse, düşünce yalnızca bedenin bir ürünü ise, nasıl olur da kuşkulu ve yetersiz olmaktan kurtulabilir? Soğuk örtülerin arasında yattı, bir an titredi, kitap rafına uzanarak bir şiir kitabı aldı, şairin adını bilmiyordu çünkü kitabın ilk birkaç sayfası kopuktu - ancak şiirler onu büyülüyordu. Romachkin kitabı rastgele açıp okumaya başladı:

sonsuzlukta dönen gezegen
Avrasyaların ve şarkı söyleyen denizlerin
cellatlar için basit bir küçümseme
ve dönüp bak şefkatli düşünce
neredeyse kahramanlar gibiyiz biz

Neden hiç noktalama işareti yoktu? Çünkü belki de görünmez iplikler (iyi ama böyle iplikler var mıydı), gezegenler, denizler, anakaralar, cellatlar, kurbanlar ve bizleri kucaklayan ve bağlayan düşünce akışkandı, hiç kesilmiyordu, sadece görünüşte duruyordu? Neden bu gece karşısına cellatlara değinmeler, kahramanlara değinmeler çıkmıştı? Kim bana sitem etmeli, kim sadece beni küçümsemeli? Ve yaşam için bu heyecanı, cellatlara karşı bu küçümsemeyi duyan insanlar varsa neden onlardan bu denli farklıyım? Şairler kendilerini yalnızlık içinde ve çıplakken gördüklerinde kendilerinden utanmıyorlar mı? Romachkin kitabı kapattı ve son birkaç günün gazetelerini karıştırdı. Bir

gazetenin 3. sayfasında, 'Çeşitli Bilgiler' başlığı altında üç yüz paraşütçü ve okul spor kulüpleri üyelerinin katılacağı bir atletizm festivalinin hazırlıklarından söz ediliyordu... Gökyüzünden kocaman parlak çiçekler yağdı, her biri cesur bir insanın başını taşıyordu, gözleri yükselen ve tehdit eden toprağın yaklaşmasını dikkatle seyrediyordu... Bundan sonraki haber daha küçük puntolu harflerle basılmıştı ve başlığı yoktu:

Merkez Komite üyesi Yoldaş Tulayev'e yapılan suikast davası. - İhanet, komplo ve suikastten suçlu olduklarını itiraf eden M.A.Erchov, A.A.Makeyev ve K.K.Rublev, gizli oturum yapan Yüksek Mahkemede yapılan duruşmada ölüm cezasına çarptırıldılar ve hüküm infaz edildi.

Spor Federasyonu Sendikası'na bağlı olan Satranç Oyuncuları Birliği, yaklaşan ülkeler turnuvasına hazırlık olması amacıyla Federal Cumhuriyetler'de bir dizi eleme karşılaşmaları yapmayı planlıyor.

Satranç taşlarının insan yüzleri vardı, tanıdık olmayan ama mezar gözlü yüzler. Kendi kendilerine hareket ediyorlardı. Biri onları uzaktan yönetiyordu: Birdenbire havaya sıçradılar, başları patladı ve anlatılmaz bir hızla yok oldular. Birbiri arkasına atılan ve tam hedefi vuran üç mermi, satranç tahtasındaki üç kafayı anında yok etti. Uyuşmuş, yarı uyuyan Romachkin korktuğunu hissetti: Birisi kapıya vuruyordu.

"Kim o?"

"I.I?," dedi tanıdık bir ses.

Romachkin kapıya gitti. Zemin çıplak ayakları altında kaba ve soğuktu. Sürgüyü çekmeden önce duyduğu paniğin yatışması için bir an bekledi. Kostia içeri öylesine hızla girdi ki Romachkin'i bir çocuk gibi yakaladı.

"Sevgili iyi komşum! Romachkin! Yarı düşünür, yarı kahraman, yarı odasına kapanmış ve yarım bardak yazgısına sığınmış! Seni tekrar gördüğüme sevindim! Her şey yolunda mı? Neden bir şey söylemiyorsun? Ültimatom veriyorum: Her şey yolunda mı? Evet veya hayır diye yanıt ver!"

"Her şey yolunda Kostia. Geldiğine sevindim. Seni özledim, biliyorsun."

"Öyle ise biraz önce bir otobüsün altında kalmış bir adam gibi bana bakmaktan vazgeç!... Dünya harika bir biçimde dönüyor, şeytan götürsün seni! Kuyruklu maymunların yaşadığı yerküremizin döndüğünü görebiliyor musun?"

Yatağının sıcaklığına dönen Romachkin, küçük odanın birden genişlediğini, on kez daha parlak göründüğünü farketti.

"Sadece uyukluyordum, Kostia, bu kâğıt yığını arasında: Paraşütçüler, idamlar, satranç turnuvaları, gezegenler... Tümüyle çılgınlık. Yaşam, yani. Ne kadar sağlıklı ve yakışıklı görünüyorsun, Kostia. Seni görmek ne güzel... Bana gelince, her şey yolunda gidiyor. Tröst'te terfi ettim, Parti toplantılarına katılıyorum, yeni bir arkadaş edindim, bir fizikçinin beynine sahip bir proleter... Onunla evrenin yapısını tartışıyoruz."

"Evrenin yapısı," diye yineledi Kostia şarkı söylermiş gibi. Bu küçük odaya göre biraz büyük olduğu için çevresinde dönüyordu.

"Hiç değişmemişsin, Romachkin. Sanırım geceleri hâlâ aynı pireler ısırıyordur seni."

"Haklısın," dedi Romachkin mutlu bir gülüşle.

Kostia onu duvara doğru itti ve yatağa oturdu. İçinde kestane rengi ışıkların kırmızı göründüğü saçları, sinirli siyah gözleri, büyük, biraz asimetrik ağzı ile Romachkin'in üzerine eğildi.

"Nereye gittiğimi bilmiyorum, ama bir yerlere gidiyorum. Eğer yaklaşan savaş bizi cesede dönüştürmezse, eski dostum, ne yapacağımızı bilmiyorum ama harika olacak. Eğer ölürsek dünyada daha önce eşi görülmemiş bir ürünün yetişmesine yol açacağız. Tek bir kopeğim bile yok, doğal olarak; ayakkabılarım hâlâ eski elbette... Vesaire. Yine de mutluyum."

"Aşk mı?"

"Elbette."

Kostia'nın kahkahası yatağı sarstı, Romachkin'i ayağından kirpiklerine kadar sarstı, duvarı titretti, odanın içinde altın dalgalar halinde yankılandı.

"Sarhoş görünüyorsam korkma, kardeş. Bir şey yemediğim zaman daha da sarhoş görünüyorum, ama o zaman da çıldırıyorum.

"Anımsarsın, Moskova sokakları altında bir sanayi katırı gibi, Morg ile Genç Komünistler Bürosu arasında metro inşaatında çalışmaktan bıkıp ayrılmıştım. Açık hava istiyordum. Onların disiplininden bıkmış usanmıştım. Onlara yetecek kadar disiplin bende zaten vardı, içimdeki disiplin, çekip gittim. Gorki'de bir otomotiv fabrikasında çalıştım: Bir makinenin önünde günde 7 saat. Uzun vadede ülkeme kamyonlar verebilmek için bir hayvan olmaya razıydım. Tümü de yeni, parlak arabaların çıktığını görebiliyordum - bir insanın doğuşundan daha güzel ve temizler, dikkatini çekerim. O arabaları kendi ellerimizle ürettiğimizi ve belki bir gün Moğolistan yollarından geçerek baskı altındaki insanlara sigara ve tüfek götürecekleri düşündüğüm zaman gururlanıyordum, yaşadığım için mutluydum. İyi. Mesaim bittikten

sonra aletlerimi temizlememi isteyen bir teknisyenle tartıştım. 'Ne sanıyorsun, ücretliler insan değil mi? İşçilerin sinirleri ve kasları da *makineler kadar korunmalıdır. Elveda,' dedim. Trene atladım, beni Troçkistlikle* suçlayacaklardı, sersemler ve bunun anlamını bilirsin: Karaganda madenlerinde üç yıl, teşekkürler, istemem! Hiç Volga'yı gördün mü, dostum? Bir çekme gemisinde ateşçi olarak çalışmaya başladım, sonra teknisyenliğe yükseldim. Kama'ya kadar mavnaları çekiyorduk. Orada nehirler dopdolu, kentleri unutuyorsun, ay ormanların üzerinden yükseliyor ve çok büyük bir bitki ordusu gece gündüz nöbet tutuyor ve sana seslendiklerini duyuyorsun: Bu gerçek yaşam - ormandaki hayvanlarla bir fincan sessizlik içmemişsen insanın öğrenmesi gerekenleri hiç öğrenemezsin. Bir Komi köyünde yerimi alacak birini buldum ve bölgesel Orman Tröstü'nde çalışmaya başladım. 'En uzak *ormanlarda, olabildiğince uzak yerlerde çalışmak istiyorum,' dedim* bölge bürokratlarına. Bu hoşlarına gitti. Bana ormancıların yerleşim birimlerini teftiş etme görevini verdiler, milisler de eşkıyalara karşı savaşmak için beni yanlarına aldılar. Dünyanın sonundaki bir ormanda, Kama ile Vchegda nehirleri arasında bir yerde, istatistiklerden kaçmış bir eski dindarlar ve büyücüler köyü keşfettim. Buradaki halk şeytanca bir taktik uygulandığına, topraklarının bir kez daha ellerinden alınacağına, erkeklerin savaşa gönderileceğine, yaşlı kadınlara Şeytan biliminin öğretileceğine inanıyordu. Geceleri İncil'in Kıyamet bölümünden pasajlar okuyorlardı. Ayrıca yeryüzündeki her şeyin yozlaşmış olduğunu ve insan yüreğinde sabır dışında hiçbir saflık kalmadığını öne sürüyorlardı - *ve sabırları yakında tükenecekti!* 'Öyle ise ne olacak?' diye sordum. 'Bin yıllık bir geri dönüş olacak,' diye yanıtladılar. Onlarla birlikte yaşamamı istediler, çok güzel bir kızı düşünerek kabul ettim, kız bir ağaç kadar sağlam ve orman havası kadar heyecan verici ve saftı, ama bana en çok istediği şeyin bir çocuk olduğunu, onunla birlikte yaşayamayacak kadar çok makine görmüş olduğumu ve bana güvenmediğini söyledi. Oradan ayrıldım, Romachkin, bekledikleri Kıyamet Günü gelmeden oradan kaçtım, yoksa tam bir gerizekâlı olacaktım... Kentte yaşayan oğulları aracılığı ile kendilerine son gazeteleri göndermemi istediler. Gidip onlarla yaşayalım mı, Romachkin? Sysola nehri boyunca ormanın içinde uzanan patikaları bilen tek kişi benim. *Ormandaki hayvanlar bana dokunmuyor, bal almak için yabani* arıların kovanına nasıl çomak sokulacağını öğrendim, tavşan yakalamak için ormanda tuzak kurmasını öğrendim, nehirlerde tuzak kurmasını da... Haydi gel, Romachkin, kitapların bir daha hiç aklına gelmeyecek ve birisi sana tramvayın ne olduğunu sorduğunda küçük çocuk-

lara ve beyaz saçlı yaşlı adamlara bunun tekerlekler üzerinde insanları taşıyan uzun sarı bir kutu olduğunu ve teller üzerinde toprağın gizemli güçleri ile çalıştığını anlatırsın. Ve sana neden diye sorarlarsa bunun yanıtlaması zor bir soru olduğunu farkedersin..."

"Gitmek isterdim," dedi Romachkin yavaşça. Kostia'nın öyküsü onu bir peri masalı gibi büyülemişti.

Kostia onu daldığı düşten uyandırdı:

"Çok geç, dostum. Artık seninle benim için ne Kutsal Yazılar ne de Kıyametler var. Eğer o bin yıl önümüzdeyse, bunu bilemeyiz. Biz betonarme çağının çocuklarıyız."

"Ya aşk maceran?" dedi Romachkin tuhaf bir rahatlama hissederek.

"Kolhozda evlendim," diye yanıtladı Kostia. "Karım..."

İki eliyle heyecanını gösteren bir işaret yaptı. Ancak elleri bir saniyenin onda biri süreyle havada kaldı ve sonra indi. Çünkü gözleri Romachkin'in elinde duran gazetedeki habere takılmıştı. Romachkin'in orta parmağı ile işaret ettiği olanaksız bir paragrafa:

'Merkez Komite üyesi Yoldaş Tulayev'e yapılan suikast davası. - Suçlarını itiraf eden.... Erchov, Makeyev ve Rublev... hüküm infaz edildi...'

"Nasıl bir kadın, Kostia?"

Kostia'nın gözleri kısıldı.

"Tabancayı anımsıyor musun, Romachkin?"

"Anımsıyorum."

"Adalet aradığını da anımsıyor musun?"

"Anımsıyorum. Ama o zamandan bu yana çok düşündüm, Kostia. Kendi zayıflığımın farkına vardım. Adalet için henüz çok erken olduğunu anladım. Yapmamız gereken şey çalışmak, Parti'ye inanmak, acıma duymak. Adil olamayacağımız için insanlara acımalıyız..."

Hiç düşünmeye cesaret edemediği bir korku, şu sorunun dudaklarından çıkmasını önledi: "Tabancayla ne yaptın?" Kostia öfkeyle konuştu:

"Bana sorarsan acıma duygusuna içimde yer yok. İşte burada" - Kostia gazetedeki yazıyı işaret etti - "bu üç kişiye acımak sana iyi gelecekse acı, Romachkin - artık her şeyden kurtuldu onlar. Bana sorarsan acıma yararsız bir duygu ve sana acımak istemiyorum - bunu hak etmiyorsun. Belki de onların cinayetinden sen suçlusun. Belki de senin suçunu yaratan benim, ama bunu hiçbir zaman anlayamayacaksın. Sen masumsun, onlar da masumdu..."

Çaba harcayarak omuzlarını silkmeyi başardı. "Ben masumum...

Suçlu kim öyle ise?"

"Kanımca onlar suçluydu," diye mırıldandı Romachkin, "Çünkü suçlu bulundular."

Kostia öyle bir sıçradı ki yer ve duvarlar sallandı. Kahkahası odada yankılandı.

"Romachkin, tüm ödülleri kazandın! Sana düşündüğümü söyleyeyim. Onlar kesinlikle suçluydu, itiraf ettiler, çünkü seninle benim anlamadığımız şeyi anlıyorlardı. Anlıyor musun?"

"Doğru olmalı," dedi Romachkin karamsar bir sesle.

Kostia kapı ile pencere arasında sinirli sinirli yürüdü. "Boğuluyorum," dedi. "Hava! Buraya ne gerekiyor? Her şey!"

"Evet, sevgili dostum Romachkin, elveda. Yaşam bir tür sayıklamadır, ne dersin?"

"Evet, evet..."

Romachkin burada tek başına kalacaktı, yüzü çökmüştü, gözkapakları çökmüştü, ağzının çevresinde beyaz kıllar vardı, gözlerinde de cesaret! Kostia yüksek sesle düşündü: "Bu dünyadaki milyonlarca Romachkin'ler suçlu..."

"Ne dedin?"

"Hiçbir şey, dostum, yalnızca düşünüyordum."

Aralarında bir boşluk vardı.

"Romachkin, bu odan çok kasvetli! Al bunu!"

Kostia gömleğinin cebinden kâğıda sarılı küçük bir şey çıkardı. "Al bunu. Yapayalnız iken dünyada en çok sevdiğim şey buydu." Romachkin'e ebonit bir minyatür uzattı. Siyah çerçevenin içinde bir kadın yüzü vardı - büyülü denecek kadar gerçek, tümüyle sağlıklı, akıllı, sessiz bir yüz. Romachkin şaşkınlık ve dehşetle konuştu: "Bu mümkün mü? Böyle yüzler olduğuna gerçekten inanıyor musun, Kostia?"

Kostia'nın yüzü ışıldadı:

"Canlı yüzler daha güzel... Hoşçakal, dostum."

Merdivenlerden aşağı hızla inerken Kostia harika bir his duydu: Düşüyor gibiydi, maddi dünya önünde çözülüyordu, her şey havaya karışıyordu. Koşar adım sokaklardan geçti. Ancak aklında bir endişe gökgürültüsü gibi patlıyordu: "Bendim o... ben..." Maria'nın uyumakta olduğu eve yaklaşırken koşmaya başladı - uzun zaman önce o gece koştuğu gibi, o Arktika gecesinde o şey elinde gürültüyle patladığı, alevle süslü siyah bir çiçek açtığı ve çevresinde polis düdüklerini duyduğu zamanki gibi... Karanlık merdivenden de hayal gibiydi. 12 no.lu apartmandaki yedi odada üç aile ve üç çift yaşıyordu. 25 mumluk bir ampul koridorda yanıyordu, kolayca çıkartılmaması için tavana çok

yakın bir yere monte edilmişti. Duvarlar isliydi. Zincir ve asma kilit ile bağlanmış bir dikiş makinesi, portmantonun çatlak aynasında yansıyordu. Düzensiz horlamalar yarı karanlığı hayvanca bir titreme ile dolduruyordu. Tuvaletin kapısı açıldı, pijamalı sarhoş bir adam çıkarak koridorda ilerledi ve birden madeni bir şeye çarparak tökezledi. Sarhoş adam karşı duvara çarptı ve başını bir kapıya vurdu. Karanlığın içinden öfkeli sesler yükseldi, birisi "şşşşşş" dedi, daha yüksek bir ses "pis domuz," diye bir küfür salladı. Kostia sarhoş adamın yanına gitti ve pijamasının yakasından tuttu.

"Yavaş, yurttaş. Karım yandaki odada uyuyor. Odan hangisi?"

"4 numara," dedi sahroş adam. "Sen kimsin?"

"Hiç kimse. Ayakta dur! Gürültü yapma yoksa çenene dostça bir yumruk atarım."

"Çok iyisin. Bir içki alır mısın?"

Kostia 4 no.lu odanın kapısını dirseğiyle açtı ve sarhoşu içeri itti, adam ters dönmüş iskemlelerin üzerine yavaşça çöktü. Cam bir şey yerde yuvarlanarak kırıldı. Kostia 7 no.lu odaya girdi, burası alçak tavanlı ve çok küçük bir odaydı. Uzun bir kordonun ucundaki elektrik ampulu yerde bir yığın kitabın ve içinde pembe bir kadın bluzunun ıslatılmış olduğu bir taşın arasında duruyordu. Mobilya olarak oturulacak kırık bir iskemle ile demir bir karyola vardı, Maria sırtüstü yatmış, başı dik, hafifçe gülümseyerek uyuyordu. Kostia ona baktı. Yanakları pembe renkli ve sıcaktı, burun delikleri geniş, kaşları bir çift küçük kanat kadar düzgün, kirpikleri uzundu.Bir omuzu ile çıplak göğsü örtülü değildi, amber renkli teni üzerinde meme ucu siyah görünüyordu. Kostia onun göğsünü öptü. Maria gözlerini açtı, "Sen!"

Yatağın yanına diz çöktü, iki elini tuttu.

"Maria, uyan, Maria, bana bak, beni düşün..."

Maria'nın dudakları değil tüm varlığı gülümsedi.

"Seni düşünüyorum, Kostia."

"Maria, bana yanıt ver. Eğer yıllar önce ya da birkaç gün veya ay önce birisini öldürmüş olsaydım, inanılmaz bir karın altında, tanımadığım, öldürmeyi düşünmediğim, istemediğim, birini yalnızca öyle hissettiğim için gözlerim açık, elim titremeden öldürseydim, doğru olan fikirler adına kötülük yaptığı için, başkalarının acılarıyla dolu olduğum için, çünkü farkına varmadan birkaç saniye içinde onu yargıladığım için, pek çok başkası adına, bilinmeyen biri olan ben, bilinmeyen ve isimsiz başkaları adına, isimleri, şansları, hatta benim vicdan kırıntım bile olmayan herkes adına öldürmüş olsaydım, bana ne söylerdin, Maria?"

"Kostia, sana sinirlerini kontrol altında tutman gerektiğini, ne yaptığını tam olarak bilmem gerektiğini ve gördüğün kötü düşlerden dolayı beni uyandırmaman gerektiğini söylerdim... öp beni."

Kostia yalvaran bir sesle devam etti:

"Ya gerçekten yapmışsam, Maria?"

Kadın ona sert sert baktı. Kremlin'in saati çaldı. "Enternasyonal" marşının ilk notaları uyuyan kentin üzerinde bir süre dolaştı.

"*Kostia, yol kenarında ölen köylüleri yeterince gördüm... Umutsuzca çabalamanın ne olduğunu iyi biliyorum. Mücadele umutsuzca verildiğinde istemeden ne büyük zararlara yol açtığını biliyorum... Bu da aynı, ileri gidiyoruz, değil mi? Senin içinde büyük ve saf bir güç var. Kaygılanma.*"

Kadının iki eli adamın saçlarında dolaştı, bu güçlü ve acı çeken başı kendisine çekti.

Yoldaş Fleischman, o günü Tulayev davası dosyalarını yerine yerleştirmekle geçirdi. Dosyalar binlerce sayfa tutuyordu ve birkaç cilt halindeydi. İnsan yaşamı bu dosyalarda sanki yeryüzünün canlıları ve bitkilerinin bir mikroskop altındaki damlada gözlenmesi gibi gözlenebiliyordu. Bazı belgeler Parti arşivlerine gidecekti, ötekiler ise Güvenlik Dairesi, Merkez Komite, Genel Sekreterlik ve Gizli Servis'in dışişleri bölümündeki ilgili dosyalara yerleştirilecekti. Birkaç tanesi ise Merkez Komite temsilcisi ile Güvenlik Yüksek komiser Yardımcısı Gordeyev'in önünde yakılacaktı. Fleischman her birinde ölüm kokan bu dosyalarla birlikte bürosuna kapanmıştı. Hüküm giyen üç suçlunun idam edilmesi ile ilgili olarak Özel Uygulamalar Bölümü tarafından düzenlenen belgede sadece idam saatleri yazıyordu: Gece 12:01, 12:15 ve 12:18. Büyük dava, tam gece yarısı sona ermişti.

Soruşturmanın sona ermesinden bu yana Tulayev dosyasına eklenen önemsiz belgeler arasında (halka açık bir yerde yapılan ve *Tulayev'in adının geçtiği öne sürülen konuşmalar; Krasnoyarsk'taki su işleri* dairesinde çalışan Butayev adında bir mühendisin öldürülmesi ile ilgili ifadeler; Leninakan'da Mutayev adında birine suikast yapılması ile ilgili cinayet masası raporu; ve olasılıklar yasası uyarınca meydana gelen su baskınları, fırtınalar ve öteki aptallıklarla ilgili belgeler) Fleischman gri bir zarf buldu, zarfın üzerinde Moskova-Yaroslavl postanesinin damgası vardı ve üzerine sadece 'Tulayev davasını soruşturan Yurttaş Yargıca' adresi yazıyordu. Zarfa eklenen bir notta 'Yoldaş Zvyeryeva'ya gönderilmesi' yazıyordu. Bir başka nota şunlar yazılmıştı: Zvyeryeva ikinci bir emre kadar tutuklanmıştır. Yoldaş Popov'a gönderilmesi'. Bürokrasinin mükemmelliği sayesinde üçüncü bir not

daha eklenmiş ve Popov'un henüz belirlenmeyen yazgısı belirtilmişti. Dikkatli bir görevli zarfın üzerine kırmızı kalemle "sınıflandırılamamıştır" ibaresini düşmüştü. "İşte bu benim, sınıflandırılamamış," diye düşündü Fleischman kendine acıyarak. İsteksizce zarfı açtı. İçinde bir okul defteri sayfasına elle yazılmış, imzasız bir mektup vardı:

"Yurttaş! Bu mektubu vicdan azabı ile ve gerçeğin ortaya çıkması için yazıyorum..."

Ah! - biri daha komşusunu ihbar edecek ya da kendisi hakkında aptalca açıklamalar yapacaktı... Fleischman mektubun ortasını atladı ve sonlarına doğru bir yerden okumaya başladı, yazının kararlı ve genç bir elden, olasılıkla eğitim görmüş bir köylünün kaleminden çıktığı ve çok az noktalama işareti olduğu dikkatinden kaçmamıştı. Yazının stili doğrudandı ve Fleischman kendini okumaya kaptırdığını farketti.

"Bu mektubu imzalamayacağım. Benim işlediğim suçun cezasını masum insanlar çekti, artık bunu düzeltmeye olanak yok. İnanın bana bu adaletsizlikten önceden haberim olsaydı size masum ve suçlu başımı hemen teslim ederdim. Bedenim ve ruhumla bu büyük ülkemize, harika Sosyalist geleceğe bağlıyım. Eğer bilmeden bir suç işlediysem, ki bundan pek emin değilim, çünkü bir insanın öldürülmesinin olağan olduğu bir dönemde yaşıyoruz ve bu kuşkusuz tarih diyalektiklerinin gerektirdiği bir durum ve kuşkusuz bunca kanı dökülen işçilerin bir kuralı, insanlığın iyiliği için dökülen kanların ve kendim bu tarihi gereksinimin ancak yarı yarıya bilinçli bir maşası oldum, eğer benden daha iyi eğitim görmüş ve daha vicdanlı yargıçların adalete hizmet ettiklerini sanırken yaptıkları yanlışları düzeltmeye kalkıştıysam, artık anavatanımız Sovyetler Birliği'nin büyüklüğü için tüm gücümle yaşayabilir ve savaşabilirim demektir..."

Fleischman mektubun ortasına döndü.

"Tek başıma, dünyada hiç kimsenin bilmediği bir eylemle, ne yapacağım hakkında bir an önce bile bir fikrim olmadan, Yoldaş Tulayev'e ateş ettim, çünkü yüksek okullardaki temizlik hareketinden dolayı ondan nefret ediyordum. Sizi temin ederim ki Tulayev genç kuşaklarımıza büyük kötülükler yaptı, bize sürekli yalan söyledi, sahip olduğumuz en iyi şey olan Parti'ye güvenimizi sarstı, bizi umutsuzluğun eşiğine getirdi..."

Fleischman mektubun üzerine eğildi, alnından terler damlıyor, gözleri kararıyor, gerdanı titriyordu, şişman yüzünü tümüyle yenilmiş ve öfkelenmiş birinin ifadesi kapladı, dosyadaki yüzlerce sayfa bir sis gibi boğazını tıkadı. Mırıldandı: "Bunu biliyordum," birden göz-

yaşları dökemediği ya da neresi olursa olsun bir yerlere kaçamadığı için utandığını hissetti - ancak artık hiçbir şey yapılamazdı. Mektubu tekrar eline aldı, her sözcüğü gerçeğin damgasını taşıyordu. Kapıda bir tıkırtı duyuldu, sonra hizmetçisinin sesi yükseldi: "Çay ister miydiniz, Yoldaş Şef?" - "Evet, evet, Lisa, koyu bir çay olsun..." Ayağa kalkarak odada biraz gezindi, imzasız mektubu baştan, bu kez ayakta okudu, onunla daha iyi yüzleşmek istiyordu. Bu mektubu bir başkasına göstermesi olanaksızdı. Kapıyı aralayarak iki fincan çayın durduğu tekerlekli arabayı içeri aldı. Ve içinden bu mektubu gönderen tanımadığı kişiye seslendi: "Evet, genç adam, mektubun hiç de kötü değil... Korkma, bu aşamada senin için bir av başlatmayacağım. Biz eski kuşak, senin, suçlanmak için gösterdiğin yarı sarhoş güce gereksinim duymuyoruz... Bu bizim ötemizde, bizi de alıp götürüyor..."

Mühürlerin mumlarını yumuşatmak için kullandığı mumu yaktı. Mumun üzerinde pıhtılaşmış kan gibi kırmızı lekeler vardı. Bu kan lekeli mumun alevinde Fleischman mektubu yaktı, küllerini bir sigara tablasına koydu ve baş parmağı ile ezdi. İki fincan çay içti, kendini daha iyi hissediyordu. Hem rahatlama, hem de sıkıntılı bir alaycılıkla yüksek sesle konuştu:

"Tulayev dosyası kapandı."

Fleischman dosyanın geri kalanını daha hızlı yerleştirmeye karar verdi, böylece bir an önce kurtulabilecekti. Kiril Rublev'in hücresinde iken doldurduğu not defterleri, üzerlerine "soruşturma için el konulmuştur" yazılı bir paket yapılmıştı - Dora Rublev'in Kazakistan'daki küçük bir yerleşim biriminden yazdığı mektuplar da vardı. Yalnızlığın derinliklerinden yazılmış bu mektupları bir tek Yoldaş Zvyeryeva okuduğu için ona kızdı. "Fahişe! Onu bir elime geçirirsem stepler, kar ve kumdan payını almasını sağlayacağım..."

Fleischman not defterlerini karıştırdı. Rublev'in el yazısı düzgündü, bazı harflerin biçimi, sanatsal ilgileri olduğunu gösteriyordu, satırların düzgünlüğü de konuşurken omuzlarını kaldıran, uzun zayıf yüzlü, zeki alınlı, yalnızca gözleri ile gülümserkenki bakışları madeni bir arabesk figürü kadar sağlam ve kararlı adamı anımsatıyordu... "En büyük kozumuz olan bunca insanı neden öldürdüğümüzü bilmeden ölüyoruz..." Fleischman, Kiril Rublev'in bu satırları ölmeden birkaç gün veya birkaç saat önce yazdığını anladı.

Not defterleri ilgisini çekmişti... Sabit sermayenin sürekli olarak artışından kaynaklanan kâr azalmasını (kapitalist toplumlardaki durgunluk gibi mi?) anlatan ekonomik açıklamaları, dünyada elektrik enerjisi kullanımının giderek yaygınlaştığını, metalürji alanındaki ge-

lişmeleri, altın bunalımını, sosyal sınıfların ve özellikle de işçi sınıfının karakteri, işlevleri, ilgileri ve yapısının değişmesini anlatan bölümleri okudu... Fleischman mırıldandı: "Doğru, haklısın, kesinlikle haklısın... tartışmaya açık... ama göz önüne alınmaya değer..." Uzmanlarla kayıtlar üzerinde kontrol etmek istediği verileri işaretledi. İlerideki sayfalarda Troçki ile ilgili heyecanlı veya ağır görüşler yer alıyordu. Kiril Rublev, Troçki'nin devrimci içgüdüsünü, Rus gerçeğini kavrayış şeklini, 'zafer duygusunu', mantıklı inatçılığını beğeniyor; 'tarihi bir karakter olma gururunu', 'bencilce üstünlük taslamasını', 'ılımlıları kendisine çekmekteki yetersizliğini', 'en kötü yenilgi anlarındaki saldırı taktiklerini' eleştiriyordu...

"Kuşkusuz, kuşkusuz doğru," diye mırıldandı Fleischman, rahatsızlığını bir türlü üstünden atamıyordu. Rublev kurşuna dizileceğinden emin olmalıydı, yoksa hiç böyle şeyler yazabilir miydi?

Yazının biçimi değişti, ama aynı içsel inandırıcılık yerinde kaldı. "Olağandışı bir başarı kazandık ve bu nedenle başaşağı gidiyoruz. Kuşağımızı oluşturmak için tarihte eşi görülmemiş bir yarım yüzyıl gerekti. Bu büyük yaratıcı akıl, eşsiz bir biyolojik ve sosyal başarıdır, buna sayısız müdahaleler yol açtı, sadece birkaç bin bilincin oluşması da benzersiz müdahalelerle açıklanabilir. Gücünün doruk noktasına varan, sanayi uygarlığının tüm güçleri ile zengin olan kapitalizm, bu büyük tarım ülkesine, antik kültür ülkesine getirildi, sonlarına doğru çılgınca bir despotizmi uygulandı. Ne eski kast sistemi ne de yeni sınıflar güçlü olabilirdi, ne biri ne de öteki gelecekten emin olabilirdi. Mücadelenin ortasında büyüdük, böylece iki yaygın tutsaklıktan kurtulduk, bunun biri eski 'Kutsal Rusya' tutsaklığı, öteki de 'Burjuva Batı' tutsaklığıydı, aynı zamanda bu iki dünyanın en canlı iki unsurunu ödünç aldık: Araştırma ruhu, dönüştürme yeteneği, 19.yüzyılda Batıdaki gelişmeye duyulan güven; bir tarım ülkesinin gerçek ve eyleme duyduğu doğrudan güven ve yüzyıllarca süren despotizmden doğan isyan duygusu. Hiçbir zaman sosyal bir dünyanın sağlamlığını anlayamadık; zenginliğe hiçbir zaman inanmadık; hiçbir zaman burjuva bireyciliğinin kuklaları olmadık; yaşamın anlamı hakkında kendimize sürekli soru sorduk ve dünyayı değiştirmeye çalıştık...

"Bir ölçüde berraklık ve ilgisizlik geliştirdik, bu da hem eski hem de yeni ilgilere huzursuzluk getirdi. Bizim için tepki aşamasına geçmek olanaksızdı; ve iktidarda olduğumuz, gerçek bir efsane ile çevrili olduğumuz sürece öylesine tehlikeliydik ki, fiziksel yok edilmenin de ötesinde yok edilmeliydik, cesetlerimiz bir hainlik efsanesi ile çevrelenecek...

"Dünyanın ağırlığı omuzlarımızdaydı, bunun altında tümümüz ezildik. Başarılı bir devrimde dürtü ya da kuşku istemeyen tüm o kişiler karşı konulmaz güçteydi; ve devrim korkusuyla körleşen herkesi arkalarına aldılar..." Rublev, dönemimizdeki korkunç zalimliğin güvensizlik duygusundan kaynaklandığı görüşündeydi: Geleceğe duyulan korku... "Yarın tarihte olup bitecekler yalnız ve yalnız yeryüzünün çehresini değiştiren büyük jeolojik felaketlerle karşılaştırılabilir..." - "Bu değişim halindeki evrende her şeyi açıkça görme cesaretine bir tek biz sahibiz. Bu zekâdan çok cesaret gerektiren bir konudur. İnsanları kurtarmak için bir cerrah gibi davranmamız gerektiğini anladık. Dış dünyaya göre gözlerimizi sürekli kararan ufka karşı sımsıkı kapatacak kadar istikrara açlık duyuyorduk, sosyal katalizmlerin dayanılmaz derecede kötü peygamberleriydik; bizim devrimimiz içinde kendilerine rahat bir yer edinen kişilere karşı maceracılığı ve riskleri temsil ediyorduk. Ne bu yanda ne de öteki yanda hiç kimse en kötü maceranın, en umutsuz maceranın anakaraların parçalandığı ve birbirinden uzaklara sürüklendiği bu dönemde hareketsiz kalmak okluğunu anlayamadı. İnsanların kendi kendilerine şunu söylemeleri o kadar rahatlatıcı olacaktı ki, yaratıcılık günleri sona erecekti: 'Bırakın dinlenelim! Yarınlarımızdan eminiz!' - "Müthiş bir reddetme ve anlayamama öfkesi karşımıza dikildi. Ancak biz ne tür barbar komploculardık? Arayışımızı sürdürme cesaretine sahip olmak istiyorduk, ama insanlar güvenlikten, huzurdan, çabaları ve dökülen kanları unutmaktan başka bir şey istemiyorlardı - kanlarımızın yağmur gibi yağdığı bir dönemde!" - "Bir noktaya kadar açlık ve cesarete sahip değildik: Ülkemizi yıkan ve bir süreliğine tedavisi olmayan kötülüğün ne olduğunu anlayamadık. Aramızda bize bunu anlatmaya çalışanları hain ve davaya inancı olmayan kişiler olarak nitelendirdik... Çünkü yaptığımız işleri körcesine seviyorduk..."

Rublev burada bir alıntı yaparak sonradan idam edilen Nicolas Ivanovich Buharin'in Mart 1938'teki duruşmasında söylediklerini aktarıyordu: "Karanlık ve dipsiz bir uçurumun önünde duruyoruz..?" (Böylece artık ölmüş iki kişi arasında bir diyalog doğmuş oluyordu.) Rublev devam ediyordu: "Ortadan yok olmamızın eşiğinde iken bir felakete uğradığımızı düşünmüyoruz, geleceğin ötelerine uzanan ve insanlardan çok şey isteyen bir zafere tümüyle tanıklık ediyoruz. Nicolas Ivanovich'in söylediği gibi karanlık bir uçurumun kenarında durmuyoruz, çünkü o bir sinir bunalımı geçiriyordu - bizler yeni bir fırtınanın eşiğinde yaşıyoruz ve bilinçlerimizi karartan da işte bu fırtına. Pusulanın iğnesi, manyetik fırtına yaklaştıkça çılgınca titriyor..." -

"Korkunç bir sessizlik içindeyiz, çünkü çok yakında müthiş güçlü olabiliriz..."

"Çok iyi düşünmüşsün, Rublev," dedi Fleischman ve bunu düşündüğü için gurur duydu.

Not defterini yavaşça kapattı. Böylece ölmüş bir adamın gözlerini de kapatıyordu. Mühür mumunu eritti ve yavaşça, yanan kan damlaları gibi, not defterlerini içeren zarfın ağzına döktü. Mumun üzerine İçişleri Komiserliği Arşiv Dairesi'nin damgasını bastı: Proletarya amblemi derinlere kadar işledi.

Saat beş sularında Yoldaş Fleischman arabasıyla Atletizm Festivalinin yapılmakta olduğu stadyuma gitti. Hiyerarşinin madalyalı üniformaları arasında, resmi tribüne oturdu. Sol göğsünde iki madalya vardı: Lenin Nişanı ve Kızıl Bayrak Madalyası. Yassı askeri şapka, toplu yüzünü daha büyük gösteriyordu, yıllar geçtikçe daha çok kocaman bir kurbağanınkine benzeyen yüzünü. Kendini boş, isimsiz ve önemli hissediyordu: Yaşlanmanın ilk belirtileri başlayan, ruhunda yönetim ayrıntılarından başka bir şey olmayan herhangi bir generalin genel kimliği. Düzinelerce atlet, sivri göğüsleri ile delikanlıların önünde giden genç kadınlar yürüyerek ilerledi, başları dik, yüzleri tribüne dönmüş - tribünlerdeki kimseyi tanımıyorlardı, çünkü dev resmi tüm stadyuma egemen olan Şef gelmemişti. Ancak atletler üniformalı görevlilere gülümsediler. Adımları, ritmik bir dolu yağmuruna benziyordu. Üzerlerinde yeşil dallar ve çiçekler duran tanklar geçti. Tarelerin içinde duran topçular ve makineli tüfekçiler siyah deriden başlıkları ile üzerlerine kırmızı kurdele bağlı buketler salladılar. Batan güneşin sarıya boyadığı yüksekterdeki bulutlar gökyüzünde haşmetle ilerledi.

Paris (Pre-St-Gervais)
Agen, Marsilya
Ciudad Trujillo (Dominik Cumhuriyeti)
Meksika 1940-42.

Sürgüne gönderilen iki Rus aydınının oğlu olan **Victor Serge** (asıl soyadı Kilbatchiche), 1889'da Brüksel'de doğdu, yoksulluk ve açlığın dehşetini ilk kez burada tattı. Genç yaşta Paris'teki anarşi hareketinde etkin rol aldı ve ilk kez Bonnot skandalına karıştığı gerekçesiyle tutuklandı. Sovyet Devrimi sırasında Petersburg, Moskova ve "Communist International" gazetesini yönettiği Berlin arasında çalışmalarını sürdürdü.

1918 yılında Rusya'ya giden **Victor Serge**, 1933'te **Troçki** ile yakın işbirliği nedeniyle Sibirya'ya sürüldü. Fransa'daki arkadaşlarının -örneğin Gide- protestoları sonucunda serbest bırakıldı ve Rusya'yı bir daha dönmemek üzere terketti. Bir süre güney Fransa'da çalıştı, İkinci Dünya Savaşı'nın çıkması üzerine Meksika'ya yerleşti, 1947'de burada öldü.

Rusya 1939: 1917'nin devrim ateşi yerini bürokratik karşıdevrime bırakmıştır. İspanya'da yenilgi kaçınılmazdır. İkinci Dünya Savaşı çıkmak üzeredir. Ve önemli bir Parti görevlisi olan Yoldaş Tulayev, küçük bir kâtip tarafından salt bir tepki olarak vurulur.

Ama olay çözülemez: kuşkular büyür; hiç kimse güvencede değildir - Merkez Komite üyeleri bile tutuklanır. Dosyaların hazırlanması ve sürgüne gönderilmelerin ardından zorla alınan itiraflar ve idamlar gelir. Kısa bir süre sonra tüm Rusya, Yoldaş Tulayev olayı ile çalkalanmaktadır...

Victor Serge'in Stalin Rusya'sını anlatan bu klasik romanı, totaliter bir yönetimde varoluş savaşını tüm ayrıntılarıyla inceleyen derinlemesine bir yapıtır. Karakterler tüm çıplaklıkları ile ele alınır ve sonuna dek irdelenir, konumlar ise Sibirya'dan Moskova ve Barselona'ya dek değişir - böylece karakterlerin umutsuzluğunu ve yabancılaşmasını simgeler.